

ISSN 1857-1840

**INSTITUTUL
DE RELAȚII INTERNAȚIONALE
DIN MOLDOVA**

ANUAR ȘTIINȚIFIC
Volumul IX

**INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
OF MOLDOVA**

ANNUAL SCIENTIFIC REVIEW
Volume IX

Chișinău, 2011

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef: Valentin BENIUC, rector al IRIM, doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Redactori-șefi adjuncți: Mihail BÎRGĂU, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Vasile CUCERESCU, doctor în filologie

Redactor științific: Sergiu NAZARIA, doctor habilitat în politologie

Membri:

Simion ROȘCA, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Veronica NEAGU, doctor în pedagogie

Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie

Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat în economie, profesor universitar

Iurii KROTENKO, doctor habilitat în economie

Valerii KOPEIKA, director al Institutului de Relații Internaționale

al Universității Naționale „Taras Șevcenko” din Kiev,

doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Ucraina

Artiom MALGHIN, consilier al rectorului МГИМО(У),

doctor în științe politice, conferențiar universitar, Rusia

Stanislav CERNEAVSKII, director al Centrului de Cercetări Științifice, МГИМО(У),

doctor habilitat în istorie, Rusia

Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în politologie, profesor universitar, Republica Belarus

Chris GRANT, doctor în științe politice, Universitatea din Mercer,

orașul Macon, statul Georgia, SUA

Ion IGNAT, doctor în economie, profesor universitar,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Mitchell A. BELFER, decan al Facultății Relații Internaționale și Studii Europene,

Universitatea Metropolitană din Praga, doctor în relații internaționale,

profesor universitar, Republica Cehă

Vitalie CAZACU, doctor în economie, conferențiar universitar

Vasile LUNGU, doctor în drept, conferențiar universitar

Ion BURUIANĂ, doctor în drept

Lilia PORUBIN, doctor în filologie

Carolina DODU-SAVCA, doctor în filologie

Vasile GUȚU, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Coordonator: Uliana DODON

Redactor: Natalia CIOBANU

Articolele au fost recenzate de specialiști în domeniu și aprobate spre publicare de Senatul IRIM (proces-verbal nr. 5 din 27 februarie 2012).

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Institutul de Stat de Relații Intern. din Moldova. Anuar științific = Annual Scientific Review : [in vol.] / Inst. de Relații Intern. din Moldova; col. red.: Valentin Beniuc (red.-șef) [et al.]. – Ch.: IRIM, 2011 (Tipogr. "Print-Caro" SRL). – ISBN 978-9975-9699-1-8. – ISSN 1857-1840.

Vol. 9. – 2011. – 304 p. – 100 ex. – Texte: lb. rom., engl., germ., alte lb. străine.

– Rez.: lb. rom., engl. – Bibliogr. la sfârșitul art. – ISBN 978-9975-4226-6-6.

- - 1. Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova – Anuar (rom., engl., germ. alte lb. straine). 2. Integrare europeană (rom., engl., germ. alte lb. străine).

327:378.632(082)=00

I-57

1

**PROCESE
INTEGRAȚIONISTE
EUROPENE**

IMPACTUL VECINĂȚĂȚII ȘI PROCESUL EXTINDERII UNIUNII EUROPENE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Nicolai AFANAS, IRIM

Evoluțiile economico-politice de pe arena internațională și din interiorul UE determină structura suprastatală să facă față noilor provocări, inclusiv prin elaborarea unei noi politici de vecinătate. Astfel, în urma propunerilor survenite din partea unui grup de state nord-europene, a fost constituită Politica Europeană de Vecinătate (PEV), predestinată statelor vecine directe, indirecte cât și celor cu și fără perspectivă de integrare din proximitatea geografică a Uniunii. Capacitatea comunitară de a oferi securitate și stabilitate statelor membre și fiecărui cetățean în parte nu poate fi concepută fără existența unor relații de bună vecinătate.

This scientific article attempts at a multidimensional analysis of the extention of the economic and political community space. The European Union (EU) following the wave of enlargement, needs to develop and implement new policies that would ensure the security of its borders and the security of the surrounding areas. The Republic of Moldova (RM), is directly adjacent to the European Union and uses the ENP as a mechanism that allows on the one hand to expand the community, its area of influence and to strengthen its own security, and on the other hand it allows the setting of the RM security issues in parallel with the process of integration. Currently, the purpose of the unclear and far integration is less important than the path to it, involving the gradual standardization of norms, rules and community values.

Extinderea este un fenomen caracteristic și chiar necesar pentru oricare structură suprastatală care tinde să înglobeze o anumită zonă geografică în spațiul său economic și politic. Uniunea Europeană (UE), ca urmare a valului de extindere din 2004, este nevoită să elaboreze și să implementeze o nouă politică ce ar avea ca prim scop asigurarea securității propriilor frontiere și deci a zonelor limitrofe. În 2007, numărul țărilor care intrau în componența UE era de 27, cu o populație de aproximativ 450 milioane, ceea ce însemna noi granițe, noi oportunități, dar și noi riscuri [11, p. 75]. Astfel, în urma propunerilor survenite din partea unui grup de state nord-europene, a fost concepută și constituită Politica Europeană de Vecinătate (PEV), predestinată statelor vecine directe, indirecte, cât și celor cu și fără perspectivă de integrare din proximitatea geografică a Uniunii. Consiliul European de la Copenhaga din decembrie 2002 a confirmat că Uniunea trebuie să folosească șansa oferită prin actul extinderii pentru intensificarea relațiilor cu vecinii în baza valorilor comune, cu scopul promovării stabilității și prosperității în interiorul, dar și în afara ei [14, p. 4]. Capacitatea comunitară de a oferi securitate și stabilitate statelor membre, dar și fiecărui cetățean în parte, nu poate fi concepută fără existența unor relații de bună vecinătate cu statele din proximitatea geografică. Interdependența politică și economică dintre Uniune și vecini, o transformă pe prima într-o supraputere nu doar pe continentul european ci și în întreaga lume, iar în a doua parte sporește comerțul, sunt atrase noi investiții europene, are loc consolidarea

capacităților de securitate. Astfel, PEV vine ca o politică care dorește să satisfacă dorințele socio-politice ale cetățenilor și elitelor din ambele părți.

Politica de vecinătate este bazată pe conceptul “Europa extinsă”, care presupune crearea unui cerc de prieteni în jurul Uniunii, în baza valorilor comune ca democrația, stabilitatea, statul de drept. Statele din acest spațiu împreună cu statele membre vor elabora și implementa politici speciale, menite să apropie cele două spații în interes reciproc. Teritoriul din proximitatea geografică a Uniunii este o “vecinătate turbulentă” [12, p. 150-151] cu o populație cu nivel de trai scăzut, iar statele, în marea majoritate, se află în tranziție economică și politică și nu putem exclude venirea la putere chiar și prin căi democratice a unor regimuri anti democratice sau semi democratice. UE se vede nevoită să creeze un “cordon sanitar” îndreptat împotriva regiunilor vecine instabile cu numeroase surse de insecuritate, dar și împotriva refugiaților din zonele de criză sau conflict, precum și a migranților. Vecinătatea urma a fi transformată într-o “zonă tampon” menită să limiteze UE de lumea externă prin limitarea fluxurilor de migranți, trafic cu ființe umane, trafic cu stupefiante, trafic de arme cu calibru mic, trafic cu mărfuri de contrabandă [9].

Dorința UE de a crea o zonă de stabilitate și dezvoltare se suprapunea spațiului de interes direct al Federației Ruse, care la rândul său în spațiul est european (Republica Belarus, Ucraina, Republica Moldova) dorea crearea unei zone de interes rusesc “*аэ́щѝ ђ́дóá́лѝ*”. Delimitarea și lupta politică dintre acești doi subiecți a fost tot timpul tacită: Rusia în dorința menținerii piețelor de desfacerea a mărfurilor prime și atragerea investițiilor, iar UE în stabilitatea livrării gazului natural și produselor petroliere. Statele vizate au oportunitatea de a alege între cei doi subiecți reieșind din interesele lor naționale, dependența și legăturile comercial-economice cu unul dintre cei doi, de opinia publică și tendințele elitelor politice care se află la putere. Proximitatea geografică accentuează acele sectoare mai problematice care necesită o atenție mai sporită din partea structurilor comunitare. Transformarea într-un spațiu similar Uniunii, dar cu menținerea raportului ierarhic centru – periferie prin consolidarea cooperării regionale cu perspectivă istorică de includere a periferiilor în organizație, este un argument în plus pentru atragerea, dar și menținerea statelor din vecinătate în zona de influență comunitară. Prin urmare, aceasta va duce la dispariția noilor linii de demarcare politică pe continentul European, iar cele existente își vor pierde din importanță. Există trei zone geografice vecine spațiului comunitar: spațiul mediteranean, Europa de Nord și Europa de Est. Relațiile privilegiate cu vecinii implică o angajare reciprocă în reformarea și dezvoltarea principalelor domenii de activitate ale statului, ca: implementarea principiilor statului de drept, o bună guvernare, respectarea drepturilor omului și a minorităților, promovarea bunelor relații cu vecinii, respectarea regulilor economiei de piață și a dezvoltării durabile etc [5]. Existența diferențelor dintre statele vecine pentru UE, situația lor politică, economică, reformele deja realizate și nivelul relațiilor cu comunitatea la fel ca și interesul pe care îl manifestă Uniunea față de stat va condiționa progresul statului în cadrul PEV. În viziunea mai multor experți europeni, PEV este, în primul rând, un instrument de politică externă al UE destinat consolidării securității în jurul frontierelor sale din Europa de Est și bazinul Mării Mediterane și nu o politică de extindere, ceea ce nu corespunde intereselor comunitare. Uniunea este gata să ofere statelor,

care vor progresa pe această cale, totalitatea mecanismelor și instrumentelor financiare comunitare, dar în același timp este vehiculată fraza “împărțim tot, în afară de instituții”. Așadar, statele pot spera la asistență, dar nu și la integrare.

PEV are două domenii pivot: cel politic, care include intensificarea dialogului politic dintre statele participante în cadru politicii și UE, dar și acordarea asistenței tehnico-financiare pentru consolidarea instituțională ca element central al statului de drept și ca urmare a sistemului democratic în ansamblu. Un aspect cheie al acestui domeniu este colaborarea prin intermediul Politicii Externe și Securității Comune (PESC), care prevede prevenirea, depistarea și combaterea surselor de insecuritate ale statelor vecine ce se pot transforma în izvoare de insecuritate pentru spațiul comunitar. Evident că există și la acest capitol mai multe curenți: în primul rând, divergențele dintre statele membre care nu pot ajunge la un consens în problemele de securitate; statele mari europene încearcă extrapolarea problemelor de securitate națională la nivel comunitar, materializând aceste interese în timpul președinției UE sau în cadrul întâlnirilor Consiliului UE. Este mai eficient și mai convenabil de a combate criminalitatea în statul de origine, interzicând accesul pe teritoriul UE. Astfel, uniunea este predispusă să aloce prin intermediul fondurilor de coeziune și a celor structurale resurse financiare pentru întărirea sistemului de securitate a statelor vecine. Cel de al doilea domeniu este cel economic și prevede intensificarea schimburilor comerciale, aceasta necesitând standardizarea procesului de producție, prelucrare, ambalare și transportare a produselor comerciale din statele vecine în statele membre UE în baza standardelor comunitare. Uniunea este predispusă să asiste și să crediteze aceste state în procesul de reformare și modernizare a procesului de producție, prelucrare și ambalare astfel încât să aibă acces pe piața comunitară. Pe lângă standardizarea tehnică, acest proces presupune și armonizarea legislativă, partenerii europeni participând în procesul elaborării sau amendării actelor normative (strategii, politici, legi, hotărâri) prin experții trimiși în statele vecine, expertize specializate și asistență instituțională.

UE are nevoie să-și extindă sfera geografică de influență, prin liberalizarea piețelor statelor vecine având acces atât la materia primă ieftină, cât și la piața de desfacere. Procesele de globalizare și regionalizare sunt procese complementare, încercând să înlocuiască dictatura elitelor politice naționale prin cea a elitelor financiare comunitare [13, p. 18-19]. Cooperarea și integrarea regională și subregională creează premisele stabilității politice și dezvoltării economice. Uniunea trebuie să fie în stare să convingă cetățenii statelor vecine că entitatea comunitară le va oferi mai mult decât ceea ce propune sau ar putea propune statul național. Crearea spațiului comun european este menit să se confrunte cu influența și prezența economico-financiară a altor entități regionale care în lumea globală sunt numiți concurenți direcți. Are loc schimbul centrului de putere și de acțiune din capitalele naționale în capitalele regionale. Procesul de regionalizare cuprinde aceeași tipologie de mecanisme de europeanizare ca și în cazul Politicii de Extindere, și anume: 1) transferul și implementarea de sus în jos a valorilor, normelor, legislației și modelelor instituționale comunitare; 2) monitorizarea și evaluarea de către Comisia Europeană a progreselor realizate de statele PEV în implementarea planurilor de acțiuni convenite cu UE; 3) asistența financiară și tehnică acordată de UE pentru implementarea

planurilor de acțiune; 4) condiționarea aprofundării relațiilor cu UE de progresele înregistrate în aplicarea angajamentelor convenite în planurile de acțiune; 4) integrarea statelor PEV în programele și agențiile UE [4, p. 54-56].

Există trei raționamente ce țin de formarea PEV, primul fiind stoparea procesului de extindere spre Est în statele care nu corespund cerințelor generale UE, pe termen scurt și mediu [10, p. 11-13]. În prezent, în problemele de extindere, comunitatea este ghidată de formula “obosit și ocupat”, ceea ce relevă incapacitatea financiară și administrativă a Uniunii pentru a asimila noi state; societatea și clasa politică sunt “obosite” de greutatea și cheltuielile aderării noilor membri. Prin “ocupat” înțelegem complexul de probleme interne cu care se confruntă în prezent UE, ca de exemplu: reformarea sistemului instituțional, adoptarea noului cadru juridic comunitar, inexistența coeziunii sociale la nivel de comunitate. În același timp, UE prin intermediul PEV nu permite ca statele să-și orienteze politica lor externă spre alte centre de putere, menținându-le în aria de influență comunitară. Al doilea raționament ține de combaterea riscurilor de securitate a vecinilor pe teritoriul lor cu ajutorul financiar european, dar în același timp și cu ajutorul monitoringului comunitar, fără a permite ca aceste riscuri să treacă granițele comunitare. PEV încurajează stabilirea legăturilor politice și economico-sociale dintre statele participante în cadrul politicii, întărind interconexiunea complexelor regionale în domeniul energetic, al rețelelor de transport, dar și a sistemelor informaționale [6, p. 67].

În Strategia Europeană de Securitate adoptată în 2003, se prevede ca prin ajutorul acordat vecinilor în probleme de securitate ne ajutăm pe noi înșine, adică are loc “europenizarea” statelor vecine, ceea ce presupune promovarea și implementarea reformelor social-politice care ar avea la bază valorile și normele comunitare. Prin urmare, aceasta poate fi apreciată ca o formă de guvernare externă, fără a impune sau a condiționa exercitarea anumitor acțiuni UE, dar prin recomandări și prin implementarea treptată a acquis-ului comunitar, ce include valori, standarde și politici europene. Există trei modele alternative de “europenizare”, primul fiind cel al *stimulului extern*, o țară adoptând regulile și legile comunitare în schimbul promisiunilor de asistență din partea UE. Astfel, procesul de integrare pentru țară depășește costurile interne legate de adoptare și implementare, ritmurile integrării depind de intensitatea promisiunilor/acțiunilor comunitare [2, p. 26-27]. Al doilea model este cel al *educației sociale*, statul adoptând și implementând regulile și legile Uniunii dacă consideră că acestea sunt necesare și benefice țării. Și în sfârșit, cel de-al treilea model este cel al *lecției învățate*, statul adoptând și implementând reguli și legi comunitare dacă consideră că acestea pot rezolva problemele țării, fie de politică internă fie de politică externă. Acest fenomen mai este numit “construiește Europa la tine acasă”. Statul poate să nu aibă ca prioritate de politică externă integrarea europeană, dar implementează acquis-ul comunitar, conștientizând eficiența lui.

Pentru realizarea acestor scopuri au fost constituite mai multe mecanisme și instrumente financiar-tehnice și politico-administrative care permit UE de a implementa politicile comunitare în statele membre și în statele din vecinătate. INTERREG – este un program comunitar special menit să stimuleze cooperarea inter-regională a două sau mai multe state, o parte din care sunt deja membre UE, iar cealaltă parte este în proces de integrare. Acesta este finanțat prin Fondul European de Dezvoltare Regională

(FEDR), menit să consolideze coeziunea economică și socială prin stimularea dezvoltării echilibrate a continentului, politica financiară fiind îndreptată spre regiunile de frontieră ale Uniunii. Un alt program special este PHARE, unul dintre cele trei instrumente de pre-aderare finanțate de UE, menit să ajute țările candidate din Europa Centrală și de Est în pregătirile lor pentru aderarea la Uniune. Obiectivele principale ale PHARE sunt: întărirea administrațiilor și instituțiilor publice pentru a funcționa eficient în interiorul UE; promovarea convergenței cu acquis comunitar și promovarea coeziunii economice și sociale. TACIS reprezintă asistența tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente în trecerea lor la sistemul democratic și economia de piață. CARDS este prioritatea cheie a politicii externe a UE de a promova stabilitatea și pacea în Balcanii de Vest, nu numai din motive umanitare, dar și din cauza conflictelor din regiune, ce sunt în contradicție cu obiectivul mai larg de securitate și prosperitate pe întreg continentul european. MEDA este principalul instrument de cooperare economică și financiară în cadrul parteneriatului euro-mediteranean. În vederea îndeplinirii obiectivelor din cele trei sectoare ale parteneriatului euro-mediteranean, programului MEDA are următoarele scopuri: consolidarea stabilității politice și a democrației; crearea unei zone de comerț liber euro-mediteraneene și dezvoltarea cooperării economice și sociale, ținând cont de dimensiunea umană și culturală[16, p. 28-30]. PEV reprezintă politica europeană de vecinătate, în timp ce I EVP este Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat. PEV este o strategie politică mai largă, care are drept obiectiv consolidarea prosperității, stabilității și securității în vecinătatea Europei pentru a evita orice linie de divizare între UE lărgită și vecinii săi direcți. ENPI este un instrument financiar care sprijină PEV prin acțiuni concrete de asistență.

Statele candidate trebuie să facă mari concesii și compromisuri pentru a putea adera. Prin aderarea lor la Uniune ele trebuie să fortifice scopurile pentru care s-a creat aceasta: crearea bogăției în întreg spațiul comunitar, asigurarea păcii pe continent, îmbunătățirea calității vieții fiecărui cetățean, și nu în ultimul rând, redistribuirea veniturilor dintre statele membre. Însă reieșind din bugetul adoptat pentru perioada 2007 – 2013, statele manifestă un egoism logic, bazat pe scepticismul alocărilor resurselor financiare [3, p. 60].

Există mai multe domenii de cooperare între UE și Republica Moldova (RM) în cadrul PEV, care înglobează toate sferele activității statale. Cooperarea politică presupune asistența Uniunii în reformarea sistemului politic național. Promovarea și susținerea valorilor comunitare ca libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept sunt principalele existențe și funcționări ale UE. Orice stat care dorește întreținerea relațiilor cu această structură, în special integrarea, va trebui să respecte și implementeze aceste principii. Principale principii au un caracter general, dar ele includ probleme frecvente pentru statele în tranziție, ca de exemplu: nerespectarea drepturilor omului, încălcarea drepturilor minorităților, existența și tolerarea în unele cazuri a extremismului, xenofobiei, rasismului. Colaborarea în domeniul justiției are ca scop neutralizarea izvoarelor de insecuritate transfrontalieră, îndeosebi în regiunile limitrofe ale Uniunii, unde anumite regiuni au frontieră terestră cu statele vecine. Principalele probleme la acest capitol o reprezintă fluxurile imense de migranți, în mare parte ilegali,

numărul mare de solicitări de azil și a statutului de refugiat din zonele de conflict în cele mai dezvoltate state europene. Activitatea grupurilor criminale în zonele limitrofe și a grupurilor criminale transfrontaliere care se ocupă cu traficul de ființe umane (femei, copii, organe), traficul de droguri, trafic de arme și explozive, poate fi combătută prin existența și funcționarea instituțiilor judiciare independente, transparente, incorupte ceea ce reprezintă statul de drept. În cazul unei slabe funcționări, sistemul judiciar național urmează a fi supus reformei cu sau fără susținerea structurilor regionale. Relațiile economice mai ales cele comerciale pot fi întreținute și dezvoltate doar în condițiile convergenței dinte sisteme. UE susține și asistă statele vecine în procesul tranziției economice prin reformarea, standardizarea/armonizarea legislației și a sistemului administrativ în domeniul economic; prin ameliorarea administrării fiscale și a pieții serviciilor; prin modernizarea și transparența sistemului fiscal. UE susține economiile naționale prin promovarea circulației libere a mărfurilor, doar în condițiile în care acestea corespund standardelor comunitare.

Procesul de implementare a PEV, destinat să definească și să pună în aplicare programele de acțiune pentru fiecare țară, are loc în trei etape:

- Dialogul în cadrul existent deja la momentul începerii implementării PEV. Acesta poate fi APC (Acordul de Parteneriat și Cooperare) sau AA (Acordul de Asociere), reieșind din succesele înregistrate în cadrul acestor programe, dar și nivelul reformelor care funcționează în stat cu ajutorul comunitar. Va fi elaborat un nou cadru normativ-politic care să nu substituie, dar să completeze înțelegerile anterioare [8].

- Comisia UE și statul vecin elaborează un document cadru care este adoptat de fiecare dintre părți, subliniind criteriile de referință și obiective comune și stabilirea unui calendar pentru realizarea lor. Această agendă ar trebui să primească aprobarea politică a UE adecvată consiliului de asociere sau consiliului de cooperare.

- O evaluare anuală a progreselor realizate în aplicarea programul de acțiune, integrat în cadrul instituțional existent de cooperare cu țările partenere, ar fi o demonstrație concretă a interesului guvernelor consolidate prin politica UE.

RM fiind vecină directă a Uniunii, reprezintă o potențială sursă de instabilitate, prin existența teritoriilor din Est necontrolate de către autoritățile de la Chișinău, ceea ce facilitează traficul cu stupefiante, arme și persoane din zona eurasiatică spre UE. În același timp, sistemul social-economic instabil înseamnă creșterea numărului de imigranți moldoveni în statele comunitare, în mare parte ilegal, ceea ce duce la dezechilibrarea pieții muncii în statele membre, creșterea numărului de infracțiuni etc. În acest context, comunitatea europeană vine cu propunerea de a Reforma Sectorul de Securitate (RSS). Acesta include întregul sistem de securitate a fiecărui stat: forțele armate (FA), trupele de grăniceri (TG), poliția (în cazul Moldovei), trupele de carabinieri (TC) și serviciul de informare (SIS). Reforma trebuie să modernizeze aceste structuri astfel încât să fie capabile să înfrunte noile amenințări atât la nivel național, cât și la cel regional și internațional [1, p. 58-60]. Moldova trebuie să acționeze tot timpul doar din acele realități care o înconjură, situația general-politică în regiune, politica statelor vecine, caracterul problemelor de securitate internă și capacitățile financiare proprii. Modernizarea și restructurarea sistemului de securitate trebuie să corespundă cu

prioritățile de perspectivă ale țării, asigurându-se că în cazul în care ea nu va avea capacitatea tehnică și financiară de implementare a reformelor va fi asistată de către structurile regionale și internaționale. Principalele democrații pot fi aplicate și domeniilor de securitate. Astfel, procesul de elaborare, implementare, cheltuieli din domeniul securității, urmează a fi transparent și responsabil. În acest scop, ar putea fi înființat un birou de legătură cu Parlamentul pe lângă Ministerul Apărării, pentru un schimb de informații mai eficient, dar și pentru extinderea dialogului de colaborare cu diverse ONG-uri din țară și din afară, preocupate de problemele păcii, securității și apărării. Nu în ultimul rând, stabilirea dialogului cu societatea în ansamblu prin intermediul instituțiilor școlare la toate nivelele, educînd spiritul patriotismului și prestigiul organelor de securitate. Din păcate, în țara noastră numărul persoanele care au încredere în armată, poliție sau procuratură este tot mai mic.

PEV a fost criticată și subapreciată atît de specialiștii comunitari, cît și de politicieni și cercurile academice din statele care s-au încadrat în politica Uniunii, dar fără existența unei alternative oferite de UE, toate statele inclusiv și RM au acceptat oferta comunitară. Astfel, comunitatea a început prin metode directe și indirecte să se implice în problemele de securitate a statului nostru. Principala carență a PEV este includerea în aceeași “cutie” a unor state absolut diferite atît după poziționarea geografică, trecut istoric, specific cultural și deci potențial de integrare, cît și după situația socio-politică și nivelul dezvoltării economice. Fiecare țară va primi beneficii tehnice, financiare și de asistență care să fie proporționale progresului în procesul de reformă[10, p.14-15]. Este important ca RM să folosească orice instrument intern sau extern al UE pentru consolidarea securității naționale și afirmarea noastră statală. PEV este mecanismul care permite pe de o parte comunității să-și extindă zona de influență și să-și fortifice securitatea proprie, iar pe de altă parte permite RM să-și soluționeze problemele de securitate în paralel cu procesul de integrare. Capacitatea de asimilare a resurselor financiare oferite Moldovei de UE este în continuare limitată, în special din cauza incapacității actuale a ministerelor și agențiilor sectoriale de a elabora proiecte conform standardelor comunitare. În prezent, această lacună instituțională este acoperită, parțial, de către experții europeni de la Delegația Permanentă a Comisiei Europene la Chișinău, care asistă nemijlocit autoritățile moldovene în procesul de formulare a proiectelor de cooperare, finanțate prin instrumentul financiar al PEV – ENPI.

UE și RM își instituționalizează relațiile pentru a mări eficiența și gradul de implementare al programelor și proiectelor comunitare în țara noastră. Astfel, la Chișinău a fost inaugurat Oficiul Delegației Comisiei Europene în Republica Moldova, primul șef fiind desemnat dl Cesare de Montis. Acest lucru a dus la intensificarea dialogului moldo-comunitar, la creșterea încrederii UE față de țara noastră, avînd acces direct la informație și la fenomenele care se întîmplă în republica noastră. RM, la rîndul său, a obținut oportunitatea de a se informa despre proiectele și programele comunitare destinate spațiului est-european. Mai apoi, a fost instituită Misiunea Uniunii Europene de Asistență la frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), menită să contribuie la asigurarea serviciilor de calitate vamale și la frontieră pentru cetățenii și companiile din Moldova, Ucraina și

Uniunea Europeană. Împreună cu serviciile de grăniceri și serviciile vamale ale Moldovei și Ucrainei, misiunea facilitează contactele interumane, comerțul legal și securitatea la frontieră. Finanțarea misiunii vine din partea Comisiei Europene, iar suportul administrativ și logistic este asigurat de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. EUBAM duce evidența a ceea ce se petrece la frontieră și ajută serviciile de grăniceri și serviciile vamale ale Moldovei și Ucrainei în racordarea gestionării frontierei la standardele europene. În colaborare cu partenerii moldoveni și ucraineni, EUBAM ajută la combaterea contrabandei, a migrației ilegale și a altor activități criminale ce au loc la frontiera comună, în special pe segmentul transnistrean. Creată în noiembrie 2005 la solicitarea comună a Președinților Moldovei și Ucrainei, misiunea oferă asistență în modernizarea gestionării frontierei moldo-ucrainene și își aduce aportul în direcția soluționării conflictului transnistrean. Statele nerecunoscute, ca de exemplu regiunea transnistreană, atrag criminalitatea organizată și pot destabiliza și chiar bloca edificarea și consolidarea statului în sens de sistem normativ-instituțional, fără a oferi posibilitatea unei dezvoltări durabile [8].

În același timp, a fost instituit un reprezentant special în cadrul negocierilor în formatul 5+2(2+3+2). Datorită PEV, UE și-a sporit vizibilitatea și autoritatea politică în Moldova. Actualmente, UE este prezentă în țara noastră la nivelul PESC (Politică Externă și Securitate Comună) prin reprezentantul special al UE în Moldova și participarea la negocierile/consultările în problema transnistreană în calitate de observator. Trei factori au contribuit la evoluția poziției UE pe marginea diferendului transnistrean. În primul rând, comportamentul Rusiei și al Transnistriei prin dorința realizării “Memorandumului Kozak”, desemnarea unui reprezentant special devenind una dintre opțiunile implicării comunității în situația politică a Moldovei și a întregii Europei de Est. Al doilea factor, care a dus la desemnarea unui reprezentant comunitar, a fost însăși coerența mesajului extern al guvernului de la Chișinău. Chiar dacă la Chișinău există destul de multă frustrare din cauza faptului că UE aparent nu reacționează adecvat la cerințele Chișinăului, această opinie nu este adevărată, dimpotrivă. Într-un singur an UE, presată de oficialitățile de la Chișinău, a decis să deschidă o Delegație a Comisiei Europene la Chișinău, să acorde Moldovei posibilitatea de comerț asimetric cu UE, să numească un reprezentant special pentru problema transnistreană și să accepte, în principiu, schimbarea formatului de reglementare transnistreană prin semnarea Declarației de Stabilitate și Securitate propusă de președintele Voronin. Al treilea factor, au fost schimbările din Ucraina și implicarea Rusiei. Rolul Rusiei în Ucraina a arătat ca Rusia se îndepărtează de valorile europene atât în politica internă, cât și externă. Prezența reprezentantului special pentru problema transnistreană și fortificarea pozițiilor este o cale de confruntare indirectă dintre Rusia și UE de ordin geopolitic, unde RM este doar un instrument de manipulare.

În prezent, este importată nu atât finalitatea adică integrarea neclară și îndepărtată, cât calea spre aceasta, ceea ce implică standardizarea treptată la normele, regulile și valorile comunitare. Rapoartele moldo-comunitare vor fi direct proporționale interesului și capacităților financiare și politice ale Uniunii în această zonă, RM urmînd să profite la maxim de toate beneficiile vecinătății.

Referințe

1. Boonstra J., Politica UE față de Moldova: dimensiunea de securitate// Materialele seminarului: "Politicile de vecinătate ale NATO și UE – noi dimensiuni pentru cooperarea regională" Ed. E-Design SRL. Chișinău, 2007, 122 p.
2. Bordeianu D., Politica europeană de vecinătate. Cazul Republicii Moldova și al Ucrainei. Ed. Lumen. Iași, 2007, 113 p.
3. Brucan S., Secolul XXI. Viitorul Uniunii Europene. Războaiele în secolul XXI. Ed. Polirom. Iași, 2005, 161 p.
4. Chirilă V., Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană// Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Ed. Cartdidact. Chișinău, 2009, 192 p.
5. Politique européenne de voisinage// http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paperfr.pdf (vizualizat la 19 mai 2010).
6. Ghidul integrării europene a Republicii Moldova. Ed. Bons Offices. Chișinău, 2006, 79 p.
7. Grosu V., Politica Europeană de Vecinătate: obiective, limite și perspective// Materialele seminarului: "Politicile de vecinătate ale NATO și UE – noi dimensiuni pentru cooperarea regională", Ed. E-Design SRL. Chișinău, 2007, 122 p.
8. L'Europe élargie - Voisinage: un nouveau cadre pour les relations avec nos voisines de l'Est et de Sud// <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03104fr.pdf> (vizualizat la 17 mai 2010).
9. Marchetti A., La politique européenne de voisinage: l'impact de la présidence allemande sur l'élaboration d'une politique stratégique// <http://ifri.org/downloads/ndc45marchetti.pdf> (vizualizat la 21 mai 2010).
10. Moldova și UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acțiuni UE-Moldova. Ed. Arc. Chișinău, 2008, 180 p.
11. Montis C., Republica Moldova și UE: oportunitățile și cerințele în contextul Politicii europene a vecinătăților// Materialele Conferinței Internaționale: "Vecinătatea NATO și UE: implicații politice privind securitatea Moldovei. Aspirații Europene. Ed. E-Design SRL. Chișinău, 2005, 100 p.
12. Moroff H., Europa lărgită – conceptul de vecinătate al Uniunii Europene// Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. Ed. IPP. Chișinău, 2003, 412 p.
13. Munteanu Șt., Aspectele filosofico-juridice implicate de procesul integrării europene. Ed. Tehnopress. Iași, 2005, 205 p.
14. O Europă Extinsă: Vecinătatea – un nou cadru pentru relațiile cu statele vecine din Est și Sud. Ed. SRL Legko Ink. Kiev, 2004, 36 p.
15. Planul de acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. Ghid. Ed. Gunivas. Chișinău, 2006, 78 p.
16. Popescu L., Extinderea Uniunii Europene. Beneficii pentru membri și vecini// Materialele seminarului: "Politicile de vecinătate ale NATO și UE – noi dimensiuni pentru cooperarea regională", Ed. E-Design SRL. Chișinău, 2007, 122 p.

REFLECTION ON THE CONSERVATIVE POLITICS IN EUROPE

Daniela JEŽOVICOVÁ, *Doc., PhDr., PhD,*
University of Matej Bell, Slovak Republic

Acest articol analizează particularitățile politicii conservatoare în Europa, în baza exemplului modelului britanic și german de conservatorism. Conservatorismul în Europa are un rol și o poziție importantă. În procesele contemporane de globalizare, conservatorismul este văzut nu doar ca o ideologie politică, dar totodată și ca o filozofie conservatoare, sau ca o atitudine a individului confruntat cu probleme de auto-redefinire. Partidele politice conservatoare s-au adaptat la noua situație în timp de criză, acestea au reflectat o protecție particulară a funcțiilor instituționale inclusiv o nouă ordine de zi din perspectiva crizei, pe care partidele încearcă să-i facă față. Obiectul de cercetare al acestui articol este conexiunea patrimoniului principal a lui Burke cu problematica conservatorilor contemporani, precum și întrebarea importantă cu privire la o societate stabilă și autonomă. Punctul de plecare al analizei este diversitatea și lipsa de consistență a ideologiei conservatoare, aspect tipic pentru partidele politice dominante precum și pentru liderii lor. Caracteristic politicii contemporane conservatoare engleze și germane este faptul că se face referință în mai multe exemple la acestea, în care avem de a face cu o interacțiune reciprocă atipică și cu problema referitoare la elementele conservatoare, în special, la diagnosticarea acestor probleme în conservatorismul contemporan.

This article brings into analysis peculiarities of conservative politics in Europe, an example of British and German model of conservatism. Conservatism has an important position and role in Europe. In the contemporary processes of globalization, the conservatism is regarded not just as political ideology, but as a conservative philosophy as well, or attitude of individual with the problem of self-redefinition. Conservative political parties adapted to the new situation in the crisis time which reflected particular protection of function institutions, including a new agenda from the crisis framework that parties are trying to cope with. The research subject of the present article refers to the connection between Burke's principal heritage with issues of contemporary conservatives as well as the vital question about a stable and autonomous society. The starting point of the analysis is the diversity and lack of consistency of conservative ideology, something typical of the dominant political parties and their leaders. Characteristic of contemporary German and English conservative politics is that it refers to them in several examples in which we deal with a mutual interaction and problem atypical for the conservative elements, especially when identifying the diagnosis of problems in contemporary conservatism.

Modern Western societies in the 21st century are in the paradoxical situations: on one side, open borders for the political participation of citizens in politics, on the other hand is an evident decrease of interest in civic participation, which is reflecting ignorance and distrust in democratic principles, low electoral participation and in the full potentials of full size way social political life even reevaluate the values of citizens. The center of problem and function of political ideologies are in the political life

of individuals there are limited by high levels of apathy of citizens and non-alignment, as well as through not understanding their diversity, in terms of the content of their value orientation in their mutual coherence, which destroy strongly borders define by genesis between their birth and formation.

Conservatism belongs in the sphere of ideas to the specific values of the bearers in politics. Conservatism is atypical political ideology. From point of view conservative, social and political thinking are contents with diversity and contradiction of conservatism which are evidently reflect in compare with others, for example dominant political ideology in the political spectrum, like is liberalism and socialism. Stable value of basis is continue. This modifications are in the local and period specifics: S. Huntington argued „that conservatism is best understood not as inherent theory in defense of particular institutions, but as a positional ideology. When the foundations of society are threatened, the conservative ideology reminds men of the necessity of some institutions and the desirability of the existing ones”. Huntington maintain a position, that *zastával názor, že* „the articulation of conservatism is a response to a specific social situation.... The manifestation of conservatism at any one time and place has little connection with its manifestation at any other time and place”. [1] Just as problematic as articulate protection of the institution utility (when is legitimacy existing institution of subject from the reformists, like radical), this own definition of the idea conservatism, in meaning process change and imperfection continuity of conservatism theorists. In the historical context of conservative projection is reaction on distinct tension in society, which can be reduce in political activity. Conservatism is probably like ideology, position of intellectual attractive social philosophy.

However in exploring actual contemporary in process in Europe from position of conservative ideology genesis are important in next fundamentals: firstly, what elements of conservative value orientation are typical for individual current conservative politics in Europe; which element has common and which element divide them. Secondly is conservatism appropriate and bearer of political paradigm in globalized world and which perspectives for effective political activity it is possible study in contemporary conservatism? The object of the report is characteristic of conservatism in Europe, with tendency drawing from original thought heritage of value conservatism E. Burke and at the same time mutual influencing social political doctrines, whose limit are destroy in result of liberalisation and globalisation, as is evident in the case of conservatism. In contemporary processes are inconvertible and will be bringing changes not only in practical level, but in area of ideological system too. As a result of progressive dynamic changes in society is possible to watch the prominent decrease native conservative voters, and therefore is object analysis of the thought of ideological potential strongest conservative parties and their leaders in Europe and it has arrange to object positive potential value to a solution of actual social political appeal.

Conservative political parties in European area used of term as conservative, christian-democratic, national, popular. They consist from two groups: christian-democratic parties and conservative parties. The position of right center on political axis speak about inclination of christian-democratic parties towards christian-traditional

values not only on the side of churchmen but also on the side of atheists. Christian-democrats differ from liberal parties by centrist economical program, which prefer social state, stress importance family and traditional values. Individual disposes some rights and obligations in society, that it's founded on principle solidarity and subsidiary with multi-level state power demands. The representative of european christian-democratic party is german Christian-democratic union (CDU) and her affiliated Christian-social union in Bavaria (CSU).

Christian democracy in the Great Britain was not transplant like in Germany. Conservatives stress to human imperfection, so they limited their liberty. They contrary to the emphasize that independence of individual and they administrate to historical experiences or traditions, which are verify in practise. People according to them are not create society, but society create and is for human. For conseratives is important particularly limited role of state in society. Part of political spectrum is therefore occupy with conservative parties like opposition towards social democrates. So the genesis of conservatism in France has own specific: Conservatives parties insist on importance of nation, state, tradition, nation of interest and defence. In economic area conservatives divert to from original and they were careful in relation free trade to proliberal orientation on trade economic system and they support enterprise. [2] The both subgroups are refuse moral liberalism, promote individual human rights, they devote increased measure vigilance to people, they cannot assert own fundamental rights, so unborn children handicapped or the people.

The widely-spectrally orientation initiate political subjects with conservative survey and with pay attention on specific in the nation contexts certify, that conservatism like political ideology is flexible. Movements on point of view are different in personality speech of conservative leaders and programs conservative political parties indicate on destroy myths about preserve conservatives status quo and at the some time emphasize cecessity adapt to period. It refert to vitality on ideology in 21st century, which were lead to liquidate ideology of burden, paradoxically, theirs influence grow stronger, until now we are in Europe whitness ideological codification and fortify partitocratical tendencies, with result radicalization and resistance in social area in result negative impact globalization tendencies (multiculture, immigration, terrorism).

British conservatism is in contemporary medially is very popular. In 20th century gradually begin to promote agnosticism in Anglo-Saxon space under the terms of conservative thinking. It is about openly distance christianity, for that reason image look for antiquity and confucionism, is surprisingly connected with german stream of conservatism. [3]

British conservatism is represent conservative party with profound history, which build alone basic elements of conservatism not only in Europe, but also in the world. Conservatism in Great Britain has support in the leaders, who guide party lineand who create conservative politics. On the top Tory's at this moment is stand D. Cameron. Relative young age he stood chairmen of Conservative Party, even he stood premier of Great Britain. This success of conservatives was managed in 2005, after two electoral of time, when were on the head of government Labourists. Cameron inherited

decimate party after predecessor M. Howard. Coalition conservative-liberal government after the election stressed these values: liberty, justice, responsibility. After the first time half of century they were connected two British parties in order to create program for common governance. Alone conservatives argued, that Great Britain try to allowed strong and progressive government and remove to parties difference, so they will be able to good cooperation in common nonpartly interest.

Labour has failed to respond to many stimulants. Labour as a “people today” traditional links with the trade unions were key arguments by critics: Labour cost and to hold elections to expect from them in return. Needless to say, limiting union power was one of the most significant achievement for the government M.Thatcher. Conservatives in the Cameron government moved to the left of the conservative voters created a counterweight Cameron origin. Cameron’s long-term possession conservative setting is balanced thoughts that resonate today. Surely it can be described as socialist, but often emphasizes compassionate conservatism site and talk about social issues, does not look like. Not be considered a feminist, but with enthusiasm saying that Westminster wants to get as many women. The expression of true conservatism can not mark Cameron’s commitment to provide communities the opportunity to decide on many issues at the local level and enhance their status vis-à-vis the central authorities.[4]

Cameron compared with other conservative leaders before him, has some features similar to its policy of his predecessors. The M. Thatcher came to conservative politics as a new generation of Conservative leader seeking to prevent the post-war Labour hegemony. Like M. Thatcher, and D. Cameron focused on the internal politics of the country. Already during the first months of government has made several interventions to reduce the UK deficit, she launched several educational programs, health and social reform and announced a turnover in the security policy. Similarly, advanced and M. Thatcher, when they first came to head the government (focusing on overcoming inflation, limiting the powers of trade unions, the extension of the incentive system in the economy, restoring respect for Parliament and the law, generalization property, improving the level of education and health and also increase the stamina of the country). Its purpose was to heal the British economy. This will be achieved through strict monetarism. [5] Despite the fact that in these two leaders was a priority domestic policy, foreign affairs or neglect. Thatcher was always present at key solutions to world problems, maintaining political and military alliance with the United States and the Soviet Union, but the defendant was too much of European.

Thatcher was concerned that the integration of European countries may cause the disappearance of British civilization, its values and culture. Therefore, while the government fought hard against this type of integration. [6] Similarly, David Cameron was hard skeptic. The European scene is not very popular, as arranged departure Tory MEPs from the EPP and did not attend the summit, leaders or EPP. M.Thatcherová since the beginning of his career he represented the leadership style of government. Awarded for the role of minister and later consistently demanded their execution. She had rough manners and openly, without any conventions all saying how you feel about them and their minds work. The opposite system of government chose D.Cameron,

claiming that politicians are servants of people and not masters. Thatcher's political agenda and direction of government can be called as a right-wing appeal, characterized by economic neo-liberalism and individualism, completed in connection with the Falklands war of the elements of patriotism. In Cameron, however, face a more leftist orientation of policy conservatism. Cameron himself cast on the topic, which previously did not correspond to right-wing conservatism and the Conservative Party to put centrist positions on the political axis in order to address environmental issues and social justice issues typically left-wing political parties. Cameron's reforms also affect the functioning of the Conservative Party. The most significant change was the creation of so-called. A-list member candidates from which to choose the local organizations which will be in their half of the women in order to increase the number of women among Tory 's members. [7]

For traditional conservatives were disappointed Cameron's elected, the Conservative Party's liberalization viewed with concern and said the unhappy end of a political party. This is according to many experts, most outsiders traditional or problem. secular supporters of conservative ideology. They built their fans before a clear thing - the defense doctrine of the Holy Church at any price, or less or more radical form of the left-wing party. Determination of a third, centrist path and innovation will not be forgiven. Adhering to the dogma is the biggest mistake of conservative voters. Cameron was able to, which was not his four predecessors - to turn the bland side in a dynamic political entity able to reach first-time voters and women - official. He, however, particularly by members of his party forced to give up too much "dogmatic load. The reversal of policy, the Conservative Party led to the expected conservative victory in British parliamentary elections in 2010, when it won 306 parliamentary seats and put an end to thirteen years been dominated Labour. To obtain a separate government, however, was required by 20 more seats, so we have witnessed a real phenomenon in the British political scene, namely the establishment conservative - liberal coalition. The coalition with the Liberal Democrats, led by an intelligent speaker N. Clegg has the power to the optimal variant. At the same time was a "marriage of convenience" and both parties in the coalition negotiations had to sacrifice some of the key election promises.

Conservatism should not lose his face a contradiction. D. Cameron 19th December 2011 speech at the occasion of the 400-year anniversary of the King James translation of the Bible. called for the total return to what he calls traditional Christian moral values. He called the "conviction although weakly practicing Christians, the Church of England, which puts the values and principles of Christianity" The seeds of German conservatism can be found already in the Lutheran revolution, which brought together state power with an emphasis on national German. CDU / CSU as a representative of contemporary conservatism initially create the Catholic side. Their inspiration was the major Catholic social teaching. Later he became the conservative party's main. [8]

After World War II, the party focused on three main ideological currents and the Christian-social, liberal (liberal school of economics) and conservative. [9]

The current head of the CDU / CSU is the second consecutive term Angela Merkel. As the first woman to become President of his party CDU and is the first woman who

took the German Chancellor office. As a very Merkel says he never felt as Chancellor and nor was it even born. In respect of that grew up in East Germany, its has election and other symbols - after unification became the first head of the Cabinet of former DDR. A. Merkel is the opposite of his predecessor G. Schroeder. Never attempt to attract attention to yourself, although each was aware of her and she knew and still able to separate her private intellectual world from that official. And maybe also because many people have it, quite wrongly, been underestimated. Schröder itself on election day in 2005, said his rival hasn't got management skills. Today 57 years old Merkel proved the opposite. Not only is it more popular than most chancellors before her. The physically trained to become the most powerful woman in the world. [10]

Merkel was the first German chancellor, she had a very difficult position. While Germany is an advanced European country, but nonetheless, is committed to traditional values and therefore to the traditional notion and role of women. Taking up on this position was also more difficult that in 2005 command unprecedented right-left coalition of CDU / CSU-SPD. Merkel is a systematic procedure to develop a career in government H. Kohl she was his favourite. Also because it is very reasonable, prudent and practical, as it said on G. Langguth, oblivious to the ideological party boxes, respectively, of values, detachment.

As one of the main CDU fan of modern democracy was directly based on Christianity. His ideal state formulated as *res publica Christiana*. It was mainly about his Christian values, which would be state controlled. Here, however, of opinion diverges from the current Chancellor Angela Merkel, the Christian values which rather overlooks a more liberalized their policies. Christian values do not play a significant role in its worldview and prefers liberty of thinking in the current situation resolves problems of contemporary Germany. One of them is the issue of multiculturalism in Germany, as it is here the largest population of foreigners living in an EU-wide number of nearly 7 million immigrants, most of which are part of the Turks. Adenauer was advocated for political and economic unity of Europe, but the maintenance of national differences and the full national sovereignty of individual European countries. The current Chancellor Merkel is trying to go in foreign policy in the footsteps Adenauer and intensive cooperation especially with France. Chancellor has decided to focus on the ambitious themes, and it is only now the biggest of euroval problem loans and Greece. Adenauer moral authority as the most preferred among the political leadership even as patriarchal or autocratic style of politics. A. Merkel is the first leader of that hate comes into conflict, trying to prevent of any problems through compromise, and to hate each other turns into a lot of attention. Many complain that her over-caution, which essentially inhibits the German reform and progress of the country. Merkel is a rational leader and his decisions very well considering. In its second term to its policy of trying to get tough on political decisions.

Conservative position in the European Parliament has changed significantly and the establishment of factions in 2009, British, Czech and Polish conservatives. We managed to fulfill the conditions for the emergence of factions - the connection of at least 40 members from at least eight member states, but set how close or complex must be this political affinity.

For example, the EPP-ED, there were tensions between the parties with euro federalist tendencies (CDU-CSU) and the parties with Eurosceptic elements of the program (ODS or the Conservatives) [11]. Club consists of 53 MEPs from nine countries, making it the fifth the largest faction in Parliament. 26 Members of the British Conservative forms the core of all fractions. In addition to the Czech Republic, only Poland, Great Britain has also represented a fraction of Hungary, Latvia, Netherlands. The reason for emancipation of the British conservative party with other like-minded parties were particularly stronger and more effective to present conservative-liberal views. In this respect there is a strengthening effect, because the rich will be able to remain loyal only to their program and thus will be able to consistently defend their positions, on the other hand, there is a weakening particularly conservatives in the Parliament, as the fraction as a whole is much smaller and has less ability succeed. The negative effect will certainly weaken the contacts with the conservatives in France, or Germany. It is a fragile coalition, which leave no one or two members may mean the extinction. Also contributing to this fact by declaring that as a Christian have problems with their Christian orientation, because their influence is declining in the home countries (which is especially true for the CDU-CSU). He prefers to seek answers in Christian times and the most serious challenges not to give up the fluctuations of political arbitrariness. According to him there are: - the impact of globalization on the economy and creates employment dilemma between the need to reform and fear of losing social security - noticed a loss of connection between tradition and modernity, creating serious problems regarding the relationship of marriage and family, family and employment, protection of life, bioethics. Compromises in these cases are devastating and painful, but the interesting fact is by the fact that the Christian right side are so willing - obscured the Christian foundations of Europe, a situation of political disorientation, political elites, it is unclear what exactly should the European values still defend. He heard the sharp, warning voice of the Christian parties, but these are dispersed to their spiritual foundation.

Conclusion: For example, the British and the German model of conservatism we see the gradual transformation of conservative thinking in response to contemporary challenges of globalization and the criticism against hovering – progressive’s tendencies on the part of liberal and socialist ideas. Conservatism in European politics has a specific position, because it is a situational ideology. Despite the waning political power of conservatism can not be excluded from the conservatism of the political debate, which would restore the consensus established conservative wisdom of Burke in his Reflections on the Revolution in France, before more than two a hundred ago: ‘The basis of all good things is a good procedure. The government must have proper respect for law and must have authority. Create a free set up, reconcile contradictory elements of freedom and restrictions in one system, it requires great balance sheet, deep understanding, intelligent and sharp mind.’ [12]

Notes

1. MULLER, J.Z. 1997. Conservatism: An Anthology of Social and Political Thought from David Hume to the Present. New Jersey: Princeton University Press, 1997. p. 3-4, ISBN: 0-691-03711-6.
2. STRMISKA, M. 2005. Politické strany moderní Evropy, analýza stranícko-politických systémů. Praha: Portál 2005. s. 256-278. ISBN: 80-736-703-80.
3. MICHALKA, B. 2010. Revolúcia, kontrarevolúcia a konzervatívna revolúcia. [online]. Institut sv. Jozefa [cit. 12.12.2010] <http://www.stjoseph.cz/clanky/konzervativna_revolucia_branislav_michalka.htm>
4. GÁLISOVÁ, M. 2010. Cameronova tretia cesta [online] tyzden.sk [cit. 8.1.2011] <<http://www.tyzden.sk/casopis/2010/12/cameronova-tretia-cesta.html>>
5. BANKOWICZ, M. 2002. Demokraté a diktátoři. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 365-386. ISBN: 80-86432-21-1.
6. BANKOWICZ, M. 2002. Demokraté a diktátoři. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 365-386. ISBN: 80-86432-21-1.
7. MARTINOVIČ, P. 2006. Formovaní konzervatívci. [online]. Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika [cit. 30.12.2010]. <http://www.institute.sk/article.php?909&ezin_lang=en>
8. Conservatism. 2008. [online] bookrags.com [cit. 6.1.2011] <http://www.bookrags.com/wiki/Conservatism&rurl=translate.google.sk&twu=1&usg=ALkJrhjLmb33T_dKSSlwHm-0HgV3QFwnhQ#Europe>
9. MINÁRIK, P. 2004. Stranícky systém SRN: vznik a vývoj. [online] Institut sv. Josefa [cit. 12.12.2010] <<http://www.cpssu.org/view.php?cisloclanku=2004090501>>
10. KLEKNEROVÁ, Z. 2011. Angela Merkelová. Hviezda, ktorú všetci podcenili. [online] <<http://aktualne.centrum.sk/zahranicie/europa/clanek.phtml?id=1191479>>
11. PŘÍHODA, P. 2007. Milost teroristce – aneb setba osmašedesátého. [online] Konzervativní Klub – Komentáře [cit. 20.2.2012] <<http://konzervativniklub.cz/komentare.php?tri=aut...>>
12. BURKE, E. 1997. Úvahy o revoluci ve Francii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 249-50. ISBN: 80-85959-23-2.

ПРОЦЕСС АДАПТАЦИИ БЕЛОРУСОВ В МОЛДОВЕ (НА ОСНОВЕ ПОЛЕВОГО МАТЕРИАЛА ОПРОСА БЕЛОРУСОВ МОЛДОВЫ)

*Елизавета КВИЛИНKOVA, доктор исторических наук,
Академия наук Молдовы*

*Василий САКОВИЧ, доктор политических наук, профессор, Белорусский
национальный технический университет, г. Минск*

În acest articol, autorii au examinat importanța identității civice pentru belorușii din Moldova. Investigarea acestei probleme este actuală în legătură cu studiul procesului de integrare a minorităților naționale în societatea civilă din Moldova și respectiv formarea identității lor civice. În această lucrare se analizează viziunea belorușilor din Republica Moldova asupra la ceea ce înseamnă pentru ei noțiunea de "a doua patrie", față de Republica Moldova și atitudinea lor față de noțiunea "beloruși moldoveni". Acest fapt le permite observarea raportului între identitatea civilă și cea etnică.

In the present article, the authors examined the importance of the civic identity for the Belarusians from Moldova. The investigation of the current study is related to the integration process of national minorities in the civil society of Moldova and respectively the formation of their civic identity. This paper analyzes the vision of Belarusians in Moldova on what it means for them the notion of "second home" in relation to Moldova, their attitude to the form of identity as "Moldovan Belarusians". This, in its turn, allows observing the relationship between civil and ethnic identity.

Исследование адаптации белорусов Молдовы проводилось на основе полевого материала, собранного авторами в 2009 г. в ходе углубленного интервью у этнических белорусов, проживающих на территории Молдовы и Приднестровья [1]. Всего было опрошено 56 человек. Отметим, что основная часть опрошенных – это представители старшего поколения, переселившиеся в Молдову в 50-х – первой половине 80-х гг. Столь длительный период их проживания в Молдове дает основание для изучения вопроса о том, насколько они чувствуют себя комфортно на данной территории и в какой степени адаптированы в этнокультурное пространство Молдовы.

Записанные нами интервью представляют собой, с одной стороны, автобиографические истории, а с другой – включают в себя элементы социопроса. Преимущество данного способа опроса заключается в том, что, задавая всем респондентам одинаковые вопросы, мы получали не шаблонные статистические данные, которые зачастую не в состоянии отразить всю глубину чувств и переживаний человека, а полные ответы, позволяющие рассмотреть его психологическое состояние, сложность и неоднозначность этого процесса.

Значимость такого вида источников как автобиографические данные подчеркивалась известным российским этносоциологом М.Н. Губогло: «Автобиография – формализованная схема этнической социализации». Это так называемые «личностные антропологии», в которых антропология человека,

основанная на автобиографических исповедях и других источниках, раскрывающих адаптацию к социальной или политической среде, излагаются в основном от первого лица. «Автобиография, как этнологический источник, проявляет свою ценность тем, что, будучи формализированной схемой жизненного пути, раскрывает внутренние переживания и противоречия индивида, как его культурно-личностной саморефлексии» [2].

Использованная нами форма опроса в определенной степени позволила **заглянуть в душу** тех, чью идентичность мы изучали. Данный подход является значимым не только при изучении индивидуальной идентичности, но и групповой, если она исследуется не путем соцопроса (анкетирования), а с помощью углубленного интервью. Чтобы отразить эмоционально-психологическое состояние респондентов и рассмотреть происходивший процесс адаптации, мы приводим в работе довольно длинные цитаты из записанных нами интервью.

Актуальность исследования для такого поликультурного региона, как Республика Молдова, обусловлена, прежде всего, тем, что исторически в прошлом для этого региона был характерен высокий показатель миграционного притока. Изучение процесса адаптации этнических белорусов, оказавшихся после распада СССР за пределами своей этнической родины, представляется важным в связи с полной неисследованностью данной проблемы. Принимая во внимание существующее региональное деление Республики Молдова, отметим, что как сами трансформационные процессы, так и характер адаптации к ним представителей исследуемого нами этноса, имеют в разных регионах свои особенности.

Часть белорусов старшего возраста, проживающих на территории Республики Молдова (не включая Приднестровье), несмотря на сложности трансформационного периода, демонстрирует наличие гражданской идентичности и довольно высокую степень адаптации, называя Молдову второй Родиной, которую они любят также как и Беларусь.

Молдова стала для меня второй родиной. Мне нравится эта земля. Я восхищаюсь этой землей, ее благодатностью, ее плодородием, природой. Если поставить на чашу весов, для меня одинаково близка Беларусь и Молдова. Беларусь я не могу забыть, не могу не любить, так как это годы моего детства и юности, это и счастливые и горькие слезы (война). Это нельзя забыть, принизить, затмить. Это как будто оторвать часть моего сердца. Если бы я уехал в Беларусь, то я бы также скучал по Молдове как по Беларуси... Я не отдаю предпочтение ни Молдове ни Беларуси. Они мне равно дороги и близки. Близки своей природой, землей, которая мне нравится [3].

Процесс адаптации личности – это индивидуальный процесс, у каждого протекающий по-своему. Тот факт, что вышеназванный информатор был женат на молдаванке и то, что у него в Беларуси не осталось родни, усилили, по-видимому, в нем чувство понимания того, что его Родина уже здесь. Подтверждением этому является высказывание другого информатора:

Я очень люблю Беларусь (это моя Родина как бы я не хотела ее забыть) также как и Молдавию. Моя Родина осталась Молдова, так я здесь и останусь. В

Беларуси у меня никого не осталось [4].

Один из респондентов однозначно говоря о том, что родина Беларусь, тем не менее, в отличие от многих своих земляков, заявил, что у него нет ощущения ностальгии. Возможно, это объясняется тем, что он каждый год бывал в Беларуси.

Родина – Беларусь, здесь (в Приднестровье – авторы) я нормально живу, великолепно лажу с народом. Здесь Родиной можно и нужно назвать, это уже Родина, вторая родина. У меня здесь нет ощущения чужбины. Я здесь столько прожил, более 20 лет. После института остался здесь жить. В Беларуси живет сестра. Ностальгии по Беларуси нет. Каждый год езжу в Беларусь [5].

У тех информаторов, у которых за счет многочисленной родни мужа удавалось создать родной уголок и влиться в местную среду, Родина связывалась местом нахождения семьи, то есть с Молдовой.

В Гагаузии никакая ситуация на меня не давит. Чувствую себя в своей среде. Даже если бы мне предложили вернуться на родину (у нас там все родственники, здесь нет) я бы еще задумалась, потому что вся моя жизнь, кроме летних месяцев, прошла здесь. С возрастом Гагаузия, где я живу, стала для меня ближе, чем Беларусь. Я поступала учиться в Беларусь, но судьба много раз возвращала обратно. С тех пор, как я здесь вышла замуж, родила двух сыновей и вырастила их Родина моя уже здесь. Для меня ближе стал этот народ.

Старший сын записался гагаузом, а младший – белорусом. У него была мечта уехать в Беларусь. В какой-то период я считала, что родина Беларусь, а здесь временно, а сейчас наоборот. Не хочу сказать, что Беларусь не Родина. Она для меня осталась моей Родиной тоже, но Родина переместилась туда, где семья. Беларусь – это первая Родина, Гагаузия – вторая Родина, здесь моя жизнь и закончится. Здесь мы укоренились, тем более, что муж отсюда. Я здесь выросла, выучилась, здесь воспитала своих детей. С Молдовой, в данном случае с Гагаузией, меня связывает больше, чем с Беларусью. Гагаузами горжусь, потому что здесь с ними живу. Уважаю этот народ [6].

Иногда для выражения отношения к Беларуси и Молдове используются такие термины как основная / второстепенная Родина. В качестве основного аргумента для признания Молдовы как второй Родины является длительность проживания в этом государстве и наличие здесь семьи.

Беларусь – это Родина основная. Молдова – это уже Родина вторая, так как большая часть жизни здесь прожита. Когда еду в Беларусь, там хорошо, но через время хочется домой, так как здесь семья. [7]

Молдавия – это второстепенное, вторая Родина, в основном родина – это Беларусь, все туда тянет. Там вся родня. Дочь там работает. Гагаузский язык немного понимаю. Здесь (в Гагаузии – авторы) чувствую себя комфортно, без притеснений [8].

На вопрос: Считаете ли Вы Молдову своей Родиной? другой респондент ответил не задумываясь: – Да, так как и ребенок тут родился, и я столько времени тут прожил [9].

Очень люблю Беларусь. Всегда тянет на Родину, где родился. Беларусь – это Родина, Молдавия – вторая Родина, здесь прожил столько лет [10].

Как видно из ответов, ряд респондентов, в основном живущих в Приднестровье, называет своей второй Родиной не Молдову, а Молдавию. И это не результат использования прежнего названия более привычного названия республики, а изменившееся отношение к современной политической реальности.

Молдавия – это край, в котором живу. При СССР Молдавия воспринималась как родина, но на сегодняшний день Молдова не воспринимается как Родина [11].

Именно Молдавия связывалась у многих белорусов со второй Родиной, так как с этой республикой ассоциировалось спокойствие и процветание. По выражению одного из респондентов, то, что они были «воспитаны советской действительностью «мой адрес не дом и не улица, мой адрес Советский Союз», наверное, говорило о том, что мы почти дома были везде.[12]

Родина – Беларусь. Молдавия стала второй Родиной. Здесь (Приднестровье – авторы) чувствую себя как дома, но в Беларусь тянет. Езжу туда ежегодно [13].

Первая родина – Беларусь, здесь (Приднестровье – авторы) – это вторая Родина [14].

Вторая Родина уже здесь (в Гагаузии – авторы). Чувствую себя здесь спокойно. Нельзя сказать, что кто-то меня держит, ущемляет. Адаптировавшись, я могу и дать отпор, если что-то не так [15].

С возникновением приднестровского и гагаузского вопросов понятие Родины сузилось до территории проживания, являющейся некогда неделимой частью единой Молдавии, и приобрело форму территориальной (региональной) идентичности.

Я живу в Приднестровье с 1982 г. Вторая Родина – это Приднестровье. На вопрос: Можете ли вы сказать, что вторая Родина – Молдова? Был дан следующий ответ: Не знаю, жизнь покажет [16].

О том, что процесс адаптации и аккультурации довольно глубоко затронул значительную часть проживающих на всей территории Молдовы белорусов, видно из рассказа одного из информаторов.

Моя Родина уже здесь (то есть в Приднестровье – авторы). Я здесь столько прожила. У меня 16 крестников, и одна крестница... Меня всегда приглашают на молдавские крестины и свадьбы. С ними пою молдавские песни. В 1992 г. было совершено нападение, но мы как дружили, так и дружим. С молдаванами очень дружные отношения. Для меня Родина ближе всего. Дети зовут меня в Беларусь, но я не могу, здесь для меня родной и близкий край. Я встречаю здесь людей, они все меня знают. Я когда приезжаю в Беларусь, мне там все чужие. В деревне все старшее поколение поумирало, а с молодежью я не очень знакома... Когда я туда поеду, у меня душа раскрывается. Когда сюда приезжаю, для меня здесь все милье и уголок. Когда оттуда возвращаюсь, пересекаю украинскую таможену, тогда начинает тянуть сюда и уже туда (в Беларусь) не хочется. Там долго не могу оставаться. Здесь прикипела» [17].

Несмотря на столь глубокую адаптацию, тем не менее, на вопрос: «Можете ли Вы назвать этот край Родиной или второй Родиной?» этим же респондентом был дан отрицательный ответ. «Родина одна, а это край, в котором живу. Когда приехала сюда, я не ощущала той боли по Родине, так как был Советский Союз.

Мы были все вместе, а сейчас границы – это плохо. Это влияет на психику, отношение к человеку (на таможене лимит провозимых продуктов...)... Хотела бы, чтобы дети и внуки здесь жили, рядом со мной. Я там в Белоруссии уже чужая. Тут я знаю каждый уголок. Привыкла здесь и природнилась. Для меня здесь лучше, для меня здесь все родное. Старшая сестра приехала ко мне в гости и здесь вышла замуж за молдавана. Теперь уже здесь наш уголок... Дочери сказала, чтобы она похоронила меня здесь (в Приднестровье), место на кладбище я заняла. Моя родная сестра и ее муж тоже хотят быть здесь похороненными.

Одним из наиболее значимых моментов для восприятия страны как Родины является вложенный труд на благо ее развития.

Я бы не сказал, что Молдова стала второй Родиной, но близко к этому. Много друзей, много вложено и труда, внуки [18].

Я здесь 35 лет и внес свой вклад в развитие и стабилизацию края. Этот край для меня уже не чужой. В него вложен труд, а Беларусь – это родная земля [19].

Горжусь и Беларусью и Молдовой, так как и в Беларуси и в Молдове много умных и трудолюбивых людей, и та и другая Родина. ...Молдова стала моей второй Родиной, так как на этой Родине я своим трудом воспитал много высококвалифицированных кадров, которые подняли эту республику. Поэтому, когда я приезжаю в село, мои ученики меня встречают как родного... Трудился я здесь, здесь отдавал свой труд, и до конца своих дней останусь здесь, потому что я свой здесь, свой среди молдаван [20].

Из ответов видно, что для белорусов Приднестровья больше свойственна региональная идентификация. Они чаще высказывались однозначно относительно того, что Родина у человека одна – это страна, где родился и провел детство – Беларусь. Понятие «вторая Родина» они не связывали с Молдовой, а с Приднестровьем. Это объясняется имевшими место в недавнем прошлом печальными событиями – пережитым конфликтом, называемым ими «агрессия», «война», а также длительным раздельным проживанием. Как можно было видеть, региональная идентификация характерна и для белорусов, живущих в Гагаузии. (Вопрос о формах идентификации у белорусов данных регионов исследован нами в отдельной статье.)

Одним из показателей успешности адаптации является формирование гражданской идентичности. Формы ее проявления могут быть различны. Так, использование одним из белорусских самобытных поэтов И.Е.Рахубой в качестве названия для своего сборника стихов выражения «молдавские белорусы» [21] натолкнуло нас на мысль о включении в опросник вопроса об отношении респондентов к подобной форме идентичности. Ответы на данный вопрос отражают процесс адаптации белорусов Молдовы и возникающие в связи с этим проблемы.

Отметим, что на процесс адаптации влияет пол, возраст, социальный статус человека, его образование и социальное положение, этническая принадлежность, степень владения языками (в том числе мажоритарного этноса), психологические особенности и др. В качестве одного из важных критериев адаптации или неадаптации человека к изменившимся условиям является то, насколько он удовлетворен теми условиями, в которых он живет, то есть насколько комфортно

он себя чувствует в этих условиях. Ощущение комфортности напрямую связано с социально-психологическим самочувствием человека.

Как показывают данные опроса, часть информаторов связывала данное понятие с длительностью проживания на территории Молдовы. Исходя из этого, допускала возможность идентификации себя как «молдавский белорус» / «молдавская белоруска».

У отдельных информаторов довольно отчетливо проявляется гражданская идентичность, что отражается в ответе на вопрос: Можете ли назвать себя молдавским белорусом? – Могу вполне. Я чувствую, что я сын белорусского народа этнически, в то же время я гражданин Молдовы. Мы даже иногда между собой шутим: «Привет, молдавский белорус!» [22].

Однако допустимость использования по отношению к себе данного понятия не всегда отражала реальную интегрированность человека в гражданское общество.

На аналогичный вопрос: Можете ли Вы себя назвать молдавской белоруской? Одна из респондентов ответила: Ну, могу, конечно, жизнь то прожита здесь. Но я внутренне чувствую, что не дома, не на своей земле – такое ощущение [23].

Другой респондент из Приднестровья также соглашался с возможностью использования по отношению к себе понятия «молдавский белорус», но при этом упор делал на этничности: В принципе да! Если я живу здесь, я – молдавский белорус, но я белорус! Здесь мы все и будем жить! [24]

Вероятно, данная форма идентичности не является характерной для значительной части белорусов Молдовы, так как большинство из них категорически отвергала ее.

Я здесь много прожил, много слов молдавских знаю, но не могу сказать, что я молдавский белорус. Просто белорус [25].

Основная часть респондентов напрямую связывали данное понятие со знанием государственного языка. Ввиду того, что многие из них не владели молдавским языком, они не считали возможным использование подобной идентификации по отношению к себе.

Можете ли вы сказать, что Вы молдавский белорус? – Нет! У меня ощущение, что я не могу так перемешаться. Во мне больше российского. До 14 лет часто ездил в Беларусь, сейчас все размыто [26].

В качестве приемлемой для себя формы идентификации некоторые респонденты допускали употребление понятия «белорус Молдовы» или даже «белорус Молдавии».

- Можете ли вы сказать, что Вы молдавский белорус? - Нет. Это что-то новое. Так нельзя говорить. Себя тут чувствую как русскоязычный. Можете ли вы сказать, что Вы белорус Молдовы? – Это еще да [27].

Можете ли сказать, что Вы молдавский белорус или белорус Молдовы? – Я бы сказал «белорус Молдавии», если «молдавский белорус», то я бы должен был с уважением относиться к Молдавии и говорить по-молдавски. А я не такой национальный герой Молдавии, я белорус Молдавии, на первом месте белорус [28].

- Можете ли вы сказать, что Вы молдавский белорус или оломдаванились?

- Если Молдавию воспринимать в тех границах, о которых говорили Вы, то, наверное, да [29].

Для поколения белорусов, родившихся в Молдове, использование понятия молдавский белорус не вызывало отторжения, хотя о полной адаптации говорить нельзя, принимая во внимание их ориентацию на потенциальную миграцию: «Если бы там не было сложностей с жильем, уехали бы в Беларусь» [30].

Однако большая часть опрошенных белорусов категорически отвергала применимость данных формулировок по отношению к себе, самоидентифицируясь следующим образом: «я белорус» или «я белорус, живущий в Молдове».

Я не могу сказать, что я молдавская белоруска. Я белоруска и до конца ею останусь [31].

Некоторые информаторы считали приемлемой такую форму гражданской идентичности, которая бы более четко демонстрировала их статус как этнической группы. Например, размышляя над вопросом о том, «Можете ли назвать себя молдавским белорусом? один из респондентов ответил: Я живу здесь. Наверное, да. Но я бы назвал себя этническим белорусом или просто белорусом. - Можете ли назвать себя белорусом Молдовы? – Я бы сказал белорусом в Молдове, так как окружающая среда мне постоянно об этом напоминает, что я белорус в Молдове [32]. При этом информатор владел молдавским языком на бытовом уровне и не владел белорусским.

Некоторые респонденты довольно четко дифференцировали эти два понятия: Не могу сказать, что это вторая Родина, что я молдавская белоруска. Молдавский белорус – это который закоренился здесь, а «белорус Молдовы» – это значит что сердце там, то есть белорус в первую очередь. Но я бы себя не назвала ни молдавской белоруской, ни белорусской молдаванкой. Я – белоруска [33]. Хотя к одному из своих соотечественников-общинников С. респондент посчитала не только возможным, но и более подходящим использование названия белорусский молдаванин.

Аналогичным образом «Я просто белоруска» ответила и другой информатор [34].

Такого рода ответы свидетельствует о том, что у белорусов Молдовы превагирует этническая идентичность и совершенно неактуализирована гражданская идентичность.

Интересно, что такая форма идентификации как «белорусская молдаванка» / «белорусский молдаванин», судя по ответам, предполагает довольно глубокую степень аккультурации. При этом знание молдавского языка не является обязательным. Например, одна из информаторов так отреагировала на вопрос: Можете ли Вы себя назвать молдавской белоруской? - С одной стороны да, но лучше, чтобы я знала молдавский язык. Но лучше я бы сказала белорусская молдаванка, потому что я не знаю полностью молдавского языка [35].

Данный вывод прослеживается и в ответе информатора из Приднестровья, также не возражавшего против идентификации молдавский белорус, но при этом он с гордостью добавил: «Все называют меня белорусский молдаван, поскольку

я уважаю молдавские традиции, признаю их, ни с кем не ссорюсь, делаю вино лучше, чем некоторые молдаване. У меня много друзей, поддерживаю уровень дружбы, товарищества» [36]. На то, что близкие и знакомые называют его «белорусский молдаван» и он не только не обижался, но и гордился этим. Данное проявление можно рассматривать как более глубокую степень адаптации респондента в местную среду, чему в немалой степени способствовали установившиеся родственные отношения с молдаванами и восприятие молдавской культуры.

Один из информаторов идентифицировал себя следующим образом: «Я ощущаю себя гражданином мира» [37].

На основании приведенных в данной работе ответов респондентов видно, что декларация о государственном суверенитете не принесла положительных результатов в плане идентификации Молдовы как Родины этническими группами, проживающими на этой территории. Анализ представленного материала свидетельствует о том, что белорусы идентифицируют себя, прежде всего, со своим этническим государством и затем уже с республикой или регионом, в котором они проживают.

Несмотря на существование эмиграционных настроений среди определенной части белорусов, они останутся в обозримом будущем гражданами страны проживания. С одной стороны, Беларусь сама не готова принять и нормально обустроить всех желающих приехать на свою этническую родину. Об этом свидетельствует **несовершенство ее законодательства**, отсутствие реальных возможностей приобрести жилье (или обменять на адекватное), получить работу в соответствии со специальностью и профессией и т.д.

С другой стороны, часть белорусов считает Молдову своей второй родиной и с ней связывает свою дальнейшую жизнь. Для этой части белорусов важно не только адаптироваться к новым реалиям, но и попытаться пройти данный этап безболезненно, ставя во главу угла рациональность и достижение положительного эффекта для самих себя. Однако данный процесс должен быть не односторонним, а двусторонним.

Процессу адаптации белорусов Молдовы хоть и не характерно наличие острых проблем, тем не менее, нет оснований говорить о его достаточно высоком динамизме. В этой связи важной представляется отказ от идеологии этнонационализма и выработка необходимыми государственными структурами Республики Молдова эффективной стратегии по интеграции этнических групп в гражданское общество, что позволит в будущем сформировать у них устойчивую единую гражданскую идентичность и будет способствовать консолидации общества. Вопрос о том, в какой мере население того или иного государства считает себя его гражданами, а значит, лояльно по отношению к нему, является важнейшим фактором политической стабильности общества.

Библиография

1. Архив авторов.
2. Губогло М.Н. Драматургия принудительной адаптации спецпереселенцев. Из Курганского опыта середины XX века // Этнорегиональные модели адаптации (постсоветские практики). М.: Типограф. ООО Интер-принт, 2008. С. 128, 130.
3. Р.И.Е., 1930 г.р., г. Кишинев; в Молдове – с 1952 г.
4. Б.М.Л., 1922 г.р., в Бельцах живет около 30 лет.
5. К.В.К., 1941 г.р., в Бендерах живет более 20 лет.
6. К.И.С., 1957 г.р., г. Комрат (Гагаузия), в Молдове живет с 1959 г.
7. Б.Н.Н., 1949 г.р., живет в г. Кишиневе, в Молдове – с 1971 г.
8. М.Н.В., 1959 г.р., живет в г. Комрат (Гагаузия).
9. И.В.М., 1954 г.р. г. живет в г. Кишинев с 1983 г.
10. Ч.В.И. 1946 г.р., г. живет в г. Бендеры, в Молдове – более 30 лет с 1974 г., в Кишиневе прожил 8 лет.
11. П.В., 1946 г.р., живет в Тирасполе с 1982 г.
12. П.В.И., 1955 г.р., живет в Тирасполе с 1979 г., более 20 лет.
13. Я.Н.З., 1917 г.р., живет в Тирасполе с 1964 г.
14. М.В.И., 1940 г.р., живет в г. Бендеры более 50 лет.
15. Б.Р.И. 1953 г.р., живет в г. Комрат (Гагаузия) в 1979 г.
16. Ч.В.И. 1946 г.р., г. живет в г. Бендеры, в Молдове более 30 лет с 1974 г., в Кишиневе прожил 8 лет.
17. Х.В.И., 1951 г.р., живет в г. Бендеры.
18. П.А.И., 1949 г.р., живет в г. Тирасполе с 1972 г., в Молдове – более 37 лет.
19. Д.Н.И., 1952 г.р., живет в г. Рыбница с 1974 г.
20. В.В.В., 1924 г.р., г. Кишинев, в Молдове с 1945 г.
21. Рахуба И.Е. Молдавских белорусов голоса и лица. Кишинев, 2009.
22. Ш.Н.И., 1939 г.р., живет в Кишиневе, с 1989 г. – постоянно.
23. П.В.Т., 1950 г.р., живет в Бельцах с 1961 г.
24. Л. Живет в г. Бендеры.
25. К.А.В., 1951 г.р., живет в Тирасполе с 1954.
26. С.Э.Х. 1948 г.р., живет в Бендерах с 1955 г.
27. Б.А.А., 1958 г.р., живет в Кишиневе с 1972 г.
28. Ч.В.И. 1946 г.р., живет в Бендерах. В Молдове с 1974 г. (более 30 лет). В Кишиневе прожил 8 лет.
29. Б.А.И., 1955 г.р., живет в г. Тирасполе.
30. З.В.А., 1965 г.р. родился и живет в Бельцах.
31. И.Л.В., 1948 г.р., живет в Кишиневе, в Молдове – с 1969 г.
32. К.В.В., 1956 г.р., родился и живет в Кишиневе.
33. С.В.Н., 1954 г.р., живет в Кишиневе. В Молдове – с 1974 (более 35 лет).
34. Б.Н.Н., 1949 г.р., живет в Кишиневе. В Молдове – с 1971 г.
35. Д.Л.А., 1955 г.р., в Тирасполе с 1984 г., сейчас живет в Бендерах.
36. П.А.И., 1949 г.р., живет в Тирасполе с 1972 г.
37. Б.А.И., 1955 г.р., живет в г. Тирасполе.

DIPLOMAT'S DILEMMA

Juraj KALICKY, PhDr, PhD, *The Department of Foreign Languages and International Communication, Matej Bel University in Banska Bystrica, Slovakia*

Svetlana PINZARI, Master Degree in Political Science, PhD Candidate, *The Department of International Relations and Diplomacy, Matej Bel University in Banska Bystrica, Slovakia*

Lucrarea prezintă o încercare de a aplica cele mai progresive metode din sfera comunicării în procesul de instruire al studenților, și anume sfera relațiilor internaționale. Scopul articolului este de a analiza și demonstra în ce mod convergența aspectelor cognitiv-afectiv-uristic acționează asupra activității orientate spre sarcini. Intenția prezentată este o încercare de a pune în acțiune atât funcțiile cognitive, cât și cele non-cognitive în modul de instruire academică a viitorilor diplomați.

The present paper deals with the attempt to apply one of the progressive methods, the so-called heuristics method, to the sphere of communication while lecturing the students of academic spheres such as international relations. Its main goal is to analyse and to demonstrate the possible use of the theoretical model representing the convergence of cognitive-affective-uristic aspects into a task-oriented activity. The intention expressed here accounts for an attempt to make the cognitive as well as non-cognitive functions operate within the communication teaching academic sphere of students, trained as future diplomats.

Initially, it is necessary to note that human society now faces many challenges brought about by the contemporary period and its technological achievements. First of all, there is a desperately high torrent of information to be absorbed and processed. This, as well as other phenomena, make human society either suffer or profit. Consequently, there arises the need of how to effectively deal with such a high influx of factual input in our everyday life, since the potential inability to deal with such matters might result in devastating impacts on human life. One of the possible solutions how to eliminate this threat is to focus on those learning strategies that help to bridge the gap between an educational system and the needs of reality. Strictly speaking, it is important to provide students with learning strategies that help them to learn, behave and act in a positive way in human society. As Wells points to this problem: “*Where yesterday is an unreliable guide to tomorrow, and where societies are in complex, heterogenous flux, we must look to the future, and to the best of current theory, to help us reappraise the means and ends of education.it is about the development of understanding and the formation of minds and identities: minds that are robust enough and smart enough to engage with the uncertain demands of the future, ...*” [1]

The main inspiration for writing this paper is the desire to give a few suggestions and insights into the sphere of foreign language teaching/learning, wherein the acquisition of abilities in the learning of foreign languages requiring cognitive skills, might work well together with the acquisition of non-cognitive skills to a great extent.

For this reason one of the progressive teaching methods – heuristics, with its respective steps may be applied. According to the definition of the Longman Dictionary, *heuristics* means the study of how people use their experience to find answers to questions or to improve performance.

One of the ways of applying this idea into operation is to “borrow” Zelina’s theoretical model of convergence of cognitive-affective interaction marked by the Slovak acronym DIMITOR [2]. It provides, as other heuristics methods do, inter-connection or rather, convergence between cognitive and non-cognitive aspects of the student’s personal development.

1. D - (definícia problému) definition of the problem
2. I - (informovanie sa o probléme) collecting data
3. M - (myslenie, analýza problému) thinking, analysis of the problem-divergence cognitive production
4. T - (tvorba riešení) thinking up of solutions
5. O - (ohodnotenie riešení) evaluation of solutions - axiology
6. R - (realizácia riešení) realization of solutions

The non-cognitive aspects of the student’s personal development is marked by the acronym K - E - M - S - A - K. [3] K - learning to be cognitive – or the so called methodology of learning, E - learning to be emotional, M - learning to be motivated, S - learning to be socialized, A - learning to evaluate – axiology, K - learning to be creative.

To be more particular, we can demonstrate one of heuristics task orientated teaching methods within the setting of ESP (English for Special Purposes). Moreover, from the theoretical point of view, this activity allows us to verify six of Hutchinson’s nine fundamental principles of learning focused on a reasoned basis for the interpretation of language needs into an effective ESP methodology: learning is development, a thinking process - i.e. a cognitive process, an active process, not just a matter of linguistic knowledge, or and an emotional experience- i.e. affective process. [4]

The next activity is merely a suggestion. Moreover it accounts for a case study with its problem solving tasks, authenticity, realism of language, reproducing a real situation within, and provoking persuasive communication with the so called *high order reasoning*. From the linguistic point view, it is focused on receptive and productive skills in writing and speaking. From the methodology of learning point of view, it involves the application of cognitive skills such as deduction, analysis, synthesis, axiology, creativity, non-cognitive skills such as motivation, empathy, emotionalization, personal involvement, authenticity. The main stress is put on creativity. The main *motto* of this activity is a dismissal of the idea that a genius character must strictly be recognized as a Nobel laureate for their unprecedented world famous achievements.

“Diplomacy in your hands “ - case study.

The target person is an ESP student (in our particular case – the student of political sciences and international relations) – upper-intermediate level and upwards.

Situational background, setting : In our imagination we shall move back in time to the year 1962. The world is on the brink of a nuclear catastrophe and at this critical moment, you personally are one two people who, in their official state position, hold the future of the world in your hand.

Class organization: Students form groups of 2 or 3. Each group takes the role of one of the main actors, ie. the main political opponents – US President J.F. Kennedy vs Premier of the Soviet Union *N.Khrushchev*. They can be marked as G - J.F.K. G - N.K. O. STEP - *Warm- up activity*

Students are asked to produce images and associations connected with this event. This kind of activity can be used as an introductory part, i.e. a kind of a zero step that precedes the real heuristics steps. As Kim states: "... one of the most decisive factors of creativity is imagination." [5] In our case, brainstorming of images can help students evoke atmosphere, setting, actors, their personal feelings, or whatever connected with the situation.: *cold:war; the Caribbean Sea, KGB, CIA, the Security Council, NATO, the Warsaw Pact, fear, threat, demonstrations, chaos, frustration, dilemmas in making decision*. Moreover, this activity can help when going through particular heuristics steps, e.g. definition of the problem, collecting data etc.

1. STEP - **definition of the problem**

When giving students this sort of task, we must be aware of the fact that there are some rules for the formulation of an assignment in heuristics. First, students must immediately realize that there is not just one solution to a given assignment. This phenomenon is a fundamental basis to put heuristics, especially its convergent and divergent functions, fully into operation. In other words, there is no possibility to solve the problem by means of algorithms. In this particular case, the assignment has been clearly stated by the phrase in the title - "*.to be a diplomat*" - immediately evoking the need to define the problem, e.g. what subsequent diplomatic and military steps are appropriate in order to make your opponent surrender, but save your country from a nuclear disaster.

2. STEP - **collecting data:** (enhancement of the input and range of vocabulary)

Collecting data is evidently a time-consuming process, therefore it would be quite appropriate if this step was done as a homework activity. Apart from the informational background, this stage can be, from the language and practical point of view, concluded by summing- up the key vocabulary for the use in the next steps. The teacher can ease the selection process by suggesting to students a pattern for categorization of the selected key terms.

Attack – (aggressive military actions): *to be committed to an air strike, to conduct it without prior warning, to go ahead with it, full retaliatory blow, eyeball-to-eyeball confrontation, to throw a naval ring around, to launch a nuclear missile from*

Personal feelings, weaknesses, strengths: *to feel cross – pressured, to be easily blackmailed, to miscalculate the real consequences, to lose confidence, to go down on his knees, to be only a pawn, to announce a check to the king, hesitation, decisiveness*

General information: *military advantage, inspection of offensive weapons, escalation, missile sites, the war council, NATO allies come to the support of, to have hard evidence of, rising tension between superpowers, the erection of the Berlin Wall, to make tension palpable,*

Diplomatic steps: *to avoid military showdown, trigger off a debate over, willingness to moderate your counterpart, to subside opponents anger, to appeal to the UN Security Council, to address a sharp protest to, to ponder alternatives, the policy*

of withdrawal. to work out a barter deal, to be negotiable, to combine twin demands of capability and credibility, foundation for subsequent steps toward détente [6]

3. STEP - **thinking** – analytical process. At this stage students are to set up rules for “the game of consequences“. Each group representing either the Soviet or American side, is supposed to work out a list of a series of actions, and to carefully consider subsequent consequences brought about by these actions: all the time keeping in mind the motto- *to be a diplomat*. Since this process requires a thorough analysis of the situation, students take into account, for example, those actors and institutions who are possibly going to be affected by their decisions (the international or domestic political scene, the UN Security Council, allies, enemies). [7] They put forward and draft hypotheses in order to deduce and predict their opponent’s potential steps, diplomatic maneuvers, charades, getting insights into their opponent’s motives. The paper-”Creative Methodology in ESP” by D. Hanesová. [8], may well serve as an inspiration for this step.

(language practice: the use of grammatical structures such as conditionals -what would happen if he did..., or the use of modal auxiliaries expressing possibility, certainty and deduction in the present or past tense, e.g. *The other side might have already decided for*, or content disjuncts such as *presumably, hopefully admittedly* etc.)

4. STEP - **creating solutions** : At this stage students work out another draft by presenting the variety of their suggestions. It would be quite suitable if two groups, representing the same person, e.g. G-J.F.K1 with G-J.F.K 2, were joined together in order to achieve a higher level of collaboration and creativity. This process would also provide students with a sufficient platform to boost their authenticity within argumentation, independence, interpersonal communication and to put into practice affective approaches. In case of dilemmas, the student can make use of various precedents or analogous steps made by politicians in the past.

(language practice : the use of style disjuncts such as *briefly, quite simply, frankly*, etc., or words expressing cause and result- *as, since, because*).

5. STEP - **evaluation**. At this stage two opposite groups are joined together, i.e. G- J.F.K + G- N.K Moreover, this stage provides a ground or forum to confront students’ already planned decisions and proceedings with the versions of their “political opponents“. At the end of this stage, again students form groups of 4 representing the same political actors, G – N.K. + G -N.K., as it was in the third step. Now they consult their observations, verify their hypotheses, test their level of predictability, empathy, deduction, compare their and opponent’s perspectives and decisions, judge their inappropriate “fatal” decisions. (language practice: the use of disjuncts expressing emotional reaction, judgement or evaluation, reported speech, e.g. *He claimed that.....* , enumerative, contrasting, summarising conjuncts: *first, secondly, consequently, on the one hand* ect., the future tense – *will, going to*, etc.).

6. STEP - **realization** . The final stage is dedicated to the realization of all achieved drafts and solutions such as, writing an official political statement, or an analytical political study or article. It can be again the activity of a large or small group.

In conclusion, the whole activity encompasses the idea of cooperation within a small or large group. One of the most serious problems a language teacher must

cope with is shyness, lack of confidence, unwillingness etc., caused by unequal language competence among students. Therefore, it is quite useful to apply those activities by means of cognitive and emotional challenges which result in “breaking the ice”, prevent thinking about language, provoke opinion forming and create interpersonal communication, positive feelings and confidence within the group.

References

1. Wells, G. et al. *Learning for Life in the 21st Century*. UK : Blackwell Publishers, 2002.
2. Zelina, M. *Alternativne školstvo*. Bratislava: Iris, 2000. p.16-17.
3. Zelina, M. *Alternativne školstvo*. Bratislava: Iris, 2000. p. 123.
4. HUTCHINSON, T., WATERS, A.; *English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach*. Glasgow: CUP, 1991. p.110.
5. KIM, S.H.; *Podstata tvorivosti*. Bratislava : Open Windows, 1993. p. 48.
6. KAZANSKÝ, R. 2008. Geopolitické aspekty rozširovania protiraketovej obrany USA a región Strednej Európy. In *Bezpečnostné fórum '08* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2008. s. 174 179. ISBN 978 80 8083 575 0.
7. UŠIAK, J., NEČAS, P. 2010. *Nový prístup ku bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978 80 8040 401 7.
8. HANESOVÁ, D.; *Odborná angličtina na pedagogických fakultách*. Banská Bystrica: Trian, 2003. p 105-109.

Literature

- HANESOVÁ, D.; *Odborná angličtina na pedagogických fakultách*. Banská Bystrica: Trian, 2003. ISBN 80-88945-67-4.
- HUTCHINSON, T., WATERS, A.; *English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach*. Glasgow: CUP, 1991. 183 p.
- KAZANSKÝ, R. 2008. Geopolitické aspekty rozširovania protiraketovej obrany USA a región Strednej Európy. In *Bezpečnostné fórum '08* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2008. s. 174 179. ISBN 978 80 8083 575 0.
- KIM, S.H.; *Podstata tvorivosti*. Bratislava : Open Windows, 1993. ISBN 80-85741-01-6.
- KRASHEN, S.; *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Oxford : Pergamon, 1982. ISBN 0-17-557127-9.
- UŠIAK, J., NEČAS, P. 2010. *Nový prístup ku bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978 80 8040 401 7.
- WELLS, G. et al.; *Learning for Life in the 21st Century*. UK: Blackwell Publishers, 2002. ISBN 0-17-557128-7.
- ZELINA, M.; *Alternativne školstvo*. Bratislava : Iris, 2000. 230s. ISBN 80-967013-7.
- Longman Dictionary of Contemporary English. Longman Group Ltd. 1975 UK. ISBN 582-43397-5.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТОВ ЕС ПО РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ И ПРИОРИТЕТОВ, ОТРАЖЕНИЮ УГРОЗ

Евгений МОЙСЕЕНКО, кандидат экономических наук, доцент,
Белорусский национальный технический университет, г. Минск

Studiul abordează aspecte ce vizează activitatea instituțiilor UE privind realizarea obiectivelor prioritare, precum și diversele provocări.

The study addresses issues that concern the activity and functioning of EU institutions, on the fulfillment of priorities and different challenges.

В соответствии с принципом правосубъектности, утвержденным Лиссабонским договором, внутреннее устройство ЕС формируется в рамках следующей геополитической конструкции:

«Государства - члены ЕС → Институты ЕС → Европейский Союз»

Лиссабонским договором определен институциональный механизм Европейского Союза, деятельность которого направлена на формирование, выражение, координацию, реализацию региональных интересов, защиту их от внутренних и внешних угроз, обеспечение стабильности и экономического роста. Институтами ЕС являются следующие структуры.

Европейский парламент (ЕП) реализует законодательную и бюджетную функции, а также функции консультативную и политического контроля. Выражает интересы граждан Европы.

Европейский совет определяет и координирует общие региональные политические, экономические, социальные цели и приоритеты развития. Иницирует их реализацию. Регулирует разногласия, возникающие между государствами-членами, в сфере национальных интересов.

Совет осуществляет законодательную и бюджетную функции совместно с Европейским парламентом. Реализует функции координации и определения политики институтов и органов ЕС. Согласует позиции и действия государств - членов в различных сферах деятельности.

Европейская комиссия реализует общие интересы Евросоюза. Определяет основные направления его развития. Выполняет исполнительную, координационную, управленческую функции. Является представителем ЕС как единого целого.

Суд Европейского союза обеспечивает соблюдение права при толковании и применении законодательства. Разрешает споры в отношении толкования и применения законодательства.

Европейский центральный банк (ЕЦБ) осуществляет проведение денежной политики. Контролирует кредитные учреждения ЕС. Санкционирует эмиссию банковских билетов и евро. Вместе с национальными центральными банками образует Европейскую систему центральных банков.

Счетная палата, осуществляет контроль за финансовой деятельностью, совокупностью расходов и доходов, проверяет счета, осуществляет финансовое управление Союза.

В рамках принципов и целей внешней деятельности ЕС определяет и осуществляет общую внешнюю политику и политику безопасности (ОВППБ), которая является особым направлением деятельности Союза и основана на взаимной политической солидарности государств - членов, общности интересов и возрастающей конвергенции. Компетенция ЕС в этой сфере охватывает все области международной политики и все вопросы безопасности Союза, включая формирование оборонной политики для защиты ЕС от военной угрозы. Обеспечение национальной безопасности входит в сферу ответственности каждого государства-члена.

Европейский совет и Совет являются ответственными за разработку ОВПББ и действуют совместно. Они наделены полномочиями по принятию всех стратегических и текущих решений в этой сфере деятельности ЕС. Принятие решений осуществляется в соответствии с принципом единогласия.

Европейский Совет с одобрения Президента Комиссии назначает Высокого представителя Европейского Союза по международным делам и политике безопасности (High Representative of the Union Affairs and Security Policy). Он вносит предложения для её разработки и выполняет принятые решения, представляет ЕС по всем вопросам общей внешней политики и политики безопасности в отношениях с государствами, международными организациями.

Комитет по вопросам политики безопасности наблюдает за развитием обстановки в сферах, относящихся к общей международной политике и политике безопасности и готовит соответствующие заключения. Он также осуществляет политический контроль и стратегическое руководство под ответственность Совета по урегулированию кризисных ситуаций.

Европейский Союз через свои институты проводит общую внешнюю политику и политику безопасности:

- определяя общие цели, приоритеты, ориентиры, которые касаются важнейших аспектов политики;
- принимая европейские решения, которыми определяются действия, подлежащие осуществлению и позиции, подлежащие выражению Союзом, порядок реализации европейских решений;
- укрепляя систематическое сотрудничество государств - членов в проведении политики безопасности.

Государства - члены отстаивают позиции и решения Союза, координируют в этих целях свои действия в рамках программ безопасности в международных организациях и в ходе международных конференций.

Юридическую инфраструктуру объединённой Европы составляет правовая система – право Европейского Союза, которое регулирует правоотношения государств - членов, юридических лиц, граждан, в том числе в сфере безопасности и экономики. Право ЕС является важнейшим инструментом обеспечения безопасности и стабильности.

Система европейского права может быть представлена в следующем виде. Учредительные акты – Договор о ЕС 1957г., Договор о Евросоюзе 1992г., Лиссабонский договор 2007г., Договор о Евратоме 1957г. Законодательные акты – законы, рамочные законы. Незаконодательные акты – европейские решения, постановления, директивы, регламенты, рекомендации, заключения. Иные, акты институтов, органов – декларации, резолюции, заключения и др.

Европейские законы – являются актами общеобязательного характера и прямого действия. Европейские рамочные законы – законодательные акты, имеющие обязательную силу для государств - членов, которым они адресованы. Они подлежат имплементации в национальное право. Европейские регламенты – нормативные акты, которые содержат общие правила поведения. Являются инструментом реализации законов Союза. Европейский регламент может выступать нормативным актом прямого действия или адресоваться конкретным государствам - членам. Европейские решения – незаконодательные акты. Они являются источниками юридически обязательных действий индивидуальной направленности. Рекомендации и заключения – незаконодательные акты, лишенные обязательной юридической силы.

Государства, входящие в состав ЕС, координируют свою деятельность в рамках экономической политики Союза и в этих целях разрабатывается документ «Главные ориентиры экономической политики государств – членов и Союза».

В начале марта 2010 г. председатель Европейской комиссии представил новый 10 – летний план экономического роста и создания новых рабочих мест «Европа – 2020». Документ определяет видение социально-рыночной экономики Европы в XXI веке.

В новой стратегии развития отмечается, что перед ЕС стоит задача трансформации экономической системы, чтобы справиться с мировым финансово - экономическим кризисом, структурными слабостями и возрастающими мировыми вызовами и угрозами. Выход из кризиса должен стать и входом в новую экономику.

В качестве первоочередной цели развития Комиссия считает необходимым провести реформу финансовой системы, обеспечить бюджетную консолидацию государств - членов Союза на долгосрочную перспективу, усилить координацию между экономическим и монетарным союзами и в итоге разработать надёжную политику выхода Европы из экономического кризиса.

В фокусе очередной десятилетки – обеспечение координации политических, экономических, социальных процессов в ЕС, предотвращение будущих финансовых кризисов в рамках единого Европейского пространства. «Расхождения между государствами - членами оказывают прямое влияние на все стороны жизни. Мы стали больше, чем когда-либо зависеть друг от друга. И нам именно сейчас нужна экономическая интеграция. Европа преуспеет, если будет действовать коллективно, как Союз. Нам нужна общая стратегия, чтобы помочь нам выйти из кризиса более сильными и превратить ЕС в умную, устойчивую и всеобъемлющую экономику с высоким уровнем занятости населения, производственной и

социальной целостностью», – заявил глава Еврокомиссии, выступая в Брюсселе во время представления стратегии развития Союза на период до 2020 г.

Документ выдвигает три взаимосвязанных приоритета:

– «умный рост» предполагает обеспечить рост экономики на основе науки и инноваций;

– «устойчивый рост» должен быть достигнут на основе ресурсосберегающей конкурентоспособной эффективной единой европейской экономики;

– «всеобъемлющий рост» ориентирует на построение экономики высокой занятости на базе территориальной и социальной целостности Европы.

Эти три приоритета представляют собой концептуальное видение европейской элитой социально-рыночной экономики ЕС в XXI веке.

В целях реализации целей и приоритетов Комиссия выдвигает семь главных инициатив (программ) для ускорения прогресса по каждому выделенному направлению развития – программы: «Инновационный Совет», «Молодёжь в действии», «Цифровая повестка дня для Европы», «Европа эффективных ресурсов», «Индустриальная политика в эпоху глобализации», «Европейская платформа по вопросам бедности», «План мероприятий для приобретения новых навыков, умений, создания рабочих мест».

Для координации действий по выполнению Плана экономического роста и создания новых рабочих мест «Европа – 2020», реализации целей и приоритетов развития, отражения угроз полномочия в рамках институционального механизма планируется распределить следующим образом.

Европейский Совет должен разработать стратегию по интеграции усилий всех структур Евросоюза и управления взаимодействием ЕС и государств - членов Союза. Соответствующие органы Совета будут работать в рамках своих полномочий для претворения в жизнь программы «Европа – 2020» и организации информационного обмена. Европейская Комиссия будет контролировать ситуацию с использованием системы показателей и издавать ежегодный отчёт о выполнении Плана экономического роста и создания новых рабочих мест «Европа – 2020» с предложениями и рекомендациями по достижению целей и приоритетов развития, реализации инициатив ЕС. Европейский Парламент должен выполнять функции законодательного органа. Планируется, что парламент будет движущей силой для мобилизации усилий национальных парламентов, граждан по ключевым направлениям, инициативам стратегии «Европа 2020». Все национальные, региональные и местные органы власти должны осуществлять сотрудничество на уровне парламентов, поддерживать тесный диалог с представителями гражданского общества, социальными партнёрами для разработки и реализации программ национального реформирования, разъяснения гражданам политики Союза. Институты гражданского общества совместно со структурами институционального механизма ЕС, должны осуществлять разъяснительную работу в отношении реформ, проводимых в рамках программы «Европа 2020».

После мирового кризиса, начавшегося в 2008 г., замедления темпов роста и

падения производства мировой экономики в 2009 г. на 1,9% начался период восстановления (табл. 1).

Таблица 1

Рост мирового производства, 1999 – 2010 гг. (изменение в процентах к предыдущему году)

	1991-2003, среднее значение	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Все страны мира	2,8	4,1	3,5	3,9	3,9	1,7	-1,9	3,5
Развитые страны	2,5	3,1	2,5	2,8	2,5	0,3	-3,4	2,2
США	3,3	3,6	3,1	2,7	2,1	0,4	-2,4	2,9
Япония	1,0	2,7	1,9	2,0	2,4	-1,2	-5,2	2,5
ЕС (27)	2,3	2,5	2,0	3,1	2,8	0,7	-4,2	1,1
Зона евро	2,1	2,2	1,7	2,9	2,7	0,6	-4,1	0,9
ЕС (12)	2,7	5,6	4,7	6,5	6,1	3,9	-3,3	2,0
Франция	2,0	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6	1,2
Германия	1,7	1,2	0,8	3,0	2,5	1,3	-4,9	1,5
Соединённое Королевство	2,9	3,0	2,1	2,8	2,6	0,5	-4,9	1,1
Юго-Восточная Европа и СНГ	–	7,7	6,6	8,1	8,5	5,4	-6,3	4,4
СНГ	–	8,0	6,8	8,4	8,7	5,5	-6,5	4,4
Российская Федерация	–	7,2	6,4	7,7	8,1	5,6	-7,9	4,3
Юго-Восточная Европа	–	5,5	4,7	5,1	6,1	4,2	-3,6	1,2
Развивающиеся страны	4,6	7,3	6,7	7,4	7,8	5,4	2,4	6,9
Африка	3,0	5,9	5,6	5,9	6,0	4,9	2,5	4,8
Латинская Америка и Карибский бассейн	2,7	6,1	5,0	5,7	5,9	4,3	-1,8	5,2
Карибский бассейн	2,4	3,9	7,6	9,4	6,1	3,3	0,2	2,2
Бразилия	2,5	5,7	3,2	4,0	6,1	5,1	-0,2	7,6
Мексика	3,0	4,0	3,2	4,8	3,2	1,5	-6,6	4,1
Азия	5,9	8,0	7,6	8,2	8,8	5,8	4,0	7,8
Восточная Азия	7,5	8,3	8,1	9,2	10,2	6,8	5,3	8,9
Южная Азия	5,1	7,5	8,1	8,4	8,7	5,0	5,5	6,6
Юго-Восточная Азия	4,6	6,6	5,9	6,2	6,6	4,0	0,8	7,0
Западная Азия	3,5	8,9	7,1	6,0	5,0	4,6	-0,8	5,2
Китай	10,0	10,1	10,4	11,6	13,0	9,6	8,7	10,0
Индия	5,8	8,3	9,3	9,4	9,6	5,1	6,6	7,9

Источник: Доклад о торговле и развитии, 2010 – ООН: Нью-Йорк и Женева, 2010, с. 2.

ЕС(12) – новые государства – члены ЕС после 2004 года. Юго-Восточная Европа – Албания, Босния и Герцеговина, Бывшая Республика Македония, Сербия, Черногория и Хорватия.

Общемировой ВВП в 2010 г. вырос на 3,5%. Во всех регионах за исключением Европейского Союза темпы роста вернулись к предкризисным. В Европейском Союзе в 2010 г. рост производства увеличился на 1,1% по сравнению с прошлым годом. В зоне евро в 2010 г. рост достиг 0,9%.

Финансовый кризис, начавшийся в Соединённых Штатах, обнажил

внутренние проблемы зоны евро, ухудшающееся состояние государственных финансов в государствах – членах ЕС, неэффективность экономической политики и финансовой системы, неэффективность европейских институтов, противоречия между государствами.

По данным Евростата на 2010 г., бюджетный дефицит по отношению к ВВП составил в Ирландии - 14,3%, Греции - 13,6%, Объединённом Королевстве - 11,5%, Испании - 11,2%, Португалии - 9,4%, Латвии - 9,0%, Литве - 9,0, Румынии - 8,3%, Франции - 7,5%. Величина госдолга по отношению к ВВП составила в Италии – 115,8%, Греции – 115,1%, Бельгии – 96,7%, Венгрии – 78,3%, Франции – 77,6%, Португалии – 76,8%, Германии – 73,2%, Великобритании – 68,1%, Австрии – 66,5%. Эти показатели не соответствуют критериям Маастрихтского соглашения.

Ограничения, налагаемые договорами ЕС, Пактом стабильности и роста на предельные уровни дефицитов бюджета и государственного долга, используемые финансовые стабилизаторы привели к тому, что Европа вместо проведения активной антициклической бюджетной, кредитной политики перешла на программы свёртывания мер стимулирования и жёсткой экономии, которые последовательно реализуются европейскими институтами и странами – членами Евросоюза.

Низкие темпы восстановления экономики, свёртывание мер стимулирования, переход к программам жёсткой экономии, падение внутреннего спроса, дисбалансы во внутререгиональной торговле, глубокая рецессия в Греции, Ирландии, Испании, Португалии, высокий госдолг в Италии, Греции, обостряющаяся конкуренция со стороны развивающихся стран приводят к тому, что в Евросоюзе на фоне долгового кризиса возрастают риски суверенных дефолтов и угрозы дефолтов в европейской банковской сфере; развитие ситуации в финансово-бюджетной сфере тормозит восстановление мировой экономики; европейский регион втягивается в системный кризис; всё чаще звучат тезисы о сжатию еврозоны за счёт выхода из неё отдельных государств Южной Европы; ЕС превращается в аутсайдера процесса глобального восстановления; центр глобального кризиса перемещается в Европу.

Причины кризиса можно сформулировать следующим образом. В случае последнего расширения ЕС процессы реализации политических интересов опережали экономические. По самым скромным оценкам экспертов цена этого дисбаланса обойдётся странам ЕС, по меньшей мере, в 2 трлн. долл. США. Не в полной мере были определены угрозы безопасности в экономической и финансовой сферах, а также сценарии их развития. Не организовано эффективное противодействие процессам материализации рисков. Существующие противоречия в национальных экономических интересах, различия по экономическому потенциалу, экономическому развитию, структуре экономики, благосостоянию населения затрудняют формирование и реализацию региональных экономических приоритетов и консолидацию действий по отражению угроз. Развитие интеграционных процессов в монетарной сфере, введение ЕВРО опережало реальную интеграцию в экономической и финансовой сферах, и не было

подкреплено созданием соответствующих региональных институтов, о которых всё чаще говорят в Европе – единый Минфин, единый Европейский Центральный банк, единая бюджетно-финансовая и денежно-кредитная политика Евросоюза. Не достаточно эффективным оказался институциональный механизм, европейский экономический и политический инструментарий разработки, принятия, реализации, контроля решений Маастрихтского соглашения, антикризисных программ, защиты региональных и национальных интересов от угроз, стабилизации социально-политической обстановки.

Национальными правительствами ЕС, Европейской комиссией, Европейским Центральным банком, другими институтами Евросоюза формируется общеевропейская антикризисная политика, направленная на создание системных механизмов для возобновления экономического роста, создания рабочих мест, сохранения еврозоны. Реализация антикризисных мер направлена на чёткую формулировку региональных экономических приоритетов и объективное определение угроз в экономической сфере, консолидацию финансовых ресурсов, координацию действий на общеевропейском и национальном уровне в тесной взаимосвязи политических, экономических и финансовых международных региональных и национальных институтов, сохранению еврозоны.

На саммите ЕС 26 октября 2011 г. в Брюсселе был принят антикризисный план для Европы. Лидеры Евросоюза достигли взаимопонимания с частными кредиторами Греции по 50-процентной реструктуризации госдолга этой страны, объем которого составляет около 350 млрд евро и выделении Греции шестого транша в размере 8 млрд. евро в рамках программы помощи. Согласован план рекапитализации европейских банков, которые к июню 2012 г. должны будут довести долю своих первичных капиталов до 9 проц от уровня своих активов. Достигнуто соглашение о доведении размеров Стабилизационного фонда до 1 трлн евро. Как заявил президент ЕС Херман Ван Ромпей, речь идет не о “живых” деньгах, а о “сложной системе банковских гарантий”, под которые он сможет привлекать кредиты на финансовых рынках. Будет создана финансовая стабилизационная структура для привлечения зарубежных государственных и частных средств к финансированию европейских стабилизационных проектов”. Страны зоны евро объявили о намерении принять свод “золотых правил бюджетной дисциплины. Цель этих правил – возвращение государств зоны евро к сбалансированным бюджетам, формирование здоровых национальных бюджетных политик. Решение саммита подтверждает обязательство всех 17 стран зоны евро ввести данные положения в свои национальные законодательства к весне 2012 г. Соблюдение “золотых правил бюджетной дисциплины” потребует от государств сообщества структурных преобразований в том, что касается расходов бюджета. В первую очередь потребуются реформирование социальных систем. В новый свод правил войдет и такая норма, как обязательное соблюдение странами зоны евро лимита дефицита госбюджета в 3 проц ВВП и лимита госдолга в 60 проц ВВП.

На саммите ЕС 8-9 декабря 2011 г. в Брюсселе было принято решение о создании бюджетно-налогового межправительственного соглашения по

усилению экономической политики, финансовой и фискальной дисциплины, постановки государственных расходов под централизованный контроль европейских институтов, передачи части национального суверенитета Брюсселю. Новое соглашение между странами должно быть готово к марту 2012 г. Единственная страна, оставшаяся вне нового правового режима – Соединённое Королевство Великобритании и Северной Ирландии, которая отвергла договор и может оказаться за рамками европейской интеграции. В соответствии с решениями саммита планируется также выделить Международному валютному фонду 200 млрд. евро для увеличения его кредитных ресурсов. Саммит согласовал запуск Европейского механизма стабильности, нового финансового антикризисного механизма ЕС, уже в июле 2012 г., то есть раньше первоначально объявленного срока.

Литература

1. Treaty of Lisbon amending the treaty on European Union and the treaty establishing the European Community / Official Journal of the European Union 2007/C 306/01, vol. 50. – 215 p.
2. «Europe 2020». A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / European Commission. Brussels, 3.3.2010. – 31 p.
3. [on line]. <http://www.itar-tass.com/c1/257425.html>. (Цит. 14.12.2011).
4. [on line]. <http://quote.rbc.ru/news/fond/2011/12/13/33506036.html>. (Цит. 14.12.2011).

MULTILATERAL DIPLOMACY OF STATE AS A FOREIGN POLICY INSTRUMENT IN CONTEMPORARY WORLD

Svetlana PINZARI, *Master Degree in Political Science, PhD Student,
International Relations and Diplomacy Department,
Matej Bel University in Banska Bystrica, Slovakia*

Autorul își propune ca scop să analize diplomația multilaterală a statului, care este definită ca “o activitate diplomatică a unui stat ce participă la un anumit număr de conferințe, întâlniri și este membru al organizațiilor internaționale multilaterale”. Diplomația multilaterală reprezintă un mecanism al diplomației multilaterale a statelor care este compus din trei elemente principale de analiză: 1) Instituțiile de stat și alți actori care participă și care influențează activitatea multilaterală a statului; 2) legislația națională și internațională și baza documentară pentru o astfel de activitate; 3) posibilele acțiuni și activități ale statului în domeniul diplomației multilaterale. Autorul folosește exemple de diplomație multilaterală a țărilor grupului de la Vișegrad (Republica Cehă, Ungaria, Polonia și Slovacia), precum și a Republicii Moldova.

The author aims to analyze multilateral diplomacy of state which is defined as “a diplomatic activity of one state within a number of international multilateral conferences and meetings and international organizations”. It presents a mechanism of the states multilateral diplomacy, which is composed of three main elements of analysis: 1) state institutions and other actors participating and influencing multilateral activity of the state; 2) national and international legislation and proper documentation for such kind of activity; 3) possible actions and activities of the state in the sphere of multilateral diplomacy. The author uses examples of the multilateral diplomacy of Visegrad countries (the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia) and of the Republic of Moldova as well.

Introduction

Multilateral diplomacy is the most used concept dealing with the modern practice of international organizations. Multilateral diplomacy, being one of the concepts of international relations, can be defined as a conduct of international activities by three or more states in accordance with shared general rules to solve one or another problem of common concern.

Multilateral diplomacy represents a long-term foreign policy instrument of the states to shape their relations and to solve different global problems. This phenomenon has two sides which should be taken into consideration – on the one hand, a complex activity of a big number of states within different multilateral fora and on the other, activities of one state in a number of international organizations and multilateral conferences.

We propose to analyze multilateral diplomacy of state as a phenomenon and to present its mechanism, the main elements of which are state and non-state institutions, legislation and documentary base as well multilateral actions of state. Visegrad countries (Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia) and the Republic of Moldova will serve as examples.

Defining “multilateral diplomacy” term

As V. Israelyan, the Soviet/Russian diplomat in his book “Diplomats Face to

Face” (1990), pointed out, the term of multilateral diplomacy was receiving its “rights of citizenship” at the end of 19th century, although the phenomenon has appeared in the 17th century [1]. At that times multilateral diplomacy meant a joint consideration by several or greater number of the states of an international problem of their general interest, and the purpose of their joint efforts was to find the mutually acceptable solution of the faced problem.

In “Dictionary of Diplomacy” (2001), published by G. Berridge and A. James, the following definition of the term is: “Multilateral diplomacy is a diplomacy conducted by three and more states via conferences; it is a special kind of diplomacy which is distinct from bilateral one conducted on the basis of interstate contacts” [2].

Theoretically the scientists started to analyse multilateral diplomacy later, in the 20th century. Both expansion of multilateral diplomatic practice and the development of various forms of multilateral diplomacy, including organizations of the United Nations system and regional institutions, caused the more frequent interest to the researches of this phenomenon.

A question on differentiation of the diplomatic activity into bilateral and multilateral has been arisen in the second half of the 20th century, after the creation of the UN and the first decade of its work. Among the reasons of diplomatic activity’s differentiation were different operating conditions of both international organization employees and employees of the permanent missions accredited to international organizations. Privileges and immunities of these categories of employees were essentially different from those of diplomats, accredited to the governments of the states.

Roberto Ago, explaining to the UN International Law Commission the necessity to consider separately diplomatic aspects of relations between states and intergovernmental organizations, had mentioned two main causes: 1) In these relations participate such subjects of international law, distinctions in structure and which character do impossible simply to apply to them legal regulations of the Diplomatic Law on interstate relations; 2) International organization represents a subject of international law which does not possess territory, therefore in the relations of organization with states is entered a third part - the host state, - thus, these relations are not originally bilateral [3].

Explaining the necessity to differentiate traditional diplomacy and new diplomacy, M. Hardy in his work “The Modern Diplomatic Law” (1968) wrote that, while in the past diplomacy mainly concerned the relations between individual states, with development of the international organizations a new diplomacy became multilateral by form and collective by aspirations. M. Hardy argued that such kind of diplomacy was based in a greater degree on a number of agreements which gave to the international organization as that, certain and independent status. At the same time it did not mean, in his opinion, that traditional diplomacy would disappear. Moreover, the bilateral diplomacy became only a part of the whole system of diplomacy and its role would be deformed, if we did not take into consideration the whole system of diplomacy [4].

As a result of the diplomatic activity differentiation a new terminology has appeared - multilateral diplomacy began to be considered in opposition to bilateral diplomacy. Very often diplomats working at the permanent missions to international organi-

zations started to be called “stepsons of foreign service”, and employees of the international civil service - “para-diplomats”. One more term applied both to employees of the international organizations, and to the representatives of the states involved in the work of multilateral conferences and organizations, is the term “quasi-diplomats” [5].

The multilateral diplomacy term often is considered in a dichotomy relation with bilateral diplomacy and, undoubtedly, is defined by analogy to it. Multilateral diplomacy and bilateral diplomacy are two complementary forms. As Agnes Y. Aggrey-Orleans wrote in her article „The Role, Organization and Work of a Permanent Mission in Geneva” (1998): „The forum which Geneva provides for expressing view and discussing with other governments problems of common concern is invaluable in as much as such interaction, though not necessarily accompanied by tangible and immediate results, can be drawn upon in the conduct of bilateral relations. In other words, multilateralism in a forum such as Geneva where governments interact with other governments which have similar, parallel, or even contrary views, provides an indispensable backdrop to bilateral diplomacy, where representatives of a sending State interact essentially with representatives and agencies of a receiving State” [6].

This term of multilateral diplomacy specifies interstate character of the relations which are carried out within the international conferences and organizations. Indeed, multilateral diplomacy is the widest concept concerning the practice of conferences and organizations, but other terms are frequently used in the special literature, too – e.g. “conference diplomacy”, “parliamentary diplomacy” [7], “collective diplomacy”, “summit-diplomacy”, “associative” or “regional diplomacy”. As Professor Scott in his article “The Evolution of Conference Diplomacy” wrote, multilateral diplomacy was any decision or joint action, carried out by a number of sovereign states, with a purpose to maintain their safety or collective prosperity. In his mind, for this kind of activity both full independence of the states and pluralism of opinions are absolutely necessary [8].

Mechanism of multilateral diplomacy of state

Multilateral diplomacy of state is defined by us as “a diplomatic activity of one state within a number of international multilateral conferences, meetings and international organizations” [9].

The whole mechanism of multilateral diplomacy of a state could be composed of three main elements of analysis: 1) state institutions and other actors participating and influencing multilateral activity of the state; 2) international and national legislation and documentary base (strategies, concepts, policy paper orientations etc.) for such kind of activity; 3) possible actions and activities of the state in the sphere of multilateral diplomacy.

Actors in Multilateral Diplomacy of State

State institutions of foreign relations which are involved in multilateral diplomatic activities traditionally are divided in two main categories: internal and external organs. To internal bodies, which act in the multilateral diplomacy contexts, we can attribute as follow: the head of state, the legislative power (parliament) and executive branch (government and its head, ministry of foreign affairs and its head). To external organs of a state are referred diplomatic and consular missions, permanent missions

of states to international organizations, special missions and delegations of states to both international conferences and organizations. In the case of multilateral diplomacy the main external bodies are: permanent missions to the international organizations, delegations to different multilateral events as well diplomatic missions in the case when these missions represent the state at an international organization or conference.

The range of participation of state internal organs is dependent on the constitutional and political structure of a particular state. But we will try to sum up information about these bodies.

The Head of State, being the supreme constitutional body, has the main obligation to represent the state in international arena, including relations with international organizations. Moreover, some other functions of the head of state are incorporated naturally in the sphere of multilateral diplomacy: 1) signing, approving, ratification and denouncement of international multilateral agreements and treaties; 2) accreditation and taking off of the diplomatic missions' heads (including heads of the permanent missions to the international organizations as well those diplomatic heads when they are appointed as the representatives to international organizations); 3) acceptance of credentials and of the recall letters of the foreign diplomats - those representing international organizations in the country; 4) participation in multilateral negotiations.

E.g., the President of the Republic of Poland is the head of state and the supreme representative who is elected for a five-year period (with the possibility to be re-elected). The president's main duties in the sphere of foreign affairs are described in the Article 133 of the Constitution of 1997: "President shall: 1. ratify and renounce international agreements, and shall notify the Sejm and the Senate thereof; 2. appoint and recall the plenipotentiary representatives of the Republic of Poland to other states and to international organizations; 3. receive the Letters of Credence and recall of diplomatic representatives of other states and international organizations accredited to him" [10]. According to the Constitution, the President also shall cooperate with the Prime-minister of the Republic and other ministers in the field of foreign policy.

Government and its Head usually are the next institutions playing a fundamental role in multilateral diplomacy of the state. The Government represents a collegial body of the state and coordinates internal and foreign policy. The functions of the Government related to multilateral diplomacy are the following: 1) making a control over all foreign policy decisions (dealing with multilateral diplomacy); 2) providing of the fulfillment of international multilateral treaties; 3) appointing of the heads and members of delegations to international conferences, negotiations and organizations; 4) approving and denouncing of international treaties.

In the Slovak case the Government is headed by the Prime Minister. The Slovak Government represents "the supreme executive body" [11] and in accordance with the Article 119 of the Slovak Constitution of 1992, "shall decide collectively on: a) bills; b) regulations passed by the Government; c) its policy and implementation ... f) international treaties entered into by the Slovak Republic; g) crucial issues in domestic and international affairs; h) the introduction of bills to the National Council of the Slovak Republic and initiation of public discussion on other major measures..." [12].

The Slovak Government is composed of the Prime Minister, Deputy Prime Ministers and Ministers; members of the Government are not allowed by the Constitution to hold legislative or judicial office as well to hold other paid position in a profession, business or on the executive board of a corporation (Art. 109).

The Head of Government plays mainly a coordination role, at the same time having the next functions related to the multilateral diplomacy: 1) meets different foreign diplomatic representatives of high level (including diplomats of international organizations); 2) may take part in different international multilateral meetings, representing the state's interest; 3) may conduct negotiations and conclude multilateral treaties; 4) represents the state in foreign relations (including relations with international organizations).

As author of "The International Law of Diplomacy: the Diplomatic Instrument and World Public Order" writes: "Traditional literature on diplomacy does not throw sufficient light on the role of the head of government in the diplomatic process, although actually he plays a highly prominent part. The importance attached to summiting conferences at all times and the frequency with which it takes place attest to his prominence in the process; in all events he is, if not the sole policy-maker, among the chief policy-makers of the state" [13].

The Legislative body, in majority cases called *Parliament*, is another important organ, which has some essential functions in the multilateral diplomacy. In contemporary diplomatic and political practice Parliaments have a leading role in determining and conducting foreign relations. Besides of traditional functions (adopting of national laws, including in the sphere of diplomatic service, and hearing of MFA's reports on foreign policy), the Parliament fulfils a number of other functions: 1) approves foreign policy orientation documents (including policy on international organizations cooperation); 2) ratifies international treaties and agreements. Moreover, in the majority of states the Parliament periodically organizes foreign policy debates, creates special parliamentary commissions on these issues, those commission having the consultative character. The Parliament also participates in the work of different international organizations (delegations to sessions and special meetings). This kind of the Parliament's activity is called in the special literature "parliament diplomacy". In spite of the fact that the Parliament is the main constitution body and adopts laws, it could not play the main role in diplomacy due to the fact that it works periodically at sessions.

In the case of the Czech Republic, the Parliament has the legislative power and consists of two chambers – the Assembly of Deputies and the Senate. As about the Parliament's functions, they are divided in some groups. The first group of functions is dealing with defence issues: e.g. the Parliament decides on "the declaration of a state of war, if the Czech Republic is attacked, or if such is necessary for the fulfillment of its international treaty obligations on collective self-defence against aggression" or "on the Czech Republic's participation in defensive systems of an international organization of which the Czech Republic is a member" [14]. Both chambers participate in the ratification of international treaties, which refer to alliance, peace, or other documents of political nature and if by these treaties the Czech Republic becomes a member of an international organization [15].

It is worth to mention that, as a rule, within each Ministry there is a division for foreign affairs and often this section conducts the relations with foreign partners and of course coordinates the ministerial activity within the respective international organizations. As it is mentioned in "The International Law of Diplomacy", "the ministry for foreign affairs and the officials of foreign office are specifically assigned to the conduct of foreign affairs, but foreign affairs are no their exclusive concern. It is difficult now to differentiate between internal and external matters" [16]. Then the author gives some examples: "In matters related to commerce, the department of commerce, treasury, agriculture and several others are interested. Communications, atomic energy and transfer of technology are also subjects in regard to which the ministry of foreign affairs should necessarily collaborate with other ministries" [17].

The Ministry of Foreign Affairs represents a special kind of state organ which acts under the control of government and is the leader in the conduct of the operative diplomatic work. The title of this kind of ministries could vary: e.g., in Austria, the Ministry has the title "Federal Ministry for Foreign Affairs", in USA - "Department of State", in UK - "Foreign and Commonwealth Office", in Canada - "Department of Foreign Affairs and International Trade" [18]. As specialists in diplomacy point out, "the MFA is no longer the "gatekeeper" of external relations, and cannot afford the demand that all other government agencies use it as the exclusive contact foreign channel; it must play then the role of coordinator of all external relationships, involved on principal matters, without getting into the detailed management" [19].

The typical prerogatives and competences of the MFA are the following: 1) the conduct of operative work (e.g. selection of different information, writing proposals for the government, consulting work, controlling of the activity of other state organs dealing with foreign policy, etc.); 2) the representation of the state in relations with foreign partners both within the country and abroad; 3) the protection of the interests of both states and its citizens; 4) the preparation and the conducting of international negotiations and concluding of international treaties; 5) the management of the work of the diplomatic external structures (diplomatic missions, permanent mission to international organizations). All these functions can be related to multilateral diplomacy of the state.

The contemporary diplomatic practice recognizes that the most common MFA's departments dealing with multilateral diplomacy are departments on International Organizations, International Economic Cooperation, Security and Global Issues, International Law and Treaties. These sections are the essential divisions in promoting multilateral diplomacy of the state. To take example, let me give the list of departments which are involved in multilateral diplomacy of the Republic of Moldova. The Ministry has the title of "Ministry of Foreign Affairs and European Integration" and has the following departments which participate in multilateral diplomacy of the state: Department of European Integration, Department of International Law, Department of Multilateral Cooperation, Department of International Economic Relations [20]. In the case of Poland, the following departments dealing with multilateral diplomacy are included into the structure of the MFA: European Information Department, Department of Coordination of Poland's Presidency of EU Council, Department of the Com-

mittee for European Affairs, European Policy Department, Department of EU Law, Eastern Department, Department of CFSP (which are engaged in European issues); Department of Security Policy, Department of UN and Human Rights, Bureau of the Plenipotentiary for Proceedings before International Human Rights Protection Bodies, Department of Legal and Treaty Issues; Department of Asia and Pacific Region, Department of Central and Southern Europe (two last departments being involved into regional cooperation issues) [21].

“However, the MFA’s departments are organized and whatever particular titles they are given, - G. Beridge writes in his “Diplomacy: Theory and Practice”, - they collect reports and opinions from their missions abroad as well from outside bodies, including NGOs. In light of this information they advise their political masters on policy and issue instructions to missions consistent with the policy that is agreed” [22].

The Ministry of Foreign Affairs is supervised by the *Minister of Foreign Affairs* who often is considered the main diplomat of the state and the head of diplomacy. He or she is the member of the Government, is the mediator in relations between his or her country and foreign partners (states and international organizations). His or her activity is ruled by the national laws and traditions, and his or her competences and functions may vary depending on political structure of the state. The more general and typical functions of the minister of foreign affairs are: 1) elaboration of the main notes and documents on relations with foreign partners (and he or she presents them to other state bodies and structures); 2) participation in the elaboration of international treaties and agreements; 3) participation in the conducting of international negotiations; 4) giving of proposals to the head of the state on the candidates for the main diplomatic posts; 5) giving a pieces of advice to the head of state on approving of foreign representatives in the respective state; 6) giving orders and instructions to the personnel of foreign missions of the state; 7) providing of diplomatic immunities and privileges in his country and some others.

Thus, the Minister of Foreign Affairs of the Slovak Republic as a member of the Government is responsible for foreign affairs administration and is the head of the Slovak diplomatic service. The Minister establishes foreign missions, including permanent representations to international organizations, coordinates activities of other state institutions and bodies acting in the field of international relations with foreign partners. The Minister of Foreign Affairs in his work is assisted by the State Secretaries and the General Secretary [23].

Among external bodies of state we will characterize only the permanent missions to international organizations and delegations to international conferences which are the key institutions in conducting of the state’s multilateral diplomacy.

Permanent missions of states maintained at the international organizations had already appeared during the days of League of Nations. The famous researcher Walters mentioned that “the system of permanent delegations was of no consequence in the League history”[24].

The permanent mission represents the state organ of foreign relations which is accredited at one or another international organization in order to represent the state

in relations with the organization and other states – members of this organization. Permanent missions can be of two types – permanent mission to international organization and permanent observer mission to international organization. Both of them are essential part of the state's diplomatic service.

Permanent missions, in accordance with the Vienna Convention on Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character (adopted in 1975), have the following functions: 1) ensuring the representation of the sending State to the Organization; 2) maintaining liaison between the sending State and the Organization; 3) negotiating with and within the Organization; 4) ascertaining activities in the Organization and reporting thereon to the Government of the sending State; 5) ensuring the participations of the sending State in the activities of the Organization; 6) protecting the interests of the sending State in relation to the Organization; 7) promoting the realizations of the purposes and principles of the Organization by cooperation with and within the Organization [25].

The permanent observer missions, under the Vienna Convention of 1975, have the next functions: 1) ensuring the representation of the sending State and safeguarding its interests in relation to the Organization and maintaining liaison with it; 2) ascertaining activities in the organization and reporting thereon to the Government of the sending State; 3) promoting cooperation with the Organization and negotiating with it [26].

Delegations of the states to organs or to conferences represent another group of diplomatic foreign organs which can be of two types: delegation of the state to conference or to organs and observer delegation to conference or to organs. Functions are the same of both types of permanent missions, respectively.

The work and functioning of these state bodies are settled not only by Vienna Convention on Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character (1975), but also by the rules of procedure [27] as well by the national regulations of each state.

Other *actors of mixed character* may influence multilateral diplomacy of the state. To this group of actors we can attribute national personalities with huge public authority (who can influence the opinion and actions of the state officials by statements and declarations in the mass-media), researchers and analysts who often presents their view and theories at the conferences, in mass-media as well in their publications; non-governmental organizations and political parties out of power; mass-media and some other.

Documents in multilateral diplomacy

We would like to analyse the second element of the mechanism – *the documentary (legislative) base of multilateral diplomacy of state*. All the legislation which lays on the base of multilateral diplomacy can be conditionally divided in two main groups: international legislation and national laws.

International legislation is represented by different kinds of documents. The main type of international documents are international treaties (Constitutional acts of international organizations of the universal and regional characters; different conventions regulating both relations between states and international organizations and relations among states in different domains, regional treaties and conventions of multilateral character;

rules of procedure of different international organizations' organs and institutions etc.). Resolutions and recommendations of international organizations' organs represent another type of international documents dealing with multilateral diplomacy.

In this context we would like to analyze the Vienna Convention on Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character (1975), which, to our mind, is the most considerable document in multilateral diplomacy at all. The Convention is composed of 92 articles grouped in six parts. In the Preamble the growing role of multilateral diplomacy and the significance of contemporary international and regional organizations in international community are proclaimed.

The first part of the Convention entitled "The Introduction" contains 4 articles. The article 1 contains the definitions of the main terms relate to the subject of the Convention ("international organization", "international organization of universal character", "organization", "organ", "conference", "mission", "permanent mission", "permanent observer mission", "delegation", "host state" and other). In the article 2 the scope of the present Convention contains, and articles 3 and 4 stipulate and determine the link between the Convention and the Rules of Procedure of international organizations, conferences or acting agreements.

The second part "Missions to International Organizations" has 37 articles and regulates the following aspects – establishment of permanent missions and permanent observer missions, its functions, the order and the procedure of appointments, issues of accreditation, the number of personnel, the norms on their privileges and immunities.

The following 29 articles of the Convention contain the regulations on the order of forming and functioning of delegation to international organs and conferences and form the third part "Delegations to Organs and Conferences". In this part the right of the state to send a delegation to an organ or international conference is proclaimed; rules of organizing and holding the international meetings are established; immunities and privileges of the state representatives as well the cases of ending the mission are stipulated.

The fourth part "Observer Delegations to Organs and to Conferences" declares that all stipulations from the Part II of the Convention are in force for observer delegations. The fifth part "General Provisions" has 13 articles and contains the norms on the citizenship of co-workers of the permanent missions, of members of delegations and observer delegations; on cooperation between sending state and host state; on the respect of the laws and regulations of the host state; on conciliation procedure and consultations.

In the sixth part "Final Clauses" there are 7 articles on the procedure of signing, ratification and accession to the Convention and norms on authentic texts.

As regard to the national documents, it is worth mentioning the following: Constitution (which is the main law of the country); Foreign Policy Orientation Documents (they could be entitled in different ways, e.g. "Slovak Foreign Policy Orientation" or "Concept of the Foreign Policy of the Republic of Moldova"); Law on Public and Diplomatic Service; Rules of Functioning of Diplomatic Missions; internal regulations of the public organs and institutions involved in multilateral diplomacy; annual state budget (where the figures on diplomatic service budget as well membership fees to international organizations are stipulated) and some other.

Actions in multilateral diplomacy

To such kind of actions and activities we refer: 1) establishment by the state of the first contacts with international organizations (if the state wishes to enter this organizations); 2) signing the Constitutional Acts of the international organizations; 3) participation in multilateral negotiations and signing, approving and ratifications or denouncement of international treaties of multilateral character; 4) participation in the work of different international organizations bodies and structures; 5) making statements, declarations and proposals within international conferences and organizations; 6) sponsoring and participation in the international organizations operations and actions; 7) organizing of visits between the states officials and the representatives of international organizations; 8) establishment of permanent missions and delegations to international organizations, conferences and their bodies; 9) written communication between the state institutions and the bodies of the international conference and organizations and some other actions.

Multilateral diplomacy of state in terms of actions could be considered in two ways: 1) analysing actions and relations of the state with one or another international organization; and 2) analysing of the state's multilateral activity by type of action (e.g. how many proposals have been introduced, how many speeches have been made, participation in elective bodies of international organizations etc.).

We will give only some examples. So, relations of Poland with UN system organizations will be analysed. Poland is the original member of some UN system organizations. It became the member of the United Nations in 1945; of International Civil Aviation Organization in 1948 and of United Nations Education Scientific and Cultural Organization in 1946. In the United Nations during the whole period of Poland's participation there were many directions of Polish multilateral diplomacy: 1) a number of Polish citizens were working in different structures and institutions of the UN (about 30 persons in 1970s); 2) the Republic of Poland was many times the non-permanent member of the UN Security Council (in 1946-1947, 1960, 1970-1971, 1982-1983, 1996-1997); 3) Polish representatives were elected in different posts (e.g. in 1972 S. Trepczynski was elected as a Presiding Officer of the General Assembly session); 4) participation in peace-keeping operations (starting in 1973); 5) proposals of documents and participation in the law-making process (Declaration of Human Rights (1959), proposal to create European Economic Commission (1946) [28].

The United Nations holds a special attention also in the case of the Slovak Republic. The diplomacy of this country became more evident within the UN once it started the preparation for the candidacy to the non-permanent seat on the UN Security Council for 2006-2007. Having the previous experience in the security and peace maintenance, Slovakia in November 2004 was approved by the East European Regional Group in the UN as its official candidate for the seat of non-permanent member and till 2005 Slovakia conducted intensive competing campaign.

As points out Dusan Dacho, the co-worker of the Slovak MFA, "Slovakia is presented as a country with the potential to contribute to world peace and security and with an interest in contributing to a more effective functioning of the Council. We can enrich

discussions in the UN SC with our precious experiences from the transformation processes, democratic institution building and strengthening the stability in the region of Central Europe through the development of good neighborly relations and regional cooperation. Our unique features include our mature and active Third Sector” [29].

On 10th of October 2005 the Slovak Republic was elected as a non-permanent member of the UN SC by 185 votes out of the total of 191 UN member countries. During 2006-2007, the Slovak Republic has had “an unique opportunity to show ... {it} is a responsible member of the international community capable of contributing to the resolution of both global and regional issues” [30].

The Slovak Presidency in the UN SC (February 2007) is considered “the most demanding and the most significant positions in multilateral diplomacy” by diplomats. Peter Burian wrote in his article: “Under our leadership, the UN SC passed 4 resolutions, 2 presidential statements, 8 statements for the press, 3 very important open debates took place (on the Middle East and our two themes), 1 public meeting of the Security Council on Timor-Leste, 8 closed-door consultations, 4 votes on drafts of resolutions, 2 working lunches, and 1 dinner of the UN SC members with UN SG Ban Ki-moon” [31]. After this experience Slovakia continues to be interested in many issues of the UN. Let’s put some other successes of the SR in the UN: election to the position of the Vice-President of the Executive Board of the UNDP, election of the SR to the UN Human Rights Council.

Conclusion

1. The many-year research on multilateral diplomacy and teaching of „Multilateral diplomacy“ course allow us to state that multilateral diplomacy represents a complex of official relations and joint activities of three and more states, conducted by diplomatic means within a multilateral playing field, where the common problems of the states are considered on the basis of generally accepted rules of procedure or agreements concluded in order to find mutually convenient solutions.

2. Multilateral diplomacy as a social and political phenomenon may be considered and analysed in two aspects: multilateral diplomacy as activity of three and more states within multilateral institutions with the goal to solve a common problem and multilateral diplomacy of the state defined as “the efforts and actions of one state within the plenty of international organizations, conferences and multilateral meetings”, to protect its interests.

3. The mechanism of multilateral diplomacy of the state could be presented by three main elements: state institutions and other actors; international and national legislation and documentary base; possible actions and activities of the state.

4. Multilateral diplomacy of the state in terms of actions could be analysed in two ways: 1) analysing actions and relations of the state with one or another international organization; and 2) analysing of the state’s multilateral activity by type of action (e.g. how many proposals have been introduced, how many speeches have been made, participation in elective bodies of international organizations etc.).

References

1. Исраэлян В.Л. Дипломаты лицом к лицу. Москва: Международные отношения, 1990, с. 17, 352 с. [Israelyan V.L. Diplomats Face to Face. Moscow, 1990].
2. Berridge G.R. and Alan James. A Dictionary of Diplomacy. Hampshire and New York, 2001, p. 160.
3. See: Ганюшкин Б.В. Дипломатическое право международных организаций. Правовое положение представителей государств при международных организациях, в их органах и на международных конференциях. Москва: Международные отношения, 1972, с. 156-191 с. [Ganyushkin B.V. Diplomatic Law of International Organizations. Legal Status of State' Representatives to International Organizations, to their Organs and to International Conferences. Moscow, 1972].
4. Hardy M. Modern Diplomatic Law. Manchester University Press, 1968, p. 95, 150 p.
5. See e.g.: Левин Д.Б. Международное право, внешняя политика и дипломатия. Москва: Наука, 1981, 144 с. [Levin D.B. International Law, Foreign Policy and Diplomacy. Moscow, 1981]; Лабейри Менахем. Специализированные учреждения ООН. Ленинград: Иностранная литература, 1955, 236 с. [Menahem L. UN Specialized Institutions. Leningrad, 1955].
6. Aggrey-Orleans A.Y. The Role, Organization and Work of a Permanent Mission in Geneva. // *Diplomatie multilaterală : système des Nations Unies à Genève : guide de travail*. Ed. by Marcel A. Boisard and Evgeny Chossudovsky. Martinus Nijhoff Publishers, 1998. p. 48; pp. 47-52.
7. We propose to differentiate two terms - „parliamentary diplomacy” and „parliament diplomacy”. The first one is dealing with the activity of international organizations and the second – with the national parliaments activity in the international arena.
8. See: Исраэлян В.Л. Дипломаты лицом к лицу, p. 17.
9. See: Пынзарь С.Н. Многосторонняя дипломатия вчера и сегодня: теоретические подходы. // *Anuar științific al IRIM*. Vol. IV, Chișinău, 2006, pp. 68-74. [Pinzari S. Multilateral Diplomacy Yesterday and Today: Theoretical Approaches. // *Annual Scientific Register of Moldova Institute of International Relations*. Vol. IV. Chisinau, 2006].
10. The Constitution of the Republic of Poland of 2d April 1997. (Official translation placed at the Polish Parliament's web page). Chapter V. The President of the Republic of Poland. Art. 133.
11. The Constitution of the Slovak Republic of September 3, 1992 (including the Amendments of July 14th, 1998 and January 14th, 1999). Article 108. // The official web-page of the Slovak Government: <http://www-8.vlada.gov.sk/index.php?ID=1376> [accesses on 21st of March 2009].
12. Ibidem, Art. 119.
13. Murty Bhagevatula Satyanarayana. The international law of diplomacy: the diplomatic instrument and world public order. Martinus Nijhoff Publishers, 1989. p. 20-21, 682 p.
14. Constitution of the Czech Republic of 16 December 1992. Article 43.
15. Ibidem, Article 49.
16. Murty Bhagevatula Satyanarayana. The international law of diplomacy: the diplomatic instrument and world public order. Martinus Nijhoff Publishers, 1989. p. 23.
17. Ibidem.
18. See: Berridge G. Diplomacy: Theory and Practice. Palgrave Macmillan, 2002. p. 9, 234 p.
19. See: Kishan S. Rana. Bilateral diplomacy. Diplo Foundation, 2002. - p. 126, 283 p.
20. HOTĂRÎRE cu privire la structura și efectivul-limită ale aparatului central al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene Nr. 644 din 01.07.2005. // *Monitorul Oficial*, 2005 nr.

092, art. 701. [Decision on structure and minimum number of workers of central office of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration.] Available on the official page of the Moldovan MFA: <http://www.mfa.gov.md/structura-maeie/> [Last access on 26th of April 2011].

21. Own elaborations on the basis of official web-page of the Polish MFA. // Available on: www.msz.gov.pl [Last access on 26 November 2010].

22. Berridge G. *Diplomacy: Theory and Practice*. Palgrave Macmillan, 2002. p. 13.

23. Pinzari S. Multilateral Diplomacy of the Slovak Republic in 2001-2008: Institutions, Legislation and Actions. // *Moldoscopie (probleme de analiza politica)*, # 3 (L), 2010. *Revista stiintifica trimestriala*. Chisinau, 2010. - p. 179, pp. 173-187.

24. Cit. by: Appathurai E.R. *Permanent Missions in New York*. // *Diplomacy at the UN*. Berridge J.R. and A.Jennings (eds.). New York. - 1985. – p. 95.

25. *Vienna Convention on Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character*, 1975. Part II, Art 6.

26. *Ibidem*, Part II, Art 7.

27. To see the examples of rule of procedure: <http://www.un.org/ga/ropga.shtml> (for UNGA Rules of Procedure); <http://www.un.org/Docs/sc/scrules.htm> (for UNSC Rules of Procedure); <http://www.un.org/docs/ecosoc/ECOSOC%20rules.pdf> (for UN ECOSOC Rules of Procedure).

28. Latoszek E., Proczek M. *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2006, p. 112-113, 672 p.

29. Dacho D. *The Slovak Republic and International Organizations*. // *Yearbook of Foreign Policy of the Slovak Republic*. 2004. Bratislava, 2005, p. 95, pp.

30. Burian P. *The Slovak Republic's Performance in the UN Security Council (2006-2007)*. // *Yearbook of Foreign Policy of the Slovak Republic*. 2007. Bratislava, 2008, p. 27, pp. 27-38.

31. *Ibidem*, p. 36.

RAȚIONALITATEA PROCESULUI SOCIAL-ISTORIC

Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, IRIM

*Nimic nu e mai minunat decât arta de a trăi liber,
dar nimic nu e mai dificil decât ucenicia libertății.
(Alexice de Tosqueville)*

În articolul “Raționalitatea procesului social-istoric” autorul supune analizei un fenomen social complex – libertatea individului. Reieșind din complexitatea fenomenului, filosofii și savanții, liderii diferitor mișcări social-politice i-au oferit diverse interpretări. Analiza diferitor abordări și interpretări ale libertății individului îi permit autorului să descifreze secretele relațiilor ce se stabilesc între comunitate și individ, care permit ambelor părți să-și mențină autonomia. Din moment ce autorul își propune să justifice teza: volumul cunoștințelor asimilate de către individ reprezintă măsura libertății lui, investigația desfășurată își atinge scopul. Semnificația și actualitatea acesteia, după cum menționează și autorul, rezidă în elucidarea legităților și principiilor democratizării vieții publice. Eficiența funcționării democrațiilor contemporane depinde, în mare măsură, de participarea activă a cetățenilor la procesul decizional, de alegerea rațională a acestora.

In the article “The rationality of the social-historical process” the author analyzes the individual freedom, a complex and social phenomenon. Judging from the complexity of this phenomenon, philosophers and scientists, leaders of various political and social movements, have given various interpretations. Analysis of different approaches and interpretations of individual freedom allow the author to decode the secrets of relations established between the community and the individual, giving the possibility to the both sides to maintain autonomy. Since the author seeks to justify the thesis concerned with the fact that the amount of knowledge acquired by the individual represents the measure of his freedom, the conducted investigation reaches its purpose. The significance and timeliness of the thesis, as the author mentions, lies in elucidating the principles and the laws of democratization of the public life. Efficient functioning of contemporary democracies depends largely on the active participation of citizens in the decision-making process, and on their rational choice.

Deseori în eseurile de filosofie politică, în cursurile universitare: “Istoria gândirii social-politice”, “Politologia” întâlnim interpretări, definiții ale libertății. În opinia noastră, libertatea este categoria principală a tuturor științelor socioumanistice, deoarece obiectele de studiu ale acestora sunt analizate din perspectiva necesităților materiale sau spirituale ale omului, care din momentul ce și-a delegat benevol libertățile ce le-a avut în starea naturală mereu a fost preocupat de statutul său social, de problema recuperării lor. Motivul deciziei omului de a-și transfera benevol libertatea autentică, de care a beneficiat în starea naturală este analizat în opera susținătorilor teoriei “contractului social”: Hugo Grotius, Tomas Hobbes, J.J.Rousseau ș.a. Îi recomandăm cititorului să revină la autorii menționați, pentru a înțelege logica procesului social - istoric și mai exact, pentru a-și explica geneza organizării social-politice a omenirii, a statului, a modului de viață, care, deși a suferit schimbări, în esență este același.

În perceperea și interpretarea libertății, individul se confruntă cu multiple dificultăți. Înseși conceptele despre libertate, elaborate de savanți și filosofi, sunt supraîncărcate cu contradicții. În explicarea esenței fenomenului libertății, individul pornește de la întrebările: ce este libertatea; cum a-și putea să o cunosc, să o trăiesc; să o aplic în viața cotidiană și în activitatea social-utilă. Reieșind din teza, justificată de Nicolo Machiavelli, conform căreia “omenirea se dezvoltă de la violență la non-violență și de la non-libertate la libertate”, ne propunem în acest studiu să medităm asupra legităților procesului social-istoric, asupra logicii ce-l caracterizează. Pornind de la ideea că mijlocul cel mai sigur de cunoaștere, înțelegere și explicare a esențelor caracteristice vieții sociale, este rațiunea, vom aduce multiple argumente în favoarea realității libertății individuale. Semnificația acestui studiu o vedem în faptul că, deși, au fost publicate mai multe lucrări filosofice, științifice, chiar publicistice, despre libertate, omul contemporan se îndoiește în potențialul și posibilitatea lui de a o cunoaște. Mai mult ca atât, în unele concepții filosofice se vorbește despre modelul societății utopice, în care omul ar putea visa la libertate deplină, libertate autentică/adekvată.

Obiectivul central al studiului este: de a justifica raționamentele: libertatea este o caracteristică semnificativă a vieții individului, a afirmării personalității acestuia (aspect sociouman); libertatea este axa valorilor politice; libertatea este o categorie importantă a teoriei și practicii juridice. Abordarea istorică a fenomenului îi permite oricărui cercetător să revină la experiența popoarelor ce au creat cultura și civilizația antică, medievală, renesantistă, modernă, contemporană; să valorifice conținutul/realizările culturii și civilizației universale, pe de o parte, a culturii și civilizației naționale, pe de altă parte. Cunoașterea progreselor înregistrate de omenire, de anumite popoare, ne permit să constatăm că procesul socio-cultural are o logică internă, pe care din *necesitatea* de a supraviețui în condițiile unei competiții serioase pentru o poziție concretă în sistemul social global, regional, național, grupul etno-cultural, personalitatea, trebuie s-o însușească și să o aplice în realizarea rolurilor pe care și le asumă în mod benevol și conștient. Nu întâmplător filozofii, autori ai concepțiilor deterministe, corelează libertatea și necesitatea, evidențind potențialul acestora. Considerăm că a recunoaște, în zilele noastre, caracterul absolut al necesității, este nu doar incorect, dar și periculos. Explicând tinerilor în cursurile de filosofie, sociologie, politologie, psihologie etc. tezele determinismului natural (Benedict Spinoza), ale determinismului social (Karl Marx) și acceptându-le mesajul, noi (profesorii universitari) susținem necesitatea și diminuăm importanța libertății individuale. Ar trebui să medităm și asupra altei teze: libertatea este condiția afirmării și manifestării personalității individului. Nu întâmplător filozofii antichității evidențiază virtutea, explică natura și semnificația calităților omului, cetățeanului, tatălui, conducătorului, profesionistului. “Viața popoarelor, ca și cea a omului, e domnia diversității. Doar libertatea poate satisface acele multiple și variate nevoi ce apar și se succed în orice moment. E nebun nu acel care înțelege și iubește libertatea, ci acela care crede în formele sterile, în impotenta și ucigașa uniformitate” [1, pag.11].

Problema abordată în acest articol este supusă analizei, începând cu antichitatea, mai ales cea greacă și romană. În această epocă culturală omul este apreciat ca o ființă creată, care are o anumită vocație pe care o poate împlini sau rata. Altfel spus, filosofia

greacă face deosebire între două stări: cea a omului, care este (reală) și care ar trebui să fie conform propriului său *telos*. Pentru a minimaliza deosebirea dintre viața omului real și a idealului susținut de cultura antică este necesar de asimilat filosofia, care îi deschide omului noi posibilități în procesul “cultivării” virtuții. În lucrările lui Homer, virtutea desemna acele calități, care-i permiteau omului să-și îndeplinească rolul social. “Potrivit acestei viziuni antice, a urma un set de reguli nu era echivalent cu a fi virtuos” [1, pag.59]. În Etica lui Aristotel, virtuțile erau tocmai acele calități de caracter care-i permiteau omului să-și realizeze propriul *telos*. Dimensiunea socială a eticii aristotelice este concentrată în tezele: “standardele de excelență nu sunt atemporale, ele variază în funcție de natura societății. Altfel spus, virtuțile sunt încastrate într-un anumit humus social” [1, pag.59]. În filosofia lui Aristotel este explicat avantajul practic al cunoașterii normelor morale. Aristotel sublinia că studierea eticii este necesară omului, care-și propune să devină virtuos. Individul nu se naște cu virtute. Virtutea nu se afirmă la un individ izolat de societate [2, pag.179].

Din motiv că romanii au interpretat și corelat ideile grecilor cu condițiile existențiale ale cetățenilor și instituțiilor Romei antice, considerăm semnificativă asimilarea ideilor politice a lui Cicero, Seneca, Marc Aureliu. De exemplu, Cicero în lucrările: “Despre stat”, “Despre legi”, “Despre responsabilități” analizează diferite forme de organizare și conducere a statului, expune o interpretare originală a noțiunilor: “popor”, “stat”. Referindu-se la fenomenul socio-politic – libertatea individului, Cicero menționează că tradiția îi oferă acestuia un sens aproape negativ, deoarece evocă numai independența față de un tiran, față de un dictator, față de un partid care nu-ți place [3]. Filosofia socială a lui Seneca reiese din libertatea sufletului. Pentru a fi liber, omul trebuie să-și supună și corpul, și sufletul destinului său. Omul este concomitent liber și sclav al destinului său. Afirmările cugetătorilor romani au influențat gândirea politică europeană modernă, reprezentanții căreia au valorificat potențialul cognitiv al acestora, dezvoltând noi aspecte și oportunități ale libertății individuale.

Începând cu epoca modernă, filosofia și științele socioumanistice revin la fenomenul libertății. Epoca modernă crede în “puterea absolută a rațiunii umane, în capacitatea ei de a reorganiza în mod progresiv sistemul relațiilor politice” [4, p. 54]. Nu întâmplător ideologiile, doctrinele politice ale epocii moderne: liberalismul, conservatorismul, marxismul, social-democrația etc. nu doar că conțin propria interpretare a libertății, dar și se pronunță asupra garanțiilor și mecanismului implementării practice a programelor lor. Reprezentanții iluminismului subliniau: odată ce “... **păreră conduce cu lumea**, răspîndirea ideilor raționale reprezintă mijlocul cel mai bun de reorganizare a societății, de a o elibera de vicii, de boli sociale” [4, p. 54-55].

Întemeietorul școlii filosofice clasice germane Immanuel Kant acordă o atenție deosebită fenomenului libertății individuale și raționalității vieții sociale. Acestea sunt axele filosofiei practice a lui Kant expusă în lucrările: “Întemeierea metafizicii moravurilor”, “Critica rațiunii practice” [5]. Dreptul și obiceiul ocupă un loc deosebit în viața socială, în care atestăm numeroase relații stabilite între indivizi. Pretutindeni obiceiul și dreptul prescriu singura cale în care soluția justă și morală este posibilă. Diferite relații, caracteristice unor formațiuni sociale statornice, nu sunt posibile decât

cu ajutorul unor norme generale ce reglează acțiunile tuturor. Fiind în așa mod reglat comportamentul individului, devine posibilă în genere prevederea și adaptarea, acțiunea ordonată și colaborarea membrilor comunității. Așa cum o acțiune are drept premisă legătura naturii sau cel puțin o anumită regularitate în cursul ei, tot așa acțiunea socială este posibilă dacă numai o anumită legitate gestionează activitatea arbitrară a individului. Din aceste afirmații rezultă că viața umană este imposibilă în afara obiceiului și dreptului. Viața umană spirituală se poate dezvolta numai în continuare, comunitatea trainic încheată a celor ce trăiesc împreună și comunitatea generațiilor ce se suprapun în procesul istoric al vieții. Obiceiul și dreptul reprezintă condiția unică sub care viața umană este în general posibilă, semnificația lor pentru viața individului este determinată de următoarele trăsături: toate obiceiurile consolidate, influențează modul de reacționare, asigurând succesele oricărui proiect; nu mai este necesar ca fiecare individ în orice împrejurare să gândească prin reflecție și alegere propria soluție a problemei vieții; calea este trasată dinainte în totalitate, acțiunea este schematizată, fiind, ca urmare, facilitată și asigurată. La afirmațiile lui Kant am putea adăuga că posibilitatea alegerii raționale a individului în diverse situații nu se află la suprafața realității sociale. Ea este camuflată de un set de interconexiuni ale individului cu semenii, cu sine însuși. Chiar la începutul articolului am menționat că deși s-a modificat în timp, în esență modul individual de existență este același.

În opinia lui Kant, dreptul și obiceiul interacționează cu scopul de a conserva institutul familiei, al statului, produc norme morale, juridice care se transformă în condiții pentru potențarea vieții comunității umane și a fiecărui membru al ei. Valabilitatea obiectivă a acestor reglementări și norme se întemeiază tocmai pe faptul că ele acționează drept condiții ale conservării și reproducerii vieții, ele fac posibilă viața umană istorică, spirituală în general. Virtuțile sunt valoroase pentru că acționează în sensul conservării și potențării vieții umane, iar viciile trebuie excluse din viața comunității sau cel puțin de limitat influența, deoarece au consecințe periculoase. În viața omului, din necesitate interioară, are loc dezvoltarea și extinderea instinctului de auto-afirmare originar, individualist, până la voința de auto-afirmare a întregului social și istoric. Autoafirmarea este caracteristică fiecărei persoane în parte ca voință de dăruire pentru scopurile obiective ale vieții generale, până la devotament și abnegație. În acest context, individul n-are sentimentul unei pierderi de valoare intrinsecă, ci mai degrabă îl are pe cel al intensificării și potențării vieții proprii prin realizarea vieții comune cu un conținut bogat. Kant sublinia că fără asimilarea generalului în propria viață, aceasta va rămâne un proces natural, pur animal. Dacă revenim la tezele grecilor despre potențialul omului, observăm aceeași concluzie: omul nu se poate dezvolta, afirma, manifesta decât în viața comunității, constituită istoric, caracterizată de obiceiuri, tradiții, norme morale/juridice, abordări conceptuale ale vieții etc. Corelînd rațiunea pură teoretică și cea practică, Kant subliniază că "ideile" sunt un punct inalienabil al concepției noastre raționale despre lume, conform căreia realitatea este un sistem logic unitar, pus într-un "intelectus arhietypos", un "intelect intuitiv". Rațiunea pură practic desăvârșește această idee: realitatea este un "domeniu al scopurilor", un sistem de "entități ale rațiunii", care își are unitatea în ideea desăvârșirii rațiunii absolute.

În lucrarea “Prelegeri de filosofie asupra istoriei” Hegel menționează că istoria lumii nu este altceva decât progresul în conștiința libertății, dar cuvântul *libertate* este “nedeterminat”, are multiple semnificații, “poartă în sine un cortefugiu nesfârșit de înțelesuri greșite, de confuzii, de erori”[6]. Într-adevăr, în epoca modernă erau cunoscute cel puțin trei interpretări ale fenomenului “libertate”, care au fost criticate, pe bună dreptate, de reprezentanții filosofiei clasice germane. Dat fiind că libertatea este axa ideologiei liberale, vom reproduce interpretarea acestora, expusă în eseul lui Isaiah Berlin “Două concepte despre libertate”: libertatea este o stare eliberată de restricții[7]. În acest context, libertatea individului este atestată atunci, când: nimeni nu mă împiedică să acționez; nu mă forțează să fac ceea ce nu vreau să fac; când sunt lăsat în pace; când pot să fac ce vreau. În lucrarea “Principiile filosofiei dreptului”, Hegel abordează această situație, menționând că o astfel de reprezentare a libertății este caracteristică celui cu o “totală lipsă a culturii gândirii, în care nu se găsește nici urmă despre ceea ce este voința liberă pentru sine, dreptul, moralitatea etc.”[8, pag.49].

La aceste afirmații ar trebui să ne oprim, pentru a medita și a înțelege: de ce guvernarea realizată de Alianța pentru Integrare Europeană (AIE -1) și (AIE-2) nu este, în opinia liderilor acesteia, în mod adecvat apreciată de cetățeni. La diferite întruniri, guvernatorii actuali ai Republicii Moldova declară: noi v-am oferit libertatea. Omul, împiedicat de condițiile dure în care luptă pentru supraviețuire, la rîndul său se întreabă: dar ce să fac cu atîta libertate, dacă n-am un serviciu, care mi-ar permite să-mi onorez obligațiile de tată; dacă permanent sunt în incapacitate de plată? Din acest motiv, considerăm necesară revenirea la analiza libertății individului, care constituie axa ideologiei liberale, temelia democrației reprezentative. În acest context, considerăm important un imperativ: fiecare în funcția sa să-și onoreze obligațiunile, responsabilitățile. Gospodarul (Primul ministru) să-și organizeze activitatea în așa fel, încît societatea, membrii ei, să observe rezultatele pozitive; legislatorul (Parlamentul, organele de conducere ale acestuia) să adopte strategii, legi, norme, adică să susțină activitatea organizatorico-gospodărească și instructiv - educativă a statului cu cadrul legal necesar, iar noi (cetățenii), angajații diferitor instituții socio-culturale, să organizăm masele, să le cultivăm valorile, virtuțile, să le dezvoltăm abilitățile necesare pentru desfășurarea activității social-utile. Altfel spus, fiecare membru al societății moldovenești se face responsabil pentru situația, în care la moment se află țara, instituția în care activează, propria familie. Pentru a ne onora obiectivele menționate, este necesar să cunoaștem noțiunile ce desemnează fenomenele sociale cu care ne confruntăm. Este insuficient, domnilor guvernatori și legislatori, să declarați că i-ați oferit cetățeanului simplu libertatea, ar trebui să-i creați condiții, ca prin munca sa, el să se poată bucura de propriile realizări la el acasă. Deși, de formula “principii și valori” astăzi în Moldova rîde și un copil-elev al claselor primare, totuși trebuie să recunoaștem că libertatea este valoarea principală în subsistemul politic, juridic și chiar economic al societății contemporane. Din acest motiv, ne propunem să-i descifrăm conținutul, să-i descriem mecanismul realizării în practica social-politică. Reieșind din interpretarea controversată a fenomenului supus analizei și din complexitatea lui, vom utiliza realizările metodologiei cunoașterii științifice aplicate în cazul unei abordări sistemice, sinergetice, funcționale.

După cum am menționat, cele mai expresive studii ale libertății individuale, ale raționalizării și umanizării politicului au fost expuse în epoca modernă, de aceea în realizarea obiectivului propus vom reveni la ideile, conceptele filosofilor reprezentativi. Hegel supune criticii concepția liberalilor despre libertate din cauza că alegerile indivizilor sunt apreciate ca punct de reper în aprecierea libertății, dar nu se întreabă cum se formează acestea. În opinia economiștilor liberali, pentru a determina eficiența unui sistem economic este suficient să apreciem capacitatea acestuia de a satisface preferințele membrilor comunității. Preferințele individuale reprezintă punctul de plecare al evaluării. Mult mai semnificativă pentru omul contemporan este analiza procesului de constituire al preferințelor, de formare a nevoilor. Analiza poziției economiștilor liberali și radicali cu referire la “sistemul nevoilor”, îi permite lui Hegel să argumenteze teza, în conformitate cu care nevoile și dorințele indivizilor sunt modelate de societatea în care aceștia trăiesc, iar această societate este doar o etapă într-un proces istoric. Referindu-se la teza despre libertatea de a face ce vrem, Hegel menționează că aceasta nu este altceva decât “libertatea de a fi purtat încoace și încolo” de forțele sociale și istorice ale epocii. În acest context, apare întrebarea: în ce măsură omul este capabil să opună rezistență “forțelor sociale și istorice” în modelarea propriei existențe, activități; în formarea preferințelor și în realizarea alegerii. În opinia lui Hegel suntem liberi atunci, când suntem capabili să alegem fără să fim constrânși nici de alți oameni și nici de dorințele noastre naturale sau de circumstanțele sociale. Alegând să-mi fac datoria, eu aleg liber pentru că aleg rațional. Aici ne confruntăm cu altă dificultate: ce înseamnă rațional? Conținutul termenului “rațional” nu poate fi precizat, deoarece ceea ce pentru unii este rațional, pentru alții este moral, pragmatic, ideal etc. De exemplu: când cineva încearcă să ne convingă că instituțiile statului pot fi conduse în modul cel mai rațional, noi am putea decide că persoana respectivă își expune propriile preferințe vis-à-vis de conducerea statului. Raționalitatea deciziei, alegerii, Hegel o desemnează printr-o nouă formulă, cea a statului rațional. Este vorba despre “un stat ales cu adevărat de indivizi, căruia să i se supună pentru că ei sunt sincer de acord cu principiile sale și pentru că își găsesc cu adevărat satisfacția individuală în faptul că sunt o parte a lui” [8, pag.69-70].

Așadar, în cele două sisteme filosofice reprezentative, elaborate de Kant și Hegel, este susținută teza în conformitate cu care: acțiunea individului liber este bazată doar pe rațiune. Revenind la noțiunea “rațional” din concepțiile celor doi filosofi, conchidem că libertatea constă în a-ți face datoria. Nici cititorul modern, nici omul contemporan nu poate înțelege concluzia, care la prima vedere conține un paradox: când vorbim despre datorie cu sens de obligație/responsabilitate, de fapt spunem că facem ceea ce astfel n-am face, dar suntem constrânși de normele (morale, juridice, religioase) pe care nu dorim să le ignorăm. Cu această semnificație, datoria este un fenomen opus libertății. Totodată, Kant ne sugerează că suntem liberi atunci când facem “ceea ce cu adevărat este de datoria noastră”, în sensul cel mai larg al termenului. În acest sens, libertatea constă în a-ți urma propria conștiință. Comentând afirmațiile la acest subiect, expuse de Kant, Hegel menționa că în datorie individul se ridică la libertatea substanțială: “întrucât eu o îndeplinesc (datoria), eu sunt la mine însumi și liber” [8].

În perioada postbelică, savanții acordă o atenție deosebită comportamentului

politic, celui electoral și în acest context, dezvoltă teoria alegerii raționale (Downs, 1957); concepția “votului retrospectiv” (Rusk, 1987) și a “alegătorului rezonabil” (Popkin, 1991). Un model al comportamentului electoral a descris Campbell la începutul anilor '60 ai secolului XX. Studiile menționate ne oferă o abordare socio-psihologică a fenomenului social-politic – libertatea. Însăși formulele: “alegere rațională”, “alegător rezonabil”, ne sugerează că concluziile filosofilor moderni au fost valorificate cu maximă atenție și că libertatea individului care se manifestă multiplu în societate, este definită/explicată prin rațiune, raționalitate, conștiință, conștiința de sine. Originalitatea interpretării modelului alegerii raționale, oferite de Popkin, constă, în opinia noastră, în elaborarea conceptului de “schemă cognitivă”, semnificativ pentru achiziționarea, prelucrarea și reactualizarea informației. De asemenea, important este conceptul de “încadrare”, dominant pentru simplificarea structurii scopurilor și cunoștințelor despre deprinderi ca reguli de decizie rapidă, aplicabile la situațiile de decizie frecventă. Aceste concepte ne oferă posibilitatea modelării procesului individual de adoptare al deciziilor. În baza acestora, politologii operează cu informații despre alegerile cetățenilor ce într-o măsură mai mare sau mai mică se orientează în structura și “lumea” politicului - partide politice, organizații neguvernamentale, politici ale instituțiilor statului.

Alegerea, definită ca rațională, este susținută de acel comportament uman, care motivează acțiunile individului prin corespunderea preferințelor personale unor condiții minime de coerență. Altfel spus, este vorba despre corelarea necesităților conștientizate ale cetățenilor cu promisiunile - obiectivele programelor politice ale partidelor aflate în competiție pentru acapararea puterii de stat. Necesitățile indivizilor, fiind conștientizate, adică supuse raționalizării, sunt structurate în prioritare și celelalte. Preferințele politice ale cetățenilor liberi, conștienți de condițiile în care la moment instituțiile statului își desfășoară activitatea, se constituie în baza unei analize comparate a politicilor sociale cuprinse în programele partidelor, aflate la guvernare, și a celor din opoziție, și a celor extra-parlamentare. Conceptul “alegător rezonabil” evidențiază variabilele: proximitatea tematică, evaluarea retrospectivă a reformelor guvernelor și identificarea partinică. Acestea pot fi incluse în modelul formării preferințelor în cadrul sistemului pluripartid.

Preferința partinică este o variabilă importantă în evaluarea ponderii partidului politic. Specificul campaniei electorale (alegeri locale, parlamentare, prezidențiale) constituie o dimensiune importantă a preferințelor de partid. Semnificative sunt și celelalte dimensiuni: timpul și identificarea partinică. În modelul Michigan identificarea partinică este conceptualizată ca o identificare permanentă și pozitivă cu un partid, care are rolul de obiect atitudinal permanent și nu de unul specific situației. Acest aspect al studiului nostru, ca și în general conceptele supuse analizei, ar trebui să trezească interesul liderilor de partid din Republica Moldova. Considerăm că aici este ascunsă posibilitatea depășirii crizei politice din țară. Nu o dată, comentatorii politici, referindu-se la diferite modele/alternative ale soluționării acesteia, își exprimau neîncrederea în rezultatul unui nou scrutin parlamentar. Ei admiteau organizarea și desfășurarea alegerilor anticipate, dar nu puteau afirma că în urma acestora un partid/grup de partide parlamentare ar crea o coaliție capabilă să guverneze. În opinia noastră, orice activitate în zilele noastre impune aplicarea științei în soluționarea problemelor. Dar, realitatea politică din țara noastră

contrazice acestei concluzii. Nu o dată am ascultat răspunsurile liderilor AIE-2 și m-au surprins prin atitudinea neglijentă față de realizările științei politice, a managementului politic. Unii dintre ei menționau deschis: să se ocupe de studierea politicii cei care au timp, eu pentru asta n-am timp, eu trebuie să conduc cu țara. La rîndul meu nu doresc să-i aduc înaltului funcționar de stat argumente justificate istoric, logic, metodologic, epistemologic etc. Voi menționa doar că dacă ar răsfoi doar monografiile și articolele științifice despre modelul alegerii raționale, ar înțelege că criza politică de la sine nu va fi depășită; că nu trebuie ignorate cu maximă obrăznicie interesele și necesitățile cetățenilor; că trebuie acumulate informații despre identificarea partinică a cetățenilor Republicii Moldova, iar în baza generalizării ei să fie adoptată o nouă tactică de lucru cu electoratul indecis, cu electoratul PCRМ.

Amintim că pentru sistemele pluripartide europene utilizarea conceptului de identificare partinică, elaborate de savanții americani, este mai dificilă. Americanii utilizează scala din șapte trepte, cu valorile: puternic democratic – slab democratic; cu înclinații democratice și pînă la puternic republican. Savanții olandezi au propus un model de alternativă cu profilul permanent de preferințe partinice. Acesta evită concentrarea asupra partidelor preferate. Ei propun altă întrebare în Chestionar: cu care partid ați vota vreo dată? Sunt utilizate mai multe metode de asamblare a datelor relevante pentru profilul preferințelor partinice: comparații între perechi, clasamente sau evaluări. Clasamentele convenționale sau scalele de evaluare sunt frecvent analizate, deoarece pot oferi reprezentări spațiale simple ale profilurilor de preferințe. În astfel de studii, rezultatele analizei factoriale (a utilizării tehnicilor de tip unfolding pentru date despre preferințe sau pentru dominanță sunt interpretate ca măsuri ale deciziilor comune ale electoratului, sintetizînd pozițiile în clasamente sau distanțele alegătorilor față de partid. Experiența Finlandei a fost sistematizată de către Converse (1966), iar a Danemarckii - de către Nannestad 1994). Analiza de tip unfolding permite testarea ipotezelor despre existența spațiului unidimensional al partidelor politice. Analiza factorială în aceste cazuri, este aplicată mai mult în scop explicativ decît în scop de confirmare.

Formarea preferințelor este rezultatul coinfluenței mai multor factori. Cetățenii statelor democratice contemporane sunt în permanență expuși la un flux stabil de informații generat de mass-media, de discuțiile cotidiene. Nu toți cetățenii reușesc să-și formuleze concluzii clare referitoare la rolul partidelor politice în soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea. Acestea sunt definatorii în procesul de formare al preferințelor partinice. Specificările informaționale care ar putea fi relevante în contextual obiectivelor investigației date sunt “schemele cognitive”; “mecanismele de “încadrare”; evaluările retrospective ale performanțelor guvernamentale. Conceptele “schema cognitivă” sau “cadru cognitiv” au fost elaborate și explicate de către Hasstie (1986); Kahnemann și Tversky (1982)[9]. Controversele produse de concepția “schema cognitivă” au fost observate și interpretate de Kuklinski (1991) ș.a., care se referă la dificultățile ce apar în aplicarea acesteia, în exprimarea atitudinilor și comportamentului politic. De exemplu, Kuklinski menționa că schema cognitivă – setul de cunoștințe relevante pentru un anumit concept, constituie un instrument de prelucrare individuală a informației. Structurile de memorie ca și inputul sunt modelate de psihologi la nivel

individual. Psihologii sunt mai cointeresați de convergența dintre definițiile, situațiile individuale ale mai multor cetățeni, iar pentru astfel de situații sunt recomandabile conceptele: "sistemul de convingeri" a lui Converse; ideologia înțeleasă ca "cod politic", explicată de Klingemann.

În literatura de specialitate, în manuale sau monografiile ce cuprind studii despre comportamentul uman, este explicat modelul normativ. Acesta presupune existența unor alegători informați și perfect raționali. Cazurile apreciate ca deviații de la comportamentul adecvat, sunt interpretate de către Lindenberg, drept caracteristici ale cetățeanului model, care utilizează simplificările informaționale și strategiile euristice de raționalizare în prelucrarea informației despre politică și partidele politice. Cetățeanul minimal rezonabil, caracterizat în studiile tradiționale, este identic cu alegătorul retrospectiv. Conform teoriei clasice a recompensei-pedepsei, sistematizate de Key, votantul retrospectiv își simplifică raționamentele prin evaluarea propriei situații în timpul perioadei imediat anterioare și consideră echipa guvernamentală responsabilă pentru această situație. Dacă rezultatele analizei propriei situații sunt pozitive, apoi alegătorul o va recompensa, când rezultatele sunt negative el o va pedepsi. Evaluările retrospective pot fi mediate, cetățeanul bazându-se nu doar pe propriile concluzii, dar și pe evaluările altor cetățeni, a mass-media. În sistemul pluripartit evaluarea retrospectivă se confruntă cu mai multe dificultăți. De obicei, în astfel de sisteme la guvernare se află coalițiile din două, trei și mai multe partide, de aceea cetățeanul nu poate deduce care partid trebuie pedepsit și care merită recompense. Evaluările retrospective ale performanțelor guvernanților depind de experiențele individuale ale alegătorului. Raționalizarea este o opțiune atunci când respondenților li se cere să aleagă partidul pe care îl consideră cel mai competent fără să fie nevoie să-l compare cu alte partide. Studiul realizat de Sniderman și colaboratorii săi în anul 1990, la care au participat grupuri reprezentative de alegători, a arătat că atât alegătorii informați, cât și cei mai ignoranți acordă o importanță diferită aprecierii deținătorului funcției și evaluării comparative retrospective a candidaților în deciziile care determină felul în care vor vota.

Așadar, abordarea istorică, filosofică, socio-politică a libertății ne oferă posibilitatea să delimităm condițiile în care ne putem considera și manifesta ca ființe raționale, creatoare, libere. Omul este liber în măsura în care și-a conturat o concepție despre realitatea obiectivă: naturală, socio-culturală, care îi deschide diverse posibilități de a cunoaște ființa, legile acesteia, de a se cunoaște pe sine și de a depune efort pentru a-și transforma potențialul în actualitate. Interpretările negative ale libertății sunt alimentate de necunoașterea propriei ființe, a potențialului cognitiv, creativ al acesteia.

Referințe

1. Se citează după: Crăiuțu, Aurelian, Elogiul libertății. Studii de filosofie politică, Iași, Polrom, 1998. - 226 p.
2. Roșca Ludmila, Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică. Monografie, Chișinău, UASM, 2007. - 329 p.
3. A se vedea: Vlăduțescu Gheorghe, Filosofia în Roma antică, București, Humanitas, 1990; Horia Matei, O istorie a lumii antice în date, Chișinău, 1993; Horia Matei, Enciclopedia

antichității, București, Humanitas, 1995; Ludmila Roșca, Știința politică, Chișinău, CEP UASM, 2005. - 328 p., P.45.

4. Бенюк Валентин, Волков Эдуард, История политических учений в 12-ти частях. Часть 1. Политическая мысль Древнего Востока, Chișinău: „PRINT-CARO, 2009. - 271 p.

5. A se vedea: Kant Imm., Critica rațiunii practice. Traducere Nicolae Bagdasar, București, Editura IRI, 1995; Întemeierea metafizicii moravurilor. Traducere Nicolae Bagdasar, București, Editura IRI, 1995. - 422 pag.

6. Hegel, Prelegeri de filosofie a istoriei, trad. Petru Drăghici și Radu Stoichiță, București, 1968. - 188 pag.

7. A se vedea: Isaiah Berlin, Four Essays on Liberty, Oxford University Press, London, 1969; Isaiah Berlin, Patru eseuri despre libertate, București, Humanitas, 1996.

8. Hegel, Principiile filosofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știință a statului, trad. Virgil Bogdan, București, 1965, paragraful 15.

9. A se vedea: Adrian Miroiu, Fundamentele politicii. Vol.1, Preferințe și alegeri colective, Iași, Polirom, 2006, 3 vol.; Vladimir Tismăneanu, Reinventarea politicului, Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel. Trad. Alexandru Vlad, Iași, Polirom, 1999, - 287 p.; Crăiuțu Aurelian, opera citată.

ПРОЦЕССЫ ИНТЕГРАЦИИ И ДЕЗИНТЕГРАЦИИ В СНГ

Василий САКОВИЧ, доктор политических наук, профессор,
Белорусский национальный технический университет, г. Минск

În acest articol se analizează apariția unor legături de integrare economică și politică dintre fostele state sovietice, precum și dezvoltarea proceselor de dezintegrare în perioada post-sovietică. La etapa inițială de înființare și dezvoltare a CSI, Rusia a fost elementul central al integrării naturale din fosta Uniune Sovietică. Mai târziu, în procesul de consolidare a statalității sale, multe dintre noile elite naționale s-au condus de separarea de Rusia. Cu toate acestea, Rusia este încă în măsură să rămână un centru de procese de integrare în cadrul Comunității. Acest fapt reiese din inițiativa Rusiei de a crea o Uniune Vamală și crearea Uniunii Euroasiatice.

The purpose of this article is to analyse the creation of the economic and political integration ties between the former Soviet states as well as the development of processes of disintegration during the post-Soviet period. At the early CIS establishment and development stage, Russia was the core of the natural integration from the former Soviet Union. Later in the process of strengthening its statehood, many of the new national elites headed for separation from Russia. Nevertheless Russia is still able to remain a center of integration processes in the Commonwealth. This is a result of the Russia's initiative to build up the Customs Union and the Eurasian Union.

Процессы интеграции и дезинтеграции, происходящие в мире, являются способами трансформации сложных политических и социально-экономических систем. Ярким примером этому является образование в результате распада СССР новых независимых государств и процесс становления механизма экономических и политических интеграционных связей между ними.

После распада СССР Россия оказалась естественным ядром интеграции и была признанным лидером на постсоветском пространстве и в политике, и в экономике. И это не случайно – на Россию приходится свыше трех четвертей территории постсоветского пространства, почти половина населения и около двух третей ВВП. Поэтому на начальном этапе существования СНГ экономическая модель отношений между новыми независимыми государствами воспроизводила модель центрально-периферийных отношений с центром – Россия. А перспективы развития самого Содружества виделось как экономический союз новой федерации независимых государств. [1] В основополагающих документах СНГ периода 1992-1993 гг. содержалось понятие «единого экономического пространства», в 1994 году было принято Соглашение о создании зоны свободной торговли. Для России страны СНГ в тот период были странами ближнего зарубежья.

Начиная с конца 1993 года, в условиях крепнущей политической суверенизации бывших республик отношения России с соседями по СНГ уже

начали развиваться больше в духе прогноза, сделанного З.Бжезинским («СНГ - это механизм цивилизованного развода»). Многие из новых национальных элит взяли курс на отрыв от России, да и российские руководители стали рассматривать СНГ как «обузу», мешающую быстрому проведению рыночных реформ либерального типа. В августе 1993 года Российская Федерация, введя в обращение новый российский рубль, фактически выступила инициатором распада рублевой зоны, подтолкнув тем самым введение в обращение национальных валют во всех независимых государствах. В момент распада рублевой зоны и отказа от финансовой подпитки со стороны центра – России модель центрально-периферийных отношений внешнеэкономических связей России со странами СНГ показала свою неустойчивость и фактически была «взорвана», что привело к стремительной политической дезинтеграции и неуправляемым дезинтеграционным процессам в экономике. Появились дополнительные трудности в торговле и взаимных расчетах, появилась проблема неплатежей, стали появляться новые таможенные барьеры. В результате резко уменьшились объемы взаимных поставок практически по всем основным товарным группам, произошло уменьшение взаимных поставок кооперированной продукции. Дезорганизация региональной торговли и расчетов в СНГ достигла своего пика в 1994 г. За 1992-1994 гг. товарооборот России с партнерами по СНГ сократился почти в 5,7 раза, составив в 1994 г. 24,4 млрд. долл. (против 210 млрд. долл. в 1991 г.). Доля СНГ в товарообороте России упала – с 54,6% до 24%. Все это окончательно превратило «остаточные» межреспубликанские связи советского типа на пространстве СНГ в межгосударственные экономические отношения, со всеми вытекающими последствиями. Торговые отношения при восстановлении хозяйственных связей между Россией и странами СНГ после 1994 года осуществлялось уже на новых условиях расчетов - по мировым или приближенным к ним ценам [2]... В этот период (с конца 1994г. и примерно до 2004г.) «ближнее зарубежье» трансформировалось в «постсоветское пространство» и страны СНГ, постепенно становились полноценными внешнеэкономическими партнерами.

В дальнейшем финансовый кризис, который начался в России в 1998 году, дефолт и резкая девальвация российского рубля последовавшее за этим нарушение торговых и валютно-финансовых отношений в СНГ «потянул» за собой вниз всех остальных членов Содружества. Причем каждому государству СНГ задачи макроэкономической стабилизации и укрепления финансовой стабильности приходилось решать вне рамок Содружества, опираясь преимущественно на собственные ресурсы и внешние заимствования. Все это привели к новому второму этапу углублению дезинтеграционных процессов. Экономические связи всех без исключения стран СНГ с Россией заметно ослабли, произошло новое значительное уменьшение взаимного товарооборота в регионе, примерно до 19 млрд. долл. США (1999 г).

Кроме этого внешние заимствования закономерно (примерно с середины 90-х годов) усилили воздействие внешних факторов на процессы в СНГ. Выросло значение международных финансовых организаций МВФ, МБРР, кредитовавших

правительства стран СНГ. А так как кредиты от Запада всегда носили обусловленный характер, то это стало важным фактором влияния на политические элиты стран-реципиентов и на выбор ими направления реформирования своих экономик. Вслед за западными кредитами активизировалась политика США направленная на раскол Содружества путем формирования субрегиональной группировки государств, стремящихся к отрыву от России.

Финансовый кризис в Содружестве, стимулировал внешнеэкономическую переориентацию хозяйственных связей стран СНГ на внерегиональные рынки. Усилилось стремление партнеров к дальнейшему дистанцированию от России, прежде всего, в экономике. Оно было вызвано осознанием внешних угроз, и желанием упрочить свою национальную безопасность, понимаемую, в первую очередь, как независимость от России [3]...

Таким образом, укрепление политической и экономической самостоятельности новых независимых государств, усиление процессов экономической дезинтеграции; внешнеэкономическая и внешнеполитическая переориентация стран Содружества в логике продолжающегося процесса их суверенизации; активное проникновение в СНГ западных финансов и западных компаний; а также просчеты в российской политике «разноскоростной» интеграции, стимулировавшей внутреннюю дифференциацию в СНГ привели к постепенному ослаблению политического влияния России в СНГ.

Эту тенденцию закрепили в период 2002 – 2004 гг. такие внешнеполитические действия Запада как размещение американских военных баз на территории ряда стран Центральной Азии и расширение Евросоюза и НАТО до границ СНГ.

После 2004 г. и особенно с началом глобального финансово-экономического кризиса, когда страны СНГ в очередной раз остались сам на сам с возникшими проблемами, постсоветское пространство вступило в третью фазу своей трансформации, которую сейчас и переживают все страны региона. Происходит дальнейшее укрепление экономического суверенитета и национальной безопасности новых независимых государств, что порождает дезинтеграционные тенденции уже на новом этапе развития. Они ведут к дальнейшему межгосударственному размежеванию, в определенной степени к «огораживанию» национальных экономик: во многих странах проводится сознательная и целенаправленная политика ослабления экономической зависимости от России. Не отстает в этом и сама Россия, активно формируя антиимпортные производства на своей территории, аналогичные имеющимся в странах СНГ, раз за разом объявляет соседям винные, плодоовощные, молочные, сахарные и другие войны. Все это подрывает веру в дееспособность СНГ, приводит к свертыванию взаимной торговли, (доля СНГ в торговле России составляет чуть более 14% от общего итога), [4] к поиску новых альтернативных вариантов защиты национальных интересов. Сравнительный анализ концепций национальной безопасности, в которых определены национальные интересы стран СНГ, дает возможность обнаружить следующие тенденции центробежных и центростремительных процессов, которые характерны для постсоветского пространства:

во-первых, в экономической и политической интеграции заинтересованы Российская Федерация, Республика Беларусь, Таджикистан, Казахстан (но и здесь Россия собственные интересы рассматривает как приоритетные).

во-вторых, Молдова, Украина в своих документах прямо (Молдова), косвенно (Украина) заявляют о самостоятельной политической и экономической позиции, то есть собственные национальные интересы не рассматривают в корреляции с интересами стран СНГ, что и подтверждает их политическая практика.

В целом линия раздела пространства проходит сегодня между двумя основными группами постсоветских государств:

- 1-я группа - это страны СНГ, тяготеющие к общей с Россией евразийской системе безопасности и сотрудничества (блок ОДКБ/ЕврАзЭС);
- 2-я группа - страны-члены СНГ, тяготеющие к евроатлантической системе безопасности (НАТО) и европейского сотрудничества (ЕС), уже включившиеся активно во взаимодействие с НАТО и ЕС в рамках специальных совместных программ.

Таким образом, регион СНГ превратился из «ближнего зарубежья» России, каким он был в самом начале 90-х годов, из недавнего «постсоветского пространства» в арену острейшей международной конкуренции в военно-стратегической, геополитической и экономической сферах. Причем российский вектор во внешних связях и сфера влияния России в регионе, по сравнению с периодом основания Содружества Независимых Государств резко сузился, что чрезвычайно усложнило проведение интеграционной политики.

В результате действия дезинтеграционных тенденций, вызванных как объективными причинами, так и субъективными просчетами в прагматичной российской политике к странам Содружества, пространство СНГ предстает сегодня как сложно структурированный регион, с неустойчивой внутренней организацией, сильно подверженный внешним влияниям. Драматизм сегодняшней ситуации состоит в том, что СНГ оказалось во многом искусственной формой интеграционного устройства без своей концепции, четких функций, с непродуманным механизмом взаимодействия стран-участниц и реализацией принимаемых решений, с исполнительными наднациональными органами без полномочий. Форма участия государств в Содружестве практически не налагает на них никаких обязательств. Почти все подписанные СНГ договора и соглашения носят декларативный, в лучшем случае рекомендательный характер.

Сложилась и обострилась трудноразрешимые противоречия:

- между суверенностью республик и острой потребностью в тесных экономических и гуманитарных связях между ними;
- между необходимостью той или иной степени реинтеграции и отсутствием необходимых механизмов, способных обеспечить увязку интересов стран.

Нельзя не сказать, что в рамках СНГ не принимались меры по его совершенствованию. Так, на заседании Совета глав государств СНГ 5 октября 2007 года в Душанбе принята Концепция дальнейшего развития СНГ и План основных мероприятий по ее реализации. Предполагается создание на

пространстве СНГ регионального экономического объединения, способного стать к 2020 году одним из ведущих центров экономического и научно-технологического развития с конкурентоспособной, динамичной, устойчивой экономикой [5]. Намерения хорошие. Но как показывает последующая практика и эти намерения, так и останутся, по всей видимости, очередными благими пожеланиями.

В настоящее время из-за разновекторности внешней политики стран СНГ, возросшей геополитической конкуренции между Россией, США, ЕС и Китаем за влияние в этом регионе возникает крайне неустойчивая внутрирегиональная конфигурация. А, следовательно, уже в среднесрочной перспективе под влиянием внутри – и внешнеполитических изменений можно ожидать «переформатирования» пространства СНГ или даже к окончательному отказу от структуры СНГ как таковой и к ее замене структурами региональных союзов, имеющих международно-правовой статус.

Для сохранения СНГ остро требуются новые идеи для Содружества, привлекательные для большинства стран постсоветского региона, на базе которых эта организация смогла консолидировать данное геополитическое пространство. При этом необходимо учитывать, что страны СНГ - это вполне состоявшиеся новые независимые государства, признанные международным сообществом, с открытой рыночной экономикой, вовлеченной в процессы глобальной конкуренции и поэтому выстраивающие свои внешние связи в новой системе координат, с учетом вектора глобализации. Несмотря на это в развитии отношений с СНГ и Россией в краткосрочной и среднесрочной перспективе критически зависят Армения, Беларусь и Таджикистан. Казахстан, Киргизстан, Молдова и Украина, несмотря на то, что отличаются большей сбалансированностью внешнеэкономических связей, также существенно зависят от сотрудничества с СНГ и Россией. В третью группу государств, чья экономическая зависимость от связей с Россией заметно слабее и продолжает снижаться, входят Азербайджан, Узбекистан и Туркменистан. Тем не менее, Узбекистан и Туркменистан отчасти испытывают торговое тяготение к России (кроме этого Туркменистан полностью зависит от экспортной системы газопроводов, проходящих по российской территории). Эти центрально-азиатские государства, в свою очередь являются местными центрами «гравитации» для своих малых соседей, соответственно Узбекистан – для Киргизии, а Туркмения – для Таджикистана. Таким образом, может сформироваться цепочка, объединяющая эти постсоветские страны в потенциальный Евразийский торгово-экономический союз.

Все это показывает, что, несмотря на снижение своего влияния в регионе Россия по-прежнему способна остаться центром интеграционных процессов на территории Содружества. Это определяется не только сохраняющимся значением России как центра торговой гравитации на постсоветском пространстве, но и ее заинтересованностью, так как в случае, если СНГ не состоится, Россия утратит статус региональной державы, а ее международный авторитет заметно упадет. [6] С другой стороны и для стран СНГ существует своя заинтересованность: от того, как будут складываться экономические взаимоотношения между странами СНГ,

во многом зависят, возможности, методы и перспективы разрешения социально-экономических проблем этих стран, условия их вхождения в мировое хозяйство.

Но, необходимо учитывать, что политические реалии на постсоветском пространстве пестры, разнолики и контрастны, экономические, социальные и политические цели, которые сегодня преследуют государства СНГ, нередко разные, порой противоречивые, вытекающие из сложившегося понимания национальных интересов и – не в последнюю очередь – из интересов тех или иных элитных групп, что трудно, да и невозможно предложить какую-то устраивающую всех концепцию, модель или схему реинтеграции. У каждого государства своя модель политической системы и интеграции, свой уровень понимания демократии и экономических свобод, свой собственный путь развития и вхождения в мировое сообщество. Поэтому первоначально требуется найти механизм межгосударственного взаимодействия в экономической политике.

Представляется, что основой региональной интеграции на постсоветском пространстве в ближайшее время станет ЕврАзЭС. В настоящее время уже сформировано интегрированное «ядро» СНГ в виде Таможенного союза и Единого экономического пространства (с 2012 г.) из числа трех наиболее готовых к этому стран – России, Беларуси, Казахстана.

Дальнейшая реинтеграция в расширенном составе возможна лишь на основе добровольной, по мере созревания объективных условий. Жизнь показала бессмысленность объединений без учета региональной, национальной, экономической и социальной специфики каждого участника Содружества.

В основу реинтеграции в условиях рынка и утверждения нового экономического императива должны быть положены следующие принципы и учтены следующие, на наш взгляд, обязательные условия.

Принципы:

- ◆ добровольность участия в интеграционных процессах и полное равноправие стран-участниц СНГ;
 - ◆ взаимовыгодность, взаимопомощь и кооперация в экономике, включая создание совместных финансово-промышленных групп, транснациональных экономических объединений, единой внутренней платежно-расчетной системы;
 - ◆ объединение национальных ресурсов для реализации совместных экономических и научно-технических программ, непосильных для отдельно взятых стран;
 - ◆ беспрепятственное движение рабочей силы и капитала;
 - ◆ гибкость формирования наднациональных структур, исключающих давление на страны СНГ или доминирующую роль одной из них;
 - ◆ объективная обусловленность, согласованная направленность, правовая совместимость проводимых в каждой стране реформ;
 - ◆ поэтапность, разнорусность и разноскоростной характер реинтеграции, недопустимость ее искусственного формирования;
 - ◆ абсолютная неприемлемость идеологизации интеграционных проектов. [7]
- Немаловажно, что бы внешняя политика России со странами СНГ была

переориентирована со стремления усилить зависимость всех республик от центра на реалистичную и прагматичную политику сотрудничества, укрепления суверенитета новых государств.

Следует учитывать, что интеграция национальных экономик развивается лишь при достижении довольно высокого уровня развития хозяйства (интеграционной зрелости). До этого момента любая деятельность правительств по межгосударственной интеграции обречена на неудачу, поскольку не нужна экономическим субъектам хозяйствования.

В связи с этим попытаемся выяснить, достигли ли экономики стран СНГ интеграционной зрелости.

Внутрирегиональный товарооборот стран СНГ невелик по объему. Более того, его объем неуклонно уменьшается, а его товарная структура ухудшается. Национальные воспроизводственные процессы становятся все менее взаимосвязанными, а сами национальные экономики – все более обособленными друг от друга. Из взаимного товарооборота вымываются готовые изделия, и возрастает доля топлива, металлов и других сырьевых товаров. Все это уменьшает взаимодополняемость экономик стран СНГ, ослабляет их интерес друг к другу и зачастую делает их соперниками на внешних рынках.

В основе примитивизации внешней торговли стран СНГ лежат глубинные структурные проблемы, выражающиеся, в частности, в недостаточном уровне технико-экономического развития, в деградации отраслевых структур экономик большинства стран СНГ.

Необходимо отметить, что только торговля готовыми продуктами может перерасти в международное производственное кооперирование и стимулировать интеграцию национальных экономик. Низкая и стабильно падающая доля готовых продуктов в товарообороте стран СНГ не дает возможности запустить этот процесс. [8]

Дополнительным фактором дезинтеграции экономического пространства СНГ является прогрессирующее расхождение национальных моделей хозяйствования. Лишь рыночные экономики способны к взаимовыгодной и стабильной интеграции. Интеграция нерыночных экономик носит искусственный характер и нестабильна по своей природе. В настоящее время в ряде стран СНГ в экономике все еще силен административный ресурс, отдельные откровенно предпочитают нерыночный путь экономического развития. Только близкое сходство экономических моделей хозяйствования является одной из важнейших предпосылок интеграции национальных экономик.

Наконец, важной предпосылкой межгосударственной интеграции является сопоставимость уровня развития национальных экономик. Значительный разрыв в уровне развития ослабляет интерес производителей из более развитых стран к рынку менее развитых стран; уменьшает возможности внутриотраслевой кооперации. Если же межгосударственная интеграция между разными по уровню развития странами все же осуществляется, она неизбежно ведет к замедлению темпов роста в более развитых странах. В настоящее время только пять стран

СНГ Беларусь, Армения, Узбекистан, Казахстан, Азербайджан смогли выйти или превысили уровень ВВП 1990 года.

В межгосударственной интеграции помимо обещаний грядущей выгоды должна присутствовать общественно значимая идея. В Западной Европе такой идеей стало стремление избежать продолжения «серии страшных националистических войн» и «воссоздать европейскую семью». Сегодня в СНГ отсутствует идея, способная стимулировать межгосударственную интеграцию. Распространенный тезис о стремлении народов постсоветского пространства к реинтеграции — не более чем миф. Приведу пример. Согласно исследованиям, проведенным в Беларуси на вопрос «если бы Вам пришлось выбирать между объединением с Россией и вступлением в Европейский союз, что бы Вы выбрали?» 42,3% опрошенных предпочли европейский выбор, 42,1% высказались за объединение с Россией [9]. Причем за Европейский выбор выступает будущее страны — молодежь.

Важнейшей предпосылкой межгосударственной интеграции кроме интеграционной зрелости является политическая зрелость государств-участников, прежде всего, – развитая плюралистическая демократия. Во-первых, развитая демократия создает механизмы, подталкивающие правительство к открытию экономики и обеспечивающие противовес протекционистским тенденциям.

Во-вторых, лишь государство с развитой плюралистической демократией является надежным и предсказуемым партнером. Никто не станет проводить реальные интеграционные мероприятия с государством, в котором царит социальная напряженность, периодически выливающаяся в политическое противостояние.

Не имеет смысла подробно останавливаться на анализе степени развития демократии в странах СНГ. Даже в тех государствах, где политические реформы идут наиболее успешно, демократию можно охарактеризовать как «управляемую». Остановлюсь только на одном факторе – длительной несменяемости глав государств многих стран СНГ. Смена в последующем элит может привести к серьезной дестабилизации обстановки не только в этих странах но и в целом в СНГ.

В целом, очевидно, что страны СНГ не соответствуют условиям, необходимым для интегрирования, они не достигли экономического порога интеграционной зрелости; в них еще не сложились ключевые для межгосударственной интеграции институты плюралистической демократии; их общества и элиты не сформулировали широко разделяемой идеи, которая могла бы инициировать интеграционные процессы. В подобных условиях сколь угодно предлагай варианты повышения эффективности развития СНГ никакого эффекта не будет. Экономические и политические реалии постсоветского пространства таковы: вопреки множеству соглашений экономики стран СНГ расходятся все дальше и дальше, взаимозависимость уменьшается, а фрагментация нарастает. Это, однако, не означает, что экономическая интеграция СНГ не может идти в каких-либо формах. Обостренная социально-экономическая ситуация во всех странах Содружества, угроза дальнейшего скатывания вниз, как это ни парадоксально, имеют свою позитивную сторону. Это заставляет задумываться

об отказе от политизированных приоритетов, от иллюзии быстрого вступления в Европейский союз и подталкивает к шагам, поиску более эффективных форм сотрудничества.

Поэтому эффективная интеграция в СНГ может и должна осуществляться постепенно, поэтапно, одновременно с укреплением рыночных начал и выравниванием условий хозяйственной деятельности в каждой из стран СНГ.

Начало положено созданием Беларусью, Россией и Казахстаном Таможенного союза и создания на его основе в 2012 году Единого экономического пространства. Единое таможенное пространство (с некоторыми ограничениями) между Беларусью, Россией и Казахстаном начало функционировать с 1 января 2010 г. Транспортный контроль между членами Таможенного союза с его переносом на внешний контур границ союза был отменен с 1 июля 2011 г. В рамках Таможенного союза три страны применяют единый таможенный тариф и согласованные меры регулирования торговли с третьими странами, включая государства СНГ.

В газете «Известия» российский премьер В. Путин в середине октября 2011 г. опубликовал статью с амбициозным названием: «Новый интеграционный проект для Евразии – будущее, которое рождается сегодня». По своей сути, это геополитическая концепция создания Евразийского союза, аналога Евросоюза для постсоветского пространства.

Россия впервые за многие годы ясно и недвусмысленно заявила о приоритете отношений с государствами СНГ. И это не случайно для нынешнего непростого времени. Сегодняшний финансовый кризис, только усиливающий мировые неопределенность и глобальный хаос, ясно подсказывают: главные «противовесы» кризису – формирование емкого общего рынка и баланса интересов. Создание серьезных объединительных союзов – верный шаг к стабильному миру.

И база для этого на постсоветском пространстве уже есть солидная: апробирован принцип разноскоростной и разноуровневой интеграции. В Союзе Беларуси и России удалось создать единую систему социальных гарантий, равный доступ к образованию, услугам здравоохранения, беспрепятственное трудоустройство, свобода передвижения и выбора места жительства, ставшие возможными благодаря Союзному государству, являются ориентирами для дальнейшей работы. Белорусско-российское Соглашение о Таможенном союзе 1995 г. служит несущим каркасом договорно-правовой базы Таможенного союза Беларуси, Казахстана и России. Созданная в процессе союзного строительства таможенная и пограничная инфраструктура мирового уровня позволяет эффективно решать задачи, стоящие перед новым Таможенным союзом.

Но, надежность и долговечность нового механизма Евразийского союза будут определяться, в конечном счете, тем, обеспечивает ли он полноценную защиту интересов его участников и равенство партнеров, в том числе равенство условий хозяйствования с равным доступом к единой энергетической и транспортной системе.

Построить такой союз – дело непростое. Но, достигнув максимально

возможного уровня экономической интеграции, можно вплотную подойти к необходимости создания прочной социально-политической надстройки – с общими ценностями, правовой системой, жизненными стандартами и ориентирами. Здесь не обойтись без постепенного консенсусного формирования наднациональных органов. Евразийский союз призван стать ключевым региональным игроком, который поможет выстраивать отношения с ведущими мировыми экономическими структурами, приведет к более тесным и равноправным отношениям с Евросоюзом и построению Большой Европы.

Идея российского лидера вызвала широкий резонанс на постсоветском пространстве.

В Молдове проект создания Евразийского союза (ЕАС) тоже не оставлен без внимания. Но правительство полагает, что вряд ли в ближайшее время такой вопрос будет стоять в повестке дня. Аналитики мало верят в реальную перспективу Евразийского союза в целом и членства Молдовы в нем, так как, по их мнению, даже если и есть в идее создания ЕАС рациональное зерно и все будет создаваться по подобию ЕС, все равно будет возникать мысль о желании России вновь доминировать над соседями и взять их под свое крыло, что граждане Молдовы в своем большинстве не хотят.

Создание Таможенного союза, Единого экономического пространства России, Беларуси, Казахстана дает надежду, что ЕАС уже в ближайшее время станет региональным интеграционным объединением, обеспечивающим эффективное использование экономических потенциалов его участников для повышения уровня и качества жизни своих народов и станет привлекательным для всех стран СНГ.

Библиография

1. Швырков Ю. Развитие России в долгосрочной перспективе//Экономист 2008. №1. - С. 55-57.
2. Р.С. Гринберг, Л.С. Косикова. Россия в СНГ: поиск новой модели экономического взаимодействия.
3. Зиядуллаев Н. Союз независимых государств: дезинтеграция и реинтеграция // Общество и экономика. - 1998. - № 2. - С. 78-80.
4. Швырков Ю. Развитие России в долгосрочной перспективе//Экономист 2008 №1. С. 91-93.
5. Лебедев С. Экспресс-хроника СНГ. № 106. 18.06.2008 (Материалы агентства «Интерфакс»).
6. Чистяков Е., Шульга В. Интеграционный потенциал СНГ и его роль в развитии мирохозяйственных связей // Экономист. - 1998. - № 6, С. 26-32.
7. Чистяков Е., Шульга В. Интеграционный потенциал СНГ и его роль в развитии мирохозяйственных связей // Экономист. - 1998. - № 6. - С. 70-73.
8. Черковец О. Европейский Союз - уроки интеграции // Экономист. - 1998. - № 10. С. 20-23.
9. Орлов Р.Л. Применение основных исследовательских подходов к изучению электорального поведения в Республике.

Литература

1. Андрианов А. Проблемы и перспективы вступления России к ВТО // Маркетинг. 2004. № 2. - С. 98.
2. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 1. - С. 289.
3. Ахмедов А. Вступление в ВТО и рынок труда. – Москва, 2004. – С. 67.
4. Аяцков Д. Для интеграции нет альтернативы // Межгосударственный экономический Комитет Экономического Союза. Информационный бюллетень. – М. – Январь 2004. - С. 23.
5. Белоусов Р. Экономика России в обозримом будущем. // Экономист 2007, №7, С. 89.
6. Бородин П. Торможение интеграции неплохо проплачивается. // Российская Федерация сегодня. - № 8. 2005. – С.132.
7. Вардомского Л. Б. Постсоветские страны и финансовый кризис в России. Под ред., ч.1 и 2, М., АО «Эпикон», 2000 г. - С. 67.
8. Глазьев С.Ю. Развитие российской экономики в условиях глобальных технологических сдвигов / Научный доклад. М.: НИР, 2007.
9. Голиченко О.Г. Национальная инновационная система России: состояние и пути развития. М.: Наука, 2006.; - С. 69.
10. Зиядуллаев Н. СНГ в глобальной экономике: стратегия развития и национальная безопасность // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 4. С. 112.
11. Зиядуллаев Н. Союз независимых государств: дезинтеграция и реинтеграция // Общество и экономика. - 1998. - № 2. - С. 210.
12. Кавешников Н. «О возможности использования опыта Европейского Союза для экономической интеграции стран СНГ» международная конференция “Современная Россия и мир: альтернативы развития” – Барнаул. – 2003 г. Доклад. http://hist.asu.ru/aes/diss_ru.htm
13. Косикова Л.С. Интеграционные проекты России на постсоветском пространстве: идеи и практика. Научный доклад. — М.: ИЭ РАН, 2008. – С. 62.
14. Пивовар Е.И. Постсоветское пространство: альтернативы интеграции. Издательство: Алетейя, 2008 год, 320 стр.
15. Таксанов А., Абрамян Н. Интеграционные процессы на постсоветском пространстве: есть ли у них будущее? - <http://www.centrasia.ru/>
16. Черковец О. Европейский Союз - уроки интеграции // Экономист. - 1998. - № 10.
17. Орлов Р.Л. Применение основных исследовательских подходов к изучению электорального поведения в Республике Беларусь. // Иппокрена. 1(15)/ 2010.
18. Швырков Ю. Развитие России в долгосрочной перспективе // Экономист 2008. №1. -С. 55-57.
19. Р.С. Гринберг, Л.С. Косикова. Россия в СНГ: поиск новой модели экономического взаимодействия.
20. Лебедев С. Экспресс-хроника СНГ. № 106. 18.06.2008 (Материалы агентства «Интерфакс»).

FENOMENUL REPUBLICII DEMOCRATICE MOLDOVENEȘTI

Victor STEPANIUC, doctor în istorie, IRIM

La 2 decembrie 1917, în teritoriul Basarabiei (Moldovei de Est) aflată în componența Rusiei din 1812, este proclamată Republica Democratică Moldovenească. Acest eveniment are o semnificație dublă: el atestă renașterea statalității moldovenești în noi condiții istorice și formarea statalității Moldovei contemporane pe fundamentul tradiției istorice.

În concluzie:

1. Statalitatea Moldovei are o vechime de circa 6 secole, însă ea se constituie din 2 perioade distincte:

- ◆ *Statalitatea Moldovei istorice 1359-1862;*
- ◆ *Statalitatea Moldovei contemporane, care începe în 1917.*

2. Statornicirea și consolidarea statului Moldovenesc contemporan cunoaște 3 etape:

- ◆ *Prima Republică Moldovenească 1917-1918;*
- ◆ *A Doua Republică Moldovenească 1940-1991;*
- ◆ *A Treia Republică Moldovenească 1991- pînă în prezent.*

Încercările unor savanți de a defini Republica Moldova doar o consecință a Pactului Molotov-Ribbentrop ori a prăbușirii URSS sînt inconsistente.

Republica Moldova este un stat format prin voință populară încă în 2 decembrie 1917. Acest stat păstrează legătura de continuitate istorică, spiritual-culturală și etnică cu Moldova istorică. Are populație majoritară moldovenească, este așezat pe teritoriu moldovenesc, folosește limba moldovenească (româna), se bazează pe patrimoniul spiritual-cultural moldovenesc.

Statul suveran și independent Republica Moldova își are legitimitatea și continuitatea sa în epoca contemporană și datorită faptului împlinit – proclamării la 2 decembrie 1917 a Republicii Democratice Moldovenești.

On December 2, 1917, the territory of Bessarabia (eastern Moldavia) being a part of Russia since 1812, was proclaimed the Moldavian Democratic Republic. This event has a double meaning: it proves the revival of Moldovan statehood under the new historical conditions as well as the foundation of contemporary Moldovan statehood on the strength of historical tradition.

In conclusion:

1. Moldovan statehood has existed for about six centuries and it has experienced two important periods:

- ◆ *Historical period of Moldovan statehood 1359-1862;*
- ◆ *Contemporary period of Moldovan statehood, beginning in 1917.*

2. The establishment and strengthening of the contemporary period of Moldovan state followed 3 stages:

- ◆ *First Moldovan Republic 1917-1918;*
- ◆ *Second Moldovan Republic 1940-1991;*
- ◆ *Third Moldovan Republic 1991 – up till now.*

The attempts of certain scientists to define the Republic of Moldova only as a consequence of the Molotov-Ribbentrop pact or the collapse of the USSR are inconsistent.

The Republic of Moldova is a state that was formed by the peoples will on December 2, 1917. This state keeps the bind of historical, spiritual, cultural and ethnic continuity with

historical Moldova. The majority of the population is made up of Moldovans, who are settled on Moldavian territory, speak Moldovan (Romanian) language which is based on Moldovan spiritual and cultural heritage.

The sovereign and independent state - the Republic of Moldova- has its legitimacy and continuity in our times and due to the fact that on December 2, 1917 it was proclaimed the Democratic Republic of Moldova.

În ultimele două secole destinul Moldovei, continuitatea, legitimitatea ei național-statală în epoca modernă și contemporană constituie obiect de discuții aprinse în rîndul savanților și politicienilor. Viața a respins toate tălmăcirile superficiale asupra istoriei statului moldovenesc.

Creată la 1359 între Carpați și Nistru, Moldova Veche, Moldova istorică a suferit cea mai gravă tragedie la 1812, cînd a fost dezbinată teritorial în 2 părți egale de Poarta Otomană și Imperiul Rus. Moldova de Vest – Principatul Moldovei a supraviețuit ca stat vasal al Turciei pînă la 1859, cînd a fost dizolvat în rezultatul Unirii Principatelor Valahiei și Moldovei. Moldova de Est, numită și Basarabia, anexată la Rusia la 1812, în urma tratatului de la București, în pofida împrejurărilor istorice și rusificării populației, și-a păstrat specificul său național moldovenesc.

Indiferent de schimbările impuse în toate domeniile – social, economic, politic, spiritual, Moldova și moldovenii nu au dispărut după 1812 și 1862.

O caracteristică exhaustivă a neamului moldovenesc din Basarabia face L. Boga, director al Arhivelor statului din Chișinău, care constata: “Din mărturiile vremii rezultă că la cei rămași în Basarabia există luminoasa conștiință a unei patrii – Moldova, a unui norod – moldovenesc, a unei nații – moldovenești, și mai presus decît toate – a unei limbi moldovenești”[1].

La începutul sec. XX, adică după aproape un secol de aflare în componența imperiului rus, în Basarabia (Moldova de Est), ia amploare o puternică mișcare de renaștere națională a moldovenilor.

Abordînd evoluția statalității moldovenești în sec. XX, trebuie de remarcat că evenimentul de cotitură în istoria Statului Moldovenesc contemporan s-a produs în anul 1917. Anume în condițiile evenimentelor revoluționare din Rusia, în teritoriul istoric al Moldovei dintre Prut și Nistru a fost posibilă exprimarea voinței poporului moldovenesc pentru restabilirea statalității moldovenești.

Istoricul român C. C. Giurescu constata o legătură strînsă între mișcarea națională moldovenească și revoluțiile rusești.

În aprilie 1917, a fost înființat Partidul Național Moldovenesc, prima organizație social-politică ce a proclamat și promovat – la prima etapă – ideologia statalității poporului moldovenesc, a pledat pentru ocîrmuirea memoriei istorice a moldovenilor, păstrată și confirmată de istoria Moldovei, de valorile național-culturale moldovenești, exprimate în denumirea statului – Moldova, denumirea națiunii – moldoveni și a numelui limbii materne – limba moldovenească. În vara și toamna anului 1917, mișcările politice de eliberare națională și socială în Basarabia capătă o amploare maximă.

La numeroase întruniri ale celor cca 180.000 de ostași moldoveni de pe fronturile

primului război mondial, ale țăranilor, intelectualilor, studenților, proprietarilor, preoților s-a cerut autonomie pentru Basarabia, autocîrmuire moldovenească, instruire în școli în limba moldovenească.

Evenimentele decisive de constituire a noii statalități moldovenești au avut loc în toamna anului 1917. În perioada 20-25 octombrie 1917, la Chișinău, și-a desfășurat lucrările Congresul Ostașilor Moldoveni, care adunase delegați de pe toate fronturile. Sprijinindu-se pe statalitatea multiseculară a poporului moldovenesc, primul Congres al ostașilor moldoveni – cca. 600 de delegați – a declarat „autonomia teritorială și politică a Basarabiei”, pentru ocîrmuirea căreia urma să se alcătuiască Sfatul Țării – un parlament temporar. Prin cele 11 rezoluții cu evidente caracteristici și atribuții constituționale, Congresul ostașilor moldoveni a trasat principiile de activitate a Sfatului Țării, a stabilit sarcini concrete de consolidare a puterii de stat, a preconizat constituirea guvernului, care urma să realizeze suveranitatea statală a Moldovei. Academicianul Ștefan Ciobanu constata, că forul ostașilor moldoveni „a făcut ceea ce noi, civilii, doream, dar nu aveam puterea s-o facem. Ei proclamă autonomia Basarabiei, dau naștere organului revoluționar Sfatul Țării...” [2]

„Sfatul Țării” – acest parlament moldovenesc temporar, care urma să pregătească alegeri în Adunarea Constituantă a Moldovei, se convoacă la Chișinău la 21 noiembrie 1917. La una din primele ședințe, Sfatul Țării, executînd Rezoluția a II-a a Congresului ostașilor moldoveni, a proclamat la 2 decembrie 1917 Republica Democratică Moldovenească.

Concluzia principală ce se impune în urma examinării evenimentelor cruciale din ultimele luni ale anului 1917, e că renașterea statalității moldovenești a fost împlinită de reprezentanții celor mai largi mase de țărani și muncitori, îmbrăcați, în virtutea împrejurărilor, în haină ostășească.

Din primele zile ale existenței sale și îndeosebi după proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, Sfatul Țării a luat în dezbateri o sumedenie de chestiuni dintre cele mai arzătoare: implementarea principiilor de administrare a republicii, stoparea anarhiei, organizarea cohortelor – unităților militare moldovenești, stabilirea contactelor cu țările vecine, orientarea și desfășurarea sistemului de învățămînt ș. a. În cadrul dezbaterilor s-a vorbit mult și despre limba de predare în școli. Majoritatea membrilor Sfatului Țării s-au pronunțat ca limba oficială a statului să fie limba moldovenească, iar limba rusă să fie limbă “neutră”. Proiectul Constituției Republicii Naționale Moldovenești pregătit la indicația Sfatului Țării, art. 78, stipula: „Limba moldovenească, limba oficială a statului, este obiect de învățatură obligator în toate școlile republicii” [3]. Fostul ministru și apoi șef al guvernului Republicii Democratice Moldovenești Petru Cazacu menționa: „Avînd parlament (Sfatul Țării) cu președinte și birou, avînd moștenite toate organele și instituțiile de la Imperiul și Republica Rusească, avînd miliție și armată națională, votînd legi, publicîndu-le în Monitorul Oficial (gazeta „Sfatul Țării”), dînd proclamații, decrete – Republica Democratică Moldovenească avea aproape toate semnele exterioare ale unei organizări de stat, la care toți păreau a conveni”. [4]

Paralel cu organizațiile ostășești moldovenești care sprijineau Sfatul Țării cu cele ale sovietelor, în Chișinău activau diferite comitete, structuri partinice și militare

ale fostului Guvern Provizoriu de la Petrograd, cu diferite orientări social-politice, care luptau pentru a-și impune superioritatea și influența definitivă. Aceasta a fost una din caracteristicile de bază ale situației politice de la sfârșitul anului 1917, una din problemele, pe care Sfatul Țării n-a putut-o rezolva.

Astfel, chiar de la înființarea Sfatului Țării s-a evidențiat rivalitatea dintre *moldavofili și românofili*. Primii pledau consecvent pentru respectarea întocmai a principiilor adoptate de Congresul ostașilor moldoveni și confirmate de Declarația Sfatului Țării din 2.12.1917 privind proclamarea Republicii Democratice Moldovenești. Românofili (I. Pelivan, T. Ioncu, A. Crihan, Pan Halippa ș. a), convertiți de forțe din exterior, promovau, la început în taină, linia de înglobare a Moldovei dintre Prut și Nistru în componența Regatului român.

Privitor la controversata chestiune a atitudinii Sovietelor, a organizațiilor bolșevice și chiar a guvernului din Petrograd față de actul proclamării Republicii Democratice Moldovenești, ne vom referi în continuare la unele documente politice pe măsură să elucideze, la acel moment, situația. Este de menționat, că în unitățile armate rusești dislocate în Moldova, în condițiile I război mondial inclusiv în Chișinău, o mare influență aveau Sovietele Chișinău și cel gubernial. Însă aceste Soviete cu o recunoscută autoritate nu au inițiat crearea unei Republici sovietice în Moldova, în opoziție autonomiei proclamate de Sfatul Țării.

La 6 decembrie, emisarii Guvernului Sovietic S. Cuib și N. Simonov, trimiși pentru a ajuta bolșevicii din Basarabia la instaurarea Puterii Sovietice, în ședința publică a Sfatului Țării au salutat crearea Republicii Democratice Moldovenești, întemeiate pe principiul autodeterminării popoarelor. Desigur, aceste declarații ale emisarilor Guvernului bolșevic simbolizau recunoașterea certă a Republicii Moldovenești, care se anunțase parte componentă a Rusiei Federative și Democratice. Totodată, este incorect a califica aceste declarații orale ca o recunoaștere de către Rusia Sovietică a independenței de stat a RDM.

Au salutat și declarat susținere Republicii Democratice Moldovenești și reprezentanții diplomați ai Franței, României, Angliei și Statelor Unite ale Americii, care la 7 decembrie se întâlnesc cu I. Incuț, Președintele Sfatului Țării, Președintele Republicii Democratice Moldovenești. În felul acesta, tînărul stat moldovenesc capătă în această perioadă și o anumită recunoaștere internațională.

La 23 decembrie 1917, în cadrul unei ședințe comune a comitetelor executive ale Sovietelor Chișinău și Gubernial ale muncitorilor, țăranilor și soldaților, aflate sub conducerea bolșevicilor, s-a hotărît a cere Sfatului Țării convocarea Adunării Constituante din Basarabia. Întru pregătirea acestei acțiuni, s-a propus convocarea Congresului Sovietelor muncitorilor, țăranilor și ostașilor din Basarabia pe 19 ianuarie 1918 pentru completarea și democratizarea Sfatului Țării.

Însă, Congresul Sovietelor din Basarabia (Congresul al III-lea) nu a fost convocat din cauza ocupației românești, lansată împotriva Republicii Democratice Moldovenești la începutul lui ianuarie 1918.

La începutul lui ianuarie 1918, în condițiile I război mondial, asupra Republicii Moldovenești au năvălit trupele românești. În acele zile tragice din ianuarie 1918, ostașii armatei moldovenești, muncitori și țărani, membri ai Sovietelor au ieșit pe

front contra cotropitorilor, apărînd cu vitejie Republica Moldovenească în luptele de la Cornești, Strășeni, Chișinău, în bătăliile sîngeroase de la Bender, Bălți. Din motivul că s-au opus cuceritorilor, cerînd ca în 24 de ore armatele românești de ocupație să părăsească Republica Moldovenească, au fost împușcați de către ocupanții români, membrii Sfatului Țării, delegații Congresului al III-lea gubernial al țăranilor, moldovenii: V. Rudiev, V. Prahnițkii, T. Cotoros, I. Panțiri, evreii N. Grinfeld, N. Govsan, ucraineanul P. Ciuracenco.

După 14 ianuarie 1918, pînă la 27 martie 1918, în condițiile cuceririi și ocupației RDM de armatele române, Guvernul și Parlamentul RDM au fost limitate în drepturi și acțiuni. Republica Moldovenească în această perioadă avea doar o anumită suveranitate limitată, funcționînd sub stare de asediu, anunțată pe teritoriul ei de generalii români. Conducerea RDM, Sfatul Țării au fost maltratate moral-psihiologic de generalii români care de facto au guvernat R. Moldovenească după 14 ianuarie 1918.

Prin actul din 27 martie 1918, care este numit în istoriografie de unii istorici – „act despre 1 unire a Basarabiei cu România”, iar de alții „act de dizolvare a Statului Moldovenesc”, Republica Democratică Moldovenească, după cca. 100 de zile de la constituirea sa în condițiile primului război mondial, ocupată de patru divizii ale armatei române a fost prefăcută în „Basarabia, provincie autonomă a regatului român”.

O analiză nepărtinitoare a evenimentelor și a premiselor acestei hotărîri a Sfatului Țării demonstrează marea dilemă în care s-a aflat Republica Democratică Moldovenească și Guvernul ei în ianuarie-martie 1918. Hotărîrea despre anexarea Basarabiei la România a fost provocată fătîș de marile puteri beligerante în Primul Război mondial ca o pedeapsă pentru Rusia Sovietică. Actul „Unirii” este ilegal, deoarece n-a fost votat prin plebiscit de poporul RDM, dar a fost hotărît de un organ temporar cu atribuții limitate – Sfatul Țării, în condiții de ocupație militară străină. Sfatul Țării, intimidat de Guvernul român și generalii armatei de ocupație, a ignorat voința poporului moldovenesc și, pe de o parte, și-a depășit, iar pe de altă parte, a ignorat mandatul său, atribuit de Congresul ostașilor moldoveni – de a organiza alegeri în Adunarea Constituantă a Moldovei, care urma să adopte Constituția Statului Moldovenesc, suveran și independent.

Anexarea în condițiile Primului război mondial de către România a teritoriului Republicii Democratice Moldovenești – Basarabiei, considerată în baza dreptului internațional la acel moment din punct de vedere juridic încă teritoriu al Republicii Federative Ruse, a devenit cauză a tensionării relațiilor sovieto-române. Este de amintit, că Rusia Sovietică în perioada 1919-1924 a propus soluționarea problemei Basarabiei prin organizarea unui plebiscit sub control internațional.

Anumiți oameni politici români și diplomați de prestigiu, în mai multe rînduri au subliniat lipsa de acoperire juridică a acțiunilor militare și politice a autorităților românești în „problema basarabeană”.

N. Titulescu într-o scrisoare adresată regelui României Carol al II-lea în chestiunea Basarabiei scria: „Autodeterminarea, la drept vorbind, este un plebiscit. Pentru a obține puterea, plebiscitul trebuie să se desfășoare în condițiile libertății. De aceea acolo unde deseori s-a recurs la el, acolo anume forțele internaționale, iar nu cele militare ale unei sau altei părți cointeresate, au asigurat ordinea”.[5]

Cu toate acestea, România a refuzat organizarea unui referendum în Basarabia în problema autodeterminării populației acestui teritoriu disputat. De menționat, că Sfatul Țării și România n-au putut legifera desprinderea Basarabiei de la Rusia Sovietică așa precum au făcut-o conducătorii Finlandei, Poloniei, Estoniei, Lituaniei, Letoniei. Tratatul de la Paris din 1920, care recunoștea anexarea Basarabiei la România, n-a intrat în vigoare, deoarece SUA n-a recunoscut anexarea, iar Japonia nu a ratificat tratatul. SUA, prin doctrina Președintelui W. Wilson, susținea dreptul popoarelor la autodeterminare prin plebiscit, dar și dreptul statelor la inviolabilitatea granițelor. Diplomația americană era conștientă de faptul, că în Republica Democratică Moldovenească plebiscitul nu s-a petrecut și acordul Rusiei Sovietice la anexarea unui teritoriu aflat sub jurisdicția ei nu a existat. O dată cu creșterea rolului internațional al SUA și URSS, după anul 1933, Franța, Marea Britanie, Polonia refuză să susțină public România în „problema basarabească”.

Aflarea Basarabiei în componența României în perioada anilor 1918-1940, a fost contestată activ de URSS în cadrul unor conferințe internaționale. La Conferința sovieto-română din 1924, URSS propune organizarea unui plebiscit, sub control internațional, dar România respinge propunerea.

Soluționând în interesul său mult disputata „problemă basarabească”, URSS în 1940, la fel ca și România în 1918, a ignorat dreptul poporului moldovenesc la autodeterminare, pentru care a optat în anii 1919, 1924 și care poate fi realizat prin plebiscit, alegeri generale și constituție adoptată în condiții de libertate. Totuși conducerea URSS a acordat Basarabiei, teritoriul istoric al Moldovei de Est, locuit de moldoveni, statut de Republică Moldovenească, un statut juridic mai înalt decât a provinciei Basarabia în componența României.

Deși Republica Sovietică Socialistă Moldovenească a fost un stat cu suveranitate limitată: ea avea totuși structura sa guvernamentală, avea bugetul său, legile sale. Republica promova o politică social-economică internă mai mult sau mai puțin de sine stătătoare, ceea ce a evidențiat-o favorabil în ansamblul republicilor URSS, mai ales în anii 1960-1990. De remarcat, că bazele politice, sociale și economice ale Statului Moldovenesc contemporan au fost consolidate decisiv anume în anii postbelici.

Condițiile cu adevărat favorabile procesului de afirmare a independenței Statului Moldovenesc contemporan au apărut după alegerile libere de la 1989-1990, după destrămarea URSS. La 27 august 1991 Parlamentul Republicii Moldova a declarat independența statală a Republicii Moldova. La 2 martie 1992 Republica Moldova a devenit membru al ONU.

În concluzie e necesar de remarcat următoarele:

1. Statalitatea Moldovei are o vechime de circa 6 secole, însă ea se constituie din 2 perioade distincte:

- ◆ Statalitatea Moldovei istorice (1359-1862);
- ◆ Statalitatea Moldovei contemporane, care începe în 1917.

2. Statornicirea și consolidarea statului Moldovenesc contemporan cunoaște 3 etape:

- ◆ Prima Republică Moldovenească (1917-1918);
- ◆ A Doua Republică Moldovenească (1940-1991);

◆ A Treia Republică Moldovenească (1991- pînă în prezent).

Încercările unor savanți de a defini Republica Moldova doar o consecință a Pactului Molotov-Ribbentrop ori a prăbușirii URSS sînt inconsistente.

Republica Moldova este un stat cu toate actele în regulă, format prin voință populară încă în 2 decembrie 1917 în partea de est a Moldovei istorice. Acest stat păstrează legătura de continuitate istorică, spiritual-culturală și etnică cu Moldova istorică. Are populație majoritară moldovenească, este așezat pe teritoriul moldovenesc (al Moldovei istorice), folosește limba moldovenească (limba română), se bazează pe patrimoniul spiritual-cultural moldovenesc.

Indiferent de soarta tragică a Republicii Democratice Moldovenești, aceasta a constituit nu doar un fenomen istoric, ci și unul politico-juridic de restabilire a statalității moldovenești. Statul suveran și independent Republica Moldova își are legitimitatea și continuitatea sa în epoca contemporană și datorită faptului împlinit – proclamării la 2 decembrie 1917 a Republicii Democratice Moldovenești.

Bibliografie

1. V. Stati, *Istoria Moldovei*, Chișinău, 2002, p. 222.
2. Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei*, Chișinău, 1993, p. 147-150.
3. *Revista de Istorie a Moldovei*, Chișinău, 1993 nr. 2, p. 57.
4. P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918*. Chișinău, 1992, p. 319.
5. Iz. Levit, *Republica Moldovenească*, Chișinău, 2003, p. 284.

SERBIA AND EU - PRESENT CHALLENGES ON THE WAY TO CANDIDATE STATUS

Rudolf ŠULÍK, PhDr., PhD Candidate, Matej Bel University

După un lung parcurs spre calea statutului de candidat al UE, perspectivele Serbiei se îmbunătățesc. Pentru a evalua cele mai mari provocări carora Serbia trebuie să le facă față, este esențial ca aceasta să se concentreze spre cele mai importante elemente care conduc spre întregul proces de integrare. Acest articol analizează cei mai importanți factori cu cel mai mare impact asupra evoluțiilor viitoare. Influența unora dintre acestea pare a fi clară, în timp ce în cazul altora numai anumite evenimente vor determina efectul lor. Următoarele puncte au fost recunoscute drept cele mai relevante cauze, pe baza experienței care rezultă din extinderile anterioare ale UE, și în baza mediului specific sârb. Dintre acestea fac parte: problema Kosovo, situația politică internă din Serbia, criza financiară și bugetară din statele membre ale UE, precum și politica energetic europeană. Deoarece cooperarea deplină a Serbiei cu TPII (Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie) a fost realizată, aceasta nu mai este una dintre obstacolele majore. În timp ce unele dintre aceste puncte influențează procesul de integrare a Serbiei pe termen lung, problema Kosovo și situația politică internă vor fi cele mai importante elemente pentru atingerea statutului de țară candidată a UE.

After a long way to the EU candidate status, the prospects of Serbia are getting better. To assess the greatest challenges that Serbia has to face, it is crucial to focus on the most important elements, which drive the whole integration process. This article is targeting the most important factors with the greatest impact on the future development. The influence of some of them seems to be clear while in case of others only future events will unfold their effect. The following points were appreciated as the most relevant agents on base of experience stemming from previous enlargements of the EU and specific Serbian environment. These are Kosovo issue, domestic political situation in Serbia, financial and budgetary crisis in the EU member states and European energy policy. Since the full cooperation of Serbia with ICTY (International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia) has been achieved, it is no more one of the major obstacles. While some of these items influence Serbia's EU integration process for a long term, Kosovo issue connected to domestic political situation will be the most significant for the achievement of candidate status.

Almost thirteen years after NATO bombings, Serbia is finally moving towards achievement of EU candidate status. However, this journey is not without obstacles as well as positive moments for this state. The most important of them follow.

Kosovo issue

The most crucial issue with major impact on relations of Serbia and EU is today resolution of Kosovo issue. This problem succeeded the lack of Serbia's cooperation with the ICTY, which was major obstacle to Serbia's progress in the Stabilisation and Association Process till the last year. Definite resolution of the relations of Serbia and Kosovo is likely to be a condition for future entrance of both these entities into the

Union. EU officials usually deny that notion, but EU just cannot afford another “Cyprus”. Although the pressure in this matter is being put first of all on Serbia, the distribution of power in the international arena is not entirely on side of Kosovar Albanians.

For position of one or the other side of this dispute is always very important international support. In favour of Kosovo speaks recognition by USA, 22 out of 27 member states of EU, 75 of UN (Ministry of Foreign Affairs of Kosovo, 2011), advisory opinion of ICJ (International Court of Justice), and actual control of most of the territory of Kosovo by international forces, what can be seen as the implementation of the transitional phase in which the independence of Kosovo is to be created under international supervision on the basis of the Ahtisaari plan (Ahtisaari Plan, 2007). On the other hand, the position of Serbia is also not hopeless. Although Serbia has no effective control over most of Kosovo’s territory, she has strong support of Russia, that is permanent member of UN Security Council, similarly support of China, approximately 2/3 of UN member states and at last but not least of five EU member states, who can veto any Kosovo’s EU integration ambitions. Important factor is also maintenance of some kind of control in northern part of Kosovo populated mainly by ethnic Serbians.

The question is what would happen if Serbia would ever lose support in the UN SC or of the remaining five EU member states, but such development is highly unlikely. The independence of Kosovo does not constitute a problem for these states in itself, but it is the way it should have been achieved – through unilateral declaration without consent of Serbia. In case that Serbia and Kosovar Albanians would be able to reach some kind of agreement and Serbia will on ground of bilateral treaty recognize independence of Kosovo, remaining EU member states and other countries of the international community are likely to recognise Kosovo as well (e.g. Slovakia – *Hospodárske noviny*, 2010). There is an interesting situation - because some of the EU member states do not recognise independent Kosovo, Kosovo has no chance to become EU member. Since the main condition for this recognition is actually agreement with Serbia, Kosovar Albanians have no other choice but to finally settle this matter through nothing else but mutual agreement. The pressure of EU on Serbia is stronger than on Kosovo but Serbian progress in the EU integration process is in spite of all the delays much greater too. Kosovo is in no way really „independent” (Rosputinský, 2007) and suffers from several ailments of quasi-state that would not be capable to exist without international assistance. To remove these shortcomings and to take further steps to improve daily lives of the people of Kosovo, the agreement with Serbia is crucial. On the other hand, Kosovars have support of greater number of EU member states and at the same time prospect of joining the EU is much further than in Serbian case. If Serbs want to move forward, they are those who need to make progress in this issue now.

Currently, despite of all the nationalist sentiment, declarations and statements of Serbian nationalists, it is clear that Kosovo is effectively outside of the Serbian state, which simply will not be able to integrate this area back. Serbia has no necessary power to achieve it and at the same time Kosovar Albanians would never accept it. On the other hand, Serbian officials said that population in the northern part of Kosovo under the control of Serbia would also never agree with incorporation into Kosovo,

suggesting that it could be done only through violent action of armed forces of US or NATO (Guardian, 2010). Since EU and USA have interests in stabilizing the Balkans and subsequently in incorporating them into various integration structures, such move is unlikely and would be also inappropriate.

Unilateral declaration of Kosovo's independence (2008) came after failure of negotiations in previous years. Kosovar Albanians through this step tested, what they can achieve without agreement with Serbia. Despite the undoubted success was their progress limited and there was no significant breakthrough even after pronouncement of advisory opinion of ICJ about accordance of unilateral declaration of independence with international law. It was this event which marked the slow finish of struggle for better positions at the negotiation table, which are thus clarified and opened the opportunity for new talks.

Western countries are aware that President Boris Tadic is probably the best possible partner in negotiations on several issues, including Kosovo, which they may wish at Serbian side, even though he simply cannot just give up Kosovo. While the situation in Serbia slowly stabilises and radical nationalist solutions lose public support, several new issues occurred in Kosovo. The first was connected to regularity of general elections after resignation of president and parliament and second were serious allegations that the prime minister is leader of organized crime conducting human organs trafficking. Serbia's international image compared to Kosovo's improved, what also influenced positions of both sides.

Talks to resolve the situation have been at the beginning delayed because of the political crisis in Kosovo. Political leadership of Kosovo dealt with internal issues and finally prepared negotiation team for talks with Serbia, which started on 8th March (2011). Albanians referred to the technical negotiations and their goal has been to achieve practical benefits leading to normalisation of life for the inhabitants of Kosovo and of course the greatest possible concessions from Serbia. Serbs on the other hand, hope in achievement of a comprehensive settlement, including the status of Kosovo in a way that would allow them to make necessary concessions, but at the same time to keep their own face in front of the electorate. Such development would prevent overwhelming by nationalist forces, which would probably even try to reverse achieved progress. Possible compromise for Serbia could be the partition of Kosovo, which would probably be even connected to the exchange of territories of northern Kosovo with Serbian majority and Presevo Valley in southern Serbia with a majority of ethnic Albanian population. Although some important figures like Former special coordinator of the Stability Pact for South Eastern Europe Erhard Busek support it (Tanjug, 2012), such an agreement does not seem likely.

To date the ongoing negotiations have already brought some initial results in discussions about some more or less technical issues as cadastre and land registers, use of ID cards and passports, freedom of movements, supply of electric power to Serbs in Kosovo and mobile telephony as well as trade and university diplomas (Balkan Insight, 2011). The main points of concern were the de facto borders between Serbia and Kosovo and their crossing points, which flared unrest among Serbian population and attacks on

several NATO soldiers, which interrupted the talks (EUBusiness, 2011). This situation has been resolved and last requirement of EU is to find solution for participation of Kosovo in regional cooperation and ensure appropriate representation. The other interesting moment is that Serbian leaders in the north (of Kosovo) called the referendum in order to confirm that the local population rejects the authority of the Kosovar institutions in Pristina, while response of the Serbian government was that a referendum was not necessary (B92, 2012). All of this can influence the outcome of the talks.

If the Serbian negotiators stay true to the line of President Tadic's policy, Serbia will possibly be willing to go further than ever before. Tadic himself expressed even his willingness to meet directly with Kosovar Prime Minister Hashim Thaci (EUBusiness, 2012) to get the talks back on track, but whether it will be enough for the other side and what would be Kosovo's ultimate position will be revealed in coming months. However, both sides should be aware, that serious failure would most probably result in another frozen conflict for several years, which would mean on one hand the continuous negative impact on lives of people of Kosovo and on the other hand the same impact on progress in the integration process of Serbia into the EU. This has already enabled negotiators to extend topics of the talks to new issues which touch the political core of the problem and should help Serbia to obtain candidate status and real European perspective for Kosovo.

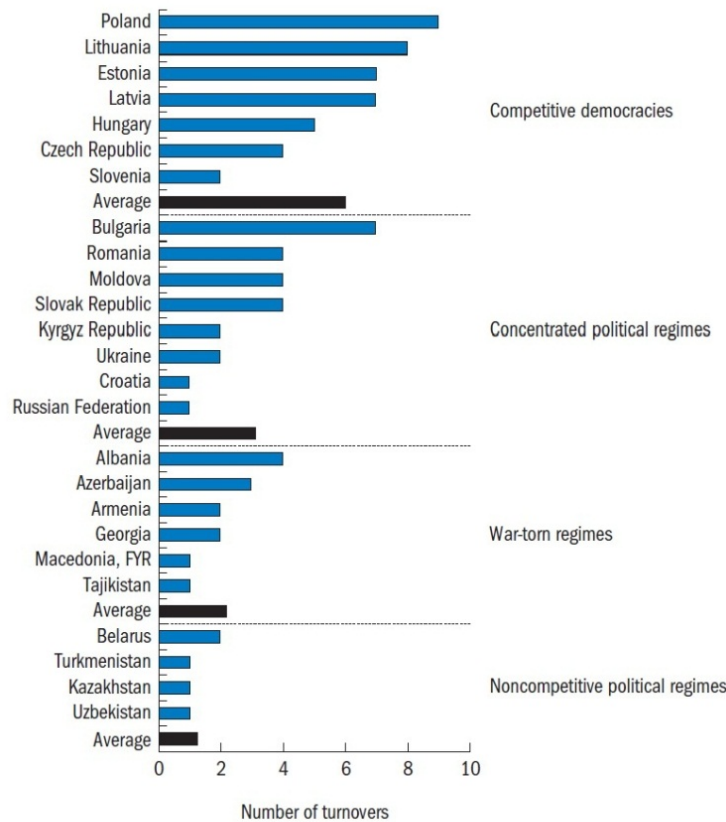
Domestic politics in Serbia

From 2000 to 2008 ruling coalition of Serbia consisted of political parties, which supported reforms and democratic transformation of the state. The main political course was defined by one of two main „new parties“ (DSS – Democratic Party of Serbia and DS – Democratic Party). At the same time, the old parties – Seselj's SRS (Serbian Radical Party) and Milošević's SPS (Socialist Party of Serbia), which tried to escape his legacy, were permanently in opposition. Because of the limited power exchange among political parties, the political system in this period was described as blocked (Cvijic, 2008), despite the fact that none of the ruling coalitions was able to complete its term. According to World Bank data based on research of events in states in transformation process, states with greater number of actual changes of government and greater ability of opposition parties to participate in next government were more successful in effective introduction of economic reforms (Mitra, Selowsky, 2002, s. 101). „Transfer of power among political parties also lowers corruption and clientelism, since it is easier to create and maintain certain channels between legal and illegal cliques and stable government than with changing elites, because the new ones can even punish them on base of cooperation with previous government“ (Hoff, 2005, s 1).

Year 2008 brought many changes, among others in overcoming strong polarization of Serbian politics, highly visible especially before the last parliamentary elections (Somun, 2008), because there were nationalists led by DSS and SRS and liberally pro-European oriented parties around DS. The first achievement was actual rehabilitation of SPS through creation of new ruling coalition with this party and second achievement was establishment of new political party through break up of SRS. The new entity, SNS, (Serbian Progressive Party) is led by Tomislav Nikolic and won

Table No. 1 – Main Political Executive Turnovers and Relation to Democracy
(Mitra, Selowsky, 2002):

Main Political Executive Turnovers, 1989-99

Note: This figure measures the number of times there has been a change of the country's lead executive—president in presidential systems and prime minister in parliamentary or semipresidential systems—since the country gained independence.

most of the support of the former party members and sympathizers. As a former factual leader of the SRS, Nikolic attempted to change the party's orientation towards EU, but was not successful in internal struggle in his party, what led to creation of new political party. According to election polls, it is the strongest opponent of main coalition party DS (Faktor Plus, 2011).

The agenda of DS and SNS regarding EU is quite similar. SNS tries to define its policy in opposition to DS but mainly in fields of domestic economy policy and Serbian citizens' living standards improvement. SNS has been lately quite active and also advocated change of the Serbian constitution. Although it seeks to define itself in opposition to governmental parties, it was not easy to find common ground with DSS of Vojislav Kostunica, whose rhetoric is much more nationalistic. For example, there was no common view on issues of Serbia's attitude towards EU and changes to Serbian constitution. Because of that, it seems that although SNS seeks collapse of cur-

Table No. 2: Parliamentary election opinion poll - December 2011
(Faktor Plus, 2011)

Political party	Faktor Plus opinion poll - support in %
SNS	32.8
DS	26.7
SPS	7.1
SRS	7.1
LDP	5.8
DSS	5.4

rent government, in fact, part of its agenda is closer to the DS than to the DSS. SNS expressed itself especially through massive protests against the ruling coalition. According to Serbian political scientist Džordže Vukadinovic, the anti-government demonstrations not only frightened and warned the government in order to indicate what may happen if it does not meet the demands of SNS, but also to show SRS and DSS that they will be removed from the Serbian political scene, if they do not actually join SNS: “These were the two key topics of the demonstration and it is difficult to say which one was the primary “(B92, 2011a). As most of the analysts predicted, SNS failed to cause fall of the current government, which would likely want to hold elections later, when circumstances will be for coalition parties much more favourable (Dinic, 2011), especially if Serbia will be successful in securing the candidate status before the parliamentary elections.

The establishment of SNS and its popularity can lead to future substantial changes of Serbian party system. Proposal for introduction of majority voting rule in general election was submitted in January, but its approval by parliament is now unlikely. The lack of support of other parliamentary political parties, for which this would create a disadvantage and obstacle to enter next parliament, hampers adoption of such a move. In current parliament the deputies of DS and SNS do not constitute majority, since SNS as parliamentary party consists only of the defectors from SRS (1/3 of SRS deputies), what does not really account for public support of this political party.

Table No. 3: Summary of the last official election results – Parliamentary election 2008 (OSCE, 2008)

Electoral Lists in the Order of Numbers of Mandates Won	Valid Votes	Mandates	Per cent of valid votes
For a European Serbia (DS plus other parties)	1.590.200	102	38.41
Serbian Radical Party (SRS)	1.219.436	78	29.45
Democratic Party of Serbia (DSS)– New Serbia (NS)	480.987	30	11.61
Socialist Party of Serbia (SPS) – Party Of United Pensioners (PUPS) – United Serbia (JS)	313.896	20	7.58
Liberal Democratic Party	216.902	13	5.23
Hungarian Coalition	74.874	4	1.80
Bosniak List For a European Sandžak	38.148	2	0.92
Coalition of Albanians of the Preševo Valley	16.801	1	0.40

The expected situation after the next election is likely to be opposite, what could be easily turned into major change of general voting rule. Such development would likely lead to two party system. On one hand, it would pave way for greater political stability, but on the other hand, according to president of SPS and contemporary Minister of Internal Affairs Ivica Dacic “this change would be undemocratic and constitute return to practices of Milošević’s regime, which misused majority voting system for self-preservation”(Blic, 2011).

One of the key factors that will influence the further development of relations of Serbia with the EU is maintenance of a pro-European course in its policies. According to the polls (Faktor Plus, 2011) the only political parties whose participation in the Serbian parliament after the next election is certain, are DS and SNS. The other parties will seek to obtain the necessary 5% of the votes cast by creating electoral coalitions with major parties or among themselves. On the boundary of 5% threshold will be SRS, which is losing voters to SNS. SPS will try to pass election alone or with some minor partners as well as DSS. Liberal Democratic Party will likely have to pass the threshold alone, because its coalition potential is limited – it is single political party recognising the independence of Kosovo as a reflection of political reality. According to current electoral preferences and characteristics of relevant political parties, it is very likely that the next Serbian government will maintain its positive attitude to Serbia’s integration process into the EU. The next government will likely be composed of current coalition parties or a coalition led by SNS or even big coalition of DS and SNS if no other alternative for creation of reliable majority would be possible (B92, 2011b). The only option with the opposite result would be a coalition of SNS, DSS and SRS. In 2012 there will be parliamentary (May) and presidential election (end of the year). Acquisition of candidate status can significantly boost preferences of pro-EU forces in current coalition, especially Boris Tadic’s DS.

Development of financial and budgetary crisis in EU member states

Economic situation in particular member states of Eurozone (EU member states using common currency Euro) and whole EU has great influence not only on accession process of recent candidate states but also on potential candidate states and possible future applicants. This will have impact in two different ways. First is the ability and willingness of EU to continue enlargement process and second is public support in states pursuing EU membership. According to current evolution of the crisis and handling of situations in Greece, Ireland, Portugal and other states, we can see that EU is emphasizing the solidarity with states in trouble together with austerity measures. Greece falsified statistics of her own economy and budget deficit (EUObserver, 2010) and did not deal with far reaching domestic corruption, overvalued salaries not matching labour productivity, extensive social security system and overall lifestyle beyond means and real output of Greek economy. More and more voices called for restructuring of Greek debt including Germany’s finance minister Wolfgang Schäuble, because the austerity measures taken and loans of additional credit do not seem to solve the problem (Reuters, 2011). There are also views that Greece should leave Eurozone and return only after stabilisation of economy and fulfilment of required criteria.

Events in Greece and other EU states revealed the weakness of Stability and Growth Pact and of Eurozone as whole. Control mechanisms of EU member states' budgets of EU institutions were insufficient and so these states did not act according to agreed rules, breaching them continuously without consequences. Situation should be solved by centralisation of conduct and control of financial affairs of Eurozone member states and tightening of existing rules (Euractiv, 2011) what is being prepared as a core of already signed new fiscal compact – treaty of 25 EU member states, which still needs to be ratified.

Long lasting problems of Eurozone member states and their inability to pay debts could generate a domino effect – when states providing financial help actually would have to lend this money and later would be possibly unable to pay their debts. New states would be forced to ask for financial help. That would mean an infinite spiral of budgetary crisis spreading into whole Eurozone with possible result of massive bankruptcy of whole Eurozone and crash of Euro. Among other candidates to insolvency are remaining states of the so called PIIGS group (Portugal, Ireland, Italy, Greece, and Spain). At the same time the common currency proved to have very strong backing of key European leaders. According to words of French president Nicholas Sarkozy at the World Economic Forum in Davos, “France and Germany will never let the Euro fail... . The euro spells Europe. The Euro is Europe and Europe has spelled 60 years of peace on our continent, therefore we will never let the euro go or be destroyed,” he insisted (BBC, 2011). The faith of financial markets in Euro has been fed by similar statements for some time and positively influenced the trust of investors in ability of indebted states to pay their debts. Successful sale of government bonds in these states ensured their solvency for another period of time (SME, 2011).

However, these developments did not spell out definite solution of contemporary crisis. EU hopes to win more time in order to consolidate the budgets, boost economic growth and consequently to lower member states' debts. Despite the unpleasant financial situation in several EU member states, some of them try to keep enlargement of EU among their agenda and even priorities of EU. For example Austrian Minister of Foreign Affairs Michael Spindelegger called for the end of the so called enlargement fatigue “The economic crisis should not be an excuse for enlargement fatigue” (Austrian Independent, 2010). Reasons for this enlargement fatigue were not only financial problems of EU member states but also uncertainty of institutional reform realisation, which ended in completion of Lisbon Treaty ratification in October 2009.

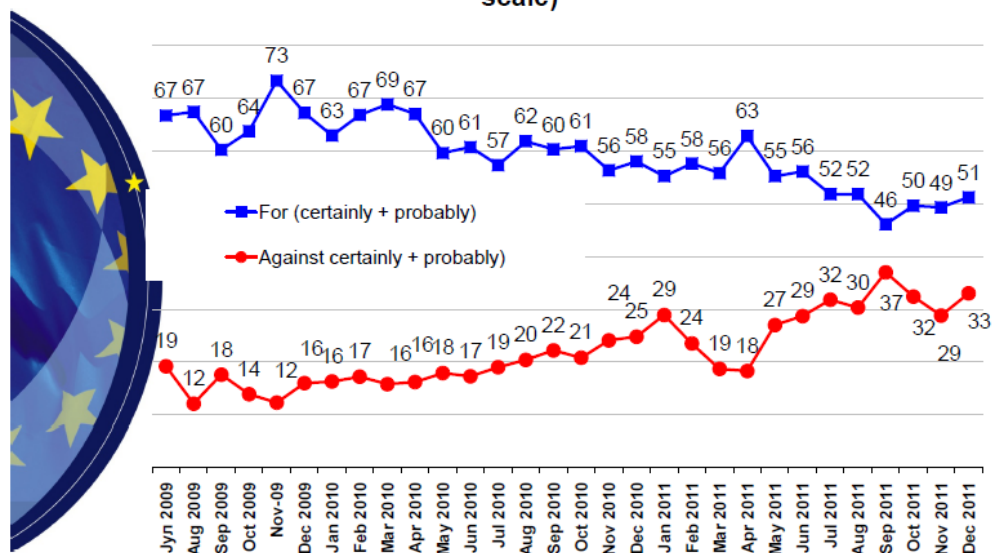
Failure of Euro, bankruptcy of several EU member states or any other catastrophic scenario does not need to fulfil to interfere negatively with EU enlargement process. Long lasting financial problems of EU member states can result in nothing else but preoccupation with effects of the crisis and focusing all remaining energy and resources to confront her. At the same time, enlargement process would be stalled. As we know, some of the candidate and potential candidate countries are currently experiencing similar economic shortcomings (including Serbia). It is very likely that enlargement of EU would be postponed till the overall situation is firmly fixed. That would be the first result of unsuccessful handling of contemporary financial and budgetary crisis, which

reflects until now the mostly neglected fourth Copenhagen criterion – “The Union’s capacity to absorb new members, while maintaining the momentum of European integration, is also an important consideration in the general interest of both the Union and the candidate countries“(Conclusions of European Council in Copenhagen, 1993).

Except of that, it is highly likely that in case of lingering crisis in EU member states, enlargement will not be hampered only by general mood in EU, but would also influence the mood of citizens and political elites in candidate and potential candidate countries. Result of such development would be nothing else but sharp fall in support for EU accession, which would in such situation lose its purpose. Current level of EU membership support in Serbia is 51%, which is not far from historical minimum in September due to ICJ ruling (SEIO, 2012).

Table No.4 - Public support for accession of Serbia to EU
(SEIO, 2012)

**If a referendum were to be organized tomorrow asking
“Do you support the accession of our country to the
European Union”, how would you vote? (with the probability
scale)**

The greatest benefit expected from the EU membership is boosting the economy, which would in case of lasting crisis prove false. On the other hand is the relatively strong trust in EU and her currency evident, mirrored in application of Island. Key policy makers of this state believe that EU membership would help them to handle current crisis better. According to Minister of Foreign Affairs Oessur Skarphedinsson “If Iceland had been the member of the EU not to mention being a member of the Eurozone, the crisis and the banking collapse of Iceland would never have

happened“ (EUbusiness, 2010). The introduction of Euro on 1st January 2011 in Estonia and positive outcome of accession referendum in Croatia in January also cannot be explained in a different way. Continuous and deepening crisis in EU member states would very likely result in a loss of trust in EU's ability to deal with crisis, connected to loss of EU membership purpose and lowering of public support in candidate countries, which is crucial and inevitable for accession of any state.

Energy factor in EU – Serbia relations

EU pursues integration of Balkans not only as a part of grand plan for unification of Europe, enlargement of area of peace, stability and democracy. Apart from idealistic intentions, their membership should bring also practical benefits. This area is attractive for EU as a part of the Mediterranean region, in which the EU seeks to deepen economic cooperation and acquire more economic benefits through project Union for the Mediterranean, even though it is now not viable because of frozen conflict in Palestine. On the other hand, the entire Balkans is an important corridor, which should serve as a critical energy artery from Russia and the Caspian Sea region, to ensure EU energy security as one of the conditions for its economic development and sustainable growth of living standards of its citizens. Mainly due to its geographical position, Serbia will play an important role for sufficient future energy supplies for Europe (Rokas, 2009). Serbia will be thanks to her decisive role in deepening regional energetic integration one of the largest countries, both as a state with the highest number of consumers and polluters, and with it also Kosovo, which has the largest untapped reserves of lignite (coal form) in the region (Freedom House, 2008).

For these reasons, the stabilization of the volatile Balkan region is one of the key priorities of the EU. It is directly related to energy security, what resulted in the so-called Energy Community. According to the Treaty establishing the Energy Community, signed in October 2005 in Athens, “The Energy Community extends the EU internal energy market in Southeast Europe and beyond under a legally binding framework”, objective of this community is an integrated energy market, allowing cross-border trade of energy and integration with the EU market (Energy Community, 2011). Serbian Minister of Mining and Energy Petar Skundric stated after his visit of the headquarters of the Energy Community in Vienna in May 2010 that “Serbia should become a focal point for gas supplies in the Western Balkans and pass it to supply the entire region. Serbia is as a full member of the Energy Community actually member of the EU regarding energy sector” (Serbia-Business.com, 2010).

This was also confirmed in the conclusions of one of the sessions of the European Council on 4th February 2011 in Brussels. The main topic of this meeting was exactly energy security: To ensure achievement of this goal, “EU needs a fully functioning, interconnected and integrated internal energy market“ (European Council, 2011a, Art. 3). “There is a need for better coordination of EU and member states' activities with a view to ensuring consistency and coherence in the EU's external relations with key producer, transit, and consumer countries“ (Article 11). The EU should develop mutually beneficial energy partnerships with key players and around strategic corridors... ... it should encourage neighbouring countries to embrace its

relevant internal energy market rules, notably by extending and deepening the Energy Community Treaty and promoting regional cooperation initiatives (Article 12). According to Romanian President Traian Basescu who participated at the summit “the single energy market comprises electricity and natural gas and it’s interesting that non-EU countries like Serbia and the Republic of Moldova are considered for inter-connection” (with EU neighbourhood), adding Romania supports the inclusion of its two neighbouring countries in the EU energy market (Mediafax, 2011).

Conclusions

Serbia has already overcome many difficulties in her EU integration process. As a potential candidate state with tricky historical record and flawed relations after wars with her neighbours, it has to face the demands of EU, which sharply contradict the strong nationalistic nature of former Serbian leaders. Contemporary pro-EU government practically lead by president Boris Tadic have already sent the indictes of war crimes to Hague, what brought the prospect of candidate status for Serbia much closer than ever.

As the European Commission states in conclusions and recommendations on the membership application by Serbia: “The Commission recommends that the Council should grant Serbia the status of candidate country, taking into account progress achieved so far and on the understanding that Serbia reengages in the dialogue with Kosovo and is moving swiftly to the implementation in good faith of agreements reached to date” (European Commission, 2011). Serbia already fulfils these conditions but European Council in December 2011 decided that “With a view to granting Serbia the status of candidate country, the European Council tasks the Council with examining and confirming whether Serbia... ..has reached an agreement on inclusive regional cooperation...“(with Kosovo) (European Council, 2011b, art. 13).

Serbia still has some time, namely in February, to achieve progress in enabling Kosovo to participate in regional cooperation, in other words to somehow accept their attendance and representation at common international conferences and meetings. It is not an easy task, since the positions of these two sides are more or less antagonistic, but Serbs will surely do their best to find some solution, because the subsequent acquirement of candidate status in March would definitely boost the preferences of DS before parliamentary elections this May. Kosovo issue and internal political situation are closely connected, because EU wants to solve the situation in Kosovo, but cannot really afford to lose public support in Serbia, already waning due to the effects of financial crisis, spreading from the EU. Election victory of SNS does not have to constitute major problem for integration process, but there is still risk of coalition with DSS, or possibly even SRS. EU cannot wish more than continuation of present pro-EU Serbian policy.

Granting the candidate status for Serbia would not mean resignation on support for Kosovo, because EU and especially EU member states can freeze the further progress of Serbia in her integration process at any moment, as demonstrated in case of Turkey. In other words, those who can gain from the candidate status of Serbia most, are the pro-EU governmental parties. At the same time EU and Kosovo will not really lose anything. The acquirement of candidate status for Serbia has never been so close. If Serbia is denied this spring, it will be a matter of principal support of few EU member states for Kosovo, but it will not be in the best interest of EU.

Bibliography

- Ahtisaari plan (Report of the special envoy of the secretary-general on Kosovo's future status)* [online]. 2007. <<http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>>
- AUSTRIAN INDEPENDENT. *Spindelegger deplores 'EU enlargement fatigue'* [online]. 2010. <http://austrianindependent.com/news/Politics/2010-05-12/2588/Spindelegger_deplores_%91EU_enlargement_fatigue%92>
- BALKAN INSIGHT. *Belgrade-Pristina Talks Fail to Yield Fruit* [online]. 2011. <<http://www.balkaninsight.com/en/article/no-concrete-agreements-in-belgrade-pristina-talks>>
- B92. *DS, SNS could form govt. together* [online]. 2011b. <http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2011&mm=01&dd=26&nav_id=72348>
- B92. *Parties, experts on SNS rally* [online]. 2011a. <http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2011&mm=02&dd=06&nav_id=72558>
- B92. *Referendum in northern Kosovo to go ahead* [online]. 2012. http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2012&mm=01&dd=23&nav_id=78426
- BBC. *Davos 2011: Nicolas Sarkozy 'will not let euro fail'* [online]. 2011. <<http://www.bbc.co.uk/news/business-12295841>>
- BLIC. *Dačić: DS i SNS našli zajednički interes* [online]. 2011. <<http://www.blic.rs/Vesti/Politika/229212/Dacic-DS-i-SNS-nasli-zajednicki-interes>>
- Conclusions of European Council in Copenhagen* [online]. 1993. <http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/72921_en.pdf>
- CVIJIĆ, S. *Blocked political system: Serbia 2000-2008*. [online] 2008. <<http://balkanologie.revues.org/index1293.html#ftn43>>
- DINIC, M. *Progressive Ways, Radical Means* [online]. 2011. <<http://www.tol.org/client/article/22146-progressive-ways-radical-means.html>>
- EUBUSINESS. *EU membership would have prevented Iceland crisis: minister* [online]. 2010. <<http://www.eubusiness.com/news-eu/iceland-croatia.5gg/>>
- EUBUSINESS. *Belgrade urges Kosovo Serbs to accept border deal* [online]. 2011. <http://www.eubusiness.com/news-eu/serbia-kosovo-talks.dva>
- EUBUSINESS. *Serbia's Tadic ready to meet Thaci to talk Kosovo solution* [online]. 2012. <http://www.eubusiness.com/news-eu/serbia-kosovo.eyk/>
- ENERGY COMMUNITY. *Facts and figures* [online]. 2011. <<http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/836179.PDF>>
- EUOBSERVER. *EU report slams Greece over false statistics* [online]. 2010. <<http://euobserver.com/9/29258>>
- EURACTIV. *Franco-German fiscal pact faces opposition* [online]. 2011. <<http://www.euractiv.com/en/euro-finance/franco-german-fiscal-pact-faces-opposition-news-501932>>
- EUROPEAN COMMISSION. *Conclusions and Recommendations of the Commission's Opinions on the membership applications by Serbia* [online]. 2011. <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_conclusions_2011_en.pdf2011>
- EUROPEAN COUNCIL. *4 February 2011 Conclusions* [online]. 2011a. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/119175.pdf>
- EUROPEAN COUNCIL. *9 December 2011 Conclusions* [online]. 2011b. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf>
- FAKTOR PLUS. *Serbia December 2011 election opinion poll* [online]. 2011. <<http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Samo-21-odsto-gradjana-zna-za-koga-ce-glasati.lt.html>>
- FREEDOM HOUSE. *Kosovo-Serbia European Standards Series: SEE Energy Security*

at Work [online]. 2008. <http://www.freedomhouse.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=147&catid=38:special-reports&Itemid=129>

GUARDIAN. *US embassy cables: Belgrade tells US Serbs in Kosovo will never accept Albanian rule* [online]. 2010. <<http://www.guardian.co.uk/world/us-embassy-cables-documents/247467>>

HOFF, K. a kol. *Political Alternation, Regardless of Ideology, Diminishes Influence Buying* [online]. 2005. <<http://carnegieendowment.org/files/milanovic.FINAL.pdf>>

HOSPODÁRSKE NOVINY. *Radičová: Najskôr musí Kosovo uznať Srbsko, potom my* [online]. 2010. <<http://hnonline.sk/slovensko/c1-48506880-radicova-najskor-musi-kosovo-uznat-srbsko-potom-my>>

MEDIAFAX. *Romania Pleads To Include Serbia, Moldova In EU Single Energy Market* [online]. 2011. <<http://www.mediafax.ro/english/romania-pleads-to-include-serbia-moldova-in-eu-single-energy-market-7953724>>

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF KOSOVO. *Countries that have recognized the Republic of Kosova* [online]. 2011. <<http://www.mfa-ks.net/?page=2,33>>

MITRAP, SELOWSKY M. *The Transition-The First Ten Years*. Washington DC: World Bank, 2002. 128 p. ISBN O-8213-5038-2.

OSCE. *Republic Of Serbia Early Parliamentary Elections 11 May 2008 - OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report* [online]. 2008. <www.osce.org/odihr/elections/serbia/33212>

REUTERS. *Germany acknowledges Greece may need to restructure debt* [online]. 2011. <<http://www.reuters.com/article/2011/04/13/eurozone-germany-schaeuble-idUSLDE73C28V20110413>>

ROKAS, I. K. *Towards A Truly Open European Energy Market. The Benefits For Serbia* [online]. 2009. <<http://www.rokas.com/ru/-/articles/61?showall=1>>

ROSPUTINSKÝ, P. *Výbrané medzinárodnoprávne aspekty riešenia budúceho postavenia Kosova* [online]. 2007. <<http://www.fpvamv.umb.sk/fpvamv/katedra/kmvd/storage/File/Clenovia/Gallo/Kosovo.pdf>>

SERBIA-BUSINESS.COM. *Serbia part of EU in energy sector* [online]. 2010. <http://www.serbia-business.com/index.php?option=com_content&view=article&id=265:serbia-part-of-eu-in-energy-sector&catid=43:market-news-a-opportunities&Itemid=55>

SEIO (Serbian European Integration Office). *Serbia's EU integration supported by 51% of citizens* [online]. 2012. <<http://www.seio.gov.rs/news.101.html?newsid=1121>>

SME. *Španieli aj Taliani predali dlhopisy bez problémov* [online]. 2011. <<http://ekonomika.sme.sk/c/5719004/spanieli-aj-taliani-predali-dlhopisy-bez-problemov.html>>

SOMUN, H. *Why is the EU appeasing Serbia?* [online]. 2008. <http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=141504>

TANJUG. *Busek:Pristina,Belgrade to launch partition talks*. [online]. 2012. <http://www.tanjug.rs/news/32316/busek-pristina-belgrade-to-launch-partition-talks.htm#>

2

**DEZVOLTAREA
ECONOMICĂ ÎN
CONTEXTUL
GLOBALIZĂRII**

PROBLEMS OF THE ATTRACTION OF INVESTMENTS IN THE INNOVATION AS THE FACTOR OF THE ECONOMIC GROWTH OF STATE

Tatiana ANDREEVA, IRIM

Articolul abordează caracteristicile principale ale activității de inovare și aspecte ce țin de atragerea investițiilor atât din partea statului, cât și a persoanelor private. Sunt determinați factorii ce influențează investițiile în activitatea de inovare și reliefat rolul lor ca determinantă majoră de creștere economică.

This article states the most important features of innovative activity, and also the direction of its investment, both from the state, and from foreign partners and private persons. The most important vectors that influence the investments in innovative activity, and also the role of investments into innovations as one of major factors of economic growth are defined in this work.

Innovation activity in different sectors of economy is the important factor of economic increase. Nevertheless, for the most successful flow of investment processes from the state, regional authorities, individual enterprises, private individuals is required the mobilization of material, cadre, financial, information, administrative, lawful and other resources. For example, no scientific and experimental-design developments will obtain road into the life if will not be investments, personnel of corresponding qualification, state support. The interrelation of investment activity and scientific and technical progress has several aspects. Most important of them is the examination of investments as the unique catalyst of scientific studies, which is especially important under the conditions of transforming the science into the direct productive force of society. In this connection must be formed the model of financing economic increase on the basis of innovations, the possibility of the development of the real sector of economy on the base of latest achievements of Scientific and technical progress and shaping of the optimum structure of public production [1, p. 271].

Investment activity at present plays the most important role in the guarantee of a progressive and qualitative economic increase. In this connection to us is seemed crucial point the ability of the country to mobilize not only its internal, but also external investment opportunities and resources. This will be ensured when in the economy Republic of Moldova will be created favorable conditions for the functioning of investment capital from the point of view of taxation, protection of the rights of property and interests of all partners in the business, political stability and acceptable economic course will be provide ford. One should speak also about the fact that the investments into the innovation sector of economy must be achieved both on top and from below. I.e., it is necessary to invest not only process of development and introducing the innovations into the production activity. It is important to also pay attention and to the investment of production itself, to conducting its technical and technological modernization, since with the primitive level of output and technologies any even quite foremost innovations are doomed to failure. This type of the increase, to which passed the developed countries, is based not on production and consumption of

material goods, but during creation and consumption of information products, i.e., the products of high technologies. This means that this type of increase is not connected with the problem “expenditure - release” and is determined by the degree of the consumption of information. The basic sources of this economic increase are innovations and accumulation of human capital [3, p. 381].

Consequently, investments into the innovation activity can be examined as one of the important factors of economic increase in the Republic Of Moldova, formation of the innovation economy. To the package of measures, necessary for the formation in the country of innovation type economy the can be attributed three fundamental measures: 1) an increase in the volumes of financing and investment innovations, 2) to more actively use in practice indirect methods of the financial support of innovation medium - tax privileges, customs preferences, purposeful crediting, leasing, state guarantees; 3) the formation of innovation clusters with their subsequent point financing from the side of state and foreign investors.

Thus, it is possible to propose the resources, accumulated by the state in the form of stabilizer fund and international reserves of national bank, to use in the form investments for the development of the foremost directions of world competitive level. Based on this, it is necessary to cite some data, which confirm, that the investment into the innovation sphere is completely limited in the Republic of Moldova, that it is serious problem for the economy of the country.

Table 1. Indices of structure and dynamics of the inflows of foreign investments into the economy of the Republic of Moldova into 2001-2010 years. in mln.doll.USA

Indices	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Direct investments into the internal economy	549,14	636,70	713,9	843,85	1020,1	1258,2	1843,6	2566,5	2649,5	2825,9
Joint-stock capital	470,30	526,71	568,17	674,52	739,89	856,08	1125,60	1586,66	1667,07	1811,52
Banks	37,37	36,40	39,82	47,63	49,11	79,45	161,57	210,99	202,88	239,27
Other sectors	432,93	490,31	528,35	626,89	690,78	776,63	964,03	1375,67	1464,19	1572,25
Reinvested incomes	-28,19	-55,62	-40,28	6,14	45,47	87,06	199,87	298,57	335,49	357,54
Banks	10,74	15,89	21,95	26,38	34,83	41,92	69,49	92,17	71,58	46,92
Other sectors, including of the innovation	-38,93	-71,51	-62,23	-20,24	10,64	45,14	130,38	206,40	263,91	310,62
Other capital	107,03	165,61	186,02	163,19	234,82	315,09	518,18	681,33	647,03	656,84
Obligations before the straight foreign investors	107,03	165,61	186,02	168,00	239,63	320,11	517,96	696,26	652,78	666,94
Portfelnye investments	161,46	133,70	110,85	51,50	46,08	51,05	53,87	56,87	49,27	55,50

Source: www.bnm.md/ru/international_investment_position.

Analyzing the data outlined above, it is possible to come to the conclusion that in comparison with the dynamics of the attraction of foreign investments into joint-stock capital or Financial investments, to the sphere of innovations the completely modest contribution. Especially, if we trace tendency until 2007.

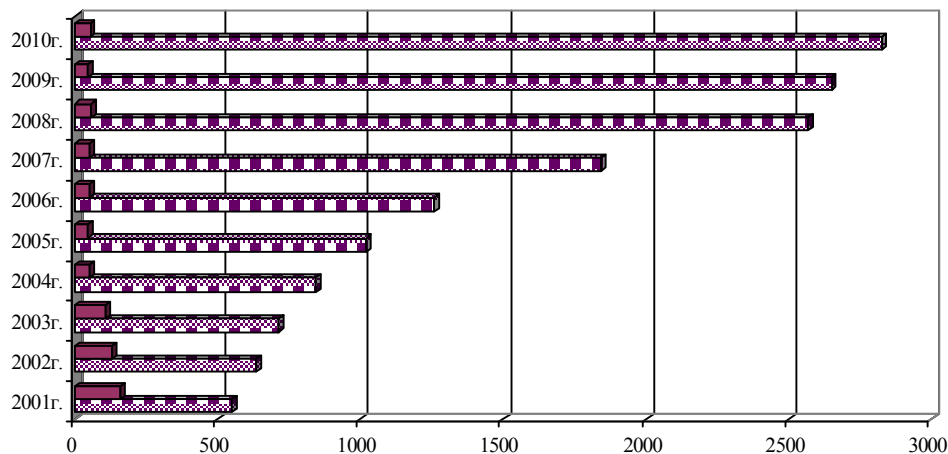

Fig. 1. The indices of structure and dynamics of the inflows of foreign investments into the economy of the Republic of Moldova into 2001-2010 years. in mln.doll.USA

The insignificant scales of the attraction of foreign investments into the economy of the Republic of Moldova are caused by general unfavorable investment climate - political instability, tightened crisis, incompleteness of the process of reconstruction of the economy, by corruption, etc The not last role here play the complex problems in the lawful regulation of foreign investments, in particular connected with the specific nonconformity of domestic investment legislation to international-legal standards. According to the estimations of the ministry of economy of the Republic of Moldova since 2010 began the output of the economy of the Republic of Moldova from the crisis. One of the indices - increase in the direct foreign investments ([DFI]). On the sums 2010 y. pure inflow Direct foreign investments [DFI] into the national economy - \$198,9 mln., which is 1,6 times more than in 2009. In 2009. fixed asset formation and [DFI] reached lowest point in recent years. Is restored usual level - level 2006-2007 yr., indeed 2008 y. it was record on the attraction of investments, tendency was determined: drop ended, was noted an increase in the investments, including of an increase in the inflow of foreign investments, which gives the possibility to hope for the attraction of investments and into the innovation region.

Investment for the purpose of the stimulation of innovation activity must be conducted taking into account of following directions [5, p. 286]:

- shaping of the mechanisms of the association of the financial resources of the

state and micro-economic sectors of economy for the realization of priority scientific and technical tasks, efficient assistance to state-private partnership;

- the start of innovation tasks in the programs of economic and social development;
- the development of the mechanisms of the independent estimation of innovation programs and bringing of the results of this estimation to the business association;
- the assistance to formation of international and regional technological strategic alliances;
- the creation of the centers of technical assistance and transfer of technologies to small average business with the universities.

Thus, examining the problem of the investment of innovation activity, the greatest role can be led in this process precisely to state. Specialists consider that the state policy of the straight investment support of innovations must become the leading factor. However, it is necessary to establish that from the very beginning economic reforms the principles of this policy so were not formulated, and the separate measures, directed toward the support of innovations, did not give the expected result. The reasons for the prevailing situation consist of the following [6, p. 12]:

1. For the duration of continuance the state policy of the support of innovations actually identified with the support of science, and within the framework it primary attention was paid to the financial guarantee of state scientific organizations. With this criterion of assignment to the aid indicated they did not reflect the need for creation in the scientific organizations of stimuli for the search for the forms of innovation partnership with the particular business.

2. With the determination of the priorities of state assistance to innovations main accent was made on the search “strategically important trends” in technological development, on which it was planned to concentrate budgetary resources. With this approach the state actually substituted market mechanisms both in the selection of innovation projects for the support and in the determination of the sources of their financing. Under the conditions, when the volume financial of the resources being isolated was extremely insignificant, rendering aid “point” projects could not lead to reaching of the results, which have important significance for the entire economy.

3. Against the background the attempts of the state directly to participate in financing of the innovation projects of attention it was insufficiently given to the problems, whose solution would create in particular business stimuli for an independent increase of the volumes of investments in the innovation. The curtailment of state support automatically leads to the stagnation of innovation activity, initiated because of this support.

4. The absence of the dialogue between the organs of power of the state, from one side, and with domestic business - with another, led to the numerous readings in the treatment of base questions of state assistance to innovations. As a result the lawful formulation of the principles of this support and even attempts to make this encountered the problem of the carelessness of juridical formulations, they bore in many respects declarative character.

At the same time distinctive special feature of the contemporary development of innovation activity in the world economy as a whole it is the fact that investment in

science and creation of new technologies they are not an indispensable responsibility of state. As practice shows, in the countries “Big Seven” the participation of state in the investment Scientific and technical progress [STP] in proportional sense constantly is reduced, since this role increasingly more begin to perform particular and corporate investors. According to the estimations of specialists to 70% of scientific expenditures in the developed countries is produced not by state, but by particular and corporate sectors [7, p. 87-94]. At present the vector of investment into the innovation activity significantly was displaced from the state to the side of particular investors. Enterprises, especially large, now passed to the system of self-financing innovation activity, stepping back from the state and foreign support. The focus of the competitive advantages was displaced today to the side of growth and use of intangible assets as the basic source of competitive ability. The scientific research and design developments, into which the enterprise packs means, subsequently are converted into the competitive advantage, since they make possible for enterprise to ensure to themselves.

One additional problem of investment component of innovation activity is connected with the distrust of potential investors to any undertakings of the enterprises in the region of innovation policy. In connection with this appears the need of increasing the attractiveness Of Moldova for the investors, which requires the essential redistribution of internal investments, complex of measures for the structural modernization of the economy Of Moldova, the technical and technological reequipping of branches and productions, which are most needed investment from the side. Thus, the foreign investors of innovation projects undoubtedly interests the degree of the advantage of the investments of capital, and also the potential risks of the loss of investments. Special role in this group belongs to the venture investors (capitalists, funds), who pack means into highly technological projects at the early stages of their development without the supply of material and the guarantees in exchange for the participation in regulation capital and control realizing project by enterprise [8, p. 11].

One of the methods of solution of the problem of investments in the innovation it sees the integration of the efforts of all participants, interested in the commercialization of the technologies: particular sector, research and training organizations, and also state. The qualitative level of the most innovation process is seemed even more important to the author, the determining possible success of project - ratio of the level of financial return to the initial investments, and also the risks of participants in the realization of investments. Is also necessary the development of investment strategy - the system of the long-term objectives of the investment activity of organization, determined by the general tasks of its development and by investment ideology, while also the selection of effective means of their reaching, one of which are innovations.

Thus, it is possible to name four main problems of investments into the innovations, characteristic for contemporary Republic of Moldova:

1. Incorrect idea about People of innovatory.
2. Weak preparedness of innovation projects.
3. Absence of innovation infrastructure.
4. Risks of investor.

Thus, investments into the innovation activity are one of the determining factors of economic growth in any country, since they contribute to the formation of innovation type economy. In Moldova the problem of the investment of the innovation sector of economy stands never as more sharply, which is connected with a number of the reasons: by absence or by the weak development of innovation infrastructure; by the distrust of potential investors to Moldova, by the need for the radical modernization of the economy of the country, technical and technological reequipping of enterprises; by the insufficiency of branch financing - especially the sphere Investments into innovations. This, in turn, causes the need of developing the complex state policy of the investment of the most innovation branches and productions of the economy, formation and science.

Bibliography

1. Filatov Yu. N. Development of innovation component of investment activity/Yu. N. Filatov. // herald [TGUS], 2008. Series "economy". Release 3.
2. Rakhman R. T. - [O]. Investment guarantee of innovation activity in the region/r. T. - [O]. Rakhman. // the herald of KGU [im]. N. A. Nekrasov, 2010. – № 3. S. 352.
3. Kuzmina I. A. Innovation process by them the quality of an economic increase/in I. A. Kuzmina. // the herald of KGU [im]. N. A. Nekrasov, 2010. – № 4. S. 381.
4. Ochkovskaya M. S. Innovations as the qualitative factor of economic growth: the author's abstract of thesis to the competition of the scientific degree of the candidate of economic sciences/M. S. Ochkovskaya. - M.: MGU, 2006. S. 22-23.
5. Filatov Yu. N. Possibilities of using the foreign experience of the development of innovation activity in the Russian conditions/Yu. N. Filatov, e. V. Ivanov, v. V. Solovova. // herald [TGUS], 2008. Series "economy". Release 3. S. 286.
6. Evtushenkov v. P. Innovations and the investment: two sides of one medal/v. P. Evtushenkov. // Russia in the global policy, 2010. – № 6.
7. Odintsov S. V. Place and the role of intellectual business capital in the contemporary peace/s. V. Odintsov. // the industry of Russia, 2002. – № 10.
8. Khozhaev I. S. Improvement of the methods of the estimation of the effectiveness of the innovation projects of the enterprises: the author's abstract of thesis to the competition of the scientific degree of the candidate of economic sciences/i. S. Khozhaev. - Belgorod: [BGTU], 2010.

LA STABILITÉ MACROÉCONOMIQUE ET LA LIBÉRALISATION DU COMMERCE DES SERVICES BANCAIRES ET FINANCIERS

Abdul ABDERAHMANE, PhD, Banque d'Algérie
Radu CUHAL, PhD, Associate Professor, Banque Nationale de Moldova

Stabilitatea macroeconomică și liberalizarea serviciilor bancare și financiare reprezintă niște precondiții importante pentru creșterea economică. În acest sens, pentru ca instituțiile financiare și bancare să aibă un comportament adecvat în rolul lor de intermediere financiară, ele au nevoie de un mediu în care inflația este mică și stabilă. Totodată, reformele structurale și controlul prudențial al sectorului bancar, în contextul liberalizării serviciilor bancare și financiare, diminuează riscurile apariției unor bule speculative și contribuie la dezvoltarea economică pe termen mediu și lung.

The macroeconomic stability and the liberalization of banking and financial services represent important preconditions necessary for the economic growth. Thus, in order for the financial institutions and banks to behave properly in their role of financial intermediation, an environment where the inflation is low and stable is required. Consequently, the structural reforms and the prudential supervision of the banking sector, in the context of the liberalization of banking and financial services, diminishes the risks of speculative bubbles and contributes to the economic development for a medium and a long term.

Plus les banques auront dans un premier temps accordé des prêts téméraires, plus le problème des créances irrécouvrables risquera d'être grave. Dans les cas extrêmes, des banques peuvent devenir insolvables et, si une forte proportion du secteur bancaire est touchée, une crise du système bancaire peut éclater. En fait, un certain nombre de pays développés et en développement ont connu de telles situations, dites «crises bancaires macroéconomiques». De telles crises peuvent poser de nouveaux dilemmes aux gouvernements. S'ils ont recours à la banque centrale pour tenter de résoudre les problèmes du secteur bancaire en rendant le crédit plus accessible, ils risquent d'attiser l'inflation. On peut ainsi entrer dans un cycle vicieux, enchaînement de politiques monétaires expansionnistes qui stimulent l'inflation et de problèmes bancaires qui l'aggravent encore. Si le gouvernement laisse les banques faire faillite, il s'expose à un très fort mécontentement populaire. Il faut toutefois noter qu'il est peu probable qu'un crédit imprudent résulte uniquement de politiques macro-économiques inadéquates. Celles-ci s'accompagnent habituellement, dans ces situations, d'un contrôle bancaire insuffisant; c'est une question que nous analysons ci-dessous.

Les mesures de contrôle bancaire

Une saine gestion des finances publiques et du taux de change contribue à la stabilité financière. Les bonnes politiques budgétaires sont essentielles à la stabilité des politiques monétaires; elles contribuent donc à la stabilité du secteur financier. A l'opposé, les forts déficits budgétaires exercent une pression sur les politiques monétaires. Ils font grimper les taux d'intérêt réels et chassent l'investissement privé

du marché des capitaux. Les taux d'intérêt élevés favorisent les entrées de capitaux et exercent une pression à la hausse sur le taux de change. Ce dernier phénomène nuit à la compétitivité des producteurs et ralentit l'activité économique et la croissance. Il devient alors tentant de réduire les taux d'intérêt à court terme et de financer le déficit au moyen d'une expansion du crédit. La succession d'événements qui peut alors s'ensuivre est décrite ci-dessus.

La politique de taux de change joue également un rôle clé dans le maintien d'un système financier stable. Une parité fixe sert parfois de point d'ancrage de la stabilité macro-économique. Elle a pour but d'accroître la confiance dans les politiques intérieures et de couper court aux attentes inflationnistes. La politique monétaire doit toutefois demeurer très rigoureuse afin d'éviter l'inflation et un taux de change surévalué. Si la politique monétaire est laxiste et a pour effet d'accroître l'inflation et de diminuer la compétitivité internationale des producteurs, des problèmes peuvent surgir du côté extérieur également. Une surévaluation nuit au secteur exportateur et réduit ainsi la croissance, ce qui exerce un effet négatif sur le rendement des entreprises et également, de façon indirecte, sur le secteur financier. Plus grave, une dévaluation peut devenir nécessaire, or elle augmente le coût de la dette extérieure, puisque la valeur en monnaie nationale des obligations augmente. Si les banques ou autres entreprises, croyant que le taux de change demeurerait stable, n'ont pas couvert leurs futurs engagements en monnaie étrangère, elles peuvent subir des pertes considérables.

Une politique de taux de change plus souple peut aider à éviter certains de ces problèmes, mais elle aussi a un prix. La volatilité du taux de change peut miner rapidement la confiance dans la politique monétaire nationale et la stabilité des prix. Il n'y a cependant aucune recette universelle en ce qui concerne la politique de taux de change à appliquer dans le contexte de la libéralisation du commerce des services financiers, qui dépend beaucoup de la spécificité de chaque pays.

La stabilité macro-économique contribue à instaurer la confiance, mais il faut être prudent, particulièrement dans la période de transition. Le coût le plus important des politiques macro-économiques inadéquates et des problèmes qui en résultent pour le secteur financier est probablement l'affaiblissement de la confiance dans la compétence du gouvernement et dans la libéralisation économique. On imputera probablement à la libéralisation du commerce des services financiers une partie des problèmes du secteur financier et celle-ci deviendra alors encore plus difficile à mettre en œuvre par la suite. C'est une raison de plus pour accorder une haute priorité à la stabilité macro-économique dans un contexte de libéralisation des services financiers.

La gestion macro-économique est toutefois particulièrement difficile pendant la période de transition. Au moment où la libéralisation s'amorce, les nouvelles possibilités d'investissement et l'optimisme qui règne suscitent habituellement des entrées de capitaux. Si ces capitaux ne sont pas neutralisés («stérilisés»), ils peuvent gonfler la masse monétaire par la voie des dépôts auprès des institutions financières, ce qui peut conduire à accorder des prêts imprudents semant les germes d'une crise ultérieure. Au moment de la libéralisation, les changements structurels qui se produisent dans les agrégats monétaires viennent également compliquer la gestion de la masse monétaire.

Ainsi, l'amélioration des services financiers incite les gens à placer davantage d'argent dans les banques au lieu de conserver des espèces. Les épargnants peuvent transférer leurs avoirs des comptes d'épargne vers des dépôts à long terme ou d'autres instruments financiers. Il devient alors difficile d'interpréter les agrégats monétaires et de surveiller leur évolution. Si les indicateurs surveillés ne sont pas les bons, on risque de ne pas capter les signes avant-coureurs d'une expansion monétaire.

Un certain nombre de mesures gouvernementales et de changements institutionnels visant à renforcer la stabilité macro-économique et la confiance dans les politiques définies ont été recommandés. Les mesures de «stérilisation» des effets des entrées de capitaux sur la masse monétaire et l'observation attentive de plusieurs agrégats monétaires devraient contribuer à améliorer la régulation monétaire. Il est recommandé de maintenir une banque centrale indépendante et de solides institutions budgétaires pour étayer des politiques monétaires et budgétaires prudentes.

Importance des réformes structurelles

Pour établir un secteur financier efficace et stable, il est essentiel d'opérer des réformes structurelles dans trois domaines. Un premier défi consiste à éviter l'utilisation du système financier pour des objectifs sans rapport avec le système lui-même. Deuxièmement, l'Etat peut jouer un rôle important en préparant les institutions financières à un environnement plus concurrentiel et en instaurant des règles du jeu équitables pour l'ensemble des institutions. Enfin, l'Etat peut contribuer à élargir et à approfondir les marchés de capitaux. La libéralisation du commerce de services financiers peut accompagner ces réformes structurelles en signifiant un engagement en faveur de l'ouverture des marchés.

Le recours des gouvernements à des mesures quasi budgétaires nuit au système financier. Les gouvernements font souvent supporter au système financier des frais qui devraient normalement être imputés au budget. L'attribution de crédit à des entreprises ou des personnes privilégiées constitue un exemple de telles politiques. Ce sont ce qu'on appelle les «prêts politiques» à des entreprises publiques ou privées ou à des particuliers. On peut également inciter les banques à accepter des taux d'intérêt artificiellement bas pour ces prêts.

Un type d'intervention connexe vise à alléger le service de la dette publique. Le moyen le plus couramment employé consiste à forcer les institutions financières à détenir des titres d'Etat à des taux d'intérêt inférieurs à ceux du marché. On signale que certains gouvernements ont aussi réduit leurs dépenses d'intérêt de plusieurs points de pourcentage du PNB. D'autre part, certaines politiques monétaires peuvent avoir pour effet d'accroître les profits de la Banque centrale, qui sont alors transférés au budget et réduisent ainsi le déficit. Goldstein et Turner (1996) font remarquer que le Mexique s'est servi des réserves obligatoires pour financer une part considérable de son déficit budgétaire au cours des années 80.

De telles interventions peuvent avoir des conséquences négatives. Premièrement, elles peuvent fausser l'allocation du crédit et ainsi réduire le potentiel de croissance de l'économie. Deuxièmement, elles peuvent saper la stabilité du secteur financier. Leur coût doit être compensé par des gains provenant d'autres activités de crédit, ce

qui augmente le coût du capital pour les investisseurs et revient à imposer une taxe aux prêteurs. Si les institutions financières ne réussissent pas à faire des bénéfices compensatoires ailleurs, ou si on ne leur permet pas d'en faire, elles peuvent éprouver des difficultés financières, ce qui sape le système financier. Le gouvernement peut alors devoir supporter indirectement les frais de ses interventions en payant pour les prêts non productifs et en sauvant les banques de la faillite. En d'autres termes, charger le système financier de fonctions quasi budgétaires ne peut que différer l'imputation des dépenses sur le budget. On peut aussi recourir à la banque centrale pour renflouer les banques en leur consentant des crédits, mais au risque de compromettre la stabilité monétaire. Si les gouvernements désirent atteindre certains objectifs et promouvoir le développement de certains secteurs en priorité, il vaut mieux qu'ils les financent explicitement par le budget au lieu de «taxer» le système financier.

Troisièmement, l'élimination de telles interventions établit des règles du jeu qui sont les mêmes pour toutes les institutions financières, nationales et étrangères. Si le commerce des services financiers est libéralisé alors que de telles interventions se poursuivent, il est probable que les institutions nationales devront supporter une part disproportionnée du fardeau. Si les institutions financières étrangères sont mieux en mesure de se soustraire à la pression exercée pour les amener à consentir des prêts politiques que ne le sont les institutions du pays, ces dernières, même si elles sont bien gérées, sont plus susceptibles de connaître des problèmes et s'en trouvent affaiblies par rapport à leur concurrentes.

Les gouvernements peuvent jouer un rôle utile en préparant les institutions financières à opérer dans un environnement plus concurrentiel et en favorisant l'approfondissement du marché des capitaux. Dans le processus de libéralisation, les banques et autres institutions financières peuvent être gênées par l'héritage de l'époque des marchés fermés. L'Etat peut inciter les institutions à réduire leurs coûts d'exploitation par des gains d'efficacité ou des investissements dans la modernisation de leur technologie. Il se peut que l'Etat doive reprendre partiellement ou entièrement à son compte les créances irrécouvrables de certaines banques, particulièrement si elles résultent de choix politiques. En outre, on ne devrait pas faire obstacle à la fusion ou même à la fermeture de banques si cela devait accroître l'efficacité et la stabilité du secteur. De tels ajustements réduisent la vulnérabilité des institutions financières dans un environnement concurrentiel. La privatisation d'institutions financières appartenant à l'Etat (et l'élimination des monopoles) peut aussi contribuer à instaurer un meilleur environnement concurrentiel.

Parfois la réglementation incite les institutions financières à un comportement imprudent et fausse les incitations qui s'adressent aux différents types d'institutions. Cela peut être particulièrement dommageable lorsque les marchés de capitaux sont libéralisés. Les incitations fiscales, par exemple, peuvent amener les banques et les investisseurs à placer trop de capital dans un secteur particulier ou à détenir une dette trop élevée. Dans un certain nombre de pays industrialisés, des incitations aux effets pervers ont contribué à créer des problèmes dans le secteur financier. Dans les pays nordiques par exemple, les taux d'intérêt réels après impôt étaient très bas ou même

négatifs au moment où le secteur financier a été libéralisé, ce qui a alimenté une explosion du crédit, qui a conduit par la suite à une crise du système bancaire.

L'Etat peut également promouvoir un environnement plus stable et plus concurrentiel en favorisant l'approfondissement du marché des capitaux. Un des principaux moyens de le faire consiste à vendre des bons du Trésor à échéances différentes. L'autorisation des transactions secondaires et les opérations d'open market contribuent à approfondir les marchés de capitaux et fournissent tant aux investisseurs qu'au gouvernement des informations précieuses sur les tendances de ces marchés. Le financement d'investissements publics par le marché des capitaux ou par les activités commerciales ordinaires des fonds de pension ou des compagnies d'assurance sur la vie a des effets similaires. Holzmann (1996) a constaté qu'au Chili, au cours de la première moitié des années 90, de telles réformes ont considérablement approfondi les marchés de capitaux.

Des règles adéquates d'entrée et de sortie fortifient le secteur financier

Les règles relatives à l'agrément, aux transferts de propriété et aux faillites sont très importantes pour exclure du secteur financier les sociétés inaptes. Si les banques ne sont pas soumises à des règles d'agrément adéquates ou si elles ne peuvent se retirer du marché, il est probable qu'on verra apparaître des institutions peu fiables, ce qui peut créer un «risque moral»: pour protéger les déposants, les gouvernements sont tentés de sauver les institutions qui éprouvent des problèmes, ce qui peut avoir pour effet d'inciter ces institutions à faire preuve de moins de vigilance dans leurs activités.

Les règles d'agrément devraient donner aux responsables du contrôle la possibilité de refuser la venue sur le marché d'entreprises susceptibles d'être fragiles. Le Comité de Bâle préconise de faire une analyse minutieuse des aptitudes et de la capacité financière des actionnaires, de la structure juridique et opérationnelle de l'institution à créer, ainsi que des compétences et de l'intégrité de sa future direction. Pour les demandes d'agrément présentées par des banques étrangères, il convient d'obtenir une information adéquate et une approbation préalable des autorités de contrôle du pays d'origine. Les autorités de contrôle doivent avoir le pouvoir d'empêcher que des banques agréées soient cédées à des actionnaires indésirables. De plus, les acquisitions et investissements majeurs ne devraient pas exposer les banques à des risques excessifs.

Si des banques ou d'autres institutions financières éprouvent des difficultés, des mesures correctives doivent être apportées et, dans le pire des cas, on doit les liquider. Les autorités de contrôle doivent pouvoir demander des mesures correctives pour protéger les déposants et les créanciers. Si les mesures correctives et les réformes internes n'ont pas le succès escompté et que l'institution n'est plus viable, elles doivent pouvoir exiger une reprise, une fusion ou la fermeture définitive de l'institution.

Les règles prudentielles aident les institutions financières à mesurer et à gérer les risques auxquels elles sont exposées. Un certain nombre de règles et d'indicateurs importants ont été mis au point pour mesurer ces risques. La règle la mieux connue est le ratio minimum de fonds propres de 8.0 pour cent recommandé par le Comité de Bâle. De nombreux observateurs soutiennent que ce ratio devrait être beaucoup plus élevé dans certains pays en développement dont le marché est très volatile et où règne l'incertitude politique.

L'évaluation des prêts non productifs et la constitution de provisions pour ces prêts sont un autre élément important de la réglementation prudentielle. Même la meilleure des banques ne peut garantir le respect intégral de toutes les échéances sur tous ses prêts. Une fois qu'on s'est rendu compte de l'existence de prêts non productifs, il faut constituer des réserves suffisantes pour les couvrir. Dans beaucoup de pays, cependant, les directives sur la façon d'évaluer ces prêts et de constituer des provisions en conséquence ne sont pas suffisamment précises ou sont inexistantes. On peut montrer que beaucoup de pays disposant de marchés financiers relativement bien développés et libéralisés ont un taux de couverture se situant près de la parité, c'est-à-dire que des provisions couvrent tous les prêts non productifs repérés.

Une concentration excessive des prêts sur certains emprunteurs peut également causer des difficultés aux institutions financières. Si le montant prêté à un emprunteur est élevé et que ce dernier devient insolvable, il peut se produire une réaction en chaîne entraînant l'insolvabilité de la banque elle-même. En conséquence, beaucoup de pays ont adopté des règles qui établissent une limite pour les prêts accordés à un même emprunteur. Cette limite est habituellement égale ou inférieure à 25.0% du capital, mais elle ne dépasse pas 5.0% au Chili. Les prêts à des emprunteurs liés à la banque, tels ses directeurs ou employés (prêts privilégiés) font également l'objet de restrictions. Goldstein et Turner (1996) signalent que les prêts privilégiés sont l'une des causes des problèmes du secteur financier dans un certain nombre de pays en développement ou industrialisés.

Le contrôle des institutions multinationales pose des problèmes particuliers, tant dans le pays d'origine que dans le pays hôte. Normalement, ce sont les règles du pays d'origine qui devraient s'appliquer, le contrôle de toutes les opérations à travers le monde étant supervisé à partir du pays d'inscription. Le contrôle d'ensemble exige donc l'application de normes prudentielles tant aux opérations nationales qu'aux opérations à l'étranger. Dans le pays hôte, les établissements étrangers devraient être soumis à des inspections sur le respect de la réglementation prudentielle et à des exigences de divulgation similaires à celles qui sont imposées aux institutions nationales, compte tenu des différences évidentes dues par exemple au fait que les succursales ne sont pas constituées en sociétés distinctes. Les contacts et les échanges de renseignements entre les organes de contrôle du pays d'origine et ceux du pays hôte sont essentiels au succès du contrôle transfrontières. En raison des problèmes particuliers que pose le contrôle des grandes institutions d'envergure mondiale, le «Groupe des 30», constitué de banquiers, de hauts fonctionnaires et d'universitaires, a dressé une liste de normes de contrôle conçues spécialement pour cette catégorie d'institutions financières.

Un contrôle efficace exige une information fiable sur la situation financière des institutions. Le Comité de Bâle a défini un certain nombre d'exigences essentielles. Celles-ci comprennent l'accès aux livres et la publication régulière d'états financiers rédigés selon des normes comptables reconnues. Les renseignements fournis doivent être «exacts, complets et à jour». Ils doivent également constituer un «exposé exact et impartial de la situation financière». Les contrôles internes et les vérifications externes doivent faciliter la surveillance des risques de crédit.

Les faillites d'institutions financières peuvent se produire en dépit de l'existence de règles adéquates et d'une surveillance efficace. Si une banque fait faillite, les déposants peuvent également perdre confiance dans les autres banques. Une réaction en chaîne peut s'ensuivre et toucher même des institutions qui seraient saines dans des conditions normales. Un régime d'assurance-dépôts peut contribuer à empêcher une telle réaction en chaîne. L'existence d'un tel régime a aussi un effet secondaire positif: il est plus facile de laisser les banques insolubles faire faillite.

L'assurance-dépôts peut cependant créer un risque moral. Il est probable que les déposants examineront de moins près ce que font leurs banques et celles-ci, si la surveillance exercée par les clients s'affaiblit, peuvent en arriver à prendre des risques trop grands. Les régimes de «coassurance», qui laissent une part du risque aux déposants, pourraient réduire l'ampleur de ce problème. Les régimes d'assurance-dépôts dont la couverture comporte un plafond ou ne correspond qu'à un certain pourcentage des dépôts (90.0 pour cent, par exemple) sont des exemples de coassurance.

La libéralisation du commerce des services financiers peut exiger une amélioration de la gestion, du contrôle et des capacités techniques. La connaissance des nouveaux instruments financiers et de leur effets sur le risque est une des nouvelles compétences à acquérir. Les besoins techniques en matière de traitement électronique des données et de systèmes de paiement augmentent également. Il peut être nécessaire en particulier de moderniser les systèmes de paiement pour faciliter la compensation et le règlement des transactions internationales dont l'importance croît continuellement. En 1995-1996, les transactions quotidiennes pour l'ensemble du monde ont atteint environ 6000.0 milliards de dollars EU, soit plus que la valeur du commerce mondial de marchandises et de services pour l'ensemble de l'année 1996. Les organes de contrôle doivent disposer de connaissances et de moyens adéquats pour pouvoir adapter leur travail à un nouvel environnement. A cet égard, une assistance technique internationale, et notamment des échanges de données d'expérience, peut s'avérer très utile.

Le contrôle des institutions financières par les forces du marché peut accroître leur stabilité et compléter le contrôle exercé par l'Etat. Si, par exemple, des agences privées de notation évaluent les banques de façon régulière, elles fournissent aux clients et aux organismes de réglementation des renseignements précieux sur leur solidité. Les banques sont alors incitées à améliorer leur performance. L'émission régulière, par les institutions financières, d'obligations dont le prix reflète la perception de la santé financière de ces institutions, est une autre méthode. Les institutions financières d'envergure mondiale pourraient également s'imposer volontairement des normes plus rigoureuses, de façon à protéger la stabilité du système financier mondial. La pression des autres institutions ou des pénalités pourraient contribuer à imposer le respect de telles normes. La surveillance et l'assistance internationales sont également bénéfiques. A titre d'exemple, la surveillance exercée par le FMI sur la situation macro-économique et financière des pays membres et la mise en application récente de normes de diffusion des données augmentent la transparence. Ces mécanismes contribuent à une détection précoce des problèmes du secteur financier.

Conclusions

Etant donné les énormes avantages qu'offre la libéralisation du commerce des services financiers et les problèmes considérables qu'elle pose, il faut s'interroger sur les modalités de sa mise en œuvre et de celle des réformes qui l'accompagnent, de manière à en tirer un bénéfice maximal. Il n'existe pas de règles universelles pour l'élaboration d'une stratégie optimale. Cependant, quelques principes de base semblent généralement admis. La libéralisation ne peut s'opérer efficacement en période d'importants bouleversements politiques et économiques, tels un conflit militaire ou une inflation galopante. Comme on l'a vu, une gestion macro-économique saine, un système adéquat de contrôle de l'activité bancaire, une mise en œuvre efficace de ce contrôle et l'absence d'importants «prêts politiques» ou autres distorsions du système financier sont autant de conditions nécessaires au succès de la libéralisation.

Il convient de s'interroger sur les avantages respectifs de la méthode du «big bang» et d'une méthode de libéralisation plus graduelle. La méthode du big bang, par laquelle toutes les réformes nécessaires sont mises en œuvre simultanément ou très rapidement, offre un certain nombre d'avantages. On évite les réformes incomplètes et les groupes d'intérêts n'ont pas le temps de s'organiser pour s'opposer aux réformes. Les pays où l'épargne est faible et où le système financier structuré est petit et ne fonctionne pas très bien peuvent tirer des avantages considérables d'une libéralisation rapide.

Des réformes graduelles peuvent également offrir d'importants avantages. Si l'épargne intérieure est élevée et si le système financier est efficace, les risques d'une libéralisation hâtive peuvent l'emporter sur les avantages d'une réforme rapide. De plus, la méthode graduelle donne du temps pour s'adapter aux nouvelles conditions. Il devient possible de forger un consensus social et politique, ce qui accroît la confiance envers la volonté de réforme et la possibilité de les mettre en œuvre efficacement. Ainsi, dans l'Union européenne, la libéralisation du commerce des services financiers a été étalée avec succès sur un certain nombre d'années, beaucoup d'efforts ayant été accomplis pour convaincre le public de ses avantages.

L'importance de la stabilité macro-économique et de l'efficacité de la réglementation prudentielle et de la surveillance à chaque étape donnée du processus de libéralisation est également fonction de la spécificité du pays en cause. Les pays qui ont connu des crises macro-économiques et dont le cadre réglementaire et la structure institutionnelle sont faibles devront probablement faire davantage pour réunir les conditions préalables avant d'entreprendre un important effort de libéralisation. D'autres préféreront probablement une plus grande simultanéité des réformes. Il faut cependant faire remarquer que la libéralisation des échanges avec l'étranger peut en fait contribuer à accélérer les réformes nécessaires des politiques et des réglementations intérieures. Comme on l'a vu, l'engagement préalable en faveur de la libéralisation, y compris dans le cadre des négociations de l'AGCS, peut être fort utile pour la mise en œuvre d'un programme cohérent et durable de réforme intérieure.

Références

1. Goldstein M., Turner P., *Banking Crises in Emerging Economies: Origins and Policy Options*, Economic Paper No. 46 de la BRI, Bâle: Banque des règlements internationaux, 1996.
2. Harris S., Pigott C., *La réforme de la réglementation dans le secteur des services financiers: Où en sommes-nous? Où allons-nous?*, DAFPE/CMF(97)12, Paris: Organisation de coopération et de développement économiques, 1997.
3. Hoekman B., Sauvé P., *Liberalizing Trade in Services*, Discussion Paper nr. 243 de la Banque mondiale, Washington, D.C., Banque mondiale, 1994.
4. Levine R., *Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda*, *Journal of Economic Literature* nr. 34, pp. 688-726, 1997.
5. Levine R., *Foreign Banks, Financial Development, and Economic Growth*, dans C. E. Barfield (ed.), *International Financial Markets: Harmonization versus Competition*, Washington, D.C., American Enterprise Institute Press, pp. 224-254, 1996.
6. White L., *Competition versus Harmonization – An Overview of International Regulation of Financial Services*, dans C. E. Barfield (ed.), *International Financial Markets: Harmonization versus Competition*, Washington, D.C.: American Enterprise Institute Press, pp. 5-48, 1996.
7. White R., *International Agreements in the Area of Banking and Finance: Accomplishments and Outstanding Issues*, Working Paper nr. 38, Banque des règlements internationaux, 1996.
8. Woodrow R., *Insurance Services in the Uruguay Round Services Negotiations: An Overview and Assessment of the Final Agreement*, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, pp. 57-73, 1995.

ВЛИЯНИЕ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ НА СОЦИАЛЬНУЮ ОТЧУЖДЕННОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Людмила ГОЛОВАТАЯ, доктор экономики, доцент, ИРИМ

Acest articol este dedicat migrației, remitențelor și impactului acestora asupra incluziunii economice. Migrația forței de muncă are un rol important și semnificativ atât în termeni economici, cât și demografici. Criza economică globală a influențat procesele de migrație și a afectat capitalul uman. De aceea, în căutarea unui loc de muncă, migrația rămâne a fi o soluție valabilă pentru grupurile vulnerabile de populație. Resursele financiare, obținute din remitențe, influențează semnificativ accesul la bunuri și servicii al persoanelor din gospodăriile migranților și reduc vulnerabilitatea la excluziunea economică. Chiar dacă remitențele contribuie la reducerea sărăciei, fenomenul migrației are efecte adverse atât economice, cât și sociale, influențând negativ capitalul uman. Migrația duce, deseori, la destrămarea familiilor; copiii din familiile migranților sunt deosebit de vulnerabili, adolescenții rămași fără supraveghere, dar care dispun de resurse bănești esențiale, primite de la părinți, sunt deosebit de expuși riscurilor sociale. Un alt impact social negativ al migrației este faptul că majoritatea migranților nu contribuie la bugetul asigurărilor de stat. Însă, dacă migranții decid să se întoarcă, aceștia vor avea dreptul la diferite indemnizații, plăți și beneficii atât din bugetul central, cât și din cel local. Articolul conține recomandări privind promovarea incluziunii economice.

This article focuses on the migration, remittances and on the impact of these issues for the integration of migrants into the country's economy. The labour migration has an important and significant role as an economic and demographic factor. The global economic crisis has affected significantly the migration processes and the human capital. In search of some better living conditions and an attractive job, migration has become the only solution for vulnerable social groups. Of course, remittances significantly improve the access to the goods and the services of migrant families, and also reduce the vulnerability and the economic isolation. In spite of the fact that remittances contribute to the poverty reduction, migration has a negative economic and social impact. Migration often leads to the disintegration of families, the children of migrants are most vulnerable, teenagers left on their own but having financial support provided by their parents, are exposed to social risks. Another negative impact of migration is that the majority of migrants do not contribute to the state insurance budget, however if the migrants decide to return home, they will be entitled to various allowances, payments and benefits from the central and local budget. The present article also contains recommendations in what it takes the promotion of the economic inclusion.

Миграционные процессы всегда играли значительную роль в формировании демографической картины мира. Сегодня, в условиях экономической и политической глобализации миграционные процессы, а также факторы их, определяющие, хоть и претерпели изменения, все еще остаются значимой силой. Изменилась их количественная и качественная структура, социально-экономические последствия принимающих стран, и стран происхождения. Как

известно международная миграция, являясь сложным и многогранным процессом, имеет сложные, и почти всегда неоднозначные последствия. Принято считать, что в современных обществах, где особо остра проблема безработицы трудовая миграция является подходящим механизмом снижения социально-экономического напряжения. Также она позволяет исправить демографические проблемы. Выровнять диспропорции между более бедными странами и более богатыми. Но на самом деле напряжение снижается только в странах происхождения мигрантов. Там сокращается количество безработных, из-за рубежа мигранты присылают денежные переводы, на которые существуют домохозяйства, а порой целые населенные пункты и национальные экономики.

Миграция – это не только социально-экономический, но и сложный этнокультурный процесс, который сопровождается, помимо увеличения или уменьшения численности населения, еще и изменением его этнического состава, формированием локальных этнических общностей и диаспор, вносит изменения в культурно-бытовую сферу и даже меняет репродуктивные установки населения. [1]

По мнению руководителя отдела миграции Международной организации труда (МОТ) М. Абеллы: «Трудовая миграция оказывает огромное воздействие на экономику и общество. Значительная часть зарубежных доходов расходуется на приобретение отечественных предметов потребления и услуг, а также жилищное строительство, которое оказывает стимулирующее воздействие на развитие экономики» [7].

В принимающих странах, а это в своем большинстве экономически развитые страны, картина несколько иная. Конечно, там наблюдаются определенные положительные последствия: пополняются трудовые ресурсы, что компенсирует также сокращение численности населения.

Это особенно актуально для «стареющего» населения Европы. Если в 1970 г. люди старше 65 лет составляли 8,2% населения европейских стран, в 2001 г. – уже 16,2%. По прогнозам, к 2025 г. в общей численности населения этих стран доля пенсионеров будет составлять 21%, а в 2050 – 27,6%. И так как в большинстве стран пенсии выплачиваются за счет налогов, взимаемых с работающих, то рост доли пенсионеров приведет к повышению нагрузки на работающих. Поэтому прирост населения за счет трудовых мигрантов из более бедных стран положительно сказывается на принимающих странах. [2]

По оценкам Европейской комиссии, сегодня в странах ЕС на выплату пенсий тратится: в Великобритании, (где действует смешанная пенсионная система – с государственными пенсиями и выплатами из накопительных пенсионных фондов) от 10,5% ВВП; в Италии (где сегодня самая высокая доля пенсионеров) до 19,7% ВВП.

Если демографическая картина в этих странах не изменится и процесс старения населения будет продолжаться такими же темпами, то в 2030 г. эти цифры вырастут соответственно до 15,5% в Великобритании и до 33,3% – в Италии.

По оценкам Центра европейской политики в Брюсселе (CEPS), для того, чтобы поддерживать существующий баланс на сокращающемся рынке труда

Европы, в страны Евросоюза ежегодно необходимо импортировать 1,5–3,0 млн. иностранных рабочих. Прогноз ООН еще более радикален – в нем идет речь о 4,5–6,0 млн. иммигрантов в год. [4]

Но миграция имеет и серьезные недостатки. Часто, население принимающих стран видят в иммигрантах конкурентов отнимающих у них рабочие места. Это имеет два важных следствия. Следствие первое: концентрация иммигрантов, замкнутость их этнических общин, высокий уровень преступности ведут к недовольству коренного населения в самых разнообразных формах вплоть до вооруженных столкновений и погромов. Следствие второе. Все более популярными в европейских странах становятся ультраправые политики (Й. Хайдер в Австрии, Ж.-М. Ле Пен – во Франции, П. Кьярсаггард – в Дании, Ф. Девинтер – в Бельгии), в программах, которых непременно присутствует пункт «запретить миграцию, выселить иммигрантов». Политическая поддержка ультраправых вызвана тем, что избиратели во многих странах считают, что иммигранты слабо интегрируются в европейское общество и чужды европейской культуре, они формируют изолированные этнические сообщества. На начальном этапе своего существования такие сообщества воспринимаются как экзотика, до тех пор, пока не начинают вторгаться в жизнь старожилов, менять ее по своим нормам и стандартам. Вполне закономерно, что это доставляет местному населению определенные неудобства и порождает негативное отношение ко всем иммигрантам, даже добропорядочным. [6]

Но существует еще одно, серьезное следствие трудовой миграции. Его не так легко однозначно выразить, поскольку речь идет об отчужденности из социальной сферы вследствие неспособности определенных лиц занять достойную «нишу» в общественной жизни. Эти люди не имеют возможности участвовать в полной мере в социальной жизни.

Социальная отчужденность или маргинализация личности – категория, включающая в себя несколько понятий. Так, она включает *экономическую отчужденность*, которая появляется в результате неравенства доходов и имущественного различия. Экономическая отчужденность чаще всего есть следствие безработицы, когда сокращается занятость трудоспособного населения.

Исключенность из социальной жизни – потеря или не равный доступ ко всему спектру социальных услуг: образованию, здравоохранению, жилищному и социальному обеспечению, и т.д. Такая исключенность очень негативно воздействует на развитие человека, поскольку приводит к снижению образования, плохому здоровью и попросту к недоеданию.

Культурная отчужденность – имеющая место в результате непризнания статуса культурных норм, традиций и обычаев различных групп.

Исключение из участия в политической жизни – имеет место в результате неравного распределения возможностей политической, бюрократической и военной власти на всех уровнях, и неравного доступа к справедливости и свободам. [9]

Все виды отчужденности взаимосвязаны друг с другом. Исключение личности или группы лиц из какой-то одной сферы, как правило, приводит к

исключению и из всех остальных. Например, зачастую наиболее изолированные группы имеют худший доступ к образованию, к санитарным и медицинским услугам, и все это вместе приводит к значительному снижению их производительности и соответственно, доходов. Также у них ограничен доступ к политической жизни, что возможно улучшило бы их позиции.

Концепция социальной изоляции многомерна. Она не должна пониматься упрощенно, как отсутствие доступа к материальным благам, но как лишение человека прав и свобод.

Наряду с чисто экономическими проблемами (бедность и безработица), отдельные лица или группы лиц оказываются изолированными в результате их отстранения или не полной возможности ими реализовать свои политические, социальные и гражданские права.

Социальная отчужденность тесно связана с Концепцией человеческого развития. В 1990 году ПРООН было введено понятие концепции человеческого развития, когда стало понятно, что развитие человека зависит не только от показателей национального дохода.

Истинному развитию человека содействует богатство полноценной человеческой жизни, а не только его экономическое благосостояние, которое является лишь составной частью этого богатства.

Поскольку данная статья посвящена влиянию трудовой миграции на человеческий капитал и на социальную интегрированность человека, то далее будут рассмотрены проблемы Республики Молдова на рынке труда.

Миграция рабочей силы значима для Республики и затрагивает не только экономическую сферу, но и демографическую. В 2009 году более 23% трудоспособного (активного) населения работала за пределами Республики (см. таблица 1)

Таблица 1

Уровень работающих за границей, в % от общей массы трудоспособного населения

	2006	2007	2008	2009
Всего:	22,8	25,5	23,8	23,2
<i>Область проживания:</i>				
Город	15,0	17,5	16,4	15,0
Село	29,4	32,1	29,9	30,7
<i>Зона:</i>				
Север	-	27,5	25,1	-
Центр	-	28,8	29,1	-
Юг	-	42,4	35,9	-
Мун. Кишинев	-	9,5	9,6	-
<i>Пол:</i>				
Мужской	28,7	33,1	30,6	28,7
Женский	16,8	17,9	16,8	17,7

Как видно из таблицы, большинство работающих за границей лица из сельской местности (около 30% из всего трудоспособного населения), меньше из городов (15%). В большинстве своем это мужчины (30%), которые начиная с 2009 года стали возвращаться домой, в то время как женщины продолжали выезжать за рубеж в поисках наилучших мест работы, так как низкий уровень заработных плат в стране не позволяет гражданам Республики Молдова обеспечить адекватный уровень жизни.

9,2% опрошенных респондентов среди проживающих в сельской местности и 10,6% из тех, кто проживает в районных центрах никогда не могут себе позволить или очень редко имеют возможность поддерживать достаточный уровень тепла в своих домах.

Приблизительно 4% опрошенных заявили, что никогда или очень редко оплачивали фактуры, приходящие за тепло в 2010 году. Эти данные говорят об уязвимости этих людей, им недоступны коммунальные услуги из-за весьма низких доходов.

Мировой экономический кризис существенно повлиял на миграционные процессы и на человеческий капитал, в частности. 328,400 тыс. человек находились в поисках или уже работали за границей в 2010 году. Большинство из них - мужчины, большая доля которых из сельской местности. У 24% мигрантов из сельской местности средний возраст составляет 15-24 года. Средний возраст всех трудовых мигрантов – 35 лет (25-54 лет).

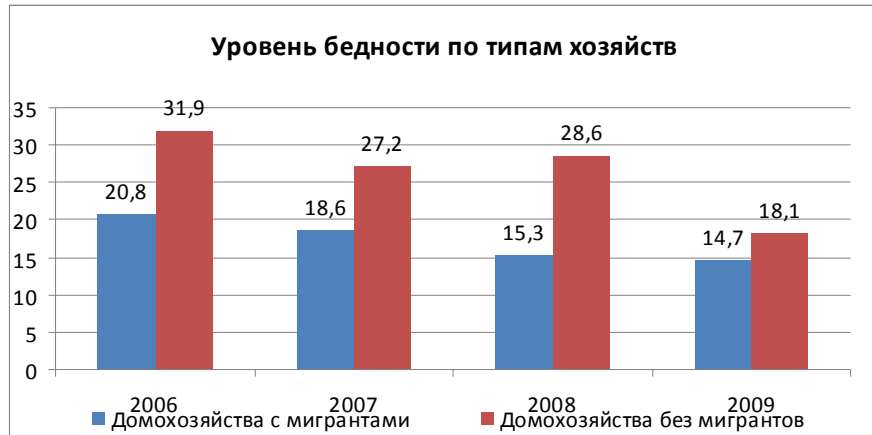
Более 50% из уехавших за границу имеют среднее, среднее специальное или высшее образование. И основными причинами их выезда за границу объясняются поисками работы из-за отсутствия рабочих мест дома (51,1%) и/или низкие заработные платы (45,8).

Большинство нашедших себе работу, устроились в сфере строительства (53%), в частных домашних хозяйствах (19,6%) и в торговле (11,4%). Их денежные переводы существенно поддерживают семьи. У них появляется доступ к товарам и услугам, ранее не доступным, тем самым снижается их уязвимость, социальная отчужденность и экономическая изоляция.

Средняя величина денежных переводов в 2008 году составляла 19% от совокупного располагаемого дохода (СРД) населения, а в сельских регионах – более 25%. В 2009 году доля переводов в СРД снизилась на 2,2 процентного пункта, составив 17% в общей численности населения, а в сельской местности – на 22,5%. [10]

И даже если денежные переводы мигрантов способствуют снижению бедности, феномен трудовой миграции имеет различные последствия, как экономические, так и социальные, отрицательно влияя на человеческий капитал. Дети трудящихся за границей, и в особенности чьи оба родителя отсутствуют, оказываются очень уязвимыми. Зачастую, они оставлены на попечение родственников, соседей, а иногда остаются без всякого присмотра. Подростки, которые обеспечены необходимыми для проживания деньгами от родителей, особенно подвержены социальным рискам. Да и вообще, миграция часто приводит либо к распаду семей, либо к такому типу семьи, где один родитель находится в отъезде без связи со своими родными.

Диagramма 1

Другой негативный эффект миграции – большинство мигрантов не участвуют в пополнении национального бюджета. Однако, по возвращению в страну они имеют право на получение различных пособий, выплат и льгот как из местного, так и центрального бюджета, что является значительной нагрузкой на бюджет.

Более $\frac{1}{4}$ из числа опрошенных получают деньги от родственников из-за границы, 41,5% среди опрошенных в возрасте до 65 лет намерены выехать за пределы республики, из них 87,4 % намерены искать работу.

Более $\frac{1}{4}$ из числа интервьюированных молодых людей в возрасте от 15 до 24 лет хотят продолжить обучение за границей. Причем, эта тенденция острее проявляется в столице республики, где около 40% молодых людей заявили о своем намерении покинуть страну ради учебы за рубежом. А вот желание найти работу за границей наиболее остро среди сельской молодежи (91,1%)

Таким образом, есть много факторов ведущих к социальной отчужденности определенных слоев населения. Этому негативному явлению способствует и возраст, и уровень образования и состояние здоровья. Поэтому при разработке политики экономической интеграции граждан необходимо учитывать эти факторы.

Например, лица старшего возраста, как правило более уязвимы, когда речь идет о экономических и социальных потрясениях, их адаптационные способности ограничены. Их уязвимость также возрастает из-за низких пенсий, отсутствия других источников дохода, и часто неудовлетворительного состояния здоровья. У безработных барьерами на их пути к реинтеграции в общество является низкий уровень образования, слабая профессиональная подготовка и иногда, даже неграмотность, из-за чего нет возможности благополучно трудоустроиться. Уровень здоровья – также значимый фактор. Наиболее уязвленной группой являются больные различными хроническими заболеваниями, в том числе и инвалиды, лица с ограниченными возможностями, имеющие лимитированный доступ к образованию и здравоохранению из-за низких доходов и отсутствия опыта отстаивать свои взгляды. [8]

В 2006 году Европейской Комиссией были подготовлены Национальные доклады, в которых было определено продвижение активной комплексной политики, направленной на интеграцию наиболее уязвимых групп на рынке труда. Действия, направленные на обеспечение устойчивого экономического развития и создание новых рабочих мест были определены в качестве приоритетных мероприятий. Это означает не только содействие занятости через создание новых рабочих мест в целом, но также улучшение качества работы, социального обеспечения, интеграции людей, которые по различным причинам не имеют работы, и развития людских ресурсов с целью обеспечения адекватного устойчивого уровня рабочей силы.

Растущий уровень миграции обратил внимание Правительства на необходимость разработки необходимых политик на рынке труда. Была утверждена Национальная Стратегия по трудоустройству в Республике Молдова на 2007-2015 г.г. Достижение целей этой стратегии поможет увеличить уровень занятости, урегулировать дисбаланс на рынке труда, т.е. уменьшить уровень безработицы, повысить количество новых рабочих мест и улучшить человеческий потенциал развития на основе применения реформ в системе образования и переквалификации кадров, а также за счет повышения мобильности рабочей силы. В ходе реализации Национальной стратегии были достигнуты явные положительные результаты: созданы новые рабочие места, регулярно организовываются ярмарки вакансий, для безработных, особенно для представителей социально уязвимых групп населения и людей в сельской местности улучшились условия профессиональной подготовки. Так уровень безработицы снизился с 7,3% в 2005 году до 4,0% в 2008 году, правда он увеличился до 6,4% в 2009 году, в результате глобального экономического кризиса.

Также была пересмотрена система заработной платы в бюджетной сфере. В 2007 году Правительство разработало систему поэтапного увеличения жалования служащих в бюджетной сфере. На первом этапе реализации этой программы были увеличены на 40% заработные платы учителей, на 30% - заработные платы государственных служащих и от 20% до 80% - заработные платы в других бюджетных сферах. В последующие годы также произошли значительные изменения в системе оплаты труда бюджетников. Так в 2009 уровень среднемесячного оклада работника национальной экономики составлял 2749 леев, что на 8,6% больше чем в 2008 годом, и на 33% - по сравнению с 2007 годом. Возрос и уровень прожиточного минимума, хотя он все еще не обеспечивает достойного уровня жизни. [11]

Решение этой проблемы не может быть полным, если будут игнорироваться проблемы молодежи. Их доступ на рынок труда, уровень образования, возможность оплачивать себе жилье пока желает лучшего. И хотя 2008 год был объявлен Президентским Указом «Годом молодежи», и в связи с этим была принята Программа действий посвященных этому году, результат предпринятых усилий оказался незначительным. Все меры носили декларативный характер, поскольку не поддерживались средствами из бюджета. А ведь именно молодые люди

Молдовы находятся в наибольшей опасности в плане социальной изоляции. Их возможности устроиться на хорошую работу, принимать активное участие в бизнесе очень скромны и поэтому именно они первыми желают мигрировать, чтобы найти для себя более «светлые» перспективы. В ходе дальнейших попыток улучшить ситуацию в этой сфере была разработана и затем апробирована Национальная стратегия содействия молодежи на 2009-2013 гг. Главной целью данной стратегии явилось обеспечение молодежи свободным доступом к образованию и информации, к более качественному медицинскому обслуживанию и социальной защите. Документ предусматривает также возможность участия молодых в общественной жизни, что развивает их активную гражданскую позицию, способствует наращиванию потенциала молодежи, росту качества их жизни, развитию, их учету и интеграции в социально-экономическую жизнь.

Эволюция феномена миграции за последние годы показала острую необходимость усовершенствовать механизмы регулирования трудовой миграции и в первую очередь решить вопросы, касающиеся защиты прав молдован мигрантов за рубежом в соответствии с международными стандартами посредством установления партнерских отношений с принимающими странами. Были заключены двусторонние договора в области трудовой миграции, в следствии которых, национальное законодательство было гармонизировано с международными стандартами. В 2008 году была разработана новая пилотная программа Европейской комиссии “Мобильное партнерство” по вопросам миграционной политики. Для ее опробования Европейская Комиссия выбрала Молдову и Кабо-Верде (Западная Африка). Выбор Молдовы в качестве участника пилотной программы ЕК - это признание усилий республики в области эффективного менеджмента миграционной политики и сотрудничества с Европейским Союзом в этой области.[5]

В том же 2008 году был принят Закон, регулирующий условия временного трудоустройства граждан Республики Молдова за рубежом и утвержден план действий, способствующий возврату наших граждан домой. Ряд действий был направлен на обеспечение наших граждан правом на социальные гарантии в РМ, путем подписания соглашений с основными принимающими европейскими странами о признании отчислений на социальное страхование, сделанными мигрантами молдованами в период их работы за рубежом. Другие меры были направлены на создание возможностей для инвестирования денежных переводов мигрантов в развитие предпринимательства. Политики, направленные на содействие занятости тесно связаны с развитием бизнеса, включая малый и средний. С переходом от плановой экономики к рыночной и в ходе процесса распада крупных предприятий, реализация политики поддержки малого и среднего бизнеса стала особенно важной.

Сектора малых и средних предприятий в настоящий период времени, стал основой национальной экономики и его развитие, таким образом, будет означать устойчивое и непрерывное развитие, а также улучшение благосостояния Молдовы. Малый и средний бизнес способствует созданию новых рабочих мест, обеспечению потока товаров и услуг на рынке, способствует увеличению экспорта, сокращению

воздействия монополий и повышению конкурентоспособности. Согласно статистическим данным Бюро Национальной Статистики количество малых и средних предприятий в 2008 году составляло 41 тыс., что по сравнению с предыдущим 2007 годом на 2 тыс. или 5,1% предприятий больше. На этот сектор приходится около 97,6% от общего числа предприятий, на которые приходится 57,3% из числа всех трудоустроенных. В связи с миграцией, которая достигла огромных масштабов в последние годы, негативными последствиями которой стали социальные и демографические изменения, стала особенно актуальной разработка политики для поддержки бизнес-среды. [12]

Государственная программа поддержки развития малого бизнеса на 2009-2011 годы стала правопреемницей предыдущей Стратегии поддержки развития Малых и Средних Предприятий на 2006-2008 годы, а также обеспечила устойчивость результатов этого программного документа. В нем определены основные направления деятельности в этой области, обеспечивающие благоприятную правовую базу для создания и развития малых и средних предприятий, улучшение финансовой среды для малого и среднего бизнеса, стимулирование предпринимательской культуры и управления эффективностью бизнеса, развитие конкурентоспособности и интернационализации малого и среднего бизнеса, способствующие диалогу между правительством и частным сектором.

Библиография

1. Журнал теории международных отношений и мировой политики «Международные процессы», Сергей Рязанцев «Миграционные тренды и международная безопасность», том 9, №2(26), май-август 2011.
2. International Migration Report 2002. New York: United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs, 2002. P. 1.
3. Римащевская Н.М., Галецкий В.Ф, Овсянников А.А. и др. // Население и глобализация. М.: Наука, 2002. С. 24.
4. International Migration Report 2002. P. 1.
5. Совместная декларация ЕС и Молдовы о мобильном партнерстве. <http://soderkoping.org.ua/page18691.html>
6. International Migration Report 2002. P. 5.
7. Абелла М.И. Направление трудящихся в зарубежные страны. Пособие для стран с низкими и средними доходами. Тбилиси, 1997. С. 20.
8. Стокер П. Работа иностранцев: Обзор международной миграции рабочей силы. С. 105.
9. 2010/2011 National Human Development Report. Republic of Moldova From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development. P. 31.
10. 2010/2011 National Human Development Report. Republic of Moldova From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development. P. 35.
11. 2010/2011 National Human Development Report. Republic of Moldova From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development. P. 58.
12. 2010/2011 National Human Development Report. Republic of Moldova From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development. P. 62.

**DE LA CONCURRENȚA LA PARTENARIAT:
ETATS-UNIS - UNION EUROPEENNE**

*Alexandru GRIBINCEA, docteur d'État en économie, professeur
universitaire, IRIM*

Daniel PENCEA, candidat au doctorat, Roumanie

Marina PRODAN, manager, États-Unis

Traian COLȚEA, candidat au doctorat, Roumanie

UE și SUA se bucură de relații ca cele mai integrate economic din lume, ilustrat de un nivel superior de stocuri de investiții reciproce, ajungând la peste 2100 miliarde euro. Totalul investițiilor SUA în UE este de trei ori mai mare decât în toată Asia. Investițiile UE în Statele Unite sunt de opt ori mai mari ca valoarea investițiilor UE împreună luate în India și China. Investițiile sunt astfel vectorul real al relațiilor transatlantice, contribuind la creșterea economică și formarea locurilor de muncă, pe ambele maluri ale Atlanticului. Acest lucru poate fi ilustrat, de asemenea, cu aproximativ 15 milioane de locuri de muncă legate de economia transatlantică. Se estimează că o treime din comerțul peste Atlantic, de fapt constă în transferuri intra-companii. Relația transatlantică are un potențial enorm, care este departe de a fi pe deplin valorificat. Având în vedere tarifele medii scăzute (sub 3%), cheia pentru valorificarea acestui potențial se află în abordarea barierelor non-tarifare. Acestea constau în esență din procedurile vamale și de frontieră în spatele restricțiilor de reglementare. Ei vin de la sisteme de divergențe de reglementare (în special definiții standarde), dar și alte măsuri netarifare, cum ar fi cele legate de anumite aspecte de protecție a securității mărcilor sau a consumatorilor. Unele studii efectuate pentru Comisia Europeană, relevă faptul care sunt cele mai importante măsuri netarifare (NTMs), care afectează comerțul dintre UE și SUA, și a estimat impactul lor economic. Principalele concluzii ale studiului au fost că eliminarea a jumătate din NTMs existente și divergențele de reglementare care ar putea traduce într-o creștere a PIB de 163 miliarde € până în anul 2018, pe ambele părți ale Atlanticului.

The EU and the US enjoy the most integrated economic relationships in the whole world, emphasized by the superior levels of mutual investment stocks, reaching over EUR 2.1 trillion. The total US investment in the EU is three times higher than in all of Asia. The EU investment in the US is around eight times of the amount of the EU investment in India and China together. The investments represent the real driver of the transatlantic relationship, contributing to the economic growth and training jobs on both sides of the Atlantic. This can also be illustrated by the approximately 15 million job places linked to the transatlantic economy. It is estimated that a third of the trade across the Atlantic actually consists of intra-company transfers. The transatlantic relationship has an enormous potential which is far from being fully exploited. Taking into account the low average tariffs (under 3%), the key to unlock this potential lies in the tackling of the non-tariff barriers. These consist mainly of customs procedures and of regulatory restrictions behind the border. They come from diverging regulatory systems (standards definitions notably), as well as from other non-tariff measures, such as those related to certain aspects of the trademarks security or consumer protection. A study was car-

ried out for the European Commission which identified the most important Non-Tariff Measures (NTMs) that affect trade between the EU and the US, and estimated their economic impact. The main findings of the study were that the removal of the half of the existing NTMs and regulatory divergences would transform into an increase in GDP of EUR 163 billion until 2018 on both sides of the Atlantic.

La Commission européenne souhaite offrir une nouvelle dimension au partenariat économique entre l'Union européenne (UE) et les États-Unis. Dans cette première étape d'un partenariat global revisité qui a notamment pour objectif d'inclure un marché sans entraves, les présentes propositions se concentrent principalement sur le commerce et l'investissement pour lesquels les relations entre l'UE et les États-Unis enregistrent le volume le plus important au niveau mondial. En 2010, les échanges de biens et de services atteignaient ainsi près de 600 milliards d'euros et concernaient essentiellement les investissements directs étrangers (IDE).

Sont ainsi jetées les bases qui visent à stimuler la croissance et l'emploi dans le respect du développement durable en supprimant les obstacles au commerce et à l'investissement. Les propositions de la Commission ont également pour objectif d'offrir un nouveau cadre permettant de faire face à des défis communs tels que la concurrence internationale.

Dans une économie mondialisée, le poids de l'économie dite "transatlantique" est dominant: les pays membres de l'Union européenne et les États-Unis produisent ensemble 60% du PIB (produit intérieur brut) mondial, assurent 40% du commerce mondial et 62% du stock des investissements directs.

Malgré les tensions périodiques, la relation transatlantique reste l'un des principaux axes des relations extérieures de l'Union. Les flux commerciaux entre l'Union et les États-Unis s'élèvent à environ 1,7 milliard d'euros par jour, chacun étant le premier partenaire commercial de l'autre. L'Union européenne est la cible privilégiée des investissements directs américains, mais également le premier investisseur aux États-Unis.

Selon la Commission des affaires étrangères de l'Assemblée nationale, dans le rapport d'Axel Poniatowski publié en 2005, l'Europe et les États-Unis, bien que concurrents sont des partenaires essentiels.

L'Union européenne est la première puissance économique mondiale en 2010 avec 25,85 % du PIB mondial (GDP 2010, World Bank). Elle est ainsi la première puissance agricole (1er importateur mondial et 1e exportateur) avec les États-Unis, la première puissance tertiaire mondiale et la première puissance industrielle du monde.

La part de l'UE dans le produit intérieur brut mondial tend à diminuer, comme celle des États-Unis et du Japon, du fait de la forte croissance de certains pays émergents (les BRIC entre autres). Néanmoins, les trois piliers de la Triade (UE, ÉUA, Japon) représentaient 57,7 % du PIB mondial en 2010.

L'Europe et les États-Unis, deux concurrents. «Il est certain que les relations économiques transatlantiques entre l'Europe et les États-Unis sont, de manière récurrente, marquées par des tensions, essentiellement dans trois domaines:

Tableau 1. Part de l'UE dans le PIB mondial

Pays	% PIB mondial					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Union européenne	30,35	29,88	30,65	30,19	28,19	25,85
États-Unis	29,06	28,16	27,19	23,71	24,28	23,13
Chine	5,02	5,46	5,87	7,1	8,57	9,32
Japon	9,15	8,01	7,03	8,1	8,72	8,72
Brésil	1,94	2,21	2,40	2,66	2,70	3,31
Inde	1,73	1,78	1,99	1,98	2,25	2,74
Russie	1,72	2,04	2,36	2,65	2,12	2,35

- En premier lieu, de vives controverses persistent de part et d'autre de l'Atlantique sur la conduite des politiques économiques, les Américains critiquant la frilosité de la banque centrale européenne et le carcan qu'imposerait le pacte de stabilité, les Européens, d'ailleurs suivis par le FMI, mettant leur partenaire en garde contre ses dérapages budgétaires et le niveau historiquement bas atteint par l'épargne des ménages aux Etats-Unis (0,4% en 2004 !).

- En deuxième lieu, les négociations commerciales transatlantiques restent un terrain d'affrontements privilégié, même s'il faut admettre qu'après Seattle, à Doha, puis à nouveau à Cancun, les efforts conjugués du représentant américain au commerce et du commissaire européen au commerce ont évité une crise profonde des négociations commerciales internationales en cours.

Organismes génétiquement modifiés, avances remboursables pour Airbus, mesures fiscales américaines condamnées par l'Organisation mondiale du commerce comme étant des subventions déguisées, les sujets de crises se succèdent, révélateurs, avant toute chose, qu'en ce domaine, Européens et Américains sont deux géants qui parlent d'égal à égal.

- Le déficit de la balance courante américaine et ses conséquences potentielles pour l'euro représente le troisième point noir de la relation euro-américaine. Les Américains peuvent stigmatiser la faible croissance européenne mais le fait est qu'ils financent la leur avec l'épargne des pays pauvres. C'est aujourd'hui le paysan chinois qui finance le déficit américain - c'est-à-dire la consommation des ménages américains ou les dépenses militaires des Etats-Unis - du fait du niveau dramatiquement bas de l'épargne des ménages américains.

A l'évidence, la relation économique transatlantique est porteuse de nombreux conflits, déclarés ou potentiels. Le calendrier contentieux transatlantique devrait rester chargé dans les mois et années qui viennent:

- plusieurs affaires sont actuellement à un stade pré-contentieux ou bien à un stade très précoce de la procédure contentieuse et sont susceptibles de connaître des développements dans les mois qui viennent. C'est le cas notamment du dossier relatif aux Foreign Sales Corporations (FSC): la loi fiscale américaine autorisant les entreprises qui exportent des marchandises produites aux Etats-Unis à exclure de leur base

imposable une partie de leurs revenus en faisant passer leurs marchandises par des sociétés de vente à l'étranger (Foreign Sales Corporations) a été analysée par l'OMC comme assimilable à une subvention à l'exportation et, à ce titre, condamnée en janvier 2002. Bien que le Congrès ait adopté un texte abrogeant la mesure condamnée, l'Union européenne doute de la conformité de ce nouveau texte avec les règles de l'OMC ;

- à plus long terme, c'est dans le domaine des règlements anti-dumping et anti-subsidations en matière de biens industriels que les probabilités de contentieux transatlantiques sont les plus fortes. Les Etats-Unis pourraient par exemple être tentés de contester la réglementation communautaire sur l'interdiction en Europe de produits cosmétiques testés sur les animaux ou la réglementation sur la mise sur le marché de produits chimiques;

- la question agricole demeure source de multiples contentieux, d'autant que, dans ce domaine, les enjeux transatlantiques peuvent être instrumentalisés au profit d'autres objectifs de politique étrangère (liens avec les pays en développement notamment). Malgré leurs divergences structurelles, l'Union européenne et les Etats-Unis parvenaient traditionnellement à rapprocher leurs positions en fin de négociations, et à aboutir à un accord qui était ensuite repris par le reste des membres de l'OMC. Or l'échec du sommet de Cancun a montré les limites de cette pratique, à laquelle s'opposent les pays en voie de développement. Désormais, l'intérêt des Européens comme des Etats-Unis est de rechercher des alliances avec les pays émergents (G 20) ou les pays en voie de développement (G 90). Cet exercice est cependant plus facile pour les Etats-Unis que pour l'Europe, qui occupe dans la négociation la position de l'accusé. En effet, si, aux termes de l'estimation de l'OCDE, le *farmer* américain est plus subventionné que le paysan européen (20 000 dollars contre 16 000 en 2001), la structure tarifaire de l'Europe expose particulièrement celle-ci aux attaques, comportant davantage de secteurs très protégés.

L'Europe et les Etats-Unis, deux partenaires essentiels. En tout état de cause, cependant, ni l'Europe ni les Etats-Unis n'ont les moyens de se permettre que leur rivalité économique ne dégénère en affrontement direct : les deux partenaires ont en effet un besoin crucial de la relation économique transatlantique. Sans doute l'ensemble européen ne représente-t-il que 500 à 600 millions de consommateurs et de producteurs, chiffres modestes comparés aux géants démographiques asiatiques. Pour autant, si le discours politique américain ou européen met souvent en avant le réveil de l'Asie ou la montée en puissance des marchés émergents, la réalité quotidienne est celle d'une intégration économique toujours croissante entre l'Union européenne et les Etats-Unis, qui évolue de manière autonome par rapport aux relations diplomatiques et politiques.

Ainsi, "l'Europe et les Etats-Unis sont, l'un à l'égard de l'autre, les marchés les plus importants et les plus profitables" (Daniel Hamilton, Joseph Quinlan, *Le Figaro*, 3 décembre 2003): le partenariat économique transatlantique, épine dorsale des relations économiques internationales depuis la Seconde Guerre mondiale, demeure prééminent dans l'économie internationale. Les récentes tensions sur l'Irak n'ont pas remis en cause cet état de fait. Plus encore, les années qui ont suivi la fin de la Guerre froide au cours desquelles l'érosion de la menace commune est censée avoir affaibli les liens transatlantiques ont, en réalité, été l'une des périodes les plus intenses d'intégration entre les deux entités. Et cette relation s'est encore approfondie en 2003,

au plus fort de la crise atlantique : par exemple, les investisseurs américains ont investi dans les valeurs françaises à hauteur de 3,9 milliards de dollars pour les huit premiers mois de 2003, contre un milliard à peine au cours de la même période en 2002. En termes d'emploi, les échanges commerciaux transatlantiques représentent 12 millions d'emplois de part et d'autre de l'Atlantique.

Les querelles commerciales qui font la "une" de l'actualité ne sont, par conséquent, pas du tout représentatives des liens économiques transatlantiques. De fait, les échanges commerciaux représentent une part modeste de l'activité transatlantique. Notons qu'ils restent pour autant bien supérieurs aux flux commerciaux entre les Etats-Unis et le Japon ou la Chine: en 2004, les flux commerciaux représentaient 151 milliards de dollars pour les exportations des Etats-Unis vers l'Union européenne et 220 en sens inverse; vers le Japon, ces chiffres s'établissaient respectivement à 52 et 118 milliards de dollars, tandis que, vers la Chine, ils étaient de 28 et 152 milliards de dollars, soit la moitié du commerce transatlantique.

Tableau 2. Part de l'UE dans les exportations mondiales

Pays	% Exportations mondiales					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Union européenne	17,10	16,20	16,50	15,80	16,25	14,70
Chine	9,70	10,50	11,10	12,00	13,14	14,10
États-Unis	11,40	11,20	11,60	10,50	11,04	11,40
Japon	7,10	6,70	6,40	6,10	5,79	6,50
Canada	4,60	4,30	4,00	3,80	3,49	3,50

Source: Commission européenne

Les exportations de l'Union Européenne restant inférieures à ses importations, sa balance commerciale reste déficitaire.

Tableau 3. Part de l'UE dans les importations mondiales

Pays	% Importations mondiales					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Union européenne	17,80	18,00	18,20	18,30	17,28	16,70
États-Unis	20,70	19,90	18,50	16,90	16,26	16,20
Chine	7,20	7,50	8,00	8,50	9,83	11,10
Japon	6,10	5,90	5,50	5,90	5,51	5,80
Canada	4,20	4,00	3,90	3,50	3,61	3,70

Source: Commission européenne

Au-delà du commerce, ce sont les **investissements directs internationaux** qui forment la colonne vertébrale des relations économiques transatlantiques et en mesurent la dimension spécifique. Contrairement, en effet, à la vision commune d'économies investissant majoritairement dans les pays à bas salaires, c'est dans l'économie américaine qu'investissent le plus les entreprises européennes, et inversement pour

leurs homologues américaines : 65% de l'investissement direct américain à l'étranger en 2003 s'est fait en Europe. Pour prendre un exemple révélateur, entre 1995 et 2003, les investissements américains dans les seuls Pays-Bas ont représenté le double des investissements américains au Mexique et dix fois ceux en Chine. C'est en Europe que les entreprises américaines réalisent la moitié de leurs bénéfices annuels à l'étranger. Au total, le stock d'investissements directs américains en Europe est de 650 milliards de dollars et celui des investissements européens aux Etats-Unis de 890 milliards de dollars, soit 62% du stock d'investissements directs étrangers aux Etats-Unis. Du fait de l'intensité de ces liens, même le produit d'un taux de croissance - faible au regard des performances américaines - de 3% en Europe représente l'équivalent, pour les Etats-Unis, d'un marché de la taille de l'Argentine.»

Tableau 4. Union européenne, Etats-Unis: des économies comparables

	Union européenne à 25	Etats-Unis
Population (2005) (millions)	454	296
Superficie (km ²)	3 900 000	9 630 000
PIB (2005) (milliards d'euros)	10 800	10 415
PIB par habitant (2004) (en parité de pouvoir d'achat)	22 300	35 500
Part dans le PIB mondial (2006)	29,9	27,3
Taux de croissance (2005)	1,8%	3,6%
Exportations l'un vers l'autre (2004) (milliards d'euros)	234,61	138,98
Importations l'un vers l'autre (2004) (milliards d'euros)	158,35	233,88
Consommation d'énergie par personne (en tonnes équivalent pétrole)	3,6 (2005)	7,8 (2003)
Indice des émissions de gaz à effet de serre (2005) (en équivalents CO ₂ , année de base 1990 =100)	92,1	116,3

Sources: présidence autrichienne de l'UE, Eurostat, Commission européenne

Des initiatives en matière de **connaissance** et d'**innovation** contribueront pleinement à la croissance et à l'intégration des économies européennes et américaines. Elles portent sur:

- ◆ les nouvelles technologies. Concernant les technologies de l'information et des communications (TIC) entre l'UE et les États-Unis, une coordination des régulateurs, au-delà du dialogue UE/États-Unis sur la société de l'information, doit être renforcée afin d'éviter de nouveaux obstacles dans un domaine qui évolue rapidement. Concernant l'espace, un dialogue structuré sur les domaines clés tels que Galileo et GPS ainsi que sur l'élimination des obstacles à un véritable marché transatlantique de l'industrie spatiale devrait être mis en place;

- ◆ la protection des droits de propriété intellectuelle en tant qu'objectif économique fondamental commun aux États-Unis et à l'UE. Le renforcement de la coopération dans

ce domaine implique un effort interne et international pour lutter contre la contrefaçon et la piraterie. Il implique également le respect des normes définies par l'OMC;

◆ la recherche et le développement. Éléments clés du programme de Lisbonne actualisé et générateurs de croissance, ils feront l'objet d'une collaboration renforcée entre les deux partenaires au titre du 7e programme-cadre de recherche et développement (7e PCRD) dans des domaines tels que les matériaux industriels, les piles ou la biotechnologie;

◆ l'énergie. L'UE et les États-Unis devraient collaborer plus intensément au moyen de dialogues politiques afin de faire face aux nouveaux défis et de trouver des alternatives aux énergies traditionnelles, notamment en développant des technologies propres et des énergies renouvelables;

◆ l'enseignement supérieur et la formation professionnelle. L'accord sur l'enseignement supérieur et la formation professionnelle expirant en 2005, celui-ci devrait être renouvelé et renforcé afin d'intensifier les échanges de professeurs, de chercheurs, d'étudiants et de définir des mesures relatives à la qualité et à la compatibilité des systèmes d'enseignement et de formation.

Suite aux attentats du 11 septembre 2001, des nouvelles mesures de sécurité concernant le contrôle des frontières ont été imposées. La Commission estime qu'il faut trouver le juste milieu entre des exigences plus strictes en matière de sécurité et la continuation des échanges et du transport de passagers ouverts et sûrs.

Tout en conciliant échanges et exigences de sécurité, le marché transatlantique reposerait essentiellement sur les principes de réciprocité et de reconnaissance mutuelle. Ces principes s'appliqueraient aux domaines suivants:

● la mise en œuvre de l'accord relatif à une coopération douanière renforcée en matière de sécurité des transports, par exemple en ce qui a trait au concept du guichet unique ou les douanes en ligne ;

● l'échange de meilleures pratiques en vue d'obtenir l'équivalence entre la notion européenne « d'opérateur économique agréé » (OEA) et le partenariat douanes-commerce contre le terrorisme (C-TPAT) des États-Unis;

● l'élimination du double emploi en matière de contrôle par l'application de normes existantes parallèles et parfois contradictoires;

● la réduction des risques d'entraves au commerce liés à la mise en œuvre de la nouvelle loi américaine contre le bioterrorisme;

● l'élaboration de normes internationales en matière de sécurité en se basant sur les normes de sécurité convenues par l'UE et les États-Unis au sein de l'Organisation mondiale des douanes (OMD), l'Organisation internationale de l'Aviation civile (OIA) et l'Organisation maritime internationale (OMI);

● lutter ensemble contre la fraude dans le milieu des affaires, le blanchissement d'argent, l'évasion fiscale ou la corruption ou encore le financement du terrorisme.

L'Union européenne est la première zone économique mondiale avec un produit intérieur brut (PIB) de 16 298 milliards de dollars US, en parité de taux de change nominal, soit 25,85 % du PIB mondial en 2010 (GDP 2010, World Bank). En utilisant la méthode de parité de pouvoir d'achat (PPA), le PIB est supérieur à celui des États-

Unis mais pour une population bien plus importante (502,5 millions d'habitants au 1er janvier 2011).

Le PIB par habitant en PPA s'élève à 31 197 \$ dans l'Union européenne, contre 48 665 \$ aux États-Unis en 2011. Toutefois, cette comparaison a des limites. En effet l'Union Européenne n'est pas, à la différence des États-Unis, un pays. Et s'il existe une volonté commune de vivre ensemble, pour l'heure l'Union européenne est surtout un marché unique avec des économies et des façons de penser l'économie assez différentes comme l'illustre la récente crise de la zone euro.

Bibliographie

1. Gérard Bokanowski Europe-USA: partenaires ou concurrents? Rencontre «PanAlp 2007».
2. Les 5 et 6 janvier à INNSBRUCK.
3. http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89conomie_de_l'Union_europ%C3%A9enne
4. Rapport d'information sur les relations entre l'Europe et les États-Unis Axel Poniatowski, Commission des affaires étrangères, Assemblée nationale, 2005, 152 p.

INVESTMENT IN MARKETABLE SECURITIES: CASE OF SECURITIES MARKETS IN SPAIN

Victor GARCIA-VAQUERO, PhD, Associate Professor, Bank of Spain
Radu CUHAL, PhD, Associate Professor, National Bank of Moldova
Ludmila STARIȚINA, PhD, Associate Professor, National Bank of Moldova

Piețele de valori mobiliare din Spania au o istorie lungă în cadrul sistemului financiar. Din 1940, când Bursa de Valori din Madrid a reluat tranzacționarea cu acțiuni și obligațiuni de stat, prin instituționalizarea recentă a securitizării creditelor ipotecare, și până la crearea piețelor cu futures și options la sfârșitul anilor 1980, piețele de valori mobiliare și-au îndeplinit rolul lor ca un vehicul pentru transferul de fonduri și de riscuri între agenții economici.

În această privință, este important să subliniem că dezvoltarea piețelor de valori mobiliare a mers mână în mână cu dezvoltarea economiei spaniole în sine și a fost influențată de internaționalizarea treptată și de reglementarea piețelor financiare globale.

Această lucrare încearcă să descrie unele dintre cele mai relevante aspecte ale piețelor de titluri de valoare în Spania, și anume comercializarea și investițiile în titlurile de valoare negociabile. În special, este făcută o încercare pentru a analiza mai bine zona de cerere pentru titluri de valoare negociabile.

Securities markets in Spain underwent a long history within the financial system. Since 1940s, when the Madrid Stock Market resumed trading in shares and government bonds, through the recent institutionalization of mortgage securitization, and up to the creation of futures and options markets at the end of the 1980s, the securities markets have fulfilled their role as a vehicle for transferring funds and risks between economic agents.

In this regard, it is important to emphasize that the development of the securities markets was going hand in hand with the development of the Spanish economy itself and was influenced by the gradual internationalization and deregulation of the global financial markets.

This paper attempts to describe some of the most relevant aspects of the securities markets in Spain, viz. the issue, trading of and investment in marketable securities. In particular, an attempt is made to analyze more thoroughly the area of demand for marketable securities.

Throughout the 1970s the hegemony of private banks as intermediaries in the flow of finance and the existence of high investment and reserve requirements blocked the advance of the primary securities markets, as they were earmarked for privileged financing.

In this context, the rapid revaluation of secondary market prices (which set the stock market capitalization ratio in 1974 at over 45% of GDP) combined with the oil crisis and the subsequent uncertainty over the political transition opened the way for a slump in share prices and stock market activity which lasted until the beginning of the 1980s. The total Madrid Stock Market index, which includes price variation and profit reinvestment, fell by 55% in nominal terms and 83% in real terms between January 1974 and January 1980.

The Bank of Spain's more active monetary policy - the progressive reduction of reserve requirements and the spread of financial disintermediation, linked to the recent upsurge in unitized and non-resident investment - created the conditions for the remarkable growth of the securities markets in the 1980s and early 1990s.

The trading of variable yield securities and private fixed income securities on the stock markets grew steadily during the period from 1981 to October 1987, particularly in the last two years, while at the same time private issuers obtained flexible financing. However, the stock market's difficulty in absorbing the volumes of public debt (securities were still in the form of "physical" paper certificates and the former brokers had little incentive to distribute these instruments) made it advisable for the financial authorities to create a Book-Entry System for Public Debt (SAC DE) in 1987, which later formed the core of the present public debt market. In effect, the Treasury's need to transform its financing structure as a result of the reduction in reserve requirements and Treasury borrowing from the Bank of Spain - along with the change in the handling of monetary policy designed by the Bank after the generalization of open market operations - were the basic factors which led to the introduction of this new system of holding, trading and settlement of government securities.

From 1989 onwards, the reform of the securities market contributed to greater operating efficiency and increased competitiveness in the securities industry in general, and in the stock market in particular, by merging the four trading centers into a fifth, electronic stock market, by strengthening stock market intermediaries and by improving monitoring by a public body. Similarly, the Securities Market Act gave overall backing to the book-entry public debt market and laid down the conditions for creating and developing other organized markets.

In this regard, from 1990 onwards the large debt portfolios in the hands of financial institutions and non-residents along with the tremendous instability in international financial markets gave rise to the creation of the financial futures and options markets. Initially, transactions were on fixed income instruments, which provided for hedging operations, arbitrage and speculation on public debt. Subsequently, trading was extended to operations on variable yield instruments.

The panorama thus described illustrates highly specialized, as well as highly integrated, securities markets which have a number of common features:

- they are organized markets in that they are subject to a set of defined rules for trading and settlement of securities, as well as clear regulations on price setting;
- they are open markets for investors and issuers (since either group may freely enter to place savings or obtain financing), whereas they are closed for intermediaries insofar as only market members may execute the orders in each trading centre. Intermediaries, therefore, enjoy exclusive trading of the securities admitted to these official markets, although the orders may be channeled by any other financial intermediary;
- transactions are carried out electronically and continuously and trading is delocalized - there is no physical trading centre - while the quotation and spread of prices takes place on a daily basis, uninterruptedly, over a long period;
- marketable securities are in the form of book entries, enabling settlement and clearing of cash and securities to be performed daily and without physical movement of securities; and finally;
- they are markets monitored by a public body which, among other tasks, controls the setting of prices, undertakes the supervision of securities market participants and lays down market rules and procedures.

Following this description of the basic features, the next section will analyze the most relevant elements of the primary and secondary securities markets.

The issue and trading of marketable securities

In discussing Spanish financial markets it is helpful to differentiate two broad groups of issuers: public and private. With regard to the first group - principally, the general government sector - the central government is the biggest issuer of negotiable securities in Spain. Suffice it to say that in 1992 the net supply of central government securities accounted for more than 50% of all issues in the primary securities market. As regards the second group, the chief issuers are non-financial companies, credit institutions - in particular banks and savings banks - and nonresidents. All the private institutions issue securities, both debt and equity.

As regards the types of instrument issued in the securities markets, a distinction may be drawn between variable yield and fixed income securities in terms of their nature and, therefore, on the knowledge the investor has of the *Q priori* return on the securities. Securities may also be classified on the basis of their maturity as short-term securities i.e. those which mature in less than eighteen months - or medium and long-term securities.

With regard to the method of issue, private placements, public sale bids and tenders are the most usual.

The first method, private placement, is a widely used issuing procedure for private securities, particularly for company shares which are to be listed on the stock exchange for the first time. If private placement is to be open to the investment community as a whole, the issuer must reveal the criterion he will apply for distributing the securities, i.e. chronological order, volume of securities subscribed or type of investor. In this method of issue the placement price is usually known before the operation commences.

The second method, public sale bids, is the most widely used mechanism for private securities already listed on an organized market, and the subscription period, the features of the new issue, the proportion to which existing shareholders or bondholders may subscribe and the price of the issue are all announced publicly.

With the third method, tenders, once all the applications have been received from potential investors and classified by price and quantity, the issuer allocates the issue by fixing the minimum marginal price (maximum interest rate) at which he is prepared to receive tenders (or be indebted) and accepts all applications at a price over or equal to the minimum.

Trading of the securities takes place in the secondary markets

Though these are highly integrated, it must be said that a large degree of specialization exists, so that transactions are basically executed through two different trading centers: the stock markets and the book-entry public debt market.

Most trading and settlement of private securities takes place on the stock markets, with share transactions predominating. Nevertheless, a new segment of stock market trading of book-entry public debt has recently come on stream; however, though it is growing steadily, volume is not yet significant. In Spain the four independent

stock exchanges and the fifth interconnected electronic stock market are private organizations where quote trade and clearing settlement procedures are conducted in their entirety by private companies.

In contrast, the book-entry debt market is a public organization where most government debt trades are transacted and settled and which is structured around the Central Book-Entry Office managed by the Bank of Spain. Only the network and the systems of spread pricing are in the hands of private companies - called blind brokers - while trading, settlement and clearing is conducted with the technical support of the Bank of Spain, though it is the market members who are the active participants in this organization.

To conclude this analysis of issuance, trading and investment in the securities markets, the next section summarizes the key factors in the investment process in general, and the recent behavior of investment agents in the Spanish securities markets in particular.

Investment in marketable securities

As in all free markets, the price and volume of securities traded are determined by the forces of supply and demand.

In the case of primary markets, the confluence of issue and investment determines effective placement, on the understanding that a sharp increase in demand may raise prices and increase the volume of assets exchanged. To illustrate this, Graph 1 shows how the Treasury fixes the effective placement or issue allocated in response to demand. Likewise, in the secondary markets, the supply of and demand for securities simultaneously determine the volume of securities exchanged and the equilibrium price - or equivalent rate of interest, in the case of fixed income securities.

Traditionally, investment in securities has been more profitable than investment in banking instruments. Indeed, the disintermediation of financial flows prompts issuers (primarily nonfinancial companies and the government sector) to attempt to attract investment via higher returns than those offered on bank deposits. This situation, which appears self-evident, is simply one of the various factors which determine investment in securities.

Factors which influence investment in marketable securities

Investment has at least two aspects worthy of consideration. Firstly, each saver evaluates his preferences as regards liquidity, security, return and risk. Secondly, he assesses these preferences in the light of the prevailing market conditions to see if he can improve his level of satisfaction/wealth. To evaluate a market, investors thus need to discover how different financial markets operate.

It seems reasonable to believe that changes in preferences and/or in market conditions cause modifications of varying degrees of significance in the demand for securities. To gain a more thorough understanding of this demand, some of the aspects which determine savers' preferences are first summarized.

The liquidity of a marketable security (or of a financial asset in general) may be defined as its capacity for conversion into money (before its maturity date) without loss of value.

This concept has at least two dimensions when referring to a marketable security: certainty as regards the transaction price and settlement term. The former is de-

defined as the possibility of incurring losses at the time of execution. This depends on the variability of the price or quotation in the secondary market for the financial instrument in question, and is directly related to the concept of market risk discussed elsewhere in this paper. The second dimension is the period of time which elapses between executing the operation and obtaining the amount in cash. This consideration is especially relevant for international investors, as they operate in several securities markets and settlement terms are different, causing collection and payment lags. For a security to have high liquidity ownership must be widely distributed, i.e. there should be a large number of holders for each issue.

The preference for liquidity shown by a saver is a logical consequence of aversion to the risk inherent in the ever-unforeseeable future.

Security depends on the issuer's capacity to pay the holder of the instrument the periodic income and to repay the principal at maturity. In Spain, as in other developed markets, security is analyzed by specialized entities called rating agencies, which evaluate the capacity of issuers to pay interest and capital (whichever may be the case), assigning them a specific grading (or valuation).

The return on a marketable instrument is defined as the nominal income generated over a specified period, usually a year. This income may take many forms: interest, in the case of fixed income securities (five and ten-year bonds), and dividends or capital gains in the case of variable yield instruments (shares). In general, the return on five and ten-year bonds may be known beforehand if they are not securities with variable or indexed interest rates, while the return on shares (dividends and price variations) is not known *ex ante*.

The concept of return needs to be complemented by that of risk or, more specifically, by that of market risk. Thus, to define a saver's preferences it is necessary to fix the most favorable risk/return relationship. The market risk of a security is viewed as the possibility of incurring capital losses as a consequence of the variation in market prices. This type of risk is usually measured as the standard deviation of rates of return from an average.

Lastly, it would not be possible systematically to analyze savers' preferences and, consequently, explain their behavior without including two basic constraints: tax and inflation.

The tax treatment of each investor, involving aspects such as the tax levied on the return or the treatment of capital gains or losses is a decisive factor when studying securities investments. Thus, we talk about return after tax, or net of tax returns, when considering the return from which the tax accruing to the tax authorities has been deducted. Obviously, more lenient tax treatment of income and/or capital gains boosts the demand for securities.

Likewise, the inflation rate, and even more so the estimated inflation rate, adversely affects the investor's final return in that the higher expected inflation is, the lower the purchasing power of the investor. Thus, we talk of real return net of taxes for the final return an investor obtains after deducting the taxes he must pay, and *ex ante* (or forecast) or *ex post* (observed) inflation.

As already indicated at the beginning of this section, the second factor which

affects securities investments is the saver's perception of the markets. This makes it essential to understand the modus operandi of the different securities markets so as to make an assessment of the market.

Briefly, some of the more usual indicators used by portfolio managers (investors) to analyze market position and prospects are detailed below.

Firstly, in fixed income markets - either public or private - two factors are constantly evaluated: expected inflation and interest rate expectations.

It has been noted above how the saver attempts to maximize real return in order to optimize his level of satisfaction/wealth. Consequently, given that investors as a whole demand of the market a specific real interest rate, an increase in expected inflation causes a rise in the nominal interest rate demanded by investors. The price of fixed income assets then falls, with a resulting capital loss. Therefore, there is, in general, a direct relationship between the expected inflation rate and the nominal interest rate required in a bond market.

Interest rate expectations (bullish, holding steady, or bearish) should be evaluated by analyzing the temporal structure of interest rates. The graphic representation of this structure is called a yield curve, which is a line linking the market interest rates on securities, ordered according to maturity dates at a given moment in time.

A rising yield curve suggests that expectations are bullish as regards interest rates, since market rates are progressively higher the longer the terms. In this situation, potential investors in bonds will have an incentive to invest in shorter maturities in the hope that interest rates will rise, enabling trades to be transacted at higher rates. By contrast, an inverted yield curve reflects bearish expectations about interest rates and, consequently, savers will have a greater incentive to invest in longer-term securities in order to obtain capital gains - if the expectations are realized.

Secondly, in the variable yield markets there is a third variable, which - in addition to having an effect in the same direction, albeit to a differing degree from the two factors described above - also plays a decisive role in share prices: expectations about net earnings per share.

Obviously, there is a direct relationship between this variable and the share price, since an increase in earnings per share will allow an increase in the dividend paid out to the shareholder and, consequently, the investor would be prepared to pay a higher price for that share. In these circumstances, then, what is really relevant is to assess how much may be paid for a particular share.

In order to evaluate the stock market as a whole, or one share in particular, a widely used indicator is the PER ratio (price/earnings ratio). This indicator determines the number of monetary units which investors are paying for each monetary unit of net profit obtained by the company or, what amounts to the same thing, the number of years a shareholder would take to recoup his investment in profits.

With the ratio thus defined, a share with a low PER would mean that it is undervalued and, therefore, that its price has upward-trending potential. Conversely, a high PER would mean that a share is overvalued by the market and there would, consequently, be expectations of a fall in its price.

Finally, stock market indices should be mentioned as indicators of ex post (historic) return or as quick guides to the behavior of a whole market. These indices, which are used for both bonds and shares, are based on a specific composition and weighting of the securities which make up the sample, as well as a specific calculation formula. Notably, the indices reflect the average behavior of a number of selected securities; observation of movements in the sample quickly reveals the trend for the whole market.

References

1. Bernanke B., Laubach T., Mishkin F., Posen A. Inflation Targeting – Lessons From the International Experience, Princeton University Press, Chicester - West Sussex, 1999.
2. Cărare A., Schaechter A., Stone M., Zelmer M., Establishing initial conditions of securities market in support of inflation targeting, IMF Working Paper nr.102, 2002.
3. Debelles G., Inflation Targeting in Practice, IMF Research Department Paper nr. 35, 1997.
4. Iorga E., Salater W., Pitulea G., Cazacu C., Țintirea directă a inflației în Republica Cehă, Polonia și Ungaria: implementare și performanțe, BNR, 2004.
5. Mishkin F., Inflation Targeting in Emerging Market Countries, NBER Working Paper nr. 768, Cambridge, Massachusetts: National Bureau of Economic Research, 2000.
6. Popa C., Țintele alternative în orientarea politicii monetare, BNR – Caiete de studii nr. 9, 2000.

ПРИОРИТЕТЫ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ В НОВЫХ УСЛОВИЯХ

Иван МИХАСЬ-ФЕНКОВСКИЙ, доктор экономики, профессор, Львовский
Национальный Университет

Раду КУХАЛ, доктор экономики, доцент, Национальный Банк Молдовы

Людмила СТАРИЦЫНА, доктор экономики, доцент,
Национальный Банк Молдовы

Criza financiară globală a demascat mai multe probleme ale teoriilor existente de politică monetară și punerea acestora în aplicare de către băncile centrale. Ca urmare, există tot mai multe discuții cu privire la obiectivele și funcțiile băncilor centrale, precum și rolul lor în procesele de stabilizare macroeconomică. Un interes deosebit în timpul dezbaterilor actuale este generat de discuția problemei inter-relației dintre politica monetară și stabilitatea financiară în perioada post-criză. În vederea punerii în aplicare a programelor de post-criză, în majoritatea țărilor care au fost afectate de criză, a fost necesar de a dezvolta noi metode neconvenționale de cooperare între guverne și băncile centrale.

The global financial crisis has exposed several problems of the existing monetary policy theories and their implementation by the central banks. As a result, there are more and more discussions concerning the central banks objectives and functions, as well as their role in the macroeconomic stabilization processes. A special interest during the current debates is generated by the discussion of the inter-relation issue between the monetary policy and the financial stability in the post-crisis period. In order to implement the post-crisis programs in most of the countries which were affected by the crisis, it was necessary to develop new unconventional methods of cooperation between the governments and the central banks.

Мировой финансовый кризис выявил немало проблем в теории и практике денежно-кредитной политики центральных банков (ЦБ). В результате активизировались дискуссии, посвященные анализу целей и функций ЦБ, их роли в процессах макроэкономической стабилизации. Особое место в ходе современных дебатов занимает обсуждение проблемы взаимосвязей денежно-кредитной политики и финансовой стабилизации в посткризисный период. Для реализации антикризисных программ в большинстве стран, затронутых кризисом, потребовались новые нетрадиционные формы взаимодействия ЦБ и правительства.

Целевые приоритеты центральных банков в посткризисный период

До последнего кризиса в монетарной теории и практике исходили из того, что ЦБ отвечает за достижение трех основных (конечных) целей: 1) поддержание стабильности цен (покупательной способности национальной валюты); 2) обеспечение финансовой стабильности; 3) предоставление ликвидности финансовым посредникам в кризисных условиях. Как показало исследование 146 национальных ЦБ, проведенное Банком международных расчетов (BIS), именно такая приоритетность целей денежно-кредитной политики была характерна для них до глобального финансового кризиса.

В экономической теории принято подразделять цели денежно-кредитной политики на три уровня. Первый уровень – стратегические цели (конечные или долгосрочные). Обычно они закреплены в законе о центральном банке или иных законах. ЦБ может лишь стремиться к их достижению, воздействуя на цели второго уровня – тактические (промежуточные или среднесрочные). ЦБ выбирает базовую монетарную переменную и таргетирует ее желательные значения на среднесрочный период. До последнего времени выбранная ЦБ (в ряде стран совместно с министерством финансов) базовая монетарная переменная определяла режим денежно-кредитной политики, например, таргетирование инфляции, денежных агрегатов, валютного курса. Конкретные значения монетарной переменной на текущий финансовый год формировали цели третьего уровня – операционные, к которым относятся в США, например, ставка по федеральным фондам.

Как показал глобальный финансовый кризис, и в развитых странах, и в странах с формирующимся рынком ЦБ не смогли обеспечить эффективное достижение стратегических, тактических и операционных целей национальной денежно-кредитной политики. Во многом это было связано с тем, что в последнее десятилетие существенно ускорились процессы финансовой глобализации и интеграции национальных финансовых рынков. В результате национальная денежно-кредитная политика становилась все более восприимчивой (чувствительной) к трансграничным (внешним) шокам. В свою очередь, это обусловило необходимость пересмотра стратегических целей деятельности ЦБ, смены приоритетов при определении тактических и операционных целей денежно-кредитной политики.

До кризиса считалось, что ЦБ может проводить эффективную денежно-кредитную политику, если он независим при принятии операционных решений, прежде всего при определении официальной (политической) краткосрочной процентной ставки. Предполагалось, что, используя данный инструмент, ЦБ мог обеспечивать достижение различных целевых показателей, например, по уровню ликвидности или инфляции, или темпам экономического роста (максимально возможному уровню занятости). Значение последних переменных, в свою очередь, устанавливало национальное правительство, в том числе совместно с национальным ЦБ.

В ходе глобального финансового кризиса выяснилось, что, манипулируя уровнем политической процентной ставки, ЦБ даже в странах с развитым финансовым рынком не смогли достичь желательных значений макроэкономических показателей. Кроме того, оказалось, что обеспечение стабильности цен (покупательной способности национальных денег) не гарантирует стабильности национальной финансовой системы. Более того, в определенных условиях политика поддержания стабильности цен может противоречить стремлению к финансовой стабильности, и наоборот.

Представляется важным, что с уроками финансового кризиса связано несколько главных теоретических и практических вопросов:

- может ли ЦБ в условиях высокой интеграции национальных финансовых рынков проводить процентную политику без учета ситуации на мировых рынках;

- может(должен) ли ЦБ, устанавливая краткосрочную процентную ставку (коридор процентных ставок), добиваться целевого значения темпов инфляции или других макроэкономических показателей;

- должно ли обеспечение стабильности цен быть основным приоритетом деятельности национального ЦБ или ему следует прежде всего сосредоточиться на поддержании макрофинансовой стабильности;

- какими должны быть институциональные рамки взаимодействия ЦБ, других финансовых регуляторов и национальных правительств?

Однозначных ответов на эти вопросы пока нет. Обработка и анализ эмпирических данных, разработка новых теоретических моделей, поиск консенсуса между ветвями политической власти (в том числе и на международном уровне) требуют времени. Но уже в настоящее время ученые – финансисты, банкиры выработали общие системные подходы к ответам на поставленные вопросы.

Во-первых, национальная процентная политика должна учитывать тренд мировых процентных ставок. В условиях, когда национальные субъекты привлекают долгосрочные заимствования на мировом рынке, ЦБ вынужден подстраивать свои краткосрочные ставки к уровню среднемировых долгосрочных процентных ставок. Поэтому свобода маневра в процентной политике у национального ЦБ в настоящее время ограничена.

Во-вторых, использование ЦБ только политической процентной ставки для достижения целевых значений макроэкономических переменных может не дать нужных результатов, если национальные финансовые посредники не используют операции рефинансирования ЦБ для пополнения своей ресурсной базы. Данное положение особенно актуально в период резкого сжатия национального межбанковского рынка или в условиях, когда коридор политических процентных ставок не ограничивает верхнюю границу процентных ставок межбанковского рынка.

В-третьих, сегодня важно поддерживать макрофинансовую стабильность. По мнению профессора Лондонской школы экономики С. Гудхарта, для достижения этой цели следует создавать дополнительный набор макропруденциальных инструментов. Вопрос о том, какой институт должен отвечать за мониторинг и регулирование системных рисков, пока остается предметом острых теоретических и политических дискуссий.

Сегодня большинство ученых-экспертов признают: хотя все еще применяются разработанные в 1980-е годы формулировки целей различных режимов денежно-кредитной политики, их толкование расширилось. Следовательно, и содержание неизбежно будет переосмыслено. В ходе многочисленных эмпирических исследований было выявлено, что между целями денежно-кредитной политики и функциями ЦБ часто возникают серьезные противоречия, а в ряде случаев обнаруживается их несовместимость, например, между целью поддержания стабильности цен и функцией кредитора последней инстанции. Еще в 2004 году М. Обстфельд и А. Тейлор, проанализировав развитие глобальных рынков капитала, пришли к выводу, что при проведении денежно-кредитной

политики нельзя одновременно достичь трех целей – иметь операционную независимость ЦБ, сохранить открытость рынка капитала и поддерживать фиксированный валютный курс. Таким образом, в рамках провозглашенной ими трилеммы денежно-кредитной политики монетарные власти могут достичь лишь двух целей. Это потребовало разработки новых теоретических подходов и аналитических моделей. Появились предложения по модификации институциональных рамок организации деятельности ЦБ и их взаимодействия с другими органами государственной власти.

В настоящее время ученые-банкиры пока еще не пришли к консенсусу относительно новой архитектуры современного ЦБ. В ходе дискуссий сформулировано несколько важных инновационных подходов к организации его деятельности как проводника денежно-кредитной политики. Они содержат рекомендации относительно функций, которые ЦБ должны выполнять в развитых странах и в странах с формирующимся рынком. Так, в ходе реформ финансового регулирования в развитых странах, в первую очередь в США и Великобритании, были предложены новые операционные инструменты, позволяющие ЦБ более эффективно воздействовать на долгосрочные инфляционные ожидания на денежном рынке и адекватно реагировать на негативные шоки в условиях низкой инфляции.

Ценовая стабильность и финансовый кризис

Как показывает изучение национальных законодательств, в законах о ЦБ в качестве основного приоритета их деятельности чаще всего зафиксирована именно ценовая стабильность. В зависимости от страны формулировки данной цели различаются: от поддержания стабильности внутренней покупательной способности национальной валюты до таргетирования инфляции (в полном или облегченном варианте). Только в сравнительно немногих странах данная цель не определена в законе о ЦБ как доминирующая (Австралия, Бразилия и Малайзия). В этих странах ценовая стабильность сформулирована более широко: поддержание стоимости национальной валюты (таргетирование валютного курса). Доминирование указанной цели денежно-кредитной политики может быть связано со стимулированием развития реальной экономики (например, в США и Малайзии) или с динамикой финансовых переменных (например, процентных ставок в ЮАР). Приоритет цели поддержания ценовой стабильности может быть зафиксирован или в конституции страны (например, в Польше), или в специальных законах о ЦБ, или в подзаконных актах и соглашениях, представляющих собой рабочую интерпретацию закона о ЦБ (в Австралии, Бразилии, Канаде, Израиле и Норвегии).

Эксперты Исследовательского Центра Банка Англии, проанализировав промежуточную цель ДКП 91 ЦБ за последние 30 лет, выявили следующие изменения: число стран, основной целью ЦБ которых было поддержание валютного курса, увеличилось с 30 до 47, таргетирование денежных агрегатов - с 18 до 39, таргетирование инфляции – с 8 до 54.

С конца 1960-х годов и до начала нынешнего века контроль над инфляцией во многих странах считали главной задачей для всех ЦБ. В силу этого «хорошей» практикой считалось проведение ЦБ антиинфляционной политики. Она предполагала, что благодаря разработкам монетарной теории и высокой

транспарентности решений по денежно-кредитной политике ЦБ могут эффективно воздействовать на будущие темпы инфляции, ограничивая ее установленными в документах (в положениях о денежно-кредитной политике) пределами. Прежде всего речь идет о модели опережающего поведения (forward-looking behavior model) Ф. Кюдланда и Э. Прескотта (1977 г.) и модели несогласованности ДКП во времени (time-inconsistency model) Р. Борроу и Д. Гордона (1983 г.). Благодаря им было установлено, что если экономические агенты понимают стратегические цели денежно-кредитной политики, то их ожидания будут способствовать успешному выполнению ЦБ своей миссии.

Таким образом, прогресс в борьбе с инфляцией повысил стабильность и долгосрочную предсказуемость денежно-кредитной политики. В результате хозяйствующие субъекты стали больше доверять политике ЦБ, в том числе в странах с формирующимся рынком. Однако развитие глобального финансового кризиса продемонстрировало, что целевая установка ЦБ на достижение ценовой стабильности не позволила избежать стремительного роста задолженности частного сектора (чрезмерного леввереджа), использования крайне рискованных бизнес стратегий, кредитной экспансии и формирования ценовых пузырей на рынках активов. Для их предотвращения и одновременного сохранения ценовой стабильности ЦБ были вынуждены вмешиваться в механизмы ценообразования на финансовом рынке, повышая процентные ставки и проводя валютные интервенции. Однако подобное вмешательство, как показала практика, способно не столько упорядочить положение на финансовых рынках, сколько закрепить уже сложившиеся искажения цен на разные группы активов и нанести значительный ущерб реальной экономике.

Выводы

Для преодоления противоречий между целями денежно-кредитной политики ученые-банкиры предлагают ЦБ до разработки новых комплексных моделей использовать сугубо прагматический подход: выделять все потенциально противоречивые меры и операции и ранжировать их значимость для национальной финансовой системы по критерию технической предсказуемости, возможности применения доступных инструментов денежно-кредитной политики или затратам на реализацию. Но вопрос, позволит ли подобный подход поддерживать финансовую стабильность, пока остается открытым.

В настоящее время в большинстве стран идет поиск новых подходов к определению приоритетов денежно-кредитной политики и целей деятельности национальных ЦБ. Включение в перечень полномочий ЦБ задач по поддержанию макрофинансовой стабильности, предотвращению надувания ценовых пузырей на рынках активов теоретически требует, чтобы ЦБ регулировал деятельность всех финансовых посредников. Но подобная концентрация полномочий может дать ему слишком большую власть над финансовой сферой и национальной экономикой, фактически обеспечив выход ЦБ из-под контроля парламентов и национальных правительств. В ходе осуществляемых финансовых реформ идет поиск новых форм взаимодействия парламентов, органов исполнительной власти и ЦБ, а также вносятся изменения в перечень полномочий (мандатов) самих ЦБ.

Библиография

1. Antohi D., Obstacole în calea eficientizării politicii monetare, Academia Română, I.C.F.M. "Victor Slăvescu", Editura Alpha, Buzău, 1998.
2. Cuhal Radu, L'analyse des methods de projection de l'offre, de la demande et des prix, Economie contemporaine, Centre d'Etudes et Recherches en Macroéconomie et Finance Internationale (CERMAFI), Volume 11, numero 4, 2002, pp.705-722,. Paris, France.
3. Cuhal Radu, Limitele și potențialul promovării politicii monetare și valutare a Băncii Naționale a Moldovei, Revista Economică, Centrul Internațional de Cercetare a Reformelor Economice, a 3-4, August, 2002. Chișinău-Sibiu. Moldova-România.
4. Frisch H., Teorii ale inflației, Central European University Press, 1997, traducere, editura Sedona, Timișoara, 1997, p. 101.
5. Hoggarth G., Introduction to monetary policy. Handbooks in Central Banking a 1. Issued by the Centre for Central Banking Studies. Bank of England. London, May, 1996, 26 p.
6. Goacher D., The Monetary and Financial System, The Chartered Institute of Bankers, 1995.
7. Escriva J., Fagan G., Empirical Assessment of Monetary Policy Instruments and Procedures in EU Countries, EMI Staff Papers, nr.2, May 1996.
8. Jonas J., Mishkin F.S., Inflation targeting in transition economies: some issues and experience in „Inflation targeting in transition economies: the case of the Czech Republic”, IMF Monetary and Exchange Affairs Department, 2003.
9. Marshall R., Swanson R., The monetary process: Essentials of money and banking. Houghton Mifflin Company Boston, 1974, 674 p.
10. Mishkin F.S., The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Sixth Edition Update. Columbia University. Addison Wesley Series in Economics, USA 2003, 737 p.
11. Mishkin F.S., Financial Stability and the Macroeconomy. The Quarterly Journal of Global Economies. Volume 28, number 1, September 2003, London, United Kingdom, 210 p.
12. Persson A., Torsten C., Tabellini G., Guido A., Monetary and Fiscal Policy, The MIT Press, 1994.

EMIGRATION: COSTS AND BENEFITS FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Tatiana LÎSÎI, PhD, Associate Professor, IRIM

Actualmente migrația forței de muncă a devenit un proces global, antrenând o gamă mare de populație, din procentajul căreia migrații moldoveni constituie un număr suficient de mare, raportând la numărul total al populației Republicii Moldova. Deci migrația este o problemă permanentă actuală datorită gradului major al coeficientului uman încadrat în acest proces.

Actualitatea acestei probleme oferă un răspuns pozitiv, deoarece migrația de muncă este un proces amplu, acutizat în special la începutul noului mileniu, determinat de cauze de ordin economic, politic și social.

This article is devoted to the investigation of a burning issue concerned with the external emigration in the Republic of Moldova. The present labor migration has become a global process, engaging many people, out of which the percentage of Moldovan migrants constitute a quite large number, compared to the total population of the Republic of Moldova. Migration is a permanent problem due to the current major human factor involved in this process. The topical interest of this issue provides a positive answer, because migration is a complex process, especially intensified at the beginning of new millennium caused by the economic, political and social factors.

Social crisis in Moldova, the poorest European country, is an acute one, and is caused by tens of thousands of Moldovan citizens who leave the country annually to work abroad. The collapse of the Soviet Union had a devastating impact on the Moldovan economy, triggering inflows to countries like Italy, Portugal, Spain and Greece. According to International Labor Organization, a Moldovan immigrant abroad on average earns about \$ 800 per month, an amount consistent compared with the average monthly salary in Moldova, about \$ 120. Wages received by them abroad, in some cases, are the only source of income for many families in Moldova.

Approximately one third of Moldovan is immigrants who graduated higher institutions but have dropped low paid public sector jobs. The number of Moldovans who want to emigrate has greatly increased in 2007, after Romania joined the European Union. One out of eight of Moldovans applied for Romanian citizenship, they can get if the applicant's parents and grandparents were Romanian citizens before 1940, when Moldova was part of Romania. One of nine children in Moldova has at least one parent abroad, mostly being brought up by relatives or, in some cases completely abandoned. Although, these children are financially supported, they face a number of risks.

Thus, migration has frightened Western Europe and governments; it is seen by most Moldovans as an opportunity. Going beyond the narrow boundaries of terminology, it is shown in the towns, villages and various organizations statistics. According to official data, Moldova has only 3.6 million people, of which 50% left to work abroad. And the number of those wishing to emigrate is constantly increasing.

Thus, migration is primarily the expression of disproportion between the country's economic and demographic development. At the time when this process reaches scale dimensions it indicates not only the lack of correspondence between the level of development and numerical growth of the population, but is also a reflection of the internal contradictions of society, and deep and persistent crisis situations in the country of origin. Labor demand in the labor market of receiving countries, transparent and permeable border, and favorable geographical situation (especially for Eastern European countries) leads to the migration increase, but also causes some negative effects occurring in conjunction with migration.

Migration of the Republic of Moldova is a complex process which historically ensured, to some extent, the society development, through vivid population mobility. Labor migration is a phenomenon that besides its advantages, offers and economic, political and social disadvantages. According to the International Organization for Migration (IOM), 40% of Moldovans live from the money received from relatives working abroad or in the European Union or in Russia. Moreover, according to the National Bank workers indirectly contribute to the raising of GDP, transferring in the country over 850 million dollars only in 2006.

At first glance, the prospects seem promising for most migration Basarabians. Safety at home and better paid jobs are the first of the various motivations that determine Moldovan to emigrate, especially, if their age is an impediment. Recently, it has won many followers among young people who chose to work abroad, instead of continuing their studies, especially since some European governments, such as Italian, even come to offer 170,000 Euro for training courses for Moldovan house keepers.

However to work in an EU country is not an easy job, especially because of the visa system. Sick to wait for days at embassies, many Moldovans prefer to avoid law and chose fast and risky illegal migration. Their adventure is often stopped by the police officers and over 3,000 Euro paid to smugglers remain lost forever.

If they still succeed to emigrate, most of them use at maximum the offered opportunity and do not come home for years. Their children are in the care of the grandparents, live the effects of loneliness: dropping out of school or even breaking the law. Entire villages are now just old men and children, who supervise the houses of young people who left for abroad. They wait for those that the foreign press seems terrified of: people who work hard and well for little money, and thieves, pimps, drug dealers, prostitutes. According to the Bureau for Migration and Refugees, nearly 90% of Moldavian girls who were attracted to prostitution networks abroad have children and were searching for a job to support their family.

However there are good aspects of this phenomenon, referred to the importance of the economy and improvement of living standards of the Republic of Moldova. Experience and financial savings accumulated there, abroad, are required to be implemented as investment here, in Moldova has been created a favorable climate for investments, conditions and opportunities to start a business that would provide a profit and that consequently would recover the national economy.

References

1. Wahba, Sade “Replacment Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations?” Report ESA Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York. 2000.
2. Stark, O. and Y. Wang “Inducing Human Capital Formation: Migration as a Substitute for Subsidies”, *Journal of Public Economics*, 86(1), 29-46, October, 2002.
3. Wagner, D., K. Head and J. Ries “Immigration and the Trade of Provinces”, *Scottish Journal of Political Economy*, Vol. 49, No. 5, pp. 507–525, 2002.
4. WORLD BANK, *Global Economic Prospects*, World Bank, Washington D.C., 2005.

„CAPCANELE” CREDITELOR UTILIZATE ÎN VEDEREA FINANȚĂRII AFACERII

Rina ȚURCAN, doctor în economie
Iuliu ȚURCAN, doctor în economie, IRIM

Finanțarea afacerilor poate fi efectuată din surse proprii și din surse împrumutate. În situațiile în care sursele proprii nu sunt suficiente, antreprenorul recurge adesea la surse externe de finanțare. În acest articol sunt discutate problemele cu care se confruntă antreprenorii când recurg la serviciile de creditare bancare. De multe ori, costurile de credit sunt considerabil mai mari decât cele estimate la prima etapă, ceea ce este legat de diverse „capcane”, privind metoda de rambursare a creditului, perioada de grație pe credit, metodele de calcul al dobânzii, comisioanele și alte „surprize neplăcute” cu care se confruntă antreprenorii.

Business financing can be performed from own sources as well as from borrowed sources. In situations when the own sources are not sufficient, the entrepreneur often resorts to external sources of funding. In this article the problems that the entrepreneurs face when they resort to domestic bank lending services are discussed. Often, credit costs are considerably higher than those estimated in the first phase, which is linked to various “traps” on the method of loan repayment, the grace period on credit, methods of calculating interest, commissions and other “surprises unpleasant” faced by the entrepreneurs.

Dezvoltarea unei afaceri atât la etapa inițială, cât și pe parcursul funcționării acesteia, necesită investirea mijloacelor bănești.

Actualmente, capitalul reprezintă principalul factor de producție, dezvoltarea afacerilor devenind practic imposibilă, fără a lua în considerare piața financiară și resursele pe care aceasta le pune la dispoziția agenților economici. Orice afacere, indiferent de gradul său de dezvoltare, implică un contact direct cu piața financiară, mai exact cu instituțiile care intermediază mobilizarea resurselor de capital și cu serviciile oferite de acestea.

Sursele potențiale de fonduri pentru finanțarea activității sunt:

- ◆ fondurile proprii și fondurile împrumutate de la familie și prieteni;
- ◆ creditele bancare;
- ◆ emiterea de acțiuni;
- ◆ emiterea de obligațiuni;
- ◆ finanțările din programe speciale;
- ◆ fondurile de capital de risc;
- ◆ leasing-ul;
- ◆ creditele de la furnizori și clienți;
- ◆ creditele pe efecte de comerț (factoring-ul și scontarea).

În așa fel, finanțarea afacerii poate fi efectuată din sursele proprii și din sursele împrumutate. În situațiile când sursele proprii nu sunt suficiente, antreprenorul recurge deseori la sursele externe de finanțare. Una din cele mai larg utilizate surse de finanțare externă a afacerii, în special pentru întreprinderi mici și mijlocii, este creditul bancar.

Creditul reprezintă o categorie economică, ce exprimă relații de repartiție a unei

părți din PIB sau din venitul național, prin care se mobilizează și se distribuie disponibilitățile din economie și se creează noi mijloace de plată, în scopul satisfacerii unor nevoi de capital și al realizării unor obiective ale politicii economice.

Creditul bancar reprezintă o sursă principală de fonduri, în special pentru firmele mici și mijlocii. Deseori accesul la credit al firmelor noi sau de mici dimensiuni este mai dificil. Conform altei abordări, creditul reprezintă relația bănească între o persoană fizică sau juridică, numită creditor, care acordă unei alte persoane, numită debitor, un împrumut în bani în general cu o dobândă stabilă în funcție de riscul pe care și-l asumă creditorul sau de reputația debitorului. Etimologic, cuvântul „credit” își are originea în limba latină „credium-creditare”, care înseamnă „a crede” sau „a avea încredere”, fapt ce scoate la iveală un element de ordin psihologic: încrederea, care presupune existența unei anumite culturi sociale, a unei „psihologii colective”, care diferă însă în timp și de la o colectivitate la alta.

Creditul bancar ca o sursă externă de finanțare a afacerii are un șir de avantaje la care se atribuie următoarele:

- ◆ obținerea de fonduri suplimentare, afară de cele proprii;
- ◆ stabilirea unei noi relații cu o instituție bancară care ar asigura ulterior accesul mai ușor la alte servicii furnizate de către banca respectivă;
- ◆ obținerea unui credit bancar atestă viabilitatea afacerii în fața altor investitori potențiali;
- ◆ necesitatea de a convinge banca de viabilitatea afacerii într-un mod îl impune și pe întreprinzător să-și analizeze obiectiv afacerea, starea ei economico-financiară și să identifice punctele tari, slabe, oportunitățile și riscurile specifice acesteia.

Pe lângă acele avantaje pe care le asigură creditul bancar, utilizarea acestuia condiționează și un șir de probleme și dificultăți. În așa fel, printre dezavantajele creditelor bancare pot fi menționate:

- ◆ „frica” băncilor de a acorda credite întreprinderilor nou-create care nu au experiență în domeniu și lipsește istoricul de finanțare;
- ◆ riscul de a pierde garanțiile depuse sau chiar riscul de faliment în cazul nerestituirii creditului;
- ◆ o parte de mijloace bănești care ar putea constitui profitul întreprinderii sunt direcționate pentru achitarea dobânzii și comisioanelor bancare;
- ◆ apariția unor restricții în gestionare afacerii condiționate de implicarea băncii creditoare;
- ◆ afacerea devine influențată de unele riscuri noi, cum ar fi riscul ratei dobânzii, riscul întreruperii creditării etc.;
- ◆ deseori, costurile creditelor sunt considerabil mai mari față de acele estimate de la bun început, ceea ce este legat de diferite „capcane” și „surprize neplăcute” cu care se confruntă antreprenorii.

Stabilirea performanțelor financiare ale împrumutaților se realizează pe baza unui set de indicatori economico-financiar, specifici pentru fiecare bancă. Cel mai frecvent folosiți sunt: gradul de lichiditate, gradul de solvabilitate, rata profitului și gradul de îndatorare. De obicei, apar două probleme: luarea în considerare a unui număr prea mic de indicatori determină o creștere a riscului unei posibile evaluări sumare a performanței financiare a clientului, pe când stabilirea unui număr prea mare de indicatori determină o creștere a timpului de fundamentare a deciziei de creditare.

Cu alte cuvinte, se impune determinarea unui set de indicatori care să aibă o importanță reală în determinarea bonității clientului.

După cum se constată din cele menționate, creditele bancare au atât avantaje, cât și un set mare de dezavantaje. Dacă un antreprenor pentru inițierea sau dezvoltarea afacerii sale nu are acces la o altă sursă de finanțare și decide să apeleze la un credit bancar, este foarte important ca să-și diminueze riscurile, evitând „capcanele” creditelor bancare. În acest context de idei, în continuare se vor examina capcanele creditelor bancare și trăsăturile acestora:

- ◆ metoda de rambursare a creditului;
- ◆ perioada de grație la credit;
- ◆ tipul dobânzii;
- ◆ metoda de calcul a dobânzii;
- ◆ comisionul.

Metoda de rambursare a creditului. În practică există mai multe metode de rambursare a creditelor. În funcție de metoda selectată se întocmește graficul de rambursare a creditului. În așa fel, rambursarea creditelor pe termen mediu și lung se poate face în două moduri: prin rate egale (anuități) și prin rate descrescătoare. Clientul are dreptul să aleagă modalitatea prin care dorește să ramburseze creditul.

Calculule efectuate demonstrează că există mai multe avantaje în cazul rambursării creditului prin rate descrescătoare, cum ar fi dobânda totală plătită, mult mai mică decât în cazul rambursării prin rate egale. Dobânda poate fi calculată în baza diferitor solduri:

- ◆ dobânda de la soldul inițial;
- ◆ dobânda de la soldul lunar;
- ◆ dobânda de la soldul zilnic.

Pentru argumentarea eficienței aplicării acestor trei metode de determinare a dobânzii în funcție de sold se propun calculule concrete care reflectă cheltuielile suportate de antreprenor în cazul utilizării acestora.

În continuare se va examina situația în care un antreprenor solicită un credit în sumă de 10000 lei pe un termen de 15 luni cu o rată anuală a dobânzii de 16%. În tabelele ce urmează este prezentat graficul de rambursare a creditului în funcție de sold de la care se determină dobânda bancară. În cazul în care dobânda se calculează de la soldul inițial, se obține graficul de rambursare, prezentat în tabelul ce urmează.

Tip de dobândă. Dobânda poate fi definită ca fiind o formă de remunerare a creditului de către debitor (clientul băncii), pentru folosirea capitalului împrumutat. Astfel, dobânda poate fi caracterizată ca un preț al capitalului împrumutat și poate fi analizată atât ca mărime absolută, cât și ca mărime relativă (sub formă de rată procentuală).

În funcție de stabilitatea sa în timp, dobânda la credit poate fi de două tipuri:

- ◆ fixă - ratele lunare vor rămâne aceleași pentru o perioadă de timp stabilită în contractul de creditare;
- ◆ flotantă – ratele de dobândă se pot modifica în cazul dacă banca adoptă astfel de decizii, fiind neglijată opinia celui ce beneficiază de acest credit.

Comisioanele. Deseori, eliberarea unui credit, impune achitarea unor sume suplimentare pentru faptul că banca a oferit creditul. În așa fel, comisionul poate fi de diferite tipuri:

- ◆ comision unic la debursare – se achită o singură dată la acordarea creditului;

Tabelul 1: Graficul de rambursare a creditului cu dobândă de la soldul inițial

Perioada	Soldul la începutul perioadei, lei	Dobânda bancară	Suma rambursată a creditului	Soldul final	Dobânda cumulată
1	10000	133,33	666,67	9333,33	133,33
2	9333,33	133,33	666,67	8666,67	266,67
3	8666,67	133,33	666,67	8000,00	400,00
4	8000,00	133,33	666,67	7333,33	533,33
5	7333,33	133,33	666,67	6666,67	666,67
6	6666,67	133,33	666,67	6000,00	800,00
7	6000,00	133,33	666,67	5333,33	933,33
8	5333,33	133,33	666,67	4666,67	1066,67
9	4666,67	133,33	666,67	4000,00	1200,00
10	4000,00	133,33	666,67	3333,33	1333,33
11	3333,33	133,33	666,67	2666,67	1466,67
12	2666,67	133,33	666,67	2000,00	1600,00
13	2000,00	133,33	666,67	1333,33	1733,33
14	1333,33	133,33	666,67	666,67	1866,67
15	666,67	133,33	666,67	0,00	2000,00
Total	-	2000,00	10000	-	-

◆ comision pentru examinare și aprobare – se achită o singură dată la acordarea creditului;

◆ comision lunar pentru administrare – se achită fiecare lună o dată cu achitarea dobânzii și cu rambursarea creditului.

În perioada actuală, în Republica Moldova din cele trei tipuri existente de comisionare, cel mai răspândit este comisionul unic la debursare.

În cazul în care dobânda se calculează de la soldul lunar, se obține graficul de rambursare, prezentat în tabelul 2.

În baza calculelor prezentate se constată că antreprenorul economisește 933,33 lei, adică dobânda achitată băncii este de circa 2 ori mai mică, decât în cazul aplicării graficului de rambursare a creditului cu dobândă de la soldul inițial.

Perioada de grație la credit (vacanța de credit) reprezintă timpul convenit între părțile contractante în care un anume credit este obținut și folosit de debitor fără ca acesta din urmă să înceapă restituirea împrumutului în tranșe sau dintr-o dată. Deși nu este o practică nouă pe piața bancară, perioada de grație la creditele bancare este unul dintre cele mai puternice instrumente de marketing din ultimii ani. Înainte de a afla costurile totale ale creditului, clienții sunt informați că pot sta liniștiți o perioadă de timp pentru că „sunt în perioada de grație”. Uneori restituirea creditului se face din rezultatele obținute pe baza folosirii lui. Cu toate că deseori antreprenorii se bucură de vacanțele de credit, calculele demonstrează că în cazul aplicării acesteia dobânda achitată băncii devine considerabil mai mare.

O mare problemă a creditelor, întâlnită frecvent în țara noastră, este aceea a rambursării anticipate a împrumutului. În prezent, atât băncile autohtone, cât și cele

Tabelul 2: Graficul de rambursare a creditului cu dobândă de la sold lunar

Perioada	Soldul la începutul perioadei, lei	Dobânda bancară	Suma rambursată a creditului	Soldul final	Dobânda cumulată
1	10000	133,33	666,67	9333,33	133,33
2	9333,33	133,33	666,67	8666,67	266,67
3	8666,67	133,33	666,67	8000,00	400,00
4	8000,00	133,33	666,67	7333,33	533,33
5	7333,33	133,33	666,67	6666,67	666,67
6	6666,67	133,33	666,67	6000,00	800,00
7	6000,00	133,33	666,67	5333,33	933,33
8	5333,33	133,33	666,67	4666,67	1066,67
9	4666,67	133,33	666,67	4000,00	1200,00
10	4000,00	133,33	666,67	3333,33	1333,33
11	3333,33	133,33	666,67	2666,67	1466,67
12	2666,67	133,33	666,67	2000,00	1600,00
13	2000,00	133,33	666,67	1333,33	1733,33
14	1333,33	133,33	666,67	666,67	1866,67
15	666,67	133,33	666,67	0,00	2000,00
Total	-	2000,00	10000	-	-

europene percep penalități extrem de mari, de cinci procente sau chiar mai mult din valoarea creditului rambursat în avans. Acest fapt îngrădește, de asemenea, libera concurență, în condițiile în care beneficiarul creditului dorește să se mute la o altă bancă, ce-i oferă condiții mai avantajoase de creditare sau vrea să-și refinanțeze creditul, fie pentru obținerea unei sume mai mare de bani, fie pentru a scădea costul împrumutului, prin majorarea perioadei de rambursare, reevaluarea garanțiilor sau scăderea dobânzii.

Potrivit directivei europene de creditare aflate în curs de adoptare, beneficiarul unui credit va putea rambursa în avans respectivul împrumut fără a plăti nici o penalizare, ceea ce va duce, firește, la creșterea competiției dintre bănci și, în ultima instanță, la scăderea costurilor. De altfel, problema costurilor, mai cu seamă a celor ascunse, este a treia mare problemă a creditelor bancare. Din acest motiv, directiva europeană obligă băncile să-și informeze clienții cu privire la toate costurile unui împrumut, înainte ca acesta să semneze contractul de creditare.

În concluzie, se poate de menționat că creditul bancar ca o sursă de finanțare poate soluționa un set de probleme legate de insuficiența mijloacelor financiare, dar în cazul când „capcanele” posibile ale acestuia nu sunt prevăzute, el poate dăuna și înrăutăți starea financiară a întreprinderii.

Bibliografie

1. Nicolescu Ovidiu. Ghidul managerului eficient, Editura Economică, București, 1993.
2. Solcan A., Managementul micului business, Editura ASEM, Chișinău, 2001.
3. Dardac N., Vasca T., Monedă și credit, București, 2001.
4. Basno C., Dardac N., Riscurile bancare, Cerințe prudențiale monitorizate, EDP, 1999.
5. www.winrock.org.md.

3

AJUSTAREA DREPTULUI NAȚIONAL LA LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ

ВЗАИМООТНОШЕНИЕ ПРАВА И МОРАЛИ В ПРАВАХ ЧЕЛОВЕКА

*Михаил БЫРГЭУ, доктор юридических наук, профессор
Светлана ГЕОРГИЕВА,
Комратский государственный университет*

În societate, relațiile dintre oameni sunt reglementate de sistemul de valori sociale, normele de drept și normele morale. Dreptul și morala sunt elementele esențiale ale culturii umane. Caracterul interdependent al acestora constituie un interes prioritar pentru știința juridică.

The interaction 's specificity of the law and the morality in the sphere of the people 's rights are connected with the object of the interaction. These are the basic foundations of the public life, that have a special significance.

The problem consists in the examination of the question of the moral and legal fundamentals, in the mechanism of the mutual influence of the law and morality, in a question of the consolidation of moral values with the legal language in the juridical documents.

Отношения между людьми в обществе регулируются системой социальных норм. Основными из них являются нормы морали и нормы права. Право и мораль являются важнейшими элементами человеческой культуры, всегда выступающие в тесном взаимодействии, представляющие для юридической науки приоритетный интерес.

Нормы морали выражаются в правилах, которые складываются естественным путем в процессе жизни общества и выражающие представления людей о добре и зле, о справедливости, долге, чести. Это неписанные правила, они живут в сознании людей и передаются от поколения к поколению, но при этом могут значительно изменяться. Соблюдение норм морали обеспечивается, как правило, возможностью применения мер общественного воздействия, но все-таки человек руководствуется главным образом теми или иными моральными нормами в силу своего внутреннего убеждения в необходимости такого поведения. Внутренним гарантом морали является совесть.

Моральные (нравственные) нормы складываются в общественном мнении и им же охраняются от нарушений. Юристы по роду своей деятельности изучают, толкуют, применяют, прежде всего, правовые нормы. Но они для оценки поведения субъектов правовых отношений и правильного разрешения возникающих коллизий постоянно обращаются и к этическим критериям, ибо в основе права лежит мораль.

Что касается норм права, то они являются одним из видов социальных норм, которые существенно отличаются от всех других, прежде всего тесной связью с государством. Государство устанавливает только нормы права, никакие другие социальные нормы государством не создаются. Охраняет от нарушений государство также только правовые нормы, а соблюдение других социальных норм

обеспечивается мерами общественного воздействия. Из всех социальных норм только нормы права закрепляются в официальных юридических актах государства.

Особенность данных норм заключается также в том, что, являясь государственными велениями, они четко указывают, что дозволено делать участникам регулируемых отношений (т.е. какие у них есть юридические права), что они должны делать (т.е. какие у них юридические обязанности) и что им делать нельзя (юридические запреты), а также какие меры применяются к нарушителям этих предписаний.

Так, например, изречение древних: «Право есть искусство добра и справедливости»[1] раскрывает органическую связь права и морали, согласно данному утверждению, законы должны быть справедливыми и гуманными.

Общечеловеческие нормы морали, прежде всего это нравственные ценности. Права человека тесно связаны с моральными ценностями. Данные понятия либо дополняют друг друга, либо во взаимосвязи имеют общее значение. Когда речь идет об уважении прав и свобод человека, имеется в виду степень развития моральных отношений в обществе, которые непосредственно связаны с правами человека. Права человека также являются ценностью, которая объединяет другие моральные категории.

Во всех случаях взаимное благотворное влияние, дополнение друг друга и взаимодействие морали и права не должны подвергаться подмене: право не должно разрушать целостного морально-правового обеспечения функционирования человеческой первоосновы, и, с другой стороны, предупреждать против превращения свободы в произвол, в хаос и вседозволенность. Так что при всей важности моральных начал в жизни людей, последовательно философское понимание права требует того, чтобы оно получило самостоятельную, «суверенную» трактовку и обоснование.

Вопрос о взаимодополнении морали и права в конструкции прав человека не исчерпывается констатацией глубокого нравственного значения этого правового института, в котором не приходится сомневаться.

Проблема состоит в рассмотрении вопроса сочетания и дополнения моральных и правовых основ, механизма взаимного влияния права и морали, в вопросе о необходимости закрепления моральных ценностей правовым языком в юридических документах. Рассматривая с этой позиции всю правовую систему, можно отметить, что она несет огромный нравственный потенциал, правовые нормы во многом основаны на устоявшихся нравственных принципах. Однако только в институте прав человека воплощены самые важные принципы совместного человеческого бытия, которые невозможно свести только к правовым или только к моральным нормам. В этом смысле, институт прав человека приобретает значение базовой ценности гражданского общества.

Специфика взаимодействия права и морали в области прав человека связана с тем, что предметом взаимодействия являются обладающие особой значимостью основополагающие принципы общественной жизни. В правах человека эти принципы декларируются в качестве морально-политических целей общества и

защищаются при помощи юридических институтов. Вторая часть не может реализоваться без первой, но и первая, является необходимым этапом для возникновения собственно правовых механизмов обеспечения декларированных ценностей.

Ссылаясь на литературные и религиозные памятники, исторические летописи, хроники, запечатлевших правила человеческого бытия и изучая Положения Великой хартии вольностей, (1215 г.), Билля о правах (1685 г.), Хабеас корпус акта 2 (1679 г.) [2], можно отметить, что во времена принятия этих документов они не являлись всеобщими юридическими правами в полном смысле слова. Тем не менее, эти документы заложили основу дальнейшего развития процессуальных правовых механизмов, обязывающих государственную власть к соблюдению прав человека, которые имеют практическую сторону применения и сегодня.

Однако необходимо отметить, что вопрос о механизме и характере их взаимодействия является достаточно сложным как в теоретическом, так и в практическом плане. От этого вопроса во многом зависят и проблемы распространения концепции прав человека на разные культуры, действия международных юридических документов, защиты прав независимо от особенностей внутригосударственной правовой системы и т. д.

Каким же образом происходит взаимодействие права и морали в правах человека? Как известно, мораль и право представляют собой родственные, но далеко не одинаковые нормативно-ценностные системы. Каждая из них имеет специфический набор инструментов и средств для достижения своих целей, свои приоритеты (в праве – справедливость, равенство; в морали – милосердие, добро).

Моральные нормы, лежащие в основании прав человека, прежде всего, призваны придать гуманность публичным отношениям – как международным, так и внутригосударственным. Поэтому мораль здесь проявляет себя, прежде всего как политическая этика, действующая в сфере публичных отношений. Главной особенностью политической этики является утверждение морального требования равенства и автономии граждан, включая равенство возможностей, необходимость достаточного воздаяния и др. [3]

Взаимодополняющее действие морали и права наглядно демонстрирует общность ценностных оснований этих систем. Права человека представляют собой конкретизацию моральных требований о предоставлении равных возможностей любому человеку, вне зависимости от разделяемых им убеждений, свободного общения и нормальных условий существования, о моральной свободе личности, регламентированной правом.

Рассмотрим право и мораль в правах человека, где имеется как практическая и теоретическая связь между собой, где они взаимно дополняют друг друга.

Во-первых, концепция прав человека является следствием идеи о прирожденных и неотчуждаемых естественных правах, родившейся в результате поиска справедливого способа взаимоотношений человека и государства. Ее основа – гипотеза о естественном происхождении и негосударственном характере основных прав, существование которых должно обеспечивать автономию самостоятельной личности, «пространство ее моральности» [4]. Просветителями XVIII в. рассматривалась защита прав человека как единственная нравственная обязан-

ность государства, его предназначение с точки зрения справедливости. Принцип правового общения между государством и личностью, заключенный в правах человека, изначально строился на морально одобряемых нормах равенства перед законом и судом, отсутствии произвольных привилегий и других принципах правового государства.

Во-вторых, даже с формально-юридических позиций права человека не просто кодекс важных субъективных прав. Всеобщая декларация прав человека (1948 г.) принята в виде резолюции Генеральной Ассамблеей ООН, поэтому имеет лишь рекомендательный характер; не являясь международным договором, она не может рассматриваться как юридически обязательный документ. А это значит, что ее применение в разных странах и регионах мира зависит от признания не только правовой, но и нравственной ее значимости.

В-третьих, права человека это один из важнейших компонентов морального подхода к человеку, отношения к нему как к автономной и самостоятельной личности, свободной и равноправной. Право есть свобода, мораль также есть свобода, и обе эти нормативно-ценностные системы содержат идеи равенства без уравнивания равного достоинства людей, равенства их возможностей и притязаний. Тем самым они создают возможность существования такой организации общественного порядка, которая бы не стесняла и не ограничивала свободу индивидов, а стимулировала их творчество и развитие.

Такая трактовка прав человека содержится в естественно-правовой традиции философии права. Таковы предпосылки и современного понимания права с позиции признания естественного и неотчуждаемого характера прав индивида, воспринятого Конституцией Республики Молдова. В частности, в ст. 16 Конституции содержится основная формула прав человека, соответствующая приведенной выше «стандартной формуле права». « Уважение и защита личности составляют первостепенную обязанность государства. Все граждане Республики Молдова равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, политической принадлежности, имущественного положения или социального происхождения» [5].

Однако в силу взаимного дополнения права и морали не может считаться изъятием из прав человека запрет безнравственного поведения. Так, ст. 20 Международного пакта о гражданских и политических правах предусматривает возможность запрещения антигуманных, аморальных действий, таких, как пропаганда войны, «всякие выступления в пользу национальной, расовой или религиозной ненависти, представляющие собой подстрекательство к дискриминации, вражде или насилию»[6]. Как видим, в Пакте представлен исчерпывающий перечень запрещенных аморальных действий.

С теоретической точки зрения критерием наложения правового запрета на совершение некоторых аморальных действий может служить опасность нарушения в этом случае свободы другого человека. Право принимает на себя обязанности по защите нравственной нормы, когда ее нарушение прямо отражается на правах других лиц. В процессе осуществления своих функций право и мораль помогают друг другу в достижении общих целей, используя для

этого свойственные им методы. «Там, где право отказывается давать какие-либо предписания, выступает со своими велениями нравственность; там, где нравственность бывает, не способна одним своим внутренним авторитетом сдерживать проявления эгоизма, на помощь ей приходит право со своим внешним принуждением» [7]. Как видим, они объективно нужны друг другу.

Задача заключается в том, чтобы сделать такое взаимодействие возможно более гибким и глубоким. Особенно это важно в тех отношениях, где проходят грани между юридически наказуемым и общественно порицаемым, где правовые и нравственные критерии тесно переплетены.

Сегодня моральные основы нашего бытия подорваны. В условиях кризисного состояния, молдавского общества процветает не только правовой, но и нравственный нигилизм. Противоречия между правом и моралью крайне обострились, сильно подорвали моральные устои, изменились социальные и духовные ценности, критерии престижа и индивида.

Изучая социальную ценность, можно определить, что это компонент социальной системы, наделяемый особым значением в индивидуальном или общественном сознании. Социальной ценностью может обладать любой объект (материальный или идеальный) как реальный, так и воображаемый в случае, если такой объект служит фокусом устремлений, желаний групп или отдельных лиц, рассматривается как важное условие существования, соответствующим образом оценивается, регулирует поведение людей. Разделяемые индивидами и группами социальные ценности служат масштабом оценки поступков с точки зрения их соотношения с данной системой ценностей. Принципиальная черта объектов, наделяемых ценностью, - связанность с существующей системой культуры и с социальной структурой общества

Что касается духовной ценности, то духовность — в самом общем смысле — совокупность проявлений духа в мире и человеке. В социологии, культурологии, а ещё чаще в публицистике «духовностью» часто называют объединяющие начала общества, выражаемые в виде моральных ценностей и традиций, сконцентрированные, как правило, в религиозных учениях и практиках, а также в художественных образах искусства. В рамках такого подхода, проекция духовности в индивидуальном сознании называется совестью, а также утверждается, что укрепление духовности осуществляется в процессе проповеди (увещания), просвещения, идейно-воспитательной или патриотической работы.

Преодоление противоречий между указанными явлениями является важнейшей предпосылкой социального и духовного возрождения Молдовы. С нарастанием негативных процессов усиливается и степень непримиримости к ним людей, которые хотели бы видеть юридические и моральные рычаги более действенными и результативными в борьбе за оздоровление общества. Правовые нормы служат и должны служить проводниками морали, закреплять и защищать нравственные устои общества. И эффективность права во многом зависит от того, насколько полно, адекватно оно выражает эти требования. Сила законов в стократ увеличивается, если они опираются не только на власть (особый аппарат), но и на мораль. В свою очередь, действие морали, как и других социальных

норм, в немалой степени зависит от четко функционирующей юридической системы. Ведь все эти регуляторы составляют единое нормативное поле.

С другой стороны, в результате обвальной криминализации общества право не справляется со своими регулятивными и защитительными функциями, закрывает глаза на многие опасные антисоциальные явления, аномалии. Оно все более и более становится бессильным, неэффективным, испытывает «перегрузки». Еще древние римляне говорили: бессмысленны законы в безнравственной стране. В этой сложной ситуации право и мораль зачастую не находят «общего языка», плохо согласуются, противоборствуют. Возникла проблема более тесного их взаимодействия и взаимопомощи, устранения нежелательных коллизий и противоречий.

Из тезиса о взаимном дополнении права и морали в правах человека прямо следует, что изучение прав человека является задачей не только сугубо юридической. Фактически речь идет об особой философии прав человека, которая рассматривает их как этически и юридически значимый кодекс, самоцелью которого является сам человек, его права, его свобода, его благо.

В статье «Новое мышление и современная философия прав человека», Г. В. Мальцев пишет что, «дальнейший прогресс человечества, движение к новому мировому порядку принесет с собой новую нравственность и новое право, вытекающие из единства человеческой природы, из общечеловечности, ее разветвляющегося нормативного потенциала»[8]. Значит, напрашивается вывод, что новое право и новая нравственность будут взаимодополнять друг друга на основе общих ценностных оснований?

Но уже сегодня государственные механизмы нормативно-правового обеспечения прав человека в силу их определяющей роли для человеческого общества подкрепляют специфические моральные механизмы - нравственные принципы политического общения, что и говорит о взаимодействии морали и права в конструкции прав человека “в режиме “ взаимного дополнения.

Библиография

1. Соловьев Э.Ю. Личность и право // Прошлое толкует нас. М., 1991. С. 416.
2. Нерсесянц В. С. Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до Декларации 1789 г.) // Права человека в истории человечества и в современном мире. М., 1989. С. 22.
3. Колотова Н.В. Права человека как сфера взаимодополнения права и морали. / Проблемы ценностного подхода в праве: традиции и обновление. Москва: Институт государства и права РАН, 1996.
4. Голубева Г.А. Взаимодействие морали и права (социально-философский анализ опыта гражданского общества). М., 2009. С. 44.
5. Конституция Республики Молдова, от 29.07. 1994 г.
6. Сб. нормативных документов по правам человека, 1994 г. С. 43
7. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования/Права человека в истории человечества и в современном мире. М., 1989. С. 22.
8. Мальцев Г.В. Новое мышление и современная философия прав человека // Права человека в истории человечества и в современном мире. М., 1989. С. 35.

FAPTA ILICITĂ ȘI PREJUDICIUL ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE PENTRU DREPTURILE OMULUI

Ion BURUIANĂ, doctor în drept, IRIM

Conceptul de victimă a unei violări implică de la sine pe cel de prejudiciu. Pentru a beneficia de calitatea de „victimă”, reclamantul trebuie să demonstreze că el a fost lezat personal de către măsura invocată ca fiind ilicită (elaborarea unei legi contrare Convenției), chiar dacă nu este obligat să facă o evaluare exactă a prejudiciului suferit.

Totodată, Convenția creează posibilitatea pentru particulari să pretindă că o lege violează drepturile lor doar prin existența acesteia. În asemenea cazuri, doar persoanele vizate prin legislație pot avea calitatea de victimă, deoarece doar drepturile acestora sunt încălcate.

Modul adecvat de reparare a prejudiciului este restitutio in integrum. Conform acestei reguli, statul pîrît are obligația de a pune capăt violării și de a înlătura consecințele stabilindu-i-se, pe cît posibil, situația anterioară violării.

The concept of a victim of a violation implies by itself the concept of a injury. To be qualified as a „victim” the plaintiff must show that he has been personally harmed by the measure alleged as unlawful (the drafting of a bill that is contrary to the Convention), even though it is not obliged to make an accurate assesment of the sustained damage.

However, the Convention creates the posibilty for individuals to claim that law violates their rights only by its existance. In such cases, only those covered by legislation can be considered as victims, just because their rights are violated.

The proper way of paying damages is the restitutio in integrum. According to this rule, the respondent state has the obligation to stop the violation and to remove the consequences, having established, if it is possible, situations prior to violation.

În acest articol autorul își propune a efectua o analiză a unor aspecte a raportului dintre violarea drepturilor omului și prejudiciu în cadrul jurisprudenței europene. Pentru aceasta, este necesară, în primul rînd, identificarea relației victimă-prejudiciu. Conceptul de victimă a unei violări implică de la sine pe cel de prejudiciu, prin urmare, pentru a beneficia de calitatea de „victimă”, în sensul art. 25 al Convenției, reclamantul trebuie să demonstreze că el a fost lezat personal de către măsura invocată ca fiind ilicită (elaborarea unei legi contrare Convenției), chiar dacă nu este obligat să facă o evaluare exactă a prejudiciului suferit.

Chiar la stadiul admisibilității cererii, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului statuează asupra calității de victimă. În acest sens, este suficient ca reclamantul să invoce că statul a violat Convenția. Bineînțeles, că această afirmație poate să fie considerată nefondată în cadrul fazei examinării fondului, însă există cazuri în care Curtea pentru a determina existența unei violări și, deci calitatea de victimă se plasează pe terenul prejudiciului. Totodată, în multe decizii, Curtea a afirmat caracterul autonom a violării în raport cu prejudiciul, ajungînd să constate că existența unei încălcări a drepturilor omului poate fi concepută chiar în absența unui prejudiciu.

Partea lezată și victima sunt considerate ca sinonime. Totuși, chestiunea principală este de a ști dacă victima unor violări vizează alte ipoteze, decît atunci cînd e suficient un prejudiciu, ca urmare a unei măsuri ilicite.

Curtea a considerat că o lege poate viola drepturile protejate prin Convenție prin simplul fapt că ea există. Astfel, existența unei legi care instaurează ascultarea telefonică se consideră că se atentează la viața privată. Chiar dacă nu s-ar ști dacă reclamantul a fost personal supravegheat în acest mod, acesta poate să se pretindă a fi victimă din cauza imposibilității de a proba dacă a fost cu adevărat ascultat. De fapt, frica de a fi supravegheat include o restricție în libertatea de care se bucură utilizatorul de a se folosi de telefonul său. Cunoașterea existenței unei supravegheri nu adaugă aproape nimic la efectul limitativ al libertății, creat prin frica că eventual ar putea fi ascultat. Cunoașterea sau frica de a fi ascultat provoacă același efect: nu se va vorbi liber cu interlocutorul său.

O problemă asemănătoare se pune atunci când este elaborată o lege care limitează întreruperea voluntară a gravidității. Fiind victime potențiale, se pretinde că existența unei asemenea legi contrară Convenției le obligă să adopte un anumit comportament ca să nu fie urmărită prin aplicarea acestei legi. În cazul Briiggemann iet Schicuten, s-a constatat că: „Viața sexuală ține de asemenea de viața privată; în particular, reglementarea juridică a avortului constituie o ingerință în viața privată.”

Art.25 al Convenției creează posibilitatea pentru particulari să pretindă că o lege violează drepturile lor prin ea însăși, dacă ei riscă să suporte în mod direct efectele. Totodată, trebuie de menționat că doar persoanele vizate prin legislație pot avea calitatea de victimă, deoarece drepturile acestora sunt înălțate. Astfel, Curtea a constatat că existența unei legi penale care reprimă relațiile sexuale între homosexuali majori în privat implică riscul să fie violate drepturile homosexualilor care au calitate de victimă. Faptul că legea nu a fost aplicată sau sunt puține șanse de a fi aplicată nu este suficient să suprimă posibilitatea ca să aibă efecte echivalente unei ingerințe în viața privată. Unul din obiectivele principale ale unei asemenea legi este de a împiedica comportamentul pe care ea îl interzice și cataloghează comportamentul în cauză ca fiind ilegal și indezirabil. O lege neabrogată se poate aplica în orice moment, iar un reclamant, atacând o lege care încă nu s-a aplicat în detrimentul său ar putea beneficia de calitatea de victimă. [1] Prin urmare, pentru a beneficia de calitatea de „victimă”, în sensul art.25 al Convenției, reclamantul trebuie să demonstreze că el a fost lezat personal de către măsura invocată ca fiind ilicită (elaborarea unei legi contrare Convenției), chiar dacă nu este obligat să facă o evaluare exactă a prejudiciului suferit.

În principiu o simplă invocare a unei violări nu este suficientă. Reclamantul trebuie să probeze că i s-a cauzat un prejudiciu material sau moral. În cadrul examinării în fond a litigiului se va stabili dacă prejudiciul decurge dintr-o măsură licită sau ilicită. Fuziunea operată între prejudiciul și ilicitate nu trebuie să se înțeleagă că ar fi posibil de a se baza pe violarea Convenției independent de faptul dacă a fost cauzat un prejudiciu sau nu. Prejudiciul individualizează violarea creînd legătura indispensabilă cu scopul de a stabili calitatea de „victimă” a reclamantului. Astfel apare întrebarea de a ști dacă calitatea de victimă i se atribuie și așa-numitei victimei „virtuale”.

În doctrină și în jurisprudență se face referire la victimă „virtuală” în raport cu situația în care individul face recurs contra unei decizii individuale și concretă de expulzare și extrădare către o țară în care el riscă un tratament contrar prevederilor CEDO. În asemenea ipoteze se verifică dacă într-adevăr reclamantului i se recunoaște

calitatea de victimă independent de existența unei violări și/sau a unui prejudiciu. Aceasta se învederează, mai cu seamă, în cazul extrădării unui delincvent către o țară unde aceasta este pasibil cu pedeapsa cu moartea. Chestiunea are un caracter „anticipat” și de aceea existența violării Convenției trebuie să fie în mod necesar condițională. În asemenea cazuri, întâi de toate, statului care extrădează îi revine răspunderea pentru un act care are ca rezultat direct de a expune pe cineva la rele tratamente, interzise de către Convenție.

Regula care se încalcă în asemenea cazuri este că statul care extrădează nesocotește valorile protejate de Convenție de respectare a libertății și a supremației dreptului. Calitatea de „victimă” este ușor acordată celui care invocă că executarea unei decizii de expulzare și extrădare l-ar plasa în fața unui pericol de rele tratamente în țara unde urmează să fie extrădat. Acordarea unei asemenea calități nu depinde de existența unui prejudiciu. Riscul unei violări viitoare a Convenției este considerat ca fiind suficient. Reclamantul apare ca o victimă „virtuală”, deoarece nu i s-a cauzat nici chiar un prejudiciu prin simpla decizie împotriva căreia se face recurs la Curte. Prin aceasta se încearcă să se evite un prejudiciu care ar rezulta din tratamentul inuman din partea statului în care s-ar face extrădarea.

În asemenea cazuri se ia în considerare atât criteriul obiectiv, adică maniera în care statul în cauză administrează justiția, urmînd dispozițiile propriului său drept intern, cît și criteriul subiectiv în sensul că statul care extrădează trebuie să ia în calcul atitudinea statului unde urmează să fie extrădat.[2] În asemenea cazuri o soluție mai bună pare a fi de a fundamenta răspunderea statului pe interdicția de a pune viața indivizilor în pericol. Este de remarcat faptul că asemenea răspundere există în dreptul penal în majoritatea statelor părți la Convenție și n-ar exista o problemă în implementarea acesteia la nivel european. Totodată, există și o altă posibilitate de a crea o obligație „pozitivă” în sarcina statelor de a crea condiții proprii pentru asigurarea unui tratament conform art.3 al CEDO.

Reclamantul trebuie să justifice calitatea sa de victimă la momentul depunerii cererii și să o păstreze pe parcursul procesului. Acest principiu de interes „actual” a reclamantului este stabilit de jurisprudența Curții. Din acestea decurg două consecințe. Conform primei consecințe, violările viitoare ale Convenției nu permite reclamantului să se pretindă „victimă” cu unele excepții enunțate mai sus. A doua consecință a principiului actualității calității de „victimă”, este că pretenția reclamantului nu trebuie să devină fără obiect în urma redresării drepturilor sale operată de statul autor al violării. Bineînțeles, dacă prejudiciul a fost compensat într-un mod suficient în raport cu circumstanțele cauzei, cererea devine fără obiect, iar reclamantul își pierde calitatea sa de „victimă”.

Dacă repararea prejudiciului este inadecvată sau insuficientă, persoana lezată trebuie să fie considerată ca „victimă”, în sensul art.25. Statul dispune de facultatea de a corecta violarea sa, oferind o reparare susceptibilă de a face ca partea interesată să piardă calitatea sa de „victimă”, dar trebuie ca instanța națională competentă să recunoască *expressis verbis* existența unei violări a Convenției. În asemenea cazuri, Curtea de la Strasbourg va trebui să ia în considerație această situație în cadrul examinării fondului litigiului și calitatea de „victimă” a reclamantului va fi decisă la acest moment. Calitatea de victimă „actuală” depinde de existența unui prejudiciu

care este o condiție necesară, dar insuficientă. În caz de reparare a prejudiciului, partea interesată nu pierde calitatea sa de victimă, în sensul art.25, decît dacă repararea este însoțită de recunoașterea statului în cauză a violării comise.

În jurisprudența Curții și victimele indirecte pot cere repararea prejudiciului suferit. Victima indirectă este persoana care poate demonstra că există o relație particulară între ea însăși și victima directă și că violarea convenției i-a cauzat un prejudiciu. Totodată, ea trebuie să aibă un interes personal justificat pentru ca violarea să fie remediată. Deci, pentru a avea calitatea de victimă indirectă, reclamantul trebuie să probeze:

1. existența unei relații particulare cu victima directă;
2. dacă are un interes personal.

Astfel, acționarul afectat în interesele sale indirecte consecutive unei măsuri ilicite luate împotriva societății a cărui membru este, poate fi considerat ca victimă indirectă, însă trebuie de menționat că nu orice acționar poate obține repararea prejudiciului.

Din punct de vedere al aplicării art.1 al Protocolului 1, care stipulează că orice persoană fizică sau juridică are dreptul să-i fie respectate bunurile, s-a admis că o acțiune a unei societăți anonime constituie un asemenea bun. Însă, în ceea ce privește acționarul minoritar, jurisprudența a considerat că identificarea bunurilor sale cu cele ale societății comerciale nu este posibilă și, de aceea nu poate beneficia de calitatea sa de victimă, pentru că nu este realizată condiția existenței unui prejudiciu. Se admite pierderea financiară pentru acești acționari dar, mai degrabă, că poziția acestora în societate nu le permite să fie protejați. Societatea poate acționa ea însăși, iar interesul acestora de a intenta procesul, nu este decît secundar. Interesul acționarilor minoritari nu este protejat la nivel european, ceea ce nu se poate de justificat din punct de vedere juridic de ce acționarii majoritari lezați sunt mai prejudiciați (personal), decît cei minoritari.[3] Unele dificultăți referitoare la problematica victimei indirecte nu se referă atît la chestiunea de a ști dacă reclamantul a suferit sau nu un prejudiciu, cît la alegerea persoanelor abilitate pe plan juridic de a intenta o acțiune. Jurisprudența Curții militează în majoritatea cazurilor în favoarea societății lezate, considerîndu-se că acțiunea persoanei principale lezate permite de a redresa daunele suportate de alți interesați. Ar fi indicat ca toți care pot invoca suportarea unui prejudiciu să poată intenta o acțiune, fiindcă nu întotdeauna persoana principală lezată (spre exemplu o persoană juridică) intentează o acțiune în justiție, invocîndu-se diferite motive.

Totodată, apare chestiunea de a ști la ce moment trebuie considerat că persoana a renunțat cu adevărat de a recurge la justiție și, dacă este just de a subordona acțiunile celorlalte persoane lezate unei asemenea renunțări. Dezvoltarea acestor probleme nu intră în obiectivele articolului dat. Este suficient de a concluda că pentru a identifica calitatea de victimă indirectă prejudiciul joacă un rol important, dar fără a condiționa întotdeauna acordarea despăgubirii acestuia. Reclamantul trebuie să fi suferit un prejudiciu, ca consecință a măsurii statului, pentru a avea calitatea de victimă, în timp ce din punct de vedere a ilicitității simpla invocare a existenței unei violări a Convenției ar fi suficientă. Deci, există situații cînd reclamantul ar suferi o pierdere economică, adică un prejudiciu, dar fără ca Convenția să fie violată, sau cînd violarea ar fi constatată în absența, oricărui prejudiciu cauzat reclamantului.[4]

În ceea ce privește prejudiciul care nu implică violarea Convenției, creanțele au fost considerate ca bunuri susceptibile de a fi protejate în condițiile art.1 al Protocolului 1. Astfel, reclamantul gajist apare ca o victimă directă a măsurii incriminate. Interesul public ar putea justifica, spre exemplu, o suprimare a unei servituți, dar cu acordarea unei îndemnizări. Prejudiciul nu relevă calitatea de victimă, deoarece aceasta din urmă depinde de existența unei ingerințe. Curtea nu are posibilitatea de a emite o decizie, admitând răspunderea statului care a comis o violare a Convenției fără a fi cauzat un prejudiciu reclamantului. Scopul art.25 este de a exclude situațiile în care Curtea să emită vreo decizie prin care să constate o violare a Convenției când reclamantul nu a suferit nici un prejudiciu. Dacă reclamantul nu va avea calitatea de victimă care depinde de existența unui prejudiciu la stadiul admisibilității, cererea va fi declarată inadmisibilă. Prejudiciul constituie deci un element necesar pentru realizarea inegalității, dar care rămâne totuși autonom, deoarece existența lui nu depinde de ilegalitate. Astfel, o măsură de stat poate cauza un prejudiciu, fără a fi ilegală sau contrară Convenției. Răspunderea statului depinde astfel de două condiții distincte: de prejudiciu și de ilegalitate.

Concluzie

În jurisprudența Curții, prejudiciul este definit prin două modalități:

- prejudiciul economic, adică prejudiciul înțeles în sensul tradițional, desemnând diminuarea patrimoniului sau suferirea morală, luată în considerare de către drept, care evaluează compensarea în termeni economici.
- prejudiciul noneconomic este o expresie care face referire fie la un prejudiciu reparabil, fie la violarea unui interes protejat juridic prin acordarea unor mijloace procedurale permițând, de exemplu, denunțarea violării Convenției fără acordarea unei reparații.

Nu se poate afirma faptul că orice violare cauzează un prejudiciu, deoarece astfel prejudiciul n-ar mai apărea ca un element esențial al răspunderii. Ori însăși esența conceptului de responsabilitate este inseparabil de existența unui prejudiciu, acesta din urmă fiind un element care individualizează violarea Convenției și condiționează calitatea de victimă.

Excepția la acest principiu este recunoașterea de către jurisprudență a victimei eventuale care nu este scutită de critici din punct de vedere a construcției juridice.

Examinarea fondului cererii este axată pe aspectul ilegalității, adică pe comportamentul atât al statului, cât și al persoanelor particulare. Astfel, unele persoane particulare pot suferi prejudicii, fără ca statul să răspundă dacă comportamentul acestuia este justificat în cazul considerat.

În cazul existenței unei obligații de rezultat, o violare nu s-ar putea realiza înainte ca statul să aplice în mod concret o lege care ar contraveni unei asemenea obligații. Statul are întotdeauna posibilitatea de a redresa violarea sa prin acordarea unei reparații pe plan intern.

Noțiunea de victimă este înțeleasă de judecătorul european independent de anumite noțiuni din dreptul intern, precum cele referitoare la interes sau la calitatea procesuală. Curtea europeană interpretează în mod evolutiv noțiunea de „victimă”, recurgându-se fie la noțiunea de victimă potențială sau eventuală, fie la noțiunea de victimă indirectă.

Este considerată ca victimă a unei violări, orice persoană în privința căreia se aplică o lege despre care se pretinde că este incompatibilă cu dispozițiile Convenției.

Victimă indirectă se consideră a fi orice persoană care a suferit un prejudiciu din cauza violării drepturilor unui terț sau care au un interes personal, valabil pentru încetarea violării, Conform art.34 dreptul la recurs este acordat victimei indirecte, dacă sunt îndeplinite două condiții: să existe o victimă directă a violării dispozițiilor Convenției; să existe o legătură strânsă și personală între victima directă și victima indirectă. Trebuie de menționat că limita dintre noțiunile de victimă indirectă și victimă directă este destul de incertă.

Este un principiu de drept internațional că nerespectarea unui angajament atrage obligația de reparare. Art.41 conferă Curții puterea de a pronunța o hotărîre referitoare la prestații bănești, prin care se alocă despăgubiri unui particular pentru violarea drepturilor omului. Curtea dispune de o putere de apreciere în stabilirea unei satisfacții echitabile „părții vătămate”.

Restitutio in integrum constituie modul adecvat de reparare a prejudiciului și reprezintă o obligație prevăzută de art.46 al Convenției. Conform acestei reguli constatarea unei violări impune pentru statul pîrît obligația de a pune capăt violării, stabilindu-i-se, pe cît posibil, situația anterioară violării. Art.41 pune în sarcina statului pîrît o obligație de *restitutio in integrum*, dacă natura încălcării o permite. În caz contrar, despăgubirile constau în plata unor sume de bani.

Referințe

1. Corneliu Bîrsan. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii pe articole. Vol.1. Drepturi și libertăți. Editura C.H.Beck. p. 717.
2. Frederic Sudre. Drept european și internațional al drepturilor omului. Editura POLIROM, 2006. Traducere. p. 387.
3. Popescu C.L., Protecția internațională a drepturilor omului-resurse, instituții, proceduri, Ed. ALL Beck, București, 2000.
4. Selejan-Guțan B., Protecția europeană a drepturilor omului. Ed. All Beck, București, 2004.

POTENȚIALE ATRIBUȚII BUGETARE ȘI FISCALE ALE COMISIEI EUROPENE CU EFECTE DIRECTE LA NIVEL NAȚIONAL: ASPECTE DE GUVERNANȚĂ ȘI CONSTITUȚIONALISM

Vasile CUCERESCU, IRIM

În articol se face o incursiune istorică asupra competențelor atribuite Comisiei Europene prin tratatele constitutive de la crearea primei comunități europene până la Tratatul de la Lisabona cu prevederi după anul 2014. Este analizat cadrul actual al competențelor Comisiei Europene și problemele generate de evoluția domeniului financiar atât pentru statele membre, cât și pentru Uniunea Europeană. Sunt recomandate și argumentate anumite competențe din sfera bugetară și fiscală pentru a fi îndeplinite de către Comisia europeană cu efecte la nivelul statelor membre.

In the article it is realized a historical incursion on competences attributed to the European Commission by the constitutional treaties from establishing the first European community to the Treaty of Lisbon with stipulations after 2014. It is analysed the current framework of the European Commission's competences and the problems generated by the evolution of the financial field both for member states and the European Union. There are recommended certain budgetary and tax competences with arguments to be accomplished by the European Commission that generate direct effects on member states level.

Comisia Europeană reprezintă una din cele trei instituții-cheie ale Uniunii Europene în cadrul triumphiului instituțional, fiind organul executiv comunitar, format din 27 de membri, care reunește resortisanții statelor membre.

Comisia constituie instituția originală a comunității, care își începe istoria proprie o dată cu înființarea Înaltei Autorități în baza *Tratatului CECO* (1951). Ulterior, *Tratatul CEE* (1957) și *Tratatul CEEA* (1957) utilizează termenul de „comisie” în comparație cu termenul prevăzut de *Tratatul CECO*. Până la intrarea în vigoare a *Tratatului de fuziune* sau *Tratatul de la Bruxelles* (1965) au existat trei executive, câte unul pentru fiecare comunitate. Din 1967 se instituie o singură comisie pentru cele trei comunități europene.

Competențele Comisiei Europene au un parcurs diferit de la primul tratat instituțional și până astăzi, comparabil cu celelalte instituții europene în atribuirea de sarcini speciale de funcționare. Competențele Comisiei Europene au evoluat de la atribuții modeste, până la atribuții complexe, pe care le îndeplinește actualmente, fiind un adevărat organ executiv supranațional, asemănător unui guvern național.

Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (1957) prevede exhaustiv atribuțiile Comisiei Europene în partea a cincea, la titlul I dispoziții instituționale, capitolul 1 al instituțiilor, secțiunea a treia rezervată comisiei. Se stabilește că pentru a asigura funcționarea și dezvoltarea pieței comune, Comisia:

- veghează la aplicarea dispozițiilor prezentului tratat, precum și a dispozițiilor adoptate de instituții în temeiul acestuia;

- formulează recomandări sau avize în domeniile care fac obiectul prezentului tratat, în cazul în care se prevede acest lucru în mod expres în tratat sau Comisia consideră că este necesar;

- dispune de atribuții proprii de decizie și participă la adoptarea actelor Consiliului și ale Adunării în condițiile prevăzute de prezentul tratat;

- exercită competențele conferite de Consiliu pentru aplicarea normelor stabilite de acesta (articolul 155) [1].

Tratatul din 1957 consacră atribuțiile esențiale pentru Comisia Europeană care vor rămâne de-a lungul anilor aceleași cu mici completări în favoarea consolidării puterii executive a instituției. În comparație cu atribuțiile Înaltei Autorități, se realizează un salt semnificativ prin stabilirea atribuțiilor de apărare a tratatelor, de inițiativă, administrative sau executive. Cu toate acestea constituie un punct de pornire pentru conturarea ulterioară a atribuțiilor ce-i revin.

Astăzi rolul exclusiv al Comisiei Europene ar putea fi rezumat la:

- monopolul inițiativei legislative: „Comisia are „drept de inițiativă” - poate propune acte legislative pentru a proteja interesele Uniunii și ale cetățenilor săi. Ea procedează astfel doar în situațiile în care o măsură eficientă nu poate fi luată la nivel național, regional sau local (principiul subsidiarității). Când propune un proiect legislativ, Comisia încearcă să ia în calcul interesele unor categorii cât mai largi. Pentru a se asigura că detaliile tehnice sunt corecte, Comisia consultă experții din cadrul diferitelor comitete și grupuri de lucru. De asemenea, organizează consultări publice. Departamentele Comisiei se ocupă de elaborarea proiectelor de acte legislative. Dacă cel puțin 14 din cei 27 de comisari sunt de acord cu proiectul, acesta este înaintat Consiliului și Parlamentului care, după ce îl dezbate și îi aduc modificări, decid dacă să-l adopte sau nu” [2];

- executarea bugetului Uniunii Europene și alocarea de fonduri: „Împreună cu Parlamentul și Consiliul, Comisia stabilește prioritățile în materie de cheltuieli pe termen lung în contextul „cadrelor financiare” europene. De asemenea, elaborează un proiect de buget anual pe care îl înaintează Parlamentului și Consiliului spre aprobare și supraveghează modul în care sunt cheltuite fondurile europene, de exemplu, de către agențiile și autoritățile naționale și regionale. Modul în care Comisia gestionează bugetul este verificat de către Curtea de Conturi. Comisia gestionează fondurile consacrate politicilor europene (de exemplu, agricultură și dezvoltare rurală) și programe precum Erasmus (schimburi de studenți)” [3];

- aplicarea dreptului comunitar (împreună cu instituția Curții de Justiție): „În calitate de „gardian al tratatelor”, Comisia se asigură că fiecare stat membru aplică în mod corect legislația europeană. În cazul în care consideră că un guvern nu își respectă obligațiile în acest sens, Comisia îi adresează mai întâi o scrisoare oficială prin care îi cere să remedieze situația. În ultimă instanță, Comisia poate înainta cazul Curții de Justiție. Curtea poate impune sancțiuni, iar deciziile sale sunt obligatorii pentru toate țările și instituțiile europene” [4];

- reprezentarea Uniunii Europene în relațiile internaționale ale acesteia: „Comisia se exprimă în numele tuturor țărilor UE în cadrul organismelor internaționale, precum Organizația Mondială a Comerțului. De asemenea, negociază acorduri internaționale în numele UE, precum Acordul de la Cotonou (privind ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare din Africa, Caraibe și Pacific și derularea schimburilor comerciale cu acestea)” [5].

Autoarea M. Tofan subliniază faptul că prin atribuțiile pe care le îndeplinește

„Comisia are un important rol politic, fiind răspunzătoare din acest punct de vedere în fața Parlamentului European. Ca organism executiv, Comisia se ocupă de implementarea bugetului comunitar și de administrarea clauzelor protectoare în tratate și în legislația secundară. Comisia dispune de o procedură prin care poate să acționeze împotriva unui stat membru care nu-și îndeplinește obligațiile care îi revin prin tratate” [6]. În aceeași linie de idei, P. Craig și G. De Burca afirmă că prin poziția sa „Comisia a fost întotdeauna forța politică cea mai devotată integrării, încercând în permanență să meargă mai departe spre atingerea obiectivelor Comunității. Ea trebuie să lucreze neapărat cu Parlamentul European și Consiliul, și pașii în evoluția Comunității nu au fost întotdeauna constanți datorită acestei dimensiuni interinstituționale” [7]. Comisia Europeană este responsabilă doar de bugetul comunitar. Nu există nici un mecanism de cooperare între această instituție și executarea bugetară din statele membre.

Ultimul tratat comunitar, *Tratatul de la Lisabona*, reiterează atribuțiile stabilite anterior prin tratatele constitutive, acesta dezvoltându-le și nuanțându-le. Tratatul statuează că în același timp Comisia promovează interesul general al Uniunii și promovează inițiativele corespunzătoare în acest scop. Aceasta asigură aplicarea tratatelor, precum și a măsurilor adoptate de instituții în temeiul acestora. Comisia supraveghează aplicarea dreptului Uniunii sub controlul Curții de Justiție a Uniunii Europene. Aceasta execută bugetul și gestionează programele. Comisia exercită funcții de coordonare, de executare și de administrare, în conformitate cu condițiile prevăzute în tratate. Cu excepția politicii externe și de securitate comune și a altor cazuri prevăzute în tratate, aceasta asigură reprezentarea externă a Uniunii. Comisia adoptă inițiativele de programare anuală și multianuală a Uniunii, în vederea încheierii unor acorduri interinstituționale. Actele legislative ale Uniunii pot fi adoptate numai la propunerea Comisiei, cu excepția cazului în care tratatele prevăd altfel. Celelalte acte se adoptă la propunerea Comisiei, în cazul în care tratatele prevăd acest lucru. Mandatul Comisiei este de cinci ani. Membrii Comisiei sunt aleși pe baza competenței lor generale și a angajamentului lor față de ideea europeană, dintre personalitățile care prezintă toate garanțiile de independență. Comisia își exercită responsabilitățile în deplină independență. Fără a aduce atingere articolului 9E alineatul (2), membrii Comisiei nu solicită și nu acceptă instrucțiuni din partea nici unui guvern, instituție, organ, oficiu sau agenție. Aceștia se abțin de la orice act incompatibil cu funcțiile lor sau cu îndeplinirea sarcinilor lor. Comisia numită între data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona și 31 octombrie 2014 este compusă din câte un resortisant al fiecărui stat membru, inclusiv președintele și Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, care este unul dintre vicepreședinții acesteia. Începând cu 1 noiembrie 2014, Comisia este compusă dintr-un număr de membri, incluzând președintele și Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, corespunzător cu două treimi din numărul statelor membre, atât timp cât Consiliul European nu decide modificarea acestui număr, hotărând în unanimitate. Membrii Comisiei sunt aleși dintre resortisanții statelor membre, în conformitate cu un sistem de rotație strict egal între statele membre, care să reflecte diversitatea demografică și geografică a tuturor statelor membre. Acest sistem se stabilește de către Consiliul European, care hotărăște în unanimitate în conformitate cu articolul 211a din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (articolul 9 D) [8].

După cum lesne se poate observa din aceste prevederi că nu există o relație evidentă între executarea bugetului comunitar și bugetele naționale și care este strategia care ar face ca bugetul supranațional și cel național să consoneze pe aceleași baze sau măcar compatibile în privința principiilor.

Din prevederile enunțate, poate fi constatat rolul politic activ atât în cadrul Uniunii Europene, cât și la nivel internațional, prin promovarea intereselor comunitare, aplicarea tratatelor și a dreptului european, propunerile de inițiativă legislativă, coordonarea, executarea și administrarea activităților comunitare, adoptarea inițiativelor de programare anuală și multianuală, asigurarea reprezentării externe. În exercitarea atribuțiilor în care este competentă, Comisia Europeană beneficiază de garanții de independență pentru realizarea sarcinilor prevăzute de tratat.

Interesul general al Uniunii Europene este urmărit de către Comisia Europeană în toate domeniile, inclusiv cel financiar și economic. Recentele crize financiare din interiorul zonei euro afectează câteva țări membre, precum Grecia, Italia, Portugalia, poate că șirul va continua și cu altele.

În ansamblu, Uniunea Europeană întreprinde toate măsurile necesare pentru redresarea situației în zona euro pentru a preveni colapsul altor state membre care fac parte din acest spațiu monetar. E foarte posibil, ca aceste măsuri anticriză sunt de moment, nu de lungă durată sau strategice. De aceea, tot mai multe voci din interiorul Uniunii Europene pledează pentru instrumente sigure de prevenire a posibilelor disfuncționalități financiare din zona monedei euro, în special, și din sistemul financiar al tuturor statelor membre, în general.

Deși Eurosistemul este preocupat de asemenea fenomene, în conformitate cu competența pe care o are, Banca Centrală Europeană „se asigură că instituțiile și piețele financiare sunt supravegheate corespunzător de către autoritățile naționale și că sistemele de plăți funcționează corect” [9]. După cum poate fi observat, problemele existente depășesc atribuțiile Băncii Centrale Europene, fiindcă rolul său se caracterizează prin supraveghere. Banca Centrală Europeană nu poate interveni la nivel național în prăbușirea piețelor financiare ale statelor membre. Maximum ce poate întreprinde este să facă niște constatări, concluzii și recomandări.

Competența exclusivă de gestiune a bugetelor statelor membre o au guvernele naționale, responsabile de veniturile și cheltuielile statului, fiindcă doar statele dețin suveranitate exclusivă în acest domeniu. Deși suveranitatea exclusivă este a fiecărui stat membru, Uniunea Europeană, în calitate de entitate juridică supranațională, poate să participe prin intermediul instituțiilor comunitare la executarea corespunzătoare a bugetelor naționale pentru a preveni eventualele crize financiare care pot afecta statele membre, inclusiv întreg spațiul comunitar. Sunt indicatori de bază care pot genera criza, spre exemplu, dezechilibrul între capitolul de cheltuieli cu veniturile reale și inflația care scade puterea de cumpărare. Acestea sunt legate de politicile fiscale ale statului și strategia bugetară. Crizele dovedesc încă o dată că ceva nu funcționează bine la nivel național, fie din cauza iresponsabilității, încrederii exagerate sau lipsei regulilor clare și predictibile care ar trebui să reglementeze transparent exercițiul bugetar și conduita financiară. S-ar părea că se dorește prea mult intervenționism din partea statului, în cazul nostru din partea structurilor supranaționale, dar implicarea este inevitabilă, întrucât

atentează la securitatea financiar-economică a statelor membre și la spațiul prosperității și bunăstării proclamat prin tratatele institutive ale Uniunii Europene.

Aceasta înseamnă că ar putea fi investită Comisia Europeană cu funcția de control asupra aprobării bugetelor naționale ale statelor membre. Comisia Europeană va avea posibilitatea să consolideze și mai mult cooperarea între statele membre la nivel național și Uniunea Europeană la nivel supranațional. Este un prilej de a apropia capitala europeană de capitalele statelor membre în procesul decizional în problemele cu care se confruntă cetățenii comunității și statele membre la capitolul financiar.

Înainte ca bugetele statelor membre să fie adoptate de parlamentele naționale, acestea să fie aprobate de către Comisia Europeană. Acest filtru ar da posibilitatea ca bugetele să fie îmbunătățite pe baza recomandărilor făcute de către Comisia Europeană. Astfel, se va face tot posibilul ca să se excludă arbitrariul din exercițiul de elaborare a bugetelor naționale și a echilibrării politicilor fiscale care determină într-o măsură considerabilă acumulările la bugetele naționale. Ar fi și un mecanism de control al corectitudii elaborării și executării bugetelor naționale, fiindcă în cazul în care guvernul național dispune de o majoritate confortabilă în parlament, teoretic poate fi adoptat bugetul în orice configurație, inclusiv și cu abuzuri din partea executivului și / ori a majorității parlamentare.

De aceea coordonarea bugetelor naționale cu Comisia Europeană va aduce doar beneficii la nivel comunitar și la nivelul statelor membre, adică al beneficiarilor direcți care sunt cetățenii, întrucât elaborarea și executarea bugetelor se va realiza într-o manieră mult mai responsabilă, transparentă și eficientă. Prin aceasta, vor putea fi prevenite și gestionate mult mai ușor eventualele crize din cadrul Uniunii Europene în cazul în care regulile de joc vor fi identice sau cel puțin compatibilizate pentru toți actorii acestui domeniu din spațiul comunitar.

Această inițiativă a liderilor politici europeni se află în stadiul de proiect deocamdată, apărută ca urmare a crizelor cu care se confruntă unele state membre ale zonei euro. Cu siguranță că astfel de crize impulsionează și mai mult cooperarea între statele membre, între Uniune și statele membre. În rezultat va exista o Europă mult mai puternică, o Europă mult mai consolidată, o Europă mult mai unită.

Referințe

1. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (text consolidat), Jurnalul Oficial, 97/C340/03 + 2001/C80/01.
2. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-commission/index_ro.htm
3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. Ibidem.
6. Tofan, Mihaela, Drept european, Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Centrul de studii europene, 2009, p. 60.
7. Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, Dreptul Uniunii Europene: comentarii, jurisprudență și doctrină, ediția a IV-a, trad. G. Marcovschi, serie coordonată de B. Andreșan-Grigoriu și T. Ștefan, București: Editura Hamangiu, 2009, p. 59.
8. Tratatul de la Lisabona, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2007/C306.
9. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_ro.htm

**APELUL – GARANȚIE PROCESUALĂ PENALĂ A APĂRĂRII
DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE PERSOANEI
ÎN CONTEXTUL CADRULUI NORMATIV NAȚIONAL ȘI EUROPEAN**

*Vasile LUNGU, doctor în drept, conferențiar universitar
Larisa IAȚCO, doctorandă
Cristina LUNGU, IRIM*

Pornind de la prevederile legislației naționale și internaționale drepturile și libertățile persoanei sînt inviolabile. Statul, în special Republica Moldova, este obligat să asigure ca instituțiile competente ale statului să funcționeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere. La realizarea acestor scopuri are menirea să contribuie instituția apelului în procesul penal. În prezenta lucrare, vom aborda unele aspecte teoretico-practice ce țin de declararea, examinarea și soluționarea apelului declarat în cauza penală.

Based on the national and international legislation, the rights and the freedoms of a person are inviolable. The state, and especially the Republic of Moldova, is obliged to ensure that the competent state institutions operate in such a way that no person should be unreasonably suspected, accused or convicted and that no person should be subjected in an arbitrary manner or without necessary measures of constraint. In order to achieve these goals, aims to contribute the institution of appeal in the criminal proceedings. This work deals with some theoretical and practical aspects related to the declaration, examination and resolution of stated appeal in a criminal case.

Studierea practicii judiciare privind examinarea apelului pe cauzele penale realizată de Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a scos la iveală cazuri de aplicare incorectă a normelor care reglementează modul de declarare și soluționare a cererilor de apel statuate la art.400-419 Cod de procedură penală al Republicii Moldova [2].

În scopul unificării aplicării corecte și uniforme a legislației la examinarea cauzelor penale în ordine de apel, Plenul Curții Supreme de Justiție în Hotărîrea sa nr. 22 din 12 decembrie 2005, cu modificările ulterioare din 30.03.2009 și din 24 decembrie 2010 a dat un șir de explicații valoroase cu privire la esența, scopurile, ordinea de declarare și soluționare a cererilor de apel.

În special, pornind de la reglementările de la Secțiunea I, Capitolul IV, Titlul II, Partea Specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova menționează că apelul este o cale de atac ordinară, care poate fi folosită împotriva hotărîrilor pronunțate asupra fondului de către o instanță judiciară inferioară, pentru ca pricina să fie supusă unei noi judecăți, în vederea reformării hotărîrii nedefinitive.

Apelul este o cale de atac sub aspect de fapt și de drept, întrucît odată exercitat, produce un efect devolutiv complet în sensul că provoacă un control integral atît în fapt, cît și în drept numai la persoana care l-a declarat, la calitatea acesteia în proces și

la persoana împotriva căreia este îndreptat de către jurisdicția de al doilea grad asupra hotărârii primei instanțe.

Apelul este și o cale de reformare a hotărârii. În cazul admiterii lui, hotărârea atacată este desființată integral sau în parte, iar cauza va primi o nouă rezolvare în instanța de apel.

În baza apelului se face o nouă judecată în fond a cauzei, apreciindu-se probele din dosar, utilizându-se și posibilitatea administrării de noi probe.

Apelul este o cale de atac accesibilă oricărei persoane interesate (martor, expert, interpret ș.a.).

El are ca efect imediat suspendarea executării hotărârii atacate, de aceea trebuie folosit într-un termen scurt, fixat de lege [14].

În acest context, declararea și soluționarea apelului în condițiile legislației naționale și internaționale din domeniu are drept scop asigurarea drepturilor și libertăților persoanelor atrase într-o calitate sau alta în orbita procesului penal.

Instituția apelului în procesul penal are menirea de a corecta omisiunile și erorile admise de instanțele de judecată inferioare, de a consolida legalitatea și încrederea cetățenilor în echitatea și imparțialitatea instanțelor judiciare, fapt care va contribui la integrarea Republicii Moldova în comunitatea internațională, în special, în Uniunea Europeană.

Apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei constituie una din sarcinile primordiale ale Uniunii Europene.

Republica Moldova care tinde spre integrarea europeană, întreprinde acțiuni concrete în vederea urgentării aderării la comunitatea statelor europene, în special, în domeniul asigurării drepturilor persoanei atrase în orbita procesului penal prin armonizarea legislației naționale la cea internațională (în special, europeană).

Astfel, pornind de la prevederile art. 4, 8 ale Constituției Republicii Moldova [1], art. 2 CPP al RM [2] principiile generale și normele dreptului internațional și convențiile internaționale ale Republicii Moldova constituie o parte componentă a sistemului ei de drept care reglementează activitatea judiciară penală”.

Unul din drepturile fundamentale ale persoanei atrase în activitatea judiciară penală constituie dreptul fiecărui condamnat pentru comiterea unei infracțiuni la reexaminarea hotărârii judecătorești sau a măsurii de pedeapsă aplicată lui. Dreptul la reexaminarea hotărârii judecătorești de către instanța ierarhic superioară, este garantată de CEDO (art.2, Protocolul Nr.7 a Convenției) [3] și Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (punctul 5, art.15) [4].

Reexaminarea hotărârilor judecătorești nu numai că asigură drepturile constituționale ale victimelor, inculpaților și a altor persoane atrase în orbita procesului penal, dar servește și intereselor publice, adică intereselor justiției [5, p. 6].

Concomitent, societatea și statul sunt interesați ca fiecare sentință judecătorească să fie legală, întemeiată și echitabilă.

În opinia unor autori, cum ar fi cea a savantului rus N. Polonski, „interesele justiției se asigură prin faptul că instanțele care examinează cauza penală în prima instanță știu că fiecare sentință adoptată de acestea, la fel ca condițiile și ordinea de cercetare și examinare a cauzei în care este pronunțată sentința, pot fi obiect de verificare din partea instanței ierarhic superioare” [6, p. 208].

Verificarea legalității de către instanța ierarhic superioară a hotărîrilor adoptate de instanța ierarhic inferioară se manifestă în posibilitatea de realizare a drepturilor de către participanții procesului penal, la constatarea acțiunilor (inacțiunilor) și hotărîrilor judecătorești, a procurorului, organelor de urmărire penală, inclusiv și dreptul condamnatului la reexaminarea sentinței de către instanța ierarhic superioară.

Savantul rus S. Victorskii sesizează esența apelului prin verificarea sentinței neintrate în vigoare și acțiunilor primei instanțe în temeiul cărora este motivată sentința nu numai după formă, dar și după esența ei [7, p. 28].

În opinia savantului notoriu rus I. Foinițki „scopul apelului este de a acorda o garanție suplimentară sentinței judecătorești, această garanție suplimentară constă în atragerea la examinarea cauzei penale a instanței judecătorești ierarhic superioare, cunoștințele și experiența cărora este sesizată ca asigurarea în continuare a intereselor justiției” [8, p. 533].

Potrivit art. 414 CPP RM, obiectul examinării judiciare în ordine de apel constituie legalitatea și temeinicia sentinței sau a altei hotărîri judecătorești neintrate în vigoare, care pot fi contestate de către persoanele interesate și reexamineate de instanțele judecătorești ierarhic superioare.

Deosebirea dintre ordinea de reexaminare a hotărîrilor judecătorești în ordine de apel și recurs constă în aceea că instanța de apel este în drept să reexamineze repetat cauza penală în fond. În același timp, instanța poate administra noi probe (a audia martorii, victimele, inculpații etc.) și să adopte o nouă sentință în cauza penală.

Verificarea în apel a legalității și temeinicii hotărîrilor judecătorești servește ca mijloc de depistare și înlăturare a greșelilor / omisiunilor pînă la intrarea în vigoare a hotărîrilor judecătorești și constituie o garanție importantă de efectuare a justiției, de realizare a drepturilor și intereselor legale ale participanților la procesul penal.

Sentințele și alte hotărîri neintrate în vigoare, în conformitate cu prevederile de la art. 401 CPP RM pot fi contestate de către inculpat, persoana achitată, apărătorul, reprezentantul lor legal etc.

Potrivind de la prevederile art. 415 CPP RM, instanța de apel poate adopta una din următoarele hotărîri:

- 1) respinge apelul, menținînd hotărîrea atacată, dacă:
 - a) apelul a fost depus peste termen, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 402;
 - b) apelul este inadmisibil;
 - c) apelul este nefondat;
- 2) admite apelul, casînd sentința parțial sau total, inclusiv din oficiu, în baza art. 409 alin. (2), rejudecă cauza și pronunță o nouă hotărîre, potrivit modului stabilit, pentru prima instanță.

Urmare a accentuării importanței deosebite a instanței de apel în calitate de instanță judiciară de control, unii savanți propun de a extinde instituția de apel asupra tuturor categoriilor de cauze penale, de exemplu în opinia savantului A. Pobedkin „apelul este necesar în cazul în care garanțiile de adoptare a unei sentințe legale și motivate sunt insuficiente, de exemplu cînd față de inculpat poate fi aplicată o pedeapsă mai aspră (privarea de libertate pe viață)”.

Sușținem opinia savantului A. Gusicova care pledează pentru răspîndirea acțiunii

instanței de apel asupra tuturor sentințelor primei instanțe neintrate în vigoare cu dreptul de a adopta o nouă hotărâre, inclusiv care agravează starea condamnatului [9, p. 5-6].

Un alt specialist în domeniu, N. Muratova susținând această opinie, cu bună dreptate menționează că: „în primul rînd, instituția apelului permite fiecăruia să-și realizeze mai efectiv dreptul la apărarea judiciară în conformitate cu art.46 al Constituției FR. În al doilea rînd, instituția apelului permite asigurarea mai rapidă a depistării (identificării) greșelilor judiciare, deoarece procedura de apel implică și administrarea unor noi probe și o nouă apreciere a lor. În al treilea rînd, condițiile de declarare a apelului vor permite de a forma o practică unică de aplicare a normelor de drept în practica judiciară” [10, p. 198].

Opinie diametral opusă, pe care o considerăm absolut nejustificată, inclusiv din punctul de vedere al dreptului european, privind prioritățile instituției de apel comparativ cu alte forme de control este pronunțată de către N. Gazetdinov, care menționa că instituirea instituției de apel a condus pînă la urmă la tergiversarea procesului și ca urmare procedura de apel a soluționat doar sarcina de acces la justiție, dar nu și a unei justiții echitabile, în special din contul intensificării tărăgănării judiciare și majorării termenului de examinare a cauzei penale.

În viziunea lui, eforturile activității judiciare penale în vigoare trebuie să fie îndreptate la crearea unor garanții suplimentare de efectuare a justiției în limitele formelor de control judiciar existente anterior, adică în limitele instanțelor de recurs și supraveghere [11].

Rezultatele examinării practicii judiciare în domeniu în Republica Moldova care, a fost reflectată în Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție privind activitatea CSJ de înfăptuire a justiției în anul 2008, nr.1 din 2 februarie 2009 [12].

Astfel, din această hotărîre rezultă că nu în toate cazurile instanțele de apel judecă apelurile în strictă conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, ceea ce duce la încălcarea drepturilor părților și la creșterea volumului de lucru în aceste instanțe”.

Sub aspectul calității activității efectuate, fiind analizată situația în perioada de referință în fiecare curte de apel în parte, s-a întocmit un raport de cercetare statistică privind judecarea apelului.

În urma examinării datelor statistice cu privire la judecarea apelului în cauza penală, precum și în rezultatul examenului jurisprudenței privind judecarea recursului ordinar împotriva hotărîrilor instanțelor de apel, formulăm anumite concluzii, printre care evidențiem:

1. La judecarea apelului, instanțele nu acordă deplină eficiență prevederilor art.413 și 414 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Astfel, se comit erori judiciare ce nu pot fi corectate de instanța de recurs și, drept consecință, după casarea deciziei atacate, cauza se remite la rejudecare în apel.

2. Numărul cazurilor de admitere a recursului ordinar, casarea integrală a deciziei instanței de apel și dispunerea rejudecării cauzei la aceeași instanță judecătorească este mare și se află în ascensiune.

3. La rejudecarea cauzei după casarea hotărîrii în recurs, există și cazuri în care nu sînt îndeplinite indicațiile instanței de recurs, astfel, fiind încălcată procedura de rejudecare și limitele acesteia.

4. În practica judiciară nu există un punct de vedere unitar cu privire la aplicarea prevederilor art. 413 și 414 CPP; astfel, uneori, aceste norme de drept sînt interpretate eronat și aplicate neuniform, respectiv, se pronunță soluții diferite pe cazuri similare;

5. Situația creată semnaleză probleme juridice importante apărute în procedura judecării apelului, care trebuie soluționate în urma ajustării jurisprudenței naționale la practicile Curții Europene pentru Drepturile Omului.

Efectuînd o investigație detaliată științifico-practică la acest capitol, judecătorul S. Furdui, vice-președinte al Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție vine cu propuneri concrete care, în viziunea lui, ar conduce la îmbunătățirea situației la acest capitol [13].

Considerăm oportună existența diferitelor forme de control judiciar asupra hotărîrilor judecătorești ale instanțelor inferioare. În acest context, important este a se atrage atenția nu numai asupra problemelor de modificare a apelului care este un mijloc important de respectare a drepturilor legale, drepturilor persoanei în procesul penal, dar și dezvoltarea altor forme de control judiciar care contribuie la formarea unei practici unice de aplicare a normelor de drept și care contribuie la consolidarea apărării drepturilor participanților la procesul penal, deoarece sunt garanții suplimentare a eficienței efectuării justiției.

Numai prin implementarea dreptului european, în legislația națională, asigurarea concretă și continuă a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei atrase în sfera activității judiciare penale, putem fi siguri că Republica Moldova va fi acceptată în familia mare a comunității europene.

Referințe

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994//Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994.
2. Lege Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003// Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950//Tratate internaționale, 1998, volumul 1, pag. 341.
4. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966//Tratate internaționale, 1998, vol. 1, pag. 30.
5. Разинкина А.Н. Апелляция в уголовном судопроизводстве. М., 2004. С.6.
6. Полянский Н.Н. Вопросы теории советского уголовного процесса. М., 1956. С.208.
7. Викторский С.И. Русский уголовный процесс. М., 1897. С.28.
8. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства. СПб., 1996. Т. 2. С.533.
9. Гуськова А.П. По итогам судебного-правовой реформы России // Российский судья. 2007. № 3. С.5-6.
10. Муратова Н.Г. Система судебного контроля в уголовном судопроизводстве. С. 198.
11. Газетдинов Н.И. О месте и роли апелляционной инстанции в системе судебного надзора // Российский судья. 2007. № 9.
12. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție privind activitatea CSJ de înfăptuire a Justiției în anul 2008, nr.1 din 02.02.2009 // Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr.3.
13. S. Furdui. Cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor articolelor 413 și 414 CPP ce reglementează procedura judecării apelului// Teoria cu privire la cauzele penale și contravențiile administrative.
14. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel nr. 22 din 12 decembrie 2005, cu modificările ulterioare din 30.03.2009 și din 24 decembrie 2010//Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr. 7, p. 10.

RAPORTUL ÎNTRE PROTECȚIA JURIDICĂ INTERNĂ ȘI CEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ion BURUIANĂ, doctor în drept, IRIM

Drepturile omului sunt proclamate și garantate atât la nivel național, cât și la nivel european. Protecția drepturilor omului trebuie realizată în primul rând în interiorul oricărui stat în baza sistemului său de drept. Astfel, statul este obligat să elaboreze și să aplice normele interne privitoare la drepturile omului. Însă, la apărarea drepturilor omului, trebuie să contribuie toate componentele societății în cadrul unui stat: organele statului; partidele politice; sindicatelor și societatea civilă.

Prioritate i se dă sistemului național de protecție a drepturilor omului, deoarece autoritățile statului sunt într-o situație mai potrivită pentru a se pronunța asupra încălcării drepturilor garantate decât judecătorul european. De aceea judecătorului național trebuie să i se acorde autonomia necesară pentru a avea ocazia să evite sau să repare violarea drepturilor invocată de persoana interesată. Mecanismul european de protecție are un caracter subsidiar, în raport cu sistemele naționale de garantare a drepturilor omului. Subsidiaritatea rezidă, în primul rând, în faptul că se aplică regula clasică a epuizării căilor de recurs interne care este preluată din dreptul internațional general.

Curtea efectuează un control jurisdicțional al respectării drepturilor omului, care implică posibilitatea de a judeca o cauză referitoare la o încălcare a drepturilor omului, printr-o hotărâre care beneficiază de autoritate de lucru judecat.

The human rights are proclaimed and guaranteed both on national and international level. First of all, the protection of the human rights should be performed inside of each state based on its legal system. Thus, a state is obliged to elaborate and apply domestic legal rules concerning human rights. All the components of a society shall contribute to the protection of the human rights, i.e. state's organs, political parties, labor unions and civil society.

In the domain of protection of the human rights the priority is given to the state's authority due to the fact that they are in an appropriate situation to prevent the infringement of guaranteed rights than the European judge does in this case. Therefore, to the national judge should be given a necessary autonomy, in order to avoid the violations of the rights of certain interested individuals.

The european mechanism for protection of the human rights has a subsidiary character in relation to the national system of guaranteed human rights. The subsidiarity signifies, mainly, the fact that the rule of the general international law on the exhausting domestic remedies is to be applied.

The European Court exercises only a jurisdictional control in order to verify that the human rights are respected, involving the possibility to resolve a dispute concerning the violation of the human rights and rendering an award in this sense.

Drepturile omului constituie una dintre cele mai importante valori pentru dezvoltarea societății umane, iar respectarea lor constituie esența unei societăți democratice. La apărarea drepturilor omului trebuie să contribuie toate componentele societății în cadrul unui stat: organele statului; partidele politice; sindicatelor și societatea civilă.

Drepturile omului sunt consacrate atât prin norme juridice naționale, cât și internaționale. Proclamarea și apărarea drepturilor omului constituie o preocupare deosebită a Consiliului Europei și a comunității internaționale în general.

Drepturile și libertățile omului se referă la drepturile subiective, care reprezintă un ansamblu de prerogative recunoscute unui anumit subiect de drept. Acest concept presupune facultatea pentru titular de a declara imperativul conținut în norma de drept, spre a asigura punerea în valoare a ansamblului de posibilități juridice pe care acesta i le recunoaște.

Din punct de vedere juridic, dreptul este o libertate, iar libertatea este un drept, fără a exista deosebiri de natură juridică între aceste două noțiuni. Mecanismul intern de protecție nu face deosebire între drepturi și obligații publice. Este de menționat faptul că nici mecanismul european de protecție nu face această deosebire, iar drepturile omului în Convenția Europeană a Drepturilor Omului sunt considerate ca valori recunoscute universal.

Pe plan intern, drepturile omului sunt drepturi și libertăți publice, prevăzute și protejate prin norme de drept național, iar pe plan european, drepturile și libertățile consacrate în CEDO alcătuiesc o noțiune generică și anume ”drepturile omului protejate în cadrul unor raporturi juridice specifice acestei convenții europene”.

Drepturile fundamentale au fost definite ca fiind acele drepturi subiective ale cetățenilor considerate ca esențiale pentru viață, libertate și demnitatea lor, precum și pentru dezvoltarea personalității umane. Aceste drepturi sunt stabilite și garantate în Constituție.

În Convenția Europeană pentru drepturile omului nu s-a dat o definiție generală și abstractă a noțiunii de drepturi fundamentale, datorită dificultăților pe care o asemenea noțiune le-ar implica. Dacă în dreptul intern noțiunea de drept are un criteriu sigur dat de cuprinderea anumitor drepturi și libertăți în constituția unui stat, în dreptul internațional aceasă noțiune devine ambiguă și nesigură.

Normele internaționale nu fac decât să se consacre și să garanteze drepturile care sunt considerate indispensabile ființei umane. Totodată, este de menționat faptul că doar unele Convenții internaționale precum CEDO au elaborat un mecanism jurisdicțional internațional de control a drepturilor garante.

O dată ce raportul juridic se naște, în primul rând, între stat și individ, este firesc ca primul nivel la care trebuie să se realizeze protecția drepturilor omului este cel național. Astfel, statul este obligat să elaboreze și să aplice normele interne privitoare la drepturile omului. Însă, în virtutea suveranității absolute a statului, drepturile omului ar putea să fie ignorate și disprețuite, de aceea statele și-au autolimitat suveranitatea prin încheierea unor convenții internaționale în domeniul drepturilor omului. Prin intermediul acestor instrumente juridice au fost create sisteme de protecție internațională de nivelul doi.

În cadrul tratatelor în materie, statele nu se obligă între ele, ca de obicei, ci față de indivizii care se află sub jurisdicția lor. Prin intermediul tehnicii juridice utilizată în actele internaționale, statele își asumă obligații să respecte drepturile omului atât față de indivizi, cât și față de comunitatea internațională.

Protecția drepturilor trebuie realizată, în primul rând, în interiorul statului în baza sistemului său de drept. Doar în cazul în care drepturile individului au fost încălcate, acesta se poate adresa instanțelor internaționale, o dată ce căile interne de atac au fost epuizate.

Din moment ce titularii drepturilor sunt înșiși indivizii, iar cei obligați sunt statele, se impune recunoașterea individului, a calității procesuale active și a calității de subiect de drept internațional, pentru a crea posibilitatea să realizeze protecția drepturilor sale la nivel internațional. Așadar, indivizii, având calitatea de subiect al dreptului internațional, se pot adresa unei instanțe internaționale cu o plîngere referitoare la încălcarea unui drept de către autoritățile naționale, cu condiția că va trebui să justifice încălcarea unui drept propriu și prejudiciul pe care l-a suferit, ceea ce justifică interesul acțiunilor sale[1].

În concepția CEDO, ca și a tuturor documentelor internaționale în materie, respectarea și punerea în aplicare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sunt strîns legate de legile și instituțiile naționale. Aceste acte cer statelor să adopte măsuri și să acționeze pentru respectarea și asigurarea drepturilor și libertăților prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative. Dacă CEDO prevede interzicerea unor fapte pe care le consideră contrare drepturilor omului ca, spre exemplu, interzicerea diferitor forme ale discriminărilor, se prevede în mod expres obligația statelor de a adopta legi în acest sens. Așadar, una din obligațiile asumate de state prin Convenție este de a adopta legi naționale care să stabilească drepturi și să reglementeze garantarea protejării lor, impunînd obligații și responsabilități a instituțiilor competente.

În pofida diferitor situații și modalități în dreptul intern al statelor referitor la aplicarea normelor de drept internațional în dreptul național este evident că toate statele parte la Convenție au obligația de a respecta dispozițiile CEDO. În acest sens, Convenția de la Viena din 1969, privind dreptul tratatelor, prevede că un stat nu poate invoca o lege internă, pentru a justifica o încălcare a unui tratat. Aceasta se face cu scopul că în domeniul respectării omului, mijloacele și mecanismele interne sunt esențiale. Statele s-au angajat să asigure căi de recurs eficiente pentru fiecare persoană căreia i s-a încălcat drepturile, fie în fața unei instanțe de judecată sau a altei autorități care trebuie să acorde reparații echitabile ori îndemnizații pentru daunele suferite. Astfel, se acordă prioritate exercitării recursurilor interne disponibile.

Prin intermediul CEDO au fost create mecanisme care au scopul de a promova interpretarea și aplicarea uniformă a prevederilor acesteia cu scopul îndeplinirii angajamentelor asumate de către statele contractante. Drept consecință, politicile interne și externe ale statelor în domeniul protecției dreptului omului se unifică: violarea drepturilor omului pe plan național implică violarea drepturilor omului în plan european (se are în vedere violarea drepturilor garantate de Convenție). Nu există drept al omului, decît atunci cînd un regim juridic este organizat astfel, încît dreptul să fie protejat printr-o acțiune în justiție. Drepturile omului conduc la instituirea în sarcina statelor a unor obligații, executarea cărora nu e subordonată ca în dreptul internațional general, principiului reciprocității. Statul, parte la Convenție, nu are doar obligația de a garanta

protecția drepturilor propriilor cetățeni, ci trebuie, de asemenea, să respecte drepturile tuturor indivizilor aflați pe teritoriul său, indiferent de naționalitate.

CEDO beneficiază de o aplicabilitate directă în ordinea juridică internă. Aceasta implică faptul că judecătorului național îi revine, în primul rând, sarcina de a asigura protecția dreptului garantat de această convenție. Convenția fixează un standard minim în materie de drepturi și libertăți pe care statele trebuie să-l asigure, armonizând astfel ordinele juridice naționale în funcție de acest standard minim. Astfel, funcția judecătorului național e extinsă, în sensul că acesta este apărătorul drepturilor pe plan european. Lui îi revine sarcina de a interpreta și aplica dreptul intern în lumina Convenției. În acest sens, judecătorul național remediază insuficiențele și înlătură lacunele legii interne sau, dacă e cazul, chiar va respinge aplicarea legii naționale, atunci când aceasta este incompatibilă cu prevederile Convenției. În consecință, judecătorul național ajunge la verificarea convenționalității, ridicându-se, astfel, la rang de cenzor al acesteia.

Mecanismul european de protecție are un caracter subsidiar în raport cu sistemele naționale de garantare a drepturilor omului. Subsidiaritatea rezidă, în primul rând, în faptul că se aplică regula clasică a epuizării căilor de recurs interne, care este preluată din dreptul internațional general. Regula epuizării căilor de recurs demonstrează caracterul complementar al mecanismului european de protecție. Convenția nu se substituie dreptului intern, ci vizează doar corectarea deficiențelor acestuia. Această regulă se fundamentează pe necesitatea de a acorda mai întâi statului pârît facultatea de a remedia situația litigioasă prin propriile sale resurse și în propria sa ordine juridică.

Prioritate i se acordă sistemului național de protecție a drepturilor omului, deoarece autoritățile statului sunt într-o situație mai potrivită pentru a se pronunța asupra încălcării drepturilor garantate de Convenție, decât judecătorul european. Obligația de a epuiza căile interne de recurs cuprinde două exigențe: epuizarea tuturor tipurilor de remedii interne și epuizarea tuturor recursurilor în fața instanțelor naționale competente. Judecătorului național trebuie să i se acorde autonomia necesară pentru a avea ocazia să evite sau să repare violarea drepturilor invocată de persoana interesată.

Obligația de a epuiza căile interne de recurs se limitează la utilizarea normală a căilor de recurs utile [2]. Utilizarea normală presupune ca reclamantul să aibă inițiativa și posibilitatea de a folosi căile de recurs interne. Noțiunea de recurs util presupune că regula epuizării căilor de recurs interne nu se impune reclamantului în cazul în care căile de recurs există, dar sunt iluzorii. Pe baza acestor principii, Curtea a favorizat o interpretare flexibilă a art.35, facilitând, astfel, dreptul de acces la Curte. Astfel, reclamantul este scutit de exercitarea unui recurs aleatoriu, adică când eșecul acestuia este probabil, spre exemplu, din cauza autorității unei hotărâri pronunțate de o Curte Constituțională. Totodată, reclamantul nu este obligat să exercite căile de recurs ineficace care nu ar putea remedia încălcările invocate [3].

Pentru a asigura protecția drepturilor particularilor la nivelul național, statele trebuie să îndeplinească diferite obligații, precum ar fi obligația de a nu face nimic de natură a aduce atingere drepturilor recunoscute sau obligația de a face, adică de a lua toate măsurile legale, administrative sau judiciare necesare pentru respectarea

drepturilor respective. În primul caz, statele își asumă obligația de rezultat, iar în al doilea caz, obligația este de prudență și diligență. Pe plan european, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului examinează îndeplinirea angajamentelor asumate în domeniul respectării drepturilor omului. În acest sens, este verificat, în primul rând, rezultatul activității statului împotriva căruia a fost înaintată acțiunea, adică dacă s-a respectat obligația de rezultat. Totodată, pe plan intern, statul trebuie să respecte, în primul rând, obligația de prudență și diligență pentru a ajunge la realizarea rezultatului impus de Curte.

Protecția drepturilor omului la nivel european este realizată prin anumite mecanisme de control. Curtea poate fi sesizată cu o cerere de orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari care se pretind a fi victima încălcării, de către unul din statele contractante, a drepturilor recunoscute de convenție. De regulă, victima încălcării trebuie să probeze că a suferit un prejudiciu real. Statele se angajează să nu împiedice exercițiul eficace al acestui drept. Curtea a decis că invocarea unui prejudiciu pur ipotetic, ce nu a fost stabilit în fața instanțelor interne cărora trebuie să li se ofere posibilitatea să-i determine existența, nu deschide calea invocării protecției dreptului asupra unui bun apărat de Convenție.[4]

Curtea efectuează un control jurisdicțional al respectării drepturilor omului, adică o protecție jurisdicțională a drepturilor omului, care implică posibilitatea de a judeca o cauză referitoare la o încălcare a drepturilor omului printr-o hotărâre care beneficiază de autoritate de lucru judecat. Trebuie de menționat că Curtea Europeană pentru Drepturile Omului furnizează modelul cel mai săvârșit al protecției jurisdicționale, stabilind o ordine publică europeană a drepturilor omului. Toate statele părți la Convenție acceptă jurisdicția obligatorie a Curții, ceea ce constituie un real succes al sistemului european de garantare a drepturilor omului. Totodată, Curtea dispune de plenitudine de jurisdicție. Astfel, art.32 al Convenției stabilește în termeni foarte clari competența *ratione materiae* a Curții și se extinde la toate cauzele referitoare la interpretarea și aplicarea Convenției și a protocoalelor sale adiționale. Curtea poate să-și verifice propria competență. Având dreptul de a sesiza direct Curtea, reclamantului i se atribuie implicit calitatea de parte în fața acesteia. Astfel, litigiile se examinează în contradictoriu între statul pârît și reclamant, ambii având aceeași calitate procesuală. Individul are dreptul să participe la procedura în fața Curții, fie prin intermediul unui avocat, fie că este autorizat să se apere el însuși.

Competența *ratione personae* a Curții este stabilită în art.34 care prevede că oricărei persoane fizice, organizației neguvernamentale sau grup de particulari li se recunoaște dreptul la un recurs individual în fața Curții. Convenția nu impune nici o condiție referitoare la naționalitatea, reședința, starea civilă sau capacitatea persoanei. Se pot adresa Curții persoanele incapabile în ordinea juridică internă (minori, alienați) chiar fără a fi reprezentate de un tutore sau curator. Astfel, condițiile care guvernează cererile individuale nu coincid cu criteriile naționale referitoare la capacitatea procesuală (*locus standi*).

Prin orice organizație neguvernamentală se subînțelege, în general persoanele juridice cu scop lucrativ sau nelucrativ, cu excepția celor ce participă la exercițiul puterii publice sau administrează un serviciu public sub controlul autorităților publice.

Competența *rationae loci* a Curții presupune că cererea trebuie să se refere la fapte care țin de jurisdicția unui stat parte. Conform jurisprudenței europene, de jurisdicția unui stat parte depinde nu numai actele îndeplinite de acesta în ordinea juridică internă, ci și actele extrateritoriale, care sunt îndeplinite și își produc efectele în afara teritoriului statului parte, atunci când acesta din urmă exercită controlul efectiv asupra unui teritoriu din afara frontierelor sale.

Competența *rationae temporis*. În principiu, competența Curții se extinde la toate faptele posteroare intrării în vigoare a Convenției în ceea ce privește statul pârît, dar Curtea și-a extins competența și la faptele anterioare datei de intrare în vigoare a Convenției dacă faptele respective implică o încălcare continuă a CEDO, care se produce după această dată. În absența unor căi de recurs interne eficace, termenul de 6 luni începe să curgă de îndată ce actul sau decizia care fac obiectul plângerii încep să-și producă efectele.

Concluzie

Dreptul intern și dreptul european al dreptului omului devin din ce în ce mai compatibili. Aceasta se realizează pe calea legislativă sau jurisdicțională. Deciziile Curții care relevă o încălcare a Convenției provoacă adesea ca statele interesate să adopte astfel de măsuri generale menite să le armonizeze legislația cu Convenția. Hotărârile Curții au ca rezultat și adaptarea jurisprudenței naționale la deciziile Curții. Pe de altă parte, atât jurisdicțiile naționale, cât și legiuitorii naționali, pot lua în considerare, uneori chiar în mod spontan, deciziile Curții. Autoritatea jurisdicției europene față de jurisdicțiile naționale este incontestabilă și sub influența jurisprudenței europene a drepturilor omului se întreprinde o acțiune generală de armonizare a normelor europene și a celor interne, ceea ce contribuie la formarea unui drept comun european al drepturilor omului.

Referințe

1. Frederic Sudre. Drept european și internațional al drepturilor omului. Editura POLIROM, 2006. Traducere. p.117.
2. Dragoș Bogdan. Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO. București. 2009. p. 97.
3. Diclescu V. Protecția juridică a drepturilor omului – mijloace interne și internaționale. Ed. Lumina Lex, București, 1998. p. 37.
4. trim. CFDH, decizia 3 mai 2001. Aepi SA/ Grèce.

NATURA JURIDICĂ PRAGMATICĂ A POLITICII ȘI LEGISLAȚIEI UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI

Vasile CUCERESCU, IRIM

Articolul prezintă o cercetare aplicativă asupra naturii juridice pragmatice a politicii și legislației educaționale comunitare. Se face referință la reglementările cu privire la educație cu sediul materiei în izvoarele primare și derivate ale dreptului Uniunii Europene pentru stabilirea corelației dintre aspirațiile comunitare de realizare a societății bazate pe cunoaștere și mecanismele concrete care pot conduce către acest tip de societate. Specificul rezidă în validarea științifică a concepției asupra acțiunii cu valoare de adevăr prin aplicarea ei în concret.

The article presents an applied investigation on the pragmatic legal nature of the community educational policy and legislation. It is referred to the regulations concerning education that are designed in the primary and derived sources of the European Union law in order to establish the correlation between the community aspirations in realising knowledge society and the concrete mechanisms which would lead to such society. The specific resides in the scientific validation of the conception on action having the value of truth by applying it concretely.

Conceptul de societate bazată pe cunoaștere reprezintă o valoare intrinsecă și consacrată a construcției europene. Fenomenul a penetrat de mult timp sferele integrării europene, devenind parte integrantă a politicii și legislației Uniunii Europene în domeniul educației. În cadrul Uniunii Europene s-a subliniat faptul că educația constituie baza modelului social european și că sistemele europene de educație urmează să devină repere mondiale de calitate pentru dezvoltarea altor sisteme educaționale.

Cu toate că politica educațională se stabilește de fiecare stat membru, țările Uniunii Europene convin asupra unor obiective comune din domeniu și schimb de bune practici între acestea și alte state din lume. Cu titlu de exemplu reprezentativ poate fi dat textul legislativ – care reglementează domeniul educației, la titlul XII: educația, formarea, tineretul și sportul, articolele 165-166 – al *Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*. Prevederile se referă la dezvoltarea educației de calitate, cooperarea între state și cu țările terțe, dezvoltarea dimensiunii europene a educației, promovarea mobilității studenților și profesorilor, favorizarea schimbului de experiență ș.a. [1]

Un alt document important pentru domeniul educației este Rezoluția Consiliului din 15 noiembrie 2007 privind educația și formarea ca factori esențiali ai Strategiei de la Lisabona care se bazează pe obiectivul strategic stabilit pentru Uniunea Europeană în cadrul Consiliului European de la Lisabona din 2000, pe obiectivele comune stabilite în cadrul programului detaliat de lucru adoptat în cadrul Consiliului European de la Barcelona din 2002, pe Rezoluția Consiliului din 27 iunie 2002 privind învățarea continuă, pe Reexaminarea Strategiei de la Lisabona, efectuată de către Consiliul European din 2005, pe Concluziile Consiliului din 2006, cu privire la eficiență și echitate în domeniul educației și formării, pe Concluziile Consiliului European din primăvara anului 2007. Consiliul subliniază că:

- educația și formarea constituie un vârf al triunghiului cunoașterii și sunt esențiale în furnizarea unei game largi de competențe și a creativității pe care se sprijină sectoarele cercetării și inovării. Acestea reprezintă factorii cheie de care depind dezvoltarea ulterioară a Europei și bunăstarea cetățenilor acesteia;

- punerea în aplicare a unor strategii globale și coerente de învățare continuă ar trebui să îndeplinească cerințele de eficiență și echitate și să promoveze principiile excelenței, inovării și creativității. Sistemele de educație și formare ar trebui să constituie fundamentul unei mai mari competitivități economice și al creșterii șanselor de ocupare a unui loc de muncă, precum și să asigure o mai mare coeziune socială, o dezvoltare durabilă, realizarea personală și implicarea mai activă a cetățenilor în societate;

- îmbunătățirea serviciilor în domeniul educației timpurii, încurajarea achizițiilor unor competențe-cheie, sporirea atractivității educației și formării profesionale, dezvoltarea formării continue, extinderea accesului la învățământul postliceal și cel superior și creșterea nivelului de excelență al acestora, extinderea ariei de educație a adulților, precum și îmbunătățirea nivelului de pregătire a cadrelor didactice reprezintă modalități eficiente de a asigura tuturor cetățenilor o mai bună calificare și, prin urmare, o mai bună pregătire în vederea participării active a acestora la dezvoltarea socială și economică;

- în condițiile creșterii diversității mediilor de proveniență ale elevilor/studentilor, educația și formarea reprezintă o modalitate esențială de integrare în economiile și societățile europene și de promovare a dialogului intercultural;

- condițiile care constituie cadrul învățării continue ar putea fi consolidate prin încurajarea dezvoltării organismelor și parteneriatelor educaționale, cu implicarea părților interesate și a angajatorilor, precum și prin dezvoltarea infrastructurilor pentru învățarea on-line, identificarea competențelor necesare, validarea rezultatelor învățării și a formării continue și examinarea unor noi modalități posibile de finanțare [2].

Sintetic, cadrul strategic al Uniunii Europene în domeniul educației, formării, tineretului și sportului se axează pe următoarele dimensiuni chintesențiale către un viitor mai dinamic:

- educația și formarea: educația și formarea au un rol-cheie în transformarea Uniunii Europene (UE) într-una dintre cele mai competitive societăți și economii bazate pe cunoaștere din lume. De la adoptarea Strategiei de la Lisabona în 2000, s-a consolidat cooperarea politică în domeniul educației și formării, mai întâi prin programul de lucru „Educație și formare profesională 2010”, iar mai apoi prin cadrul strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării profesionale „ET 2020”. Această cooperare a dus la formularea unor obiective și inițiative comune care înglobează toate tipurile de educație și formare și toate etapele învățării de-a lungul vieții. Obiectivele și inițiativele sunt susținute de o serie de programe de finanțare, cum ar fi Programul de învățare de-a lungul vieții 2007-2013 și Erasmus Mundus 2009-2013. Mai mult, o serie de rețele și agenții susțin desfășurarea de acțiuni în domeniul educației și formării, și anume Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură și Institutul European de Inovare și Tehnologie [3];

- învățarea de-a lungul vieții: conceptul învățării de-a lungul vieții este esențial pentru competitivitatea economiei bazate pe cunoaștere. Acesta se aplică la toate

nivelurile de educație și formare și se referă la toate etapele vieții, precum și la diferitele forme de ucenicie. Învățarea de-a lungul vieții este menită să ofere cetățenilor instrumente de dezvoltare personală, integrare socială și participare la economia bazată pe cunoaștere. Programele Comenius (pentru școli), Erasmus (pentru învățământul superior), Leonardo da Vinci (pentru educația și formarea profesională) și Grundtvig (pentru educația adulților), reunite acum sub umbrela Programului de învățare de-a lungul vieții, contribuie la atingerea acestor obiective [4];

- formarea profesională: cetățenilor trebuie să li se ofere posibilitatea de a dobândi aptitudinile, cunoștințele și competențele necesare în contextul actualei economii bazate pe cunoaștere. Educația și formarea profesională (EFP) deține un rol-cheie în acest sens. Cooperarea europeană în domeniul EFP este menită să garanteze o piață europeană a muncii deschisă tuturor cetățenilor. Aceasta se bazează pe procesul de la Copenhaga și se traduce prin dezvoltarea cadrelor și instrumentelor europene comune menite să îmbunătățească transparența, recunoașterea și calitatea competențelor și a calificărilor, precum și să faciliteze mobilitatea celor care studiază și a lucrătorilor. Centrul European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale (Cedefop) și Fundația Europeană de Formare (ETF) sunt principalele organisme implicate în sprijinirea cooperării în domeniul EFP [5];

- tineret: acțiunile dedicate tineretului contribuie la instruirea, formarea, mobilitatea, inserția profesională și integrarea socială a acestei categorii, precum și la dezvoltarea unei cetățenii active a tinerilor în Uniunea Europeană (UE). Pactul european pentru tineret (2005) susține realizarea acestor obiective. Ca parte a strategiei pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială, programul „Tineretul în acțiune” sprijină cooperarea între diverșii actori implicați în domeniul tineretului, încurajează schimburile între tineri și facilitează participarea acestora la activități de voluntariat pentru a-și dezvolta o cetățenie activă [6];

- sport: fie că este practicat la nivel profesionist sau amator, în mod regulat sau ocazional, sportul a devenit una dintre cele mai răspândite activități umane. Pe lângă aspectele strict legate de sănătate, sportul contribuie și la integrarea socială, este o parte a procesului educațional informal, încurajează schimburile interculturale și creează locuri de muncă în cadrul Uniunii Europene (UE). Politica în domeniul sportului rămâne, în esență, o chestiune interguvernamentală. Cu toate acestea, instituțiile europene dețin un rol important în ceea ce privește consultarea și promovarea, fie că este vorba de sport în general, de rolul sportului la nivel economic sau social, ori de lupta împotriva rasismului, a violenței și a dopajului [7];

- cooperarea cu țările terțe: Uniunea Europeană (UE) încurajează cooperarea cu instituțiile de învățământ din țările terțe și insistă asupra necesității de a promova Uniunea ca centru mondial de excelență în domeniul educației și formării profesionale. Mobilitatea studenților proveniți din țările terțe este esențială pentru realizarea acestor obiective. Programul de cooperare Erasmus Mundus susține cooperarea și mobilitatea între instituțiile școlare și de învățământ superior din UE și cele din țările terțe [8].

Au fost prezentate actele europene cu cel mai indicativ rol pentru dezvoltarea domeniului educației atât pentru comunitatea europeană, cât și în raporturile cu țările terțe. Abordarea comunitară a domeniului educației consonează indisolubil cu tradiția

filosofică europeană a pragmatismului, centrat pe relaționarea teoriei cu practica și a practicii cu teoria. Termenul propriu-zis de pragmatism derivă de la cuvântul din greaca veche *pragma* care înseamnă acțiune. Prin urmare, reglementările europene nu sunt tributare doar idealismului și vizionarismului prin care se caracterizează însăși construcția europeană, pe de o parte, ci indică succesul ideilor în experiență, repere concrete și verificabile, pe de alte parte.

O poveste de succes, în acest sens, pot fi considerate toate programele europene din sfera educației care vin să răspundă imperativelor societății comunitare și a competitivității economice bazate pe cunoaștere. Toate programele menționate mai sus transpun în viață idealul de progres și comunitate a bunăstării și prosperității, enunțate programatic de părinții Uniunii Europene.

Ba chiar mai mult, programele europene din domeniul educației beneficiază de o finanțare considerabilă pentru derularea proiectelor și acțiunilor sectoriale. Finanțele alocate sunt nerambursabile, fapt care dovedește că educația necesită subvenții pentru a-și atinge scopurile și a-și realiza funcțiile proprii, pe de o parte, iar, pe de altă parte, nerambursabilitatea se va transforma în timp în investiții fără de preț, fiindcă beneficiarii programelor educaționale vor deține acele competențe necesare societății pe care o configurează Uniunea Europeană, deoarece aceasta este formată din state membre caracterizate de diversitate culturală și lingvistică, niveluri diferite de dezvoltare economică. Responsabilă pentru implementarea programelor educaționale este Comisia Europeană, în baza competențelor delegate acesteia de către Consiliu. Comisia Europeană, la rândul ei, pune în practică programele și acțiunile prin intermediul agențiilor de specialitate sau executive ale Uniunii Europene. De pildă, sub auspiciile Agenției Europene pentru Cultură, Educație și Audiovizual, se coordonează un șir de programe, precum Învățarea de-a lungul vieții (acțiuni sectoriale, transversale, Jean Monnet, măsuri de sprijin și rețele educaționale), Erasmus Mundus, Tempus (acțiuni pentru proiecte comune, măsuri structurale, măsuri suplimentare), Cooperarea bilaterală (Atlantis, UE-Canada, EU-ICI ECP), Schema de mobilitate academică Intra-APC, Media, Cultura (sprijin pentru proiecte culturale, sprijin pentru organizațiile active la nivel european în domeniul culturii, proiecte de cooperare între organizațiile implicate în analiza politicii culturale), Europa pentru cetățeni (cetățeni activi pentru Europa, societate civilă activă în Europa, împreună pentru Europa), Tineretul în acțiune (tineretul pentru Europa, serviciul voluntar european, tineretul în lume, sisteme de sprijin pentru tineret, sprijin pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului).

Un exemplu concludent îl reprezintă perioada de referință 2007-2013 pentru care Uniunea Europeană a alocat circa treisprezece miliarde de euro pentru stimularea învățării de-a lungul vieții și schimburilor internaționale în domeniul educației. Este un fond consistent întru realizarea politicii comunitare în domeniu care conduce la ideea că educația reprezintă o prioritate atât la nivel politic (declarativ), cât și social (practic).

Politica europeană din domeniul educației, astfel poziționându-se în zona unui pragmatism consolidat la nivel comunitar, la nivelul statelor membre și la nivelul cooperării cu statele terțe, inclusiv Moldova. Prezența Moldovei în cadrul programelor europene de cooperare internațională este mai puțin vizibilă. Beneficiarii din țara

noastră necesită o informare mai bună în această privință, o implicare mai activă, o dezvoltare mai bună a parteneriatelor interuniversitare și chiar individuale la capitolul contacte umane, o cooperare internațională și intranațională mai competitivă și pragmatică în realizarea aspirațiilor educaționale.

Referințe

1. *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene* (text consolidat), *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2010/C83.
2. *Rezoluția Consiliului din 15 noiembrie 2007 privind educația și formarea ca factori esențiali ai Strategiei de la Lisabona*, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2007/C300.
3. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/index_ro.htm
4. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/index_ro.htm
5. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/vocational_training/index_ro.htm
6. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/index_ro.htm
7. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/sport/index_ro.htm
8. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/cooperation_with_third_countries/index_ro.htm

PEDEPSELE MINORILOR ÎN STATELE EUROPENE

Violeta MELNIC, doctor în drept, IRIM

Pedepsele aplicate minorilor variază în diferite state europene. Aspectele comune sunt cele ce interzic pedeapsa cu moartea, detenție pe viață și aplicarea măsurilor educative are prioritate în raport cu aplicarea pedepselor. Aceste asemănări derivă din tratatele internaționale și regionale, precum și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În Uniunea Europeană sunt prevăzute măsuri de protecție specifice în domeniul sancțiunilor minorilor; care trebuie să fie reglementate pentru a asigura un plafon minim european pentru protecția drepturilor minorilor:

The Punishments applied to the juveniles are different in various European countries. Common points are the issues that prohibit the death penalty. The life imprisonment and the application of the educational measures are prior punishments in this case. These similarities derive from the international and regional treaties as well as from the European Convention on Human Rights. In the European Union specific safeguards in the field of the juveniles penalties are provided, which must be regulated in order to ensure a minimum European ceiling of rights for the juveniles.

Capitolul 1. PEDEPSELE MINORILOR ÎN UNELE STATE EUROPENE

Pedeapsa pentru minori se pronunță atunci când instanța apreciază că măsurile educative și măsurile de corecție nu sunt suficiente pentru îndreptarea minorului sau dacă infracțiunea este gravă și impune, ca urmare a vinovăției cu care a fost comisă, aplicarea unei pedepse. Pedepsele aplicabile minorului sunt amenda, munca neremunerată în folosul comunității, arestul și închis oarea. Pedepsele aplicabile minorilor sunt cele aplicate majorilor, pentru aceleași fapte amenda și/ sau închisoarea sau substituirea închisorii cu munca în interesul comunității pentru tinerii ce au mai mult de 16 ani, tribunalul poate prin decizie special motivată să scurteze diminuarea pedepsei legale, rezultând din starea de minoritate și să pronunțe aceeași pedeapsă ca pentru un major.[1] Pentru eficientizarea reacției sociale față de minorii care comit fapte prevăzute de legea penală, trebuie să se aibă în vedere de către legiuitor atât vârsta fragedă a acestora, când se formează personalitatea pe fondul unui proces de maturizare psihică, cât și dezvoltarea intelectuală a acestora, procese psihice de existența și intensitatea cărora depinde formarea conștiinței, ce are aptitudinea de a cenzura, de a opri unele acțiuni antijuridice.[2]

În vederea identificării celui mai bun regim juridic, în baza căruia să se realizeze trage-re la răspundere penală a minorilor, s-a plecat de la principiul a căror măsuri sau sancțiuni ce se dispun față de minorii ce au săvârșit infracțiuni nu trebuie să dăuneze evoluției viitoare ai acestora, ci trebuie să fie adaptate scopului reeducării și a reinsertiei sociale. [3]

În diverse state ale Uniunii Europene sistemul măsurilor educative și al pedepselor în privința minorului variază în funcție de caracterul național al reglementărilor. La alegerea sancțiunii trebuie să se țină cont de gradul de pericol social al faptei săvârșite, de starea fizică, de dezvoltarea intelectuală și morală a minorului, de comportarea lui, de condițiile în care a fost crescut și în care a trăit și de orice alte elemente de natură să

caracterizeze persoana minorului.[4] Reieșind din faptul că săvârșirea infracțiunilor de către minori este rezultatul unor grave deficiențe în educația acestora, corectarea procesului educativ se face, exclusiv, prin măsuri educative, care cu toate că au un caracter coercitiv prin implicarea restricțiilor în privința libertății minorului, ele sunt lipsite de represivitate, având numai o funcție educativă.[5] Majoritatea statelor europene au acordat prioritate aplicării măsurilor educative în privința minorilor în raport cu pedepsele.

Astfel, în **Franța** sunt aplicate minorilor măsurile educative care pot dura până la majoratul copilului și sunt revizuite în continuu de judecătorii pentru minori, prin agravare sau atenuare, în dependență de conduita minorului.[6] În mod excepțional, minorii între 13 și 18 ani pot fi condamnați la pedeapsa cu închisoarea, dacă trăsăturile de personalitate fac necesară aplicarea unei asemenea sancțiuni ori dacă se sustrag, în mod sistematic, de la executarea unei măsuri de reeducare. În cazul contravențiilor, minorul nu poate fi condamnat decât la o amendă, care nu poate fi înlocuită, în caz de neexecutare, cu închisoarea. În cazul crimelor, minorul de 13-18 ani poate fi pedepsit cu închisoarea, beneficiind de o reducere la " a duratei prevăzute în criminalitatea dată. Reducerea pedepsei are un caracter de principiu, deoarece judecătorul are dreptul ca printr-o hotărâre special motivată și în cazuri de excepție, să aplice minorului între 16 și 18 ani aceeași pedeapsă ca și cea prevăzută pentru infractorii majori.

În **Germania**, față de minorul care a săvârșit o infracțiune se pot lua, în principiu, numai măsuri educative. Atunci când acestea sunt considerate insuficiente, minorul este sancționat cu măsuri de corecție sau cu o pedeapsă. Măsurile educative presupun obligația de a se supune anumitor reguli de conduită referitoare la reședință, la formare, la interdicția de a frecventa anumite locuri și persoane. Măsurile disciplinare se iau dacă măsurile educative sunt considerate insuficiente. Acestea sunt avertismentul, impunerea obligației, închisoarea specială pentru delincvenții minori, care nu este considerată sancțiune penală și execută într-o instituție specializată și îmbracă mai multe forme: detenția de week-end, detenția pe termen scurt (2-4 zile), pe termen lung (1-4 săptămâni).[7] De asemenea, judecătorul poate dispune față de delincventul minor mai multe măsuri educative sau de corecție, precum și măsuri educative asociate cu măsuri corective. Arestul pentru minori poate fi un arest de sfârșit de săptămână, cu supunerea minorului la o serie de activități de interes comunitar în timpul liber de la sfârșitul săptămânii sau reținerea lui într-o instituție anumită destinată executării acestei măsuri (minimum o săptămână până la 4 săptămâni) executate într-una din instituțiile menționate mai sus. Pedepsele sunt împărțite în pedepse cu o durată nedeterminată, termenul minim este de 6 luni, iar cel maxim 5 ani. Dacă pentru infracțiunea săvârșită legea penală prevede o pedeapsa mai mare de 10 ani, atunci pedeapsa maximă la care minorul poate fi condamnat este de 10 ani. Pedeapsa pe o durată nedeterminată nu poate depăși 4 ani, stabilindu-se în momentul pronunțării și durata sa minimă. Intervalul dintre limitele pedepsei nu poate fi mai mic de doi ani.

În **Polonia**, persoana care a împlinit vârsta de 17 ani și a săvârșit infracțiunea, dar nu a atins vârsta de 18 ani împliniți, instanța poate recurge la aplicarea măsurilor educative, medicale, atunci când circumstanțele cazului, precum și nivelul de dezvoltare a celui vinovat, trăsăturile personale și condițiile de viață necesită acest lucru.[8] În Polonia

minorului care la atingerea vârstei de 15 ani săvârșește una din infracțiunile deosebit de grave (omor, vătămarea gravă a sănătății, viol) îi pot fi aplicate pedepse penale, în mod special dacă măsurile educative nu s-au soldat cu rezultatele dorite. În cazurile comiterii infracțiunilor nominalizate, pedeapsa nu poate depăși 2/3 din plafonul pedepsei prevăzute pentru infracțiunea săvârșită. Instanța poate recurge, de asemenea, la aplicarea unei pedepse mult mai blânde, iar *vis-à-vis* de persoana care la momentul săvârșirii infracțiunii n-a atins vârsta de 18 ani nu poate fi aplicată ca măsură de pedeapsă detenția pe viață.[9]

În **Suedia**, față de persoanele care au vârsta de la 15 la 18 ani legislatorul prevede niște reguli liberale. Astfel, dacă infracțiunea a fost săvârșită de o persoană ce nu a atins vârsta de 18 ani, instanța poate dispune pedeapsa sub formă de închisoare, doar în cazul în care există temeii extraordinar, dar nu înainte de a emite hotărârea vizând tutela închisă asupra minorului (deținerea în scop educativ în instituții corecționale destinate infractorilor minori), care însă va fi cel puțin 14 zile și de cel mult 4 ani.[10] Codul penal suedez prevede, că „nici o persoană care nu a atins vârsta de 21 de ani, indiferent de infracțiunea săvârșită, nu poate fi condamnată la detenția cu închisoarea pe viață”. Totodată, Codului penal suedez stipulează că „dacă persoana care a săvârșit o infracțiune a împlinit 18 ani, dar nu a împlinit 21 de ani, instanța poate dispune pedeapsa cu închisoarea, dar reieșind din importanța penală a infracțiunii”.

Codul penal al Danemarcei stabilește, că persoana ce nu atins vârsta de 15 ani nu este pasibilă de răspundere penală. Potrivit acestui Cod, dacă la momentul săvârșirii infracțiunii, persoana nu a atins vârsta de 18 ani și pedeapsa totală pentru astfel de infracțiuni poate fi considerată inutilă, reieșind din vârsta persoanei, detenția cu închisoarea nu poate depăși 8 ani. Totodată, pentru anumite categorii de infracțiuni, cum ar fi de exemplu cele sexuale, răspunderea penală survine de la atingerea vârstei de 21 de ani. [11]

În **Ungaria**, Codul penal conține referiri exprese la minorii infractori. Potrivit legii maghiare nu poate fi pedepsit cel care nu a împlinit vârsta de 14 ani (art.23). În plus, Codul penal maghiar prevede sancțiunea zilelor-amendă pentru infractorul minor.[12]

În **Estonia**, minorului îi pot fi aplicate una sau mai multe sancțiuni: avertisment, sancțiuni privind organizarea studiului, trimiterea la un psiholog, specialist în probleme de dependență, asistent social sau la un alt specialist pentru consultare, conciliere, obligația de a locui cu un părinte, un părinte adoptiv, un tutore sau cu o familie, cu cineva care îi asigură îngrijirea sau într-un orfelinat, munca în folosul comunității, garanția, participarea la programe pentru tineret sau sociale sau la programe de tratament medical, trimiterea la școli pentru elevi cu nevoi speciale.

Codul penal al Letoniei stabilește că nu poate fi aplicată față de minori pedeapsa cu privațiunea de libertate.[13]

În **Olanda**, nu pot fi supuse răspunderii penale persoanele, ce n-au atins vârsta de 12 ani. Pentru minorii cu vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani sunt prevăzute sancțiunile respective, cea mai severă, fiind detenția în penitenciarul destinat tinerilor infractori pentru o perioadă ce nu depășește 24 de luni (art. 77) scopul politicii penale fiind reeducarea tinerei generații în spiritul respectului legii. Conform art. 77 alin. (a) al Codului penal, pentru persoanele ce au vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani drept măsuri de pedeapsă nu pot servi detenția, detenția în penitenciare, lucrul în folosul comunității. Minorilor le pot fi aplicate următoarele măsuri de pedeapsă: detenția în instituțiile

pentru tineri, confiscarea averii, privarea de veniturile primite ilegal, compensarea pagubei. Detenția minorului minimum o zi și maximum 12 luni, dacă persoana nu a împlinit vârsta de 16 ani la momentul săvârșirii infracțiunii și maximum 24 de luni, în celelalte cazuri. Munca în folosul comunității, ca varietate a sancțiunilor alternative, nu trebuie să depășească 6 luni. Este de remarcat faptul, că potrivit Codului penal olandez perioada de detenție a minorului nu poate depăși 24 de luni, precum și faptul, că judecătorul care a pronunțat sentința îl poate elibera sub „cuvânt de onoare”. [14]

În **Grecia**, pentru minori este prevăzută detenția în centre corecționale și nu în închisori, durata maximă a sancțiunilor privative până la 5 sau 10 ani, în cazul când pedeapsa privativă de libertate pentru adulți este mai mare de 10 ani, dar pedeapsa minimă este de 6 luni.

În **Austria**, pedeapsa maximă pentru minori este diminuată la jumătate și pedeapsa cu închisoare limitată pentru minori.

În **Anglia**, se aplică un tratament mai indulgent pentru copiii până la 14 ani, se aplică în principiu măsuri educative.

În **Portugalia** judecătorul corecțional reduce durata pedepsei cu închisoarea unui minor între 16 și 18 ani, dacă este favorabilă reintegrării minorului.

În **România**, este un sistem mixt de sancționare pentru minori format din măsuri educative și pedepse. Limitele închisorii aplicabile în aceste cazuri se reduc la jumătate: în urma reducerii, în nici un caz minimul pedepsei nu va depăși 5 ani. De asemenea, condamnările pronunțate pentru faptele săvârșite în timpul minorității nu atrag nici un fel de incapacități sau decăderi, iar pedepsele complimentare nu se aplică minorului. Când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită de minor detenția pe viață, se aplică închisoarea de la 5 la 20 de ani. Condamnarea suferită în timpul minorității nu constituie primul termen al recidivei. În cazul liberării condiționate, cei condamnați în timpul minorității pot fi eliberați după executarea unei durate mai reduse din pedeapsă (art. 60 alin. 4 C. pen.). O măsură educativă poate fi insuficientă realizării scopului reeducării minorului și se aplică pedeapsa în două situații: când prin conținutul său se învederează a fi inaptă să ducă la redresarea minorului și când, minorul apropiindu-se de vârsta majoratului, n-ar putea fi eficientă din cauza duratei sale prea reduse. [15] Noul Cod penal al României prevede aplicarea pentru minori în exclusivitate a măsurilor educative, mai multe măsuri educative neprivative de libertate (stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână, asistarea zilnică) în raport cu cele privative de libertate (internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de detenție) și stabilește prioritatea primelor față de ultimele. De asemenea, stipulează că pentru minorul între 14-18 ani se poate lua o măsură educativă privativă de libertate, dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat sau atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. Cea mai severă măsură privativă de libertate este internarea, care se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

În **Republica Moldova**, pedepsele se aplică minorilor, în cazul în care măsurile educative nu sunt suficiente pentru educarea acestuia. În calitate de pedepse, minorilor le poate fi aplicată amenda, munca neremunerată în folosul comunității, închisoarea, munca neremunerată în folosul comunității (nu poate fi aplicată persoanelor care nu a atins vârsta de 16 ani). La stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana, care la data săvârșirii infracțiunii nu avea vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzut de legea penală pentru infracțiunea săvârșită redusă la jumătate. Totodată, persoana în vârstă de până la 18 ani, care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale, dacă s-a constatat, că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.[16]

Anumite state diferențiază pedepsele de măsurile penale cu caracter educativ. Elveția și Olanda utilizează admonestarea ca sancțiune penală, în timp ce majoritatea ca Portugalia, Spania sau Belgia integrează măsurile educative sau corecționale. De altfel, plasarea în instituții închise este considerată ca o măsură educativă în Franța, Belgia sau Luxemburg, Spania și ca pedeapsă în Anglia, Elveția și Olanda. Germania și Grecia integrează măsurile corecționale. În mai multe state europene, aplicarea dreptului comun este reglementată de la vârsta de 18 ani. Începând cu 14 ani, minorii sunt supuși dreptului particular al minorilor. Franța, Ungaria, Polonia, Italia, Spania și Portugalia au elaborat pedepsele pentru minori începând cu pedepsele adulților, resocializarea și perspectivele pedagogice primând sancțiunea. În Germania, Grecia, Ungaria, Portugalia și Polonia, insistența este mai netă pe aspect securitar la transversarea măsurilor de corecție. În Anglia și Germania, administrațiile locale și orașele joacă un rol important în prevenirea, în care justiția intervine mai puțin. Anglia are o politică penală mai represivă în privința minorilor, integrând supravegherea între vecini, abolirea prezumției de iresponsabilitate pentru minorii de 14 ani, instituirea și dezvoltarea caselor de redresare pentru 12-15 ani. [17]

Așadar, sistemul de sancțiuni în privința minorilor ale statelor UE relevă trăsături comune, precum interzicerea pedepsei cu moartea și detențiunii pe viață pentru minori, prioritatea măsurilor educative față de pedepse. De altfel, acesta se caracterizează și prin aspecte divergente privind aplicarea doar a măsurilor educative în privința minorilor (Elveția), pedepsele aplicate, vârsta de la care se pot aplica măsuri educative și pedepse, mărimea pedepsei cu închisoarea.

Capitolul II. UNIFICAREA LA NIVEL EUROPEAN A PEDEPSELOR MINORILOR

Unificarea prevederilor privind regimul sancționator al minorilor trebuie să ia în considerare reglementările tratatelor internaționale, ale Consiliului Europei, precum și elementele specifice ale statelor membre în vederea asigurării unei protecții superioare la nivel european.

În acest sens, se consideră important de elucidat garanțiile internaționale și regionale relevante în materia sancționării minorilor.

Astfel, în Declarația Universală a Drepturilor Omului au fost consacrate principiile

legalității incriminării, prezumția de nevinovăție și aplicării legii penale mai blânde în legislațiile penale naționale ale statelor membre. Cel de al doilea Protocol internațional cu privire la drepturile civile și politice abolește pedeapsa cu moartea. Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante prevede că statele vor lua măsurile legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica actele de tortură și vor exercita o supraveghere sistematică asupra regulilor de arest, deținere sau închisoare pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, inclusiv și în privința minorilor. Primul document internațional privind drepturile copilului poate fi considerat Declarația drepturilor copilului din 20 noiembrie 1959 care instituie principiul interesului superior al copilului. Ținând cont de caracterul său declarativ, aceasta nu a instituit anumite obligații concrete pentru state privind ameliorarea cadrului normativ și instituțional în interesul superior al copilului. Ulterior, la 20 noiembrie 1989, a fost adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite Convenția Internațională a Drepturilor Copilului, considerată cea mai celebră în această materie. Respectiva impunea statelor anumite sarcini pentru protecția copilului și asigurarea garanțiilor necesare, inclusiv referitoare la răspunderea penală a acestuia. Astfel, potrivit art. 37 al Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, pentru infracțiunile comise de o persoană care nu a împlinit 18 ani nu vor fi pronunțate nici pedeapsa capitală, nici închisoarea pe viață, fără posibilitatea de eliberare. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil se vor face conform legii și vor fi folosite doar ca măsuri extreme și pentru o perioadă cât mai scurtă. Orice copil privat de libertate va fi tratat cu îngăduință și cu respectul datorat demnității persoanei umane, ținând cont de necesitățile unei persoane de vârsta sa.

De asemenea, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale autorizează detenția minorilor. Art. 5 alin. 1 al CEDO vizează măsurile de asistență educative stabilite în majoritatea legislațiilor naționale, în timp ce măsurile represive, neavând neapărat un scop educativ. Detenția poate deci să fie destinată protecției sale, spre exemplu în cazul degradării mediului familial, fie să aibă un caracter represiv, cum ar fi în cazul delincvenței juvenile. CEDO estimează, că statele au obligația de a organiza detenția minorilor în condiții diferite decât cele prevăzute pentru adulți, obiectul nefiind identic în ambele cazuri: plasarea tânărului în regim de izolare virtuală și fără asistența unui personal calificat nu ar fi fost considerată, ca tinzând la un scop oarecare educativ.[18] Conformitatea detenției cu CEDO se apreciază în timp. Pentru ca privațiunea de libertate să rămână licită, trebuie să se înscrie pe întreaga durată și în oricare moment în art. 5 al CEDO. Excepțiile sunt prevăzute în art. 5 al CEDO și sunt exhaustive și nu pot fi completate de autoritățile naționale în alți termeni.[19] Arestul trebuie să fie corect, fapt care semnifică că legea națională care îl autorizează corespunde criteriilor generale cerute de lege de către CEDO, inclusiv și accesibilitatea trebuie să permită individului de a prevedea, în mod rezonabil, consecințele actelor sale.[20] Prin urmare, Curtea de casație criminală franceză, prin Hotărârea din 22 mai 1990 a estimat că Legea franceză din 6 iulie 1989, care prevede în materie criminală posibilitatea încarcerării minorilor în vârstă de treisprezece ani până la șaisprezece ani nu este contrară Convenției. [21]

Aceste prevederi și justifică pedepsele privative în privința minorilor, dar nu CEDO nu se referă la alte categorii de pedepse și prioritatea unora în raport cu altele, fapt care oferă posibilitate statelor de a stabili propriile reguli penale în privința minorilor.

Cu toate că nu există prevederi exprese la nivel comunitar în materia stabilirii regimului sancționator minorilor, aceasta derivă din prevederile generale referitoare la protecția dreptului omului și cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. Astfel, în temeiul art. 6 al Tratatului Uniunii Europene, UE este întemeiată pe principiile democrației, respectului drepturilor omului și libertăților fundamentale.[22] Apropierea actelor cu putere de lege și administrative ale statelor membre în materie penală ar contribui la reglementarea unor norme minime referitoare la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domeniul respectiv.[23] În consecință, Parlamentul European și Consiliul pot stabili măsuri pentru a încuraja acțiunile de prevenire a criminalității, excluzând orice armonizare a actelor normative ale statelor membre. Art.23 al Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene prevede, că copiii au dreptul la protecția și îngrijirea necesară pentru asigurarea bunăstării lor. Ei își pot exprima opiniile în mod liber. Aceste opinii vor fi luate în considerare în chestiunile, care îi privesc în funcție de vârsta și maturitatea lor. În toate acțiunile referitoare la copii, desfășurate fie de autoritățile publice, fie de instituții particulare, trebuie să primeze interesele copiilor.[24] În virtutea art. 29 al Tratatului Uniunii Europene prevede că statele trebuie să coopereze în materie penală pentru prevenirea criminalității organizate, în special traficul de ființe umane, crimele contra copiilor, traficul de droguri, de arme. De asemenea, Parlamentul European și Consiliul pot stabili și în temeiul art. 69B din Tratatul de la Lisabona norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră, ce rezultă din natura și impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială, pornind de la o bază comună. Infracțiunile din domeniu terorismului, traficului de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și copiilor, traficul ilicit de droguri, arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea organizată urmează să fie reglementate la nivelul Uniunii Europene. De asemenea, în vederea combaterii delincvenței juvenile la nivel european au fost elaborate strategii, programe și acțiuni comune în vederea combaterii delincvenței juvenile, dar nu au fost aprobate prevederi referitoare la măsurile educative, pedepsele aplicate minorilor. Potrivit Rezoluției Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății, în ultimii ani s-a observat o revizuire progresivă a dreptului penal național în ceea ce privește minorii și întrucât această reformă ar trebui să se axeze pe adoptarea unor măsuri de prevenire, a unor măsuri judiciare și extrajudiciare și a unor măsuri de reeducare și reabilitare, inclusiv o terapie în cazurile în care este necesar; întrucât trebuie totuși subliniat, că punerea în aplicare concretă a acestor noi măsuri se lovește adeseori, în majoritatea statelor membre, de lipsa unei infrastructuri materiale și tehnice adecvate, moderne și a unui personal specializat, de o finanțare insuficientă, iar uneori de o lipsă de voință a părților interesate sau de lacunele inerente ale sistemului. Totuși, Rezoluția nu impune stabilirea unor acte comunitare în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și, în special, a sancționării

minorilor delincvenți.[25] Prin urmare, sarcina de stabilire a măsurilor educative și pedepselor aplicate minorilor revine statelor membre, în virtutea principiului suveranității statului. În consecință, unicele standarde, care direcționează limitele de reglementare a regimului sancționator minorului în statele membre ale Uniunii Europene, sunt cele stabilite în tratatele internaționale și reglementările Consiliul Europei. Totuși, acestea nu sunt suficient de previzibile și oferă o mare discreție statelor în stabilirea și aplicarea măsurilor educative și pedepselor minorilor. Astfel, că într-un teritoriu comun european, bazat pe principii și valori unice în domeniul protecției drepturilor omului, sunt diferite măsuri de sancționare în privința minorilor, acestea variind de la un stat la altul. Deși, specificul național trebuie să aibă o anumită pondere în stabilirea măsurilor educative și pedepselor aplicate minorilor, acesta nu trebuie să abuzeze, neglijând proporționalitatea între măsurile aplicate, caracteristicile minorului delincvent și gravitatea faptei. Așadar, pentru o protecție consolidată a drepturilor omului, în ansamblu, și ale minorilor, în particular, la nivel comunitar se impune reglementarea unor dispoziții comune privind sancționarea minorilor. Unitatea europeană a tratamentului penal al minorilor trebuie să se bazeze pe măsuri educative, pedepse, responsabilitatea în funcție de vârstă și imputabilitate. La stabilirea pedepselor pentru minori trebuie să se ia în considerare în ce condiții este judecat minorul, ce garanții procedurale îi sunt acordate. Aceasta nu numai trebuie să corespundă art. 6 din Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale privind dreptul la un proces echitabil, ci să asigure respectarea principiului interesului superior al copilului. Astfel, combaterea delincvenței juvenile în UE este o prioritate absolută, dar justiția pentru minori rămâne un părinte sărac al justiției penale. Nu există reglementări și garanții comune în privința minorilor la nivel comunitar, iar cele naționale nu sunt suficiente de a asigura un minim de securitate necesar și suficient educării și dezvoltării minorilor delincvenți. Carențele în materia regimului sancționator pentru minori în statele membre ale UE sunt evidente prin lipsa judecătorilor specializați, lipsa tribunalelor adaptate cerințelor minorilor, rezervarea unei singure camere dintr-un tribunal pentru procedurile în privința minorilor contribuie la tergiversarea examinării cauzelor. Ca urmare, se impune de a stabili la nivel comunitar reguli comune privind vârsta de la care minorului îi pot fi aplicate măsuri educative, respectiv pedepse, măsurile educative și pedepsele ce îi pot fi aplicate, prioritatea măsurilor educative în raport cu pedepsele, aplicarea în ultimă instanță a pedepsei cu privațiunea de libertate, când celelalte măsuri educative și sancțiuni nu ar putea asigura educarea și reintegrarea socială a minorilor, asigurarea tuturor garanțiilor procedurale în privința minorului cu instituirea și adaptarea tribunalelor pentru minori.

CONCLUZII

Uniunea Europeană, în calitate de spațiu comun al drepturilor omului, trebuie să devină un garant al respectării drepturilor minorului. Vidul de reglementare la nivel comunitar a regimului sancționator al minorilor oferă o varietate de reglementări de la un sistem juridic național la altul. În contextul asigurării interesului superior al copilului și dezvoltării acestuia pentru a garanta un viitor european, trebuie să construim o

Europă pentru copii. Cu toate că în UE drepturile omului au un multiplu nivel de protecție, manifestat prin tratatele internaționale la care statele sunt parte, convențiile și reglementările Consiliului Europei, reglementările comunitare și cele naționale, acestea nu sunt un multiplu standard de protecție. În pofida unor prevederi ale tratatelor internaționale, recomandărilor Consiliului Europei, jurisprudenței CEDO și a actelor comunitare privind sancționarea penală a minorilor, reglementările naționale ale statelor membre au un rol decisiv și diversificat în această materie. În consecință, drepturile inerente existenței, dezvoltării și integrării minorului delincvent sunt garantate diferit, deși au aceeași natură. Așadar, este necesară stabilirea unor măsuri educative, pedepse și garanții procedurale standarde comune pentru minor, iar statele putând opta pentru elaborarea unei politici mai pozitive în acest sens. Aceasta va favoriza acordarea unor garanții comune statelor membre ale UE referitoare la sancționarea penală a minorilor și progresul statelor care se află la etapa de preaderare în UE, în special a Republicii Moldova, de a limita maximul pedepsei cu închisoarea, ce poate fi aplicată minorilor.

Referințe

1. Françoise Dekeuwer-Défossez, *Les droits de l'enfant*, III Ed, Ed. Presses universitaires de France, Paris, 1996, p. 115.
2. Bucur-Iulian Dedil, Aspecte teoretice și practice privind regimul juridic al pedepselor aplicabile infractorilor minori, în revista *Dreptul*, nr. 1/2008, p.122-123.
3. Constantin Butiuc, Răspunderea penală a minorilor, în *Revista de drept penal* nr. 4/2002, p. 32.
4. Mihai Adrian Hotcă, *Codul penal, comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 753.
5. Gheorghe Diaconu, Răspunderea penală, Ed. Lumina Lex, București, 2008, p. 510, p. 40.
6. Françoise Dekeuwer-Défossez, op.cit., p.114.
7. Versavia Brutaru, Tratatamentul penal al minorului în dreptul comparat, în *Revista de drept penal* nr. 1/2009, București, p.173-174.
8. Codul penal polonez.
9. Codul penal polonez.
10. Codul penal suedez.
11. Codul penal danez.
12. Maria-Crina Kmen, Ruxandra Rață, Răspunderea penală a minorului, studiu de doctrină și jurisprudență, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 195.
13. Codul penal al Letoniei.
14. Codul penal olandez.
15. Corneliu Turianu, Răspunderea juridică pentru faptele penale săvârșite de minori, Ed. Continent XIX, București, 1995, p. 77.
16. Alexei Barbăneagră, Gheorghe Alecu ș.a., *Codul penal al Republicii Moldova, Comentariu*, Ed. Centrul de Drept al Avocaților, Chișinău, 2009, p.119.
17. Catherine Blatier, op.cit., p. 231-232.
18. Hotărârea CEDO, Bouamar c. Belgiei din 29 februarie 1988.
19. Hotărârea CEDO, Mc Veigh și a. C. Marii Britanii din 18 martie 1981.
20. Jean-Loup Charrier, *Code de la Convention européenne des droits de l'homme. Textes, commentaires, jurisprudence, conseils pratiques*, Ed. LexisNexis Litec, Paris, 2005, p. 62.

21. Jean-Loup Charrier, op.cit., p. 67.
22. Tratatul Uniunii Europene, Louis Dubois, Claude Gueydan, Les grandes textes du droit de l'Union Européenne, tome I, 7 Ed., Ed. Dalloz, Paris, 2005, p. 3.
23. Vasile Păvăleanu, Cooperarea judiciară în materie penală în cadrul Uniunii Europene, Revista de Drept Penal, nr. 3, București, 2009, p. 30.
24. Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Louis Dubois, Claude Gueydan, Les grandes textes du droit de l'Union Européenne, tome I, 7 Ed., Ed. Dalloz, Paris, 2005.
25. <http://euro.parl.eu>

INTERNATIONAL DRUG TRAFFIC CONTROVERSIAL SOLUTIONS

Corina NICOLAE,
PhD, University „Danubius”, Galati, Romania

Drogurile, produsele și substanțele toxice sunt, în general, nocive pentru sănătate, fapt pentru care sănătatea publică, într-o societate democratică, reprezintă un aspect foarte important al vieții sociale, astfel încât existența omenirii să depindă de el. Având în vedere faptul că traficul de droguri și a consumului ilicit de droguri au câștigat în greutate în România, mai ales după anul 1990 și efectele pe care dependența de droguri le are asupra persoanelor fizice, atât la nivel fizic, cât și psihologic, sunt devastatoare, legiuitorul român a afirmat că acest fenomen este extrem de periculos pentru sănătatea publică, pentru ordinea de drept și securitatea economică a fiecărui stat și a luat o serie de măsuri în această privință, aliniindu-se astfel la eforturile întreprinse de către societatea internațională în acest domeniu.

Prin urmare, articolul 3 din Legea României nr.143/2000 cu privire la traficul internațional de droguri prevede că traficul de droguri conform practicii judiciare constă în introducerea sau scoaterea de droguri dintr-o țară, precum și importul sau exportul de droguri de risc, fără drept de a face acest lucru. Paragraful 2 al aceluiași articol indică faptul că în cazul în care faptele prevăzute la alineatul 1 au droguri de mare risc ca obiect, pedeapsa este mai semnificativă.

The drugs, the toxic products and the toxic substances are generally very harmful for people. The public health in a democratic society, represents a very important aspect of the social life, as long as the existence of human kind depends on it.

Given that drug traffic and illicit drug consumption have gained weight in our country especially after 1990 and the effects that drug addiction has on individuals, both at physical and psychological level are devastating, the Romanian legislator has asserted that this phenomenon is extremely dangerous for the public health, law order and the economic security of each state and has taken a series of measures regarding this issue, aligning thus to the efforts undertaken by the international society in this matter.

Accordingly, the article 3 of the Law no.143/ 2000, concerning the international drug traffic, drug smuggling, pursuant to the judicial practice, consists of introducing or taking out the drugs from a country, as well as the import or export of risk drugs, without the right to do so. The Paragraph 2 of the same article indicates that if the facts provided in the Paragraph 1 have the high risk drugs as object, the punishment is more significant.

Drugs, toxic products and substances are generally harmful for people and because of that the public health, in a democratic society, represents a very important aspect of the social life as the existence of human kind depends on it.[1]

Given that drug traffic and illicit drug consumption have gained weight in our country especially after 1990 and the effects that drug addiction has on individuals, both at physical and psychological level, are devastating, the Romanian legislator has asserted that this phenomenon as being extremely dangerous for the public health, law order and economic security of each state and has taken a series of measures in this matter, aligning thus to the efforts undertaken by the international society in this matter.

Accordingly, article 3 of the Law no.143/ 2000 the international drug traffic, drug

smuggling according to the judicial practice that consists in introducing or taking out drugs from a country, as well as import or export of risk drugs, without the right to do so. Paragraph 2 of the same article indicates that if the facts provisioned in paragraph 1 have the high risk drugs as object, the punishment is more significant.

1. In the judicial practice and doctrine, several opinions have been expressed regarding the judicial classification of the international high risk drug traffic crimes. Therefore, there are jurisprudential solutions according to which article 3 in Law 143/2000 regulate a single crime that contains an aggravating circumstance or regulate two distinct crimes.

Therefore, in a cause [2] it has been held that the offender's crime of introducing 3 vials of methadone and 10,77 grams of opium, high risk drugs, consists in a crime provisioned at article 3, paragraph 1 in Law 143/2000.

In another cause [3] it has been held that the transportation of a quantity of 4,85 kg of cocaine by the offender, from Brazil into Romania, the introduction of this quantity through the Romanian customs, on Romanian territory, meets the constitutive elements of the international high risk drug traffic crime, provisioned in article 3, paragraph 2 in Law 143/2000.

Therefore, in similar cases, the judicial instances have established different judicial classifications due to the fact that no conclusions have been reached, in doctrine or judicial practice, weather article 3 in Law 143/2000 regulates a single crime of international drug traffic, containing an aggravating form or two distinct crimes.

The doctrine asserts that article 3 in Law 143/2000 regulates two distinct crimes and not a crime in standard form and an aggravated form of the crime provisioned in article 1 because there is a significant difference between these crimes, especially regarding the material object but also the enforcement treatment, which is much more severe in the second case.[4]

Another opinion asserts that the facts listed in article 3, paragraph 1 in Law 143/2000, if their object is high risk drugs, determine the existence of the aggravating variant of the crime provisioned in article 3 of the same law. [5]

Therefore, we assert that this latter opinion according to which the legal judicial classification of high risk drug traffic is present both in the dispositions of paragraph 2 as well as in paragraph 1 because the specific incriminating text itself (paragraph 3, paragraph 2) refers to the incriminating text of the typical form (article 3, paragraph 1) and practically, without the latter, the first wouldn't be applied.

We consider that an aggravated measure does not exist if, first, the conditions imposed to the constitutive content in typical form are met, to which some circumstantial elements are added. The existence of an aggravated variant without the existence of a crime in typical form is not unconceivable. Any crime knows a typical form of existence, named in its simple of basic content, the minimum conditions in which it represents a crime. Usually, the first paragraph of an article represents the typical configuration of a crime (for example article 211, paragraph 1 in the Criminal Code, article 21, paragraph 1 in the same code).

There are cases in which the same action, depending on the circumstances in

which it is committed, presents a different social generic danger (usually a higher danger) than the action committed in its basic form. For such hypothesis, variants of the same crime have been conceived, aggravating or mitigating.

Thus, what differentiates the basic form of crimes from their aggravating and mitigating forms, depending on the case, are exactly the particular or circumstantial conditions that do not condition the existence of the crime but only aggravates or mitigates it. Such a mitigating circumstance cannot exist unless the conditions imposed to the constitutive content of the basic crime are met in the first place, to which the nature of the material object of the crime is added, in our case the high risk crimes.

An eloquent example in this case is represented by article 211, paragraph 2 in the Criminal Code (the aggravated variant of robbery, provisioned in article 211, paragraph 1 in the same Code) according to which “robbery committed in the following circumstances: a) by an individual wearing a mask; b) during the night etc”.

On the other side, in relation to the economy of a criminal law, its division in articles, sections, chapters etc. the variants of a crime are comprised within the same article containing the basic form, usually the paragraphs following the first (for example article 215¹, paragraph 2).

Analyzing the incrimination comprised in article 3, paragraph 2 in Law 143/2000 from the perspective of the abovementioned, we cannot but reach the conclusion that these dispositions would represent an aggravated variant of the crimes provisioned by articles 2-9 of the same law.

Still, we assert that in order to end the present non unitary practice within the judicial instances, it is opportune and extremely useful to promote an appeal in the interest of the law, in order that the supreme instance issues a judgment, under the conditions of article 414² Code of criminal procedure, on the interpretation and unitary application of this legal text on the entire territory.

2. The judicial instances do not have a unitary judicial practice regarding the judicial classification of the action of introducing drugs in the country or the crime of drug possession or transportation committed by the same person and observed at the same time at the border point.

Some instances have held that drug possession and transportation are not independent crimes but are a component of the crime of introducing the drugs in the country, being absorbed by the dispositions comprised in article 3, paragraphs 1 and 2 of Law 143/2000.[6]

In what regards us, we assert that the action of introducing drugs in the country of that of possession and transport represent distinct crimes provisioned in articles 2 and 3 of Law 143/2000, in conjuncture. The constitutive elements of the two crimes both the judicial object as well as the dangerous follow up, material element, action of committing the crime being different, one of them not being able to be absorbed by the other.

3. Another controversial issue regards the judicial classification of the situation in which the drugs are introduced without right in the country are meant for personal use and not illicit traffic, in other words if the action consists in a crime of international high risk or risk drug traffic in conjuncture with the crime of risk or high risk

drug possession for personal use or just a crime of risk and high risk drug possession for personal use, depending on the case.

In a cause[7] the Supreme Court stated that “the action of introducing risk and high risk drugs in the country, without right, is sanctioned irrespective of the purpose of committing the crime, which can be public release, personal use, sole transit of the Romanian territory etc”.

In another cause[8] the same Supreme Court held that the introduction of 30 grams of cannabis over the border for personal use consists in the crime provisioned in article 4 of Law 143/2000 and not the crime of international drug traffic provisioned in article 3, paragraph 1 of the same law, motivated by the fact that the actions defining drug traffic are absorbed in the objective side of the crime when a crime provisioned in article 4 of the law is involved, regarding consumption, so that the occasional introducing of the drug by the consumer crossing the border with other purposes than drug traffic and possessing a reasonable quantity strictly for personal use consists in a crime within the objective side of the crime provisioned in article 4 of Law 143/2000 regarding the use, not representing a cross border trafficking activity.

Therefore, the practice of the supreme instance is not unitary not even in this case.

In our opinion, article 3 in Law 143/2000 refers exclusively to international drug traffic and therefore the quantities of drugs introduced in the country have to be for sale because if it is proved that the introduction or extraction of drugs from a country is exclusively made for personal use, in this case the crime provisioned by article 3 in Law 143/2000 loses its aspect and is absorbed by article 4 of the same law, incriminating the illicit possession of drugs for personal use.

The text of article 143/2000 makes no difference between consumption and traffic and the purpose of the legislator was to sanction those activities of introducing drugs in the country for the purpose of trafficking them and not for personal use, given that for personal drug use there is a special incrimination by the provisions of article 4 in the same law, making no difference under the aspect of the place or modality or procuring these drugs.[9]

In our opinion, the purpose of instituting article 3 in Law 143/2000 was of preventing drug traffic over the borders and this category does not involve drug possession for personal use even when they were introduced or taken out of the country. In the lack of express regulations, it would be unjust that the situations in which drugs are procured for personal use, by introducing or taking out of the country, to be sanctioned more severely than the cases in which the drugs are procured from the country, through the means provisioned by article 4 in Law 143/2000.

4. The judicial instances do not have a unitary practice for the judicial classification of the offender’s action to try to take a quantity of heroin out of the country through a border point, in case the fact is discovered on the way to the border point, before the offender will have surpassed the borders of Romania.

Some have considered that the action is consumed even if it was discovered on the way to the border point and others have indicated that we are in the presence of an attempt provisioned in article 3, paragraph 2.

Therefore, in a cause[10] the court of first instance condemned the offender for committing the crime provisioned in article 3, paragraph 2 in Law 143/2000, namely that intending to leave Romania through the point of border Bors, the custom authorities found in the automobile of the offender, the quantity of 39.45 kg of heroin, hidden in the body of the automobile.

The court of appeal held that the action of the offender detected on the way to exit the country, before surpassing the Romanian border, possessing the quantity of 39.45 kg of heroin consists in international high risk drug traffic under the form of attempt, as the crime would have been committed only if on the territory of another country, thus taking the high risk drugs out of the country.

We assert that we are in the presence of an attempt at this crime, as the offender did not surpass the Romanian borders and the application of the decision to commit the crime was interrupted by the action of the custom authorities. Being detained before leaving the country, the crime would have been committed only if the offender would have entered the territory of another country and therefore would have taken the high risk drugs out of the country.

Also, we assert that the crime of introducing drugs in the country, without right, is consumed at the moment of crossing the Romanian border and not the moment of crossing the border point. Thus, according to article 143 in Criminal Code, article 1, a) in OUG 105/2001 regarding the Romanian state border and article 4, 18) in Law 86/2006 on the Romanian Custom Code results that in the meaning intended by the legislator, the entrance in the country, action that characterizes the material element of the crime provisioned by article 3 in Law 413/2000 is equivalent to crossing the Romanian state border, the custom control being an operation subsequent to the entrance on Romanian territory and having another purpose, according to the Custom code.

Accordingly, we consider that introducing drugs in the country represents a consumed crime if the offender was detected in the Romanian custom after crossing the border point of the neighbor country.

References

1. Garbulet I., Traffic and illicit drug use: legislation, doctrine and jurisprudence, Hamangiu Publishing House, Bucharest, Romania, 2008, p.86.
2. I.C.C.J., Criminal section, decision no. 2366 on April, 30 2004, www.scj.ro
3. I.C.C.J., Criminal section, decision no.958 on February, 10 2005, www.scj.ro
4. Garbulet I., Traffic and illicit drug use: legislation, doctrine and jurisprudence, Hamangiu Publishing House, Bucharest, Romania, 2008, p.86.
5. Horia Diaconescu, Crimes of corruption and those related or assimilated to them, All Beck Publishing House, Bucharest, Romania, 2004, p. 472.
6. I.C.C.J., Criminal section, decision no. 2081 on March 25, 2005, www.scj.ro
7. I.C.C.J., Criminal section, decision no. 3414 on May, 29 2006, www.scj.ro
8. I.C.C.J., Criminal section, decision no. 6652/2005, www.scj.ro
9. Court of Appeal Timisoara, Criminal Section, Decision no.155/A on November, 11 2008, <http://www.jurisprudenta.org/>
10. I.C.C.J., Criminal section, decision no. 4914 on October, 31 2003, www.scj.ro

REGIMUL JURIDIC AL COOPERĂRII UNIUNII EUROPENE CU ȚĂRILE TERȚE ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI

Vasile CUCERESCU, IRIM

În articol se face o analiză a reglementărilor domeniului cooperării educaționale al Uniunii Europene cu țările terțe. Obiectul investigației îl formează strategiile de cooperare în domeniul educației privind admisia resortisanților la studii, schimbul de elevi, formarea profesională neremunerată, serviciile de voluntariat; educația și formarea în contextul reducerii sărăciei; consolidarea cooperării cu țările terțe în domeniul învățământului superior și instrumentele de realizare a politicii de cooperare educațională prin intermediul programelor-cadru de punere în aplicare a obiectivelor care sunt divizate în două categorii pentru menajamentul cercetării.

In the article it is performed an analysis of the regulations of the European Union with third countries in the field of educational cooperation. The object of investigation is formed by cooperation strategies in admission of third-country nationals, pupil exchange, unremunerated training, voluntary service, education and training in the context of poverty reduction, strengthening cooperation with third countries in higher education and tools to achieve cooperation of educational cooperation policy through framework programmes in implementing the objectives that are divided into two categories for research sake.

Un caz singular în istoria omenirii, dar mai cu seamă în dezvoltarea relațiilor de cooperare sectorială din lume, îl prezintă ansamblul regulilor de fond și de formă ale Uniunii Europene care guvernează actele juridice cu privire la domeniul educației cu țările terțe, drepturile și obligațiile subiecților în cadrul raporturilor de drept ce se stabilesc în virtutea politicii sale externe.

În conformitate cu politica pe care o promovează la nivel regional și internațional, Uniunea Europeană încurajează cooperarea cu instituțiile de învățământ din țările terțe și insistă asupra necesității de a promova Uniunea Europeană ca centru mondial de excelență în domeniul educației și formării profesionale. Mobilitatea studenților proveniți din țările terțe este esențială pentru realizarea acestor obiective. Programul de cooperare Erasmus Mundus susține cooperarea și mobilitatea între instituțiile școlare și de învățământ superior din Uniunea Europeană și cele din țările terțe [1].

Cu referire la domeniile de acțiune sectorială ale politicilor și activităților Uniunii Europene, cadrul juridic general al cooperării educaționale cu țările terțe se axează pe trei direcții prioritare, răspunzând astfel provocărilor relațiilor internaționale contemporane.

(1) Prima categorie de raporturi juridice vizează condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat (actul de reglementare fiind *Directiva 2004/114/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 privind condițiile de admisie a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat*) [2].

Actul, destinat beneficiarilor din țările terțe, este alcătuit din 6 capitole și 26 de

articole care guvernează raporturile juridice dintre Uniunea Europeană și țările partenere care vor stabili relații de cooperare în cadrul domeniului reglementat de această directivă.

Scopul acestei directive este apropierea legislației interne a statelor membre privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat (pct. 6 din Introducere). Cele 6 capitole ale directivei stabilesc regulile exacte care precizează obiectul reglementării (art. 1), domeniul de aplicare (art. 3), condițiile de admisie generale și speciale (art. 6-7), mobilitatea studenților (art. 8), condițiile speciale pentru elevi (art. 9), stagii neremunerați (art. 10) și voluntari (art. 11), permisele de ședere (art. 12-16), tratamentul aplicabil resortisanților țărilor terțe (art. 17), garanțiile procedurale și de transparență (art. 18) în conformitate cu legislația Uniunii Europene. Statele membre trebuie să adopte acte prin care să se conformeze prezentei directive [3].

În fond, această directivă dispune de o finalitate dublă: în primul rând, oferă statelor membre ale Uniunii Europene condiții de apropiere, armonizare, compatibilizare a regulilor privitoare la resortisanții țărilor terțe în cazul efectuării studiilor, schimbului de elevi, formării profesionale neremunerate și a serviciilor de voluntariat; în al doilea rând, prin resortisanții țărilor terțe, care beneficiază de programul de mobilitate academică, se consolidează capacitatea de cooperare a Uniunii Europene cu alte țări nemembre prin accesul direct la cultura și valorile europene a acestora din urmă. Beneficiarii mobilităților vor fi capabili să intermedieze în viitor dialogul dintre culturi și popoare diferite într-o lume supusă proceselor de globalizare.

(2) A doua categorie de raporturi juridice țin de educația și formarea în contextul reducerii sărăciei (actul de reglementare fiind *Comunicatul Comisiei din 6 Martie 2002 către Consiliul și Parlamentul Uniunii Europene asupra educației și formării în contextul reducerii sărăciei în țările în curs de dezvoltare*, nepublicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene).

Obiectivul comunicatului rezidă în stabilirea cadrului legal al Uniunii Europene privind rolul pe care poate să-l joace educația în combaterea sărăciei în țările în curs de dezvoltare. Actul sprijină non-discriminarea pe principiu de gender și creșterea șanselor de școlarizare la nivel primar, secundar și terțiar, prioritizând educația de bază din punct de vedere calitativ și cantitativ.

Principiile care caracterizează dialogul politic asupra strategiilor de educație și formare vor avea în vedere următoarele lucruri: resursele totale trebuie sporite, în special pentru cele mai sărace țări și grupuri sociale; cheltuielile recurente ale bugetului Uniunii Europene pentru educație vor putea fi acoperite în virtutea unor condiții certe; țările în curs de dezvoltare vor trebui să-și îmbunătățească eficacitatea și calitatea sistemelor educaționale; țările în curs de dezvoltare vor trebui să crească accesul pentru învățământul primar, conferindu-i un statut obligatoriu și gratuit; egalitate între sexe; esențiale sunt conexiunile între HIV/SIDA și educație, precum și prevenirea conflictelor privind protecția copiilor, în special a fetelor.

Actul este alcătuit din 6 capitole și 9 anexe la acestea. Comunicatul statuează educația și formarea drept factori-cheie în reducerea sărăciei în țările în curs de dezvoltare (capitolul II): rolul educației și formării în combaterea sărăciei (pct. 1), acțiunile țărilor destinate

(pct. 2), a comunității internaționale (pct. 3) și ale donatorilor (pct. 4). Comunicatul stabilește metode de implementare și priorități în domeniul educației (capitolul IV): dialogul politic între comunitate și țările partenere (pct. 1), abordare sectorială largă (pct. 2), cadru macroeconomic și bugetar (pct. 3), nevoile grupurilor defavorizate economic și participarea lor (pct. 4), conlucrarea actorilor educaționali cu sectorul privat și societatea civilă (pct. 5), sprijin pentru dezvoltarea instituțională și a capacității în sistemele de educație (pct. 6), monitorizarea activităților și rezultatelor (pct. 7), instrumente financiare (pct. 8). Anexa nr. 9 prevede indicatorii stabiliți pentru a fi atinși în cadrul programului de cooperare.

Comunicatul include prevederi de eradicare a fenomenului sărăciei în țările cu o economie în dezvoltare din considerente umanitare, civilizaționale și de creștere a calității vieții în statele beneficiare a reglementării. Uniunea Europeană va deveni mai puternică, sprijinindu-i pe alții să-și edifice statul de drept, să dezvolte societăți ale progresului socio-economic și a prosperității prin constanta sporire a calității studiilor cetățenilor din statele cu o dezvoltare economică precară.

(3) A treia categorie de raporturi juridice urmăresc consolidarea cooperării cu țările care nu fac parte din Uniunea Europeană (reglementat prin actul *Comunicatul Comisiei din 18 iulie 2001 către Parlamentul și Consiliul Uniunii Europene asupra consolidării cooperării cu țările din afara Uniunii Europene în domeniul învățământului superior*, nepublicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene).

Actul constă din 7 capitole și 30 de puncte care prevăd consolidarea cooperării cu țări terțe ale Uniunii Europene în domeniul educației. Temeiul juridic al comunicatului constituie art. 149, alin. (3) al *Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene* [4]. Inovația cooperării la nivelul învățământului superior conține prevederi care să răspundă noilor provocări (pct. 3-11) și în conformitate cu noua abordare Uniunea Europeană ar trebui să se asigure că activitățile sale educaționale includ dimensiunea internațională într-un mod mai sistematic și să-și asigure vizibilitatea în domeniul educației pentru a deveni atractivă studenților din afara țărilor Uniunii Europene.

Strategia cooperării terțiare se bazează pe două obiective-cheie (pct. 12-14): pregătirea resurselor umane de calitate înaltă în țările partenere și în interiorul Uniunii Europene prin concursul reciproc la dezvoltarea resursei umane, și promovarea Uniunii Europene în calitate de centru mondial de excelență pentru educație, formare și cercetări tehnologice.

Măsurile preconizate (pct. 15-24) în vederea atingerii obiectivelor stabilite vor ține cont de folosirea experienței din cadrul programelor intracomunitare în relația cu țările terțe (în speță programul Erasmus care a solicitat interes prin caracterul său internațional) și vor pleda pentru diversificarea acordurilor cu fiecare stat sau chiar regiune, asigurându-se că aceste acțiuni sunt compatibile cu politicile educaționale naționale ale țărilor vizate și cu strategia Uniunii Europene de dezvoltare a cooperării.

Documentul conține stipulări privitoare la programul pilot pentru America Latină (pct. 25-26) de acordare a burselor prin intermediul cărora resortisanții latino-americani ar beneficia de excelența universităților europene.

Mijloacele de realizare (pct. 27-28) a obiectivelor Uniunii Europene în domeniul învățământului superior cu țările din afara comunității se vor baza pe programele existente și în condițiile legislației comunitare.

În comparație cu celelalte două acte prezentate anterior, care reglementează un spectru de relații restrânse de cooperare și un număr determinat de subiecți speciali, *Comunicatul Comisiei din 18 iulie 2001 către Parlamentul și Consiliul Uniunii Europene asupra consolidării cooperării cu țările din afara Uniunii Europene în domeniul învățământului superior*, prin întinderea raporturilor juridice prevăzute și a subiecților vizați, are valoare cvasi-universală, cu deschidere mare în domeniul educației.

Datorită sferei de cuprindere a relațiilor stipulate, acesta este însoțit de alte reglementări menite să faciliteze strategia de cooperare în domeniul educației, precum *Decizia nr. 2317/2003/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 decembrie 2003 de stabilire a unui program pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (Erasmus Mundus) (2004-2008)* [5], *Decizia Consiliului din 4 decembrie 2006 privind încheierea acordului între Comunitatea Europeană și Statele Unite ale Americii de reînnoire a programului de cooperare în domeniul învățământului superior și al învățământului și formării profesionale* [6], *Decizia nr. 1720/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 noiembrie 2006 de stabilire a unui program de acțiune în domeniul învățării continue* [7]. După cum se poate observa, deciziile adoptate sunt atât de ordinul politicilor educaționale, cât și de ordinul instrumentelor de garantare și realizare a strategiilor de cooperare în domeniul educației și formării pe care le vom prezenta în continuare.

Cadrul general a politicilor de cooperare în domeniul educației cu țările terțe prescrie ansamblul împrejurărilor, susceptibil stabilirii parteneriatelor de colaborare între Uniunea Europeană și statele din afara comunității. Acesta, la rândul său, necesită instrumente de realizare la modul concret a strategiilor de cooperare educațională, materializate prin programe de cooperare în domeniu.

Programele de cooperare în domeniul educației se împart în două categorii:

- cu subiecți speciali (programe de extindere);
- subiecți generali (programe de cooperare cu caracter universal).

La moment, din prima categorie fac parte programele: *Turcia – educație și cultură; Croația – Educație, formare și tineret; Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei – Educație, formare și tineret*. Anterior, asemenea programe de extindere au fost derulate și s-au încheiat cu țări care au devenit membre ale Uniunii Europene: extinderea din ianuarie 2007 (Bulgaria, România) și extinderea din mai 2004 (Cipru, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia). Extinderea este un important motor pentru integrare. Cu toate acestea, a cincea extindere, de o amploare fără precedent, care a avut loc în două valuri succesive în 2004 și 2007, pentru a include douăsprezece noi state membre, a fost cea care a definit contururile politicii de extindere. Aceasta regroupează acum țările candidate la aderarea la Uniunea Europeană și țările potențial candidate din Balcanii de Vest. Primele sunt incluse în procesul de extindere, iar ultimele în procesul de stabilizare și de asociere. Art. 49 din *Tratatul privind Uniunea Europeană* și criteriile de la Copenhaga formează cadrul pentru extindere. În timp ce obiectivul procesului de extindere este de a pregăti țările candidate pentru a-și asuma obligațiile de stat membru la momentul aderării, procesul de stabilizare și de asociere este menit să apropie țările potențial candidate de Uniunea

Europeană. Aceste procese se bazează pe cerințe stricte, în care se ține seama de nevoile și meritele specifice ale fiecărei țări, fiind sprijinite de instrumente bilaterale și financiare concepute în acest scop [8]. Programele cu subiecți speciali sunt adresate statelor candidate sau care intenționează să adere la Uniunea Europeană, astfel accentul punându-se pe contextul de armonizare a relațiilor sociale din domeniul educației și formării individuale care să răspundă capacității de integrare pe piața comună.

Din a doua categorie fac parte programele: *Cadru de cooperare cu Canada în materie de învățământ superior; de formare și de tineret; Program de cooperare cu Statele Unite ale Americii în domeniul învățământului superior și al învățământului și formării profesionale; Erasmus Mundus 2009-2013.*

Actul de reglementare al cadrului de cooperare cu Canada constituie *Decizia 2006/964/CE a Consiliului din 18 decembrie 2006 privind încheierea Acordului între Comunitatea Europeană și Guvernul Canadei de stabilire a unui cadru de cooperare în materie de învățământ superior; de formare și de tineret* [9]. Acordul este încheiat pentru o perioadă de 8 ani și prevede dinamizarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și Canada în materie de învățământ superior și formare privitor la mobilitățile transatlantice ale cetățenilor canadieni cu scopul reînnoirii, extinderii și consolidării programului existent de colaborare cu acest stat.

Acțiunile acordului prevăd trei categorii de activități: proiecte de consorții comune eurocanadiene (parteneriate multilaterale între instituții în vederea instituirii programelor comune de studii), proiecte comune de tineret (cursuri de formare, seminarii, vizite de schimb de experiență orientate tematic către cetățenie, diversitate culturală, lucrări de interes colectiv și voluntariat, formare informală și non-formală) și activități complementare (măsuri de politici, burse de mobilitate academică, asociație de absolvenți beneficiari ai mobilității). Bugetul alocat instrumentului financiar de cooperare educațională cu Canada se estimează la 18 milioane de euro pentru acțiunile acestei faze.

Actul de reglementare al programului de cooperare cu Statele Unite ale Americii este *Decizia nr. 2006/910/CE a Consiliului din 4 decembrie 2006 privind încheierea acordului între Comunitatea Europeană și Statele Unite ale Americii de reînnoire a programului de cooperare în domeniul învățământului superior și al învățământului și formării profesionale* [10]. La fel ca și acordul cu Canada, obiectivul acestuia prevede continuarea și consolidarea cooperării educaționale și de formare dintre Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii.

În scopul realizării obiectivelor acordului bilateral, identificăm 5 acțiuni distincte: (1) proiecte de consorții, (2) proiecte de mobilitate promovând excelența, (3) măsuri de politici, (4) burse de mobilitate individuală Schuman-Fulbright, (5) asociații de absolvenți. Bugetul prevăzut pentru instrumentul financiar cu Statele Unite ale Americii se va putea ridica la maximum 46 de milioane de euro cu condiția că și cota de participare a Statelor Unite ale Americii va fi corespunzătoare.

Actul de reglementare al programului *Erasmus Mundus 2009-2013* reprezintă *Decizia nr. 1298/2008/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 de stabilire a programului de acțiune Erasmus Mundus 2009-2013 pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe* [11].

Documentul conține 15 articole care stabilesc regulile de conduită ale raporturilor juridice ce se stabilesc între subiecții participanți la aceste relații. Art. 3, alin. (1), prevede scopurile programului: „promovarea învățământului superior european, facilitarea extinderii și îmbunătățirii perspectivelor de carieră pentru studenți și favorizarea înțelegerii interculturale prin cooperarea cu țările terțe, în conformitate cu obiectivele politicii externe a Uniunii, pentru a contribui la dezvoltarea durabilă a țărilor terțe în domeniul învățământului superior” [12].

La același art. 3, alin. (2), sunt stipulate obiectivele specifice ale programului: „(a) să promoveze cooperarea structurată între instituțiile de învățământ superior și să promoveze o ofertă de înaltă calitate în domeniul învățământului superior, care să prezinte o valoare adăugată specific europeană și care să fie atractivă, atât în Uniunea Europeană, cât și în afara frontierelor acesteia, în vederea creării de centre de excelență; (b) să contribuie la îmbogățirea reciprocă a societăților prin dezvoltarea calificărilor bărbaților și femeilor, pentru ca aceștia să dispună de competențe adaptate, în special în funcție de piața muncii, și să aibă o largă deschidere spirituală și o experiență internațională, prin intermediul promovării mobilității atât pentru cei mai talentați studenți și cadre didactice din țările terțe în vederea dobândirii unei calificări și / sau experiențe în Uniunea Europeană, cât și pentru cei mai talentați studenți și cadre didactice europene în țările terțe; (c) să contribuie la dezvoltarea resurselor umane și a capacității de cooperare internațională ale instituțiilor de învățământ superior din țările terțe prin intermediul unor fluxuri sporite de mobilitate între Uniunea Europeană și țările terțe; (d) să îmbunătățească accesibilitatea și să consolideze imaginea de marcă și vizibilitatea învățământului superior european în lume, ca și interesul pentru resortisanții țărilor terțe și pentru resortisanții europeni” [13].

În conformitate cu art. 4, scopurile și obiectivele programului se aplică prin 3 categorii de acțiuni:

acțiunea 1 – masterate și doctorate comune Erasmus Mundus de calitate universitară superioară, inclusiv un sistem de burse de studii;

acțiunea 2 – parteneriate Erasmus Mundus între instituțiile de învățământ superior europene și din țări terțe ca bază pentru cooperarea structurată, schimb și mobilitate la toate nivelurile învățământului superior, inclusiv un sistem de burse;

acțiunea 3 – promovarea învățământului superior european prin intermediul unor măsuri menite să crească atracția țărilor europene, ca destinație de studii și centru de excelență mondial.

Art. 5 stabilește subiecții care au acces la program: instituții de învățământ superior; studenți din învățământul superior, adică de la ciclurile L(icență), M(asterat), D(octorat); cercetători post-doctorat; cadre didactice; personal din învățământul superior; alte organisme publice și private care își desfășoară activitatea în domeniul învățământului superior, în conformitate cu legislația și practicile naționale; întreprinderi; centre de cercetare. Lista exhaustivă a subiecților determinați oferă acces tuturor celor interesați la scară mondială (idee susținută chiar de denumirea programului).

La implementarea programului, conform art. 10, finalitățile acțiunilor avute în vedere ar trebui să asigure promovarea politicilor comunitare orizontale prin „(a)

îmbunătățirea economiei și a societății europene bazate pe cunoaștere și contribuția la crearea unui număr mai mare de locuri de muncă, în conformitate cu obiectivele Strategiei de la Lisabona și la consolidarea competitivității Uniunii Europene la nivel mondial, a creșterii economice durabile și a coeziunii sociale sporite a acesteia; (b) promovarea culturii, a cunoștințelor și a competențelor pentru o dezvoltare pașnică și durabilă într-o Europă a diversității; (c) promovarea conștientizării importanței diversității culturale și lingvistice în Europa, precum și necesitatea combaterii rasismului și xenofobiei și promovarea învățământului intercultural; (d) dispoziții pentru studenții cu nevoi specifice, în special prin contribuția la favorizarea integrării lor în sistemul de învățământ superior tradițional și promovarea egalității de șanse pentru toți; (e) promovarea egalității între bărbați și femei și contribuția la combaterea tuturor formelor de discriminare pe bază de sex, rasă, origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală; (f) încurajarea dezvoltării țărilor terțe” [14]. În fond, prevederile de la art. 10 dispun de calitatea de garant al programului, al scopurilor și obiectivelor specifice stabilite, și al intereselor Uniunii Europene în lume, urmărind progresul și prosperarea comunității internaționale. Datorită anvergurii acestui program, beneficiază de rezultatele proiectelor atât finanțatorii, cât și partenerii Uniunii Europene din țările terțe, întrucât întinderea acțiunilor specifice în timp, spațiu și asupra persoanelor, contribuie în mod cert la dezvoltarea relațiilor socio-economice și de cooperare bilaterală și multilaterală în lume.

Bugetul general de implementare alocat programului dispune de o finanțare de 493 de milioane 690 de mii de euro pentru acțiunile 1 și 3, și 460 de milioane de euro pentru acțiunea 2. Dacă am face trimitere doar la pachetul financiar convenit, am putea constata gradul de prioritate al cooperării Uniunii Europene cu țările terțe în domeniul educației și formării în baza programului Erasmus Mundus, în special, și în baza celorlalte două programe de cooperare cu Statele Unite ale Americii și Canada, în general. Cooperarea cu Statele Unite ale Americii și Canada ocupă un loc privilegiat, strategic, special, în cadrul ordinii juridice internaționale în care un rol crescând îl joacă Uniunea Europeană.

Dacă la moment Uniunea Europeană are lansate mai multe programe la nivel regional și internațional, atunci începând cu următoarea fază se prevede comasarea tuturor programelor de cooperare în domeniul educației și formării în unul singur *Erasmus Mundus* cu acțiuni specifice fiecărui cadru tematic pentru facilitarea accesului subiecților susceptibili de participare cât și a monitorizării cadrului de implementare a activităților din partea organismelor responsabile de managementul programelor comunitare.

Referințe

1. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/cooperation_with_thirdcountries/index_ro.htm
2. Directiva 2004/114/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 privind condițiile de admisie a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 375, 23/12/2004.

3. Directiva 2004/114/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 privind condițiile de admisie a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat.

4. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (text consolidat), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2010/C83.

5. Decizia nr. 2317/2003/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 decembrie 2003 de stabilire a unui program pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (Erasmus Mundus) (2004-2008), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 345, 31/12/2003.

6. Decizia Consiliului din 4 decembrie 2006 privind încheierea acordului între Comunitatea Europeană și Statele Unite ale Americii de reînnoire a programului de cooperare în domeniul învățământului superior și al învățământului și formării profesionale (2006/910/CE), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 346, 09/12/2006.

7. Decizia nr. 1720/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 noiembrie 2006 de stabilire a unui program de acțiune în domeniul învățării continue, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 327, 24/11/2006.

8. http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/index_ro.htm

9. Decizia 2006/964/CE a Consiliului din 18 decembrie 2006 privind încheierea Acordului între Comunitatea Europeană și Guvernul Canadei de stabilire a unui cadru de cooperare în materie de învățământ superior, de formare și de tineret, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 397, 30/12/2006.

10. Decizia nr. 2006/910/CE a Consiliului din 4 decembrie 2006 privind încheierea acordului între Comunitatea Europeană și Statele Unite ale Americii de reînnoire a programului de cooperare în domeniul învățământului superior și al învățământului și formării profesionale, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 346, 09/12/2006.

11. Decizia nr. 1298/2008/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 de stabilire a programului de acțiune Erasmus Mundus 2009-2013 pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 340, 19/12/2008.

12. Ibidem.

13. Ibidem.

14. Ibidem.

LOCUL ȘI ROLUL REȚINERII BĂNUITULUI ÎN SISTEMUL MĂSURILOR PROCESUALE DE CONSTRÂNGERE: ASPECTE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Vasile LUNGU, doctor în drept, conferențiar universitar
Larisa IAȚCO, doctorandă, IRIM

Bănuitul, ca subiect al procesului penal, rămîne a fi o figură destul de controversată. Statutul juridic statuat în legislația procesuală penală mai conține unele imperfecțiuni și, respectiv, și în literatura de specialitate se admit abordări și interpretări diferite ale noțiunilor generale care pun în lumină persoana bănuitului, ansamblul drepturilor și obligațiilor lui, locul, rolul și importanța acestei instituții în procesul penal. În lucrarea de față, vom aborda și noi unele aspecte ale persoanei bănuitului ca subiect activ și important al activității judiciare penale.

The suspect as a subject of the criminal proceedings remains a very controversial figure. The Legal status held in criminal procedural law also contains some imperfections and, respectively, the specialised literature approaches different interpretations of the general concepts highlight which recognize the suspect person, all the rights and its duties, the role and importance of this institution in the criminal proceedings. In this work, some aspects of the person of a suspect as an active and important topic of criminal justice activity are addressed.

În sfera activității judiciare penale legislatorul admite aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, care limitează libertățile omului, inclusiv și reținerea persoanei bănuite în comiterea infracțiunii.

Aplicarea nelegitimă a acestei măsuri preventive esențial limitează drepturile constituționale, libertățile și interesele legitime ale cetățenilor [1], pune la îndoială cinstea, demnitatea, influențează soarta lui de mai departe, îi cauzează suferințe morale și de altă natură.

De regulă, cele mai multe încălcări ale drepturilor Omului se comit anume la etapa de apariție a bănuielii. Admiterea acestor greșeli are loc din cauza reglementării juridice insuficiente a acestui tip de activitate procesuală-penală.

Legislația procesuală-penală în ceea ce privește bănuirea (suspectarea) nu corespunde cerințelor constituționale de asigurare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei bănuite în comiterea unei infracțiuni. Aceasta nu schimbă însăși natura recunoașterii persoanei în calitate de bănuit, *nu determină cert circumstanțele, de la care apare bănuiala*, nu propune un act (document) juridic unic și bine argumentat din punct de vedere a teoriei procesului penal prin care persoana se pune sub bănuială.

Mai mult ca atât, reieșind din locul amplasării normelor care definește și reglementează ordinea procesuală de reținere ca măsură de constrângere și, anume, în Capitolul I Titlul V Partea Generală (PG) a CPP RM, separând-o astfel de Capitolul II – „măsurile preventive”, putem afirma că legislatorul nu atribuie această măsură de constrângere nici la măsurile preventive și nici la „alte măsuri procesuale de constrângere”, care sunt statuate în Capitolul III (PG) al CPP RM [2].

În acest context, apar un șir de întrebări logice. Ce reprezintă ca atare instituția

reținerii în procesul penal al Republicii Moldova? Care este esența și conținutul ei? Unde este locul și care este rolul reținerii în activitatea judiciară penală? Precum și multe alte întrebări.

Reflectarea acestor probleme o propunem prin studierea literaturii de specialitate în domeniu și a legislației procesuale penale.

Spre exemplu, savanții autohtoni, Tudor Osoianu și Victor Orândaș afirmă că *măsurile procesuale de constrângere sunt definite ca instituții de drept procesual-penale care constau în anumite privațiuni sau constrângeri personale sau reale, determinate de condițiile și împrejurările în care se desfășoară procesul penal* [7].

Savanții români Ion Neagu, Carmen-Silvia Paraschiv și Mircea Damaschin, opinează că *măsurile procesuale penale sunt instituții de constrângere ce pot fi dispuse de organele judiciare penale pentru buna desfășurare a procesului penal și asigurarea realizării obiectului acțiunilor exercitate în procesul penal* [6].

Analiza opiniilor aduse mai sus ne permite să conchidem că T. Osoianu și V. Orândaș nejustificat identifică măsurile procesuale de constrângere „*anumite privațiuni sau constrângeri personale sau reale*”, deoarece, noțiunea „constrângere” după sens este mai largă decât noțiunea „privațiune” și aceasta deja se conține în noțiunea „constrângeri”, astfel, urmând a exclude cuvintele „privațiuni sau”.

De asemenea, considerăm, că noțiunea nu este completă și justificată, deoarece, nu toate măsurile procesuale de constrângere la care se referă autorii (ținând cont de sursa în care se dezvoltă aceste idei) sunt măsuri de constrângere.

În acest context, sunt mai aproape de adevăr opiniile savanților români amintiți mai sus (Ion Neagu, Carmen-Silvia Paraschiv și Mircea Damaschin), care, definind instituția măsurilor procesuale de constrângere, pun accentul principal pe măsurile procesuale.

Da. Bineînțeles. Noțiunea „măsuri procesuale” după sens este mult mai largă și include, după cum măsurile procesuale de constrângere, așa și alte măsuri procesuale.

La acest capitol, savanții români fac o remarcă separată, menționând, totodată, că în situații speciale, măsurile procesuale au caracter de ocrotire a unor persoane și nu de constrângere.

Cu regret, ei nu au dezvoltat în continuare această opinie, fapt care în viziunea noastră nu a condus la abordarea structurii sau conținutului măsurilor procesuale.

Legislația procesuală-penală nu dă definiția măsurilor procesuale de constrângere.

Totodată, aruncând o privire asupra noțiunii „*măsuri preventive*”, constatăm că prin acestea în al. (1), art. 175 CPP RM se înțeleg *măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței*.

Da, măsurile preventive după esența lor juridică sunt măsuri procesuale de constrângere, deoarece ele limitează (constrâng) drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.

În alin. (3), art. 175 CPP sunt stipulate următoarele măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;

- 4) garanția unei organizații;
- 5) ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;
- 6) transmiterea sub supraveghere a militarului;
- 7) transmiterea sub supraveghere a minorului;
- 8) liberarea provizorie sub control judiciar;
- 9) liberarea provizorie pe cauțiune;
- 10) arestarea la domiciliu;
- 11) arestarea preventivă.

După cum în literatura de specialitate asemenea și legislatorul, în alin. (2) art. 175 CPP RM, stipulează că măsurile preventive sunt orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea că ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței.

Dar care este esența reținerii persoanei bănuite în comiterea unei infracțiuni? Oare această acțiune procesuală nu constituie și ea o măsură procesuală de constrângere, măsură preventivă?

Bineînțeles că da. Și locul ei ar fi binevenit să fie înscris în lista măsurilor preventive.

Anume așa a procedat, de exemplu legislatorul român amplasând reținerea la compartimentul măsurilor preventive lit. a), alin. (1), art. 136 CPP României [3].

Pentru o abordare mai amplă a problemei, propun a arunca o privire asupra esenței și noțiunii reținerii persoanei bănuite în comiterea infracțiunii.

Astfel, la alin. (1), art. 63, CPP RM este statuat că bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune pînă la punerea ei sub învinuire.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova consideră că în sensul art. 63, CPP RM, bănuit este persoana față de care există anumite suspiciuni sau probe privind săvârșirea infracțiunii, dar nu există suficiente probe pentru a înainta învinuirea și a o recunoaște în calitate de învinuit. Aceeași normă procesuală prevede trei acte procedurale prin care persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuit:

- 1) procesul-verbal de reținere;
- 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;
- 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit [11].

Mai declară Curtea Constituțională că în sensul normelor constituționale, recunoașterea calității de bănuit se aplică în interesul persoanei, pentru apărarea sa, persoana dobîndind astfel drepturi suplimentare, reglementate de art. 64 CPP RM (să știe de ce este bănuit, să fie audiat în prezența apărătorului, să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală ș.a.).

În unele sisteme constituționale nu se atestă categoria de bănuit, după cercetările de rigoare persoanei fiindu-i înaintată învinuirea. Nici sistemul nostru de drept nu prevede obligativitatea recunoașterii persoanei în calitate de bănuit, aceasta se aplică la discreția organului de urmărire penală sau a procurorului, cărora le aparține dreptul de a alege direcțiile juste de exercitare a urmăririi penale. Astfel, organul de urmărire penală, dacă dispune de probe suficiente, poate înainta direct învinuirea.

Totodată, recunoașterea calității de bănuît presupune nu numai drepturi procesuale, dar și restrângerea drepturilor constituționale legate de libertatea persoanei, dreptul la libera circulație ș.a. Și în cazul recunoașterii calității de bănuît pe cel de-al treilea temei – prin ordonanță – persoana este supusă unor restrângeri: imposibilitatea legalizării unor acte (spre exemplu, de identitate), consemnarea faptului respectiv în cazierul judiciar, în cazul când persoana este nevinovată – suferința psihologică, cauzată de suspectarea de comiterea unei infracțiuni, atitudinea societății și a victimei ș.a. În acest context, Curtea Constituțională respinge opinia Plenului Curții Supreme de Justiție, expusă în Hotărârea nr.7 din 04.07.2005, conform căreia “pornirea urmăririi penale, recunoașterea persoanei în calitate de bănuît, punerea persoanei sub învinuire, dispunerea efectuării unei expertize nu afectează drepturi sau libertăți constituționale” [11].

La alin. (1), art. 165 CPP RM prin noțiunea de reținere se stipulează privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege.

După cum vedem, noțiunea este superficială, se referă la mai multe categorii de subiecți ai procesului penal (bănuît, învinuit, inculpat, condamnat) și nu relevă conținutul și esența reținerii persoanei bănuite în comiterea infracțiunii.

Cu regret și în literatura de specialitate autohtonă opiniile expuse referitor la noțiunea reținerii sunt expuse în limitele prevăzute de legislație [4].

Dacă în privința învinuitului, inculpatului și a condamnatului este clar, că au fost acumulate suficiente probe, într-o măsură sau alta a fost dovedită vinovăția lor și au fost puși într-o stare procesuală (învinuit, inculpat, condamnat) sau alta prin ordonanță, decizie sau chiar sentință judiciară și, această măsură de constrângere procesuală poate fi aplicată cu o mai mare siguranță că acest fapt se face în temei legal, atunci cum de înțeles stipulările de la p. 1), alin. (3) art. 165 CPP RM care prescrie reținerea persoanei în baza procesului-verbal, în cazul apariției nemijlocite a motivelor *verosimile de a bănuî* că persoana a săvârșit infracțiunea.

Cum pot fi asigurate drepturile și libertățile constituționale ale persoanei, atunci când legislatorul admite reținerea persoanei bănuite numai în cazul apariției unor motive *verosimile de a bănuî* că aceasta a săvârșit infracțiunea și numai în baza unui proces-verbal?

Consider, că legislatorul, dar și savanții autohtoni, care au studiat problemele în cauză, nu au apreciat la justa valoare natura juridică, felurile actelor procesuale penale, destinația și însemnătatea lor.

În acest context, este important să conștientizăm că după cum în literatura de specialitate, asemenea și în legislația procesuală-penală se evidențiază trei feluri de acte procesuale penale inclusiv:

1. procesele-verbale – ca acte, documente procesuale în care organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată înscriu desfășurarea și rezultatele activității procesuale. Procesul-verbal se întocmește la efectuarea oricărei acțiuni procesuale, de regulă, în fiecare caz - un proces-verbal separat;

2. ordonanțe, decizii, sentințe – ca acte, în care se înscriu deciziile organelor, persoanelor cu funcție de răspundere care efectuează activitatea judiciară penală. Deciziile luate de organul de urmărire penală, procuror, instanța de judecată sunt

obligatorii pentru îndeplinire de către toate instituțiile, persoanele fizice și juridice vis-à-vis de care acestea sunt luate;

3. alte acte, documente folosite în activitatea judiciară penală. Acestea contribuie la eficacitatea realizării ei, însă nu provoacă consecințe juridice (de exemplu, planuri de lucru, comisii rogatorii etc.).

În acest context, considerăm oportun ca reținerea persoanei bănuite să se dispună numai în baza ordonanței motivate, emise în conformitate cu cerințele art. 255, CPP RM. Acest fapt ar favoriza examinarea sub toate aspectele, circumstanțele și probele acumulate care permit organului competent să considere că persoana concretă poate fi bănuită în comiterea unei infracțiuni. Concomitent, va disciplina organul de urmărire penală, procurorul la aplicarea acestei măsuri procesuale de constrângere.

Mai mult ca atât, recunoașterea persoanei în calitate de bănuț, după cum și în calitate de alt subiect al procesului penal înseamnă, totodată, introducerea în proces a unui nou subiect. Acest fapt se produce doar prin emiterea unei ordonanțe sau altei hotărâri.

Revenind la procedura de reținere a bănuțului, care este prevăzută de art. 167 CPP RM vom menționa, că persoanei reținute inițial fizic, i se va aduce la cunoștință nu procesul-verbal de reținere, dar ordonanța întemeiată, cu indicarea motivelor și temeiurilor de reținere a ei, i se vor lămuri drepturile și obligațiunile în ordinea stabilită și se va întocmi un proces-verbal de reținere.

Spre exemplu, legislatorul român corect a stipulat faptul că organul de cercetare penală sau procurorul dispune măsura reținerii prin ordonanță de reținere.

Faptul neevidențierii normative separate a reținerii persoanei bănuite conduce la aceea, că, în legislația procesuală-penală nu se delimitează cert reținerea procesuală de reținerea fizică. Acest fapt duce la confundarea după cum de practicieni, așa și de către savanți a acestor feluri de reținere.

Astfel, în literatura de specialitate just (prof. M. Gheorghiuță) se menționează despre existența a trei feluri de rețineri:

- fizică;
- administrativă;
- procesuală.

Prin reținerea fizică a persoanei autorul corect înțelege reținerea forțată a acestuia în scopul aplicării măsurii preventive. În același timp, în viziunea noastră, acesta limitează conținutul reținerii, continuând să afirme că „reținerea se face pentru aplicarea măsurilor preventive sub formă de arest, când mandatul despre acesta este deja eliberat de instanța de judecată sau de judecătorul de instrucție” [4]. Deoarece, p. 1) alin. (1) art. 165 CPP RM cert stipulează că persoana bănuț de săvârșirea unei infracțiuni poate fi reținută, respectiv, după cum fizic așa și procesual. În acest caz nici nu este nevoie de mandatul instanței de judecată sau judecătorului de instrucție. Altceva, că în timp reținerea fizică anticipează reținerea procesuală, prin care aceasta se recuperează, odată cu perfectarea actului procesual de reținere, în care, conform alin. (4) art. 166 CPP RM timpul reținerii se indică din momentul privării de libertate.

O interpretare mai amplă necesită și noțiunea reținerii procesuale pe care o face autorul nominalizat.

Astfel, reieșind din natura juridică a actului procesual penal, aceasta trebuie privită sub două aspecte.

Sub primul aspect, trebuie înțeles realizarea unui act procedural – acțiune care constă în realizarea acțiunilor concrete de reținere a persoanei în strictă conformitate cu ordinea procesuală stabilită în legislația procesuală penală.

Sub al doilea aspect, trebuie înțeles un act procesual – perfectarea unui document, în care se înscriu acțiunile corespunzătoare și care de asemenea se realizează (perfectează) în ordinea prevăzută de legislația procesuală penală.

O atare tratare a esenței și noțiunii procesuale de reținere permite a o delimita de alte feluri de reținere, îndeosebi, de reținerea fizică cu care după cum am văzut aceasta se confundă.

După cum am menționat mai sus, dar am și demonstrat prin exemplu concret, una din pricinile confundării felurilor de reținere, precum și de realizare a reținerii constă în lipsa reglementării normative separate a acestei instituții de constrângere procesuală penală.

Astfel, alin. (2) art. 165 CPP RM, în ansamblu stipulează că reținerii pot fi supuse:

1) persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an;

2) învinutul, inculpatul care încalca condițiile măsurilor preventive neprivative de libertate, luate în privința lui, dacă infracțiunea se pedepsește cu închisoare;

3) condamnații în privința carora au fost adoptate hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau de anulare a liberării condiționate de pedeapsa înainte de termen.

Analiza acestei norme, evident denotă despre faptul că numai prevederile de la p.1) se referă la reținerea persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni. În același timp, trebuie de conștientizat, că legislatorul admite sugestia, că suspectarea acestei persoane este verosimilă și, în cadrul urmăririi penale poate să nu se confirme. În dezvoltarea acestei sugestii, putem afirma că legislatorul admite sau acceptă fără rea voință violarea drepturilor și intereselor constituționale ale persoanei. Stipulare, care trebuie înlăturată prin modificarea corespunzătoare a legislației.

În acest sens, prezintă interes opiniile savanților ruși L.M. Carneeva, T. Dobrovolischi; G. Minicovschi ș.a., care afirmă că temei pentru apariția bănuitalui în proces nu este faptul reținerii lui sau aplicarea față de el a măsurii preventive, ci probele, datele de fapt, care dau temei argumentat pentru a suspecta persoana în săvârșirea infracțiunii. Respectiv, nu măsurile procesuale de constrângere, ci însăși suspectarea întemeiată determină apariția bănuitalui în proces. În legătură cu aceasta, autorii susțin că „bănuitul este persoana, în privința căruia sunt acumulate suficiente probe, care permit întemeiat a-l bănuți în săvârșirea infracțiunii, însă acestea nu sunt suficiente pentru punerea lui întemeiată sub învinuire” [5].

Această noțiune, în viziunea mea, este mai reușită, decât noțiunea adusă în alin. (1) art. 63, CPP RM, în care se stipulează că „bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire”.

În celelalte cazuri prevăzute la p. 2) și 3) ale alin. (2), art. 165 CPP RM sunt

reglementate temeiurile de reținere a persoanelor, care deja dispun de un statut juridic concret de participant al procesului penal.

Anume aceste temeiuri și trebuie puse la diferențierea felurilor de reținere existente.

Astfel, interpretarea art.169, 170, CPP RM denotă despre faptul că organul de urmărire penală, inclusiv și procurorul care efectuează urmărirea penală poate adopta o ordonanță de reținere a persoanei în cazul în care probele administrate în cauza penală dau temei rezonabil de a presupune că ea a comis o infracțiune, că persoana respectivă nu se află în localitatea dată sau locul ei de aflare nu este cunoscut, precum și a reținerii învinutului (art. 170, CPP RM). De asemenea, reținerea ca măsură procesuală de constrângere poate fi aplicată în baza ordonanței organului de urmărire penală, a procurorului până la arestare, în cazul în care acesta încalcă condițiile prevăzute de măsurile preventive aplicate în privința lui sau obligația dată în scris de a se prezenta la citarea organului de urmărire penală ori a instanței și de a comunica noul loc de trai, cu înaintarea concomitentă judecătorului de instrucție a demersului privind arestarea lui.

Această reținere, de asemenea, se înfăptuiește conform procedurii și în termenele prevăzute la art.166 și 167 CPP RM.

La fel, abordând și conținutul art. 172 CPP RM, sesizăm că reținerea persoanei condamnate până la soluționarea chestiunii privind anularea condamnării cu suspendarea executării pedepsei sau anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen poate avea loc cu autorizația judecătorului de instrucție în baza demersului organului care execută sancțiunea penală, la care sînt anexate materiale ce confirmă tentativele persoanei de a se ascunde de instanță, de a se eschiva de la prezentare în instanță sau comiterea încălcării flagrante a condițiilor de executare a obligațiilor puse în fața ei și pe un termen de până la 10 zile din momentul privării ei de libertate.

Sesizarea felurilor reținerii stipulate în legislație, ne permite să evidențiem și așa numita “prindere” a persoanei bănuite de către cetățeni, stipulată în art. 168 CPP RM. Însă, analiza etimologică a noțiunii “a prinde”, conform dicționarului enciclopedic denotă despre faptul, că prin aceasta se înțelege “capturarea, reținerea cu forța, a face prizonier” [8] care nu este altceva, decât reținerea fizică a persoanei bănuite în înțelesul larg al cuvîntului.

Astfel, încercarea legislatorului de a delimita reținerea fizică a persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni de către organul de urmărire penală și cetățeni nu este chiar reușită.

De aici, se poate rezuma, necesitatea stipulării în norme procesuale separate, după cum felurile de reținere, așa și organele, persoanele competente și cetățenii care se împuternicesc de a realiza această măsură de reținere, precum și actul procesual penal în baza căruia se înfăptuiește această activitate procesuală-penală.

Este important de menționat că la aplicarea măsurii procesuale penale de constrângere – reținerea, trebuie să se țină cont și de Recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (CPT).

Aceste stipulări le regăsim în formă de obligații la p. 10.2 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 30.10.2009, nr.8 „Cu privire la

unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale în care se prescriu inclusiv:

1. dreptul reținutului de a informa un terț (membru al familiei, prieten, consultant) despre faptul reținerii la alegerea sa;
2. dreptul de acces la un avocat;
3. dreptul de a solicita o examinare medicală de către un medic la alegerea sa. Examenul medical trebuie făcut în lipsa agenților statului (poliției, reprezentanților penitenciarului etc.) ș.a. [9]

În literatura de specialitate just se menționează că aceste trei drepturi ale persoanei reținute sunt considerate de Comitetul european pentru prevenirea torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante (CPT) ca având o importanță deosebită [10].

Aceste recomandări se impun în vederea asigurării la maximum a drepturilor, libertăților și intereselor legale ale persoanei atrase în orbita procesului penal.

De asemenea, ele rezultă și din cele abordate mai sus, dar și din afirmațiile altor savanți, care definesc reținerea ca fiind o acțiune procesuală de urgență, care se realizează de organele de urmărire penală în fazele prejudiciare și în scopul clarificării complicității bănuțului la comiterea unei infracțiuni, precum și pentru soluționarea chestiunii privind aplicarea sau neaplicarea măsurii preventive – arestul preventiv.

Referințe

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994//Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994.
2. Lege Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003// Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
3. Codul penal și Codul de procedură penală. Ed. A 3-a, rev.-București: Editura C.H. Beck, 2007.
4. Mihail Gheorghiuță. Tactica reținerii bănuțului, învinutului. Chișinău 2004, pag. 6.
5. Карнеева Л.М. К вопросу о подозреваемом в советском уголовном процессе // Советская криминалистика на службе следствия. 1959. № 12. pag. 1-3.
6. Ion Neagu, Carmen-Silvia Paraschiv, Mircea Damaschin. Drept procesual penal. București- 2003, pag. 58, 67.
7. Tudor Osoianu, Victor Orîndaș. Procedura penală. Chișinău. 2004, pag. 188.
8. Dicționar enciclopedic. Chișinău. 2003, pag. 733.
9. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 30.10.2009, nr.8 - Cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale //Buletinul CSJ a RM 2/4, 2010.
10. A. Bolocan-Holban. Unele recomandări generale ale Comitetului european pentru prevenirea torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante //Revista Națională de Drept 4/45, 2010.
11. Hotărîrea Curții Constituționale a Republicii Moldova asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art. 63, din Codul de procedură penală nr. 26 din 23.11.2010//Monitorul Oficial, nr.235-240/27 din 03.12.2010.

PROFESSIONAL LIABILITY VERSUS MEDICAL STAFF LIABILITY COMPARATIVE STUDY

Oxana ROTARI, PhD, Associate Professor, IRIM

No matter how slowly you go, as long as you do not stop.
Confucius

Termenul de “răspundere” presupune a obliga pe cineva, în baza responsabilității asumate să plătească / să răspundă pentru faptele sale în cazul în care acestea au fost săvârșite cu încălcarea unor reguli sau norme de muncă, administrative, civile, penale, profesionale.

În ceea ce privește personalul medical, pentru a-i fi angajată răspunderea juridică, acestea trebuie să fie vinovați de săvârșirea unor abateri de la normele de conduită profesională, pe care ar trebui să le respecte în calitate de salariat.

The term of “liability” means to force someone, on the bases of an assumed responsibility to pay / to answer for his or her actions in case if those actions were committed in breach of the rules or standards of administrative, civil, criminal, and professional work.

Regarding the medical personnel, in order for them to respond for their illegal actions, they should be guilty of committing certain transgressions of professional conduct or laws, which they are to obey as employees.

The term “liability” means to force someone to pay under assumed responsibility / accountable for his actions if they were committed in violation of work rules or legal norms, professional, administrative, civil, criminal, etc.

In regard to medical personnel to be employed liability, they must be guilty of violations of the rules of professional conduct, or those that would have to comply as an employed person. Thus, it is understood that, depending on the quality in which the person is situated when it liable to disciplinary, administrative, civil or penal sanctions.

For noncompliance with laws and regulations and medical professional rules the Medical staff liable to disciplinary, civil, administrative or criminal sanctions - as appropriate.

A. Civil liability. An Overview.

According to civil liability legislation is characterized by the fundamental idea of repairing the loss of property caused by the action of certain person's unlawful, distinguished two forms of liability: civil liability in tort and contractual liability.

If tort liability, obligation breached is a general obligation: the obligation has not to harm the rights of other illegal acts, to contractual civil liability, where the obligation breached is an actual obligation, established by a pre-existing contract, valid between the injured person and the one who has violated its contractual obligations.

Medical liability tort scope under Romanian law is twofold:

- a) responsibility for own act (art. 998-999 CC);
- b) responsibility for the act of another person (art.1000 al. 3 CC).

Civil Liability of medical personnel is expressly provided by law in the medical

field. Thus, Law no. 95/2006 on healthcare reform provides “professional malpractice is the error committed in the exercise of medical or medical-pharmaceutical tortuous on the patient, involving the civil liability of medical personnel and medical products and services provider, healthcare and pharmaceuticals.” [5, pg.17].

- Healthcare Liability for losses caused by error, which include negligence, carelessness or insufficient medical knowledge in the practice, the individual acts in the framework of prevention, diagnosis or treatment.

- Healthcare civilly liable for damages arising from non-compliance of this title on confidentiality, informed consent and mandatory medical assistance.

- Healthcare Liability for losses caused when practicing beyond their competence limits, except in urgent cases where health care is available that is competent.

- All persons involved in the medical act will respond in proportion to the degree of fault of each of them.

2. Need for criminal liability for medical crimes.

Short considerations.

A. The concept of medical crime.

Florea V. in his “Criminal liability for medical crimes,” ascertainsthat the medical crime is socially dangerous understanding, an act committed with intent or negligence in the practice (activity) by the medical health care, a breach of professional medical that results or could cause substantial damage to the detriment of public health and / or threatening their lives. [6, pg.57].

Relevant to medical injury are the offenses of manslaughter or their retaining specific component of care offense. Medical negligence is the breach of care, an act committed by a medical professional, objective working conditions, not the rules of the profession, registered and recognized as specific and valid.

If the previous facts, intentional, they fall into the category of “person crime”, the conditions for general criminal liability.

Thus, it is assumed that medical crime is “the act (action or inaction) occurred, by the criminal law, committed by guilt and punishable criminal act committed by a medical worker or in connection with the grant process (denial) care which threatens the life, health or property of the patient, causing him serious bodily injury on health, patient death, damage to, property damage and moral death “. [4, page 25].

B. The concept of criminal responsibility in the medical field.

Today society faces increasingly often with criminal type phenomena in the medical field, based on both a technical and scientific developments in the field, and an amazing incompetence, carelessness and professional imprudence.

In these fields, like any social individual criminal phenomenon “means, first, address the causes that generate it and conditions it favors (...). Second, the fight against crime requires the adoption of different means of combat (...). Therefore you have used a variety of means, from the social-economic to the moral, educational, etc.. (...) [7, page 25].

Contrary to the authors of such opinions, we believe that the crime phenomenon in the medical field should not be viewed simplistically, branded a mistake or error

implicit in medical practice and should not be criminally punished. This - unfortunately evolving – being seriously considered and regulated as such, to ensure protection of the patient, the security of life and physical integrity by eliminating incompetence, poor training of professional, careless and not Finally, the abuses in the granting of freedom of professional medical practice and medical staffing, complying with the rigorous criteria of professional competence required to work.

Thus, committing acts that are punishable by criminal prosecution should be sanctioned, especially in the medical field, the contents of which are carried out activities with human par excellence whose sole purpose is the welfare and integrity of patient health and human life.

Criminal law, state guarantees and protects man, both in appearance and in terms of individual rights and personality rights. [3, page 11].

Forms of guilt in criminal matters is intent and fault, usually medical, criminal acts are committed by negligence (or negligence easily).

Criminal liability is committed when the act committed by the medical professionalpersonnel meets the conditions of an offense. [4, pg.52].

In fact, the medical profession exercise assumes a state of danger presented by great social danger of committing a criminal act, but requires states to identify such an offense. State, considering its role to ensure that citizens' rights, the Criminal Code, along with measures of repression against the perpetrators of criminal antisocial considered appropriate and necessary to develop, implement and operate an additional constraint Sanctions , of a preventive nature: safety.

According to the Romanian Penal Code provisions [4, pag.74] on safety measures can distinguish some of their specific characters:

- Are under criminal law and are likely to restrict freedom of the offender;
- Are essentially preventive;
- Alternatively they are coercive;
- The safety Individualization measures is in the nature and severity of the threat, but also the possibilities of removing it;
- Their purpose is to remove a state of danger;
- Duration is directly proportional to the period when the threat condition persists;
- Not provided for each offender;
- Pursue its defense, and protect itself the perpetrator;
- Safety measures enforcement is not suspended and not prescribe any major penalty regime.

In other countries legislation and safety penalties are regulated together (France, Italy, Switzerland, Austria, Northway).

The European criminal practice, both currently present unitary system of penalties (penalties and security measures) and the dual system (punishment as distinct from safety). But in contemporary criminal law, although it is considered that these types of sanctions complement and not substitute for each other, feels “more powerful features of the approximation of the two categories of sanctions: punishments and security measures.” [7, pg.17].

In the medical field the process of having and enforcing safety measures is extremely necessary, the offender - medical practitioner - presenting a state of danger because of how dangerous that it intends to practice, is absolutely mandatory sanctions that third party insurers, potential patients are protected against dangerous events can occur during medical care.

Nobody can be above the law! - So not all aspirants or medical graduates should be required practitioners, or - in the narrow sense-not any holder of a diploma in the field may be accepted in any medical post. No society can afford the medical staff before the law prevailing, especially in the criminal law on the grounds of risk associated with medical practice. False issues are presented as reasons why tragic events happen for which no answer.

Thus, to prevent and combat criminal medical facts, and given art. 652 to 655 of Law 95/2006 on healthcare reform, [5, pag.23] necessary to introduce urgent civil circuit value of legal documents:

- Medical contract (as written by ending specific understanding between the person-patient care and provider health / medical services. It must include all the points necessary for the contractual liability, the individualization of patient problem, but also on the obligation of such medical respectively of care and caution in case.).

- National guidelines on specialty practice at all levels subject to medical liability, especially for doctors and nurses, most involved in medical work, the person close to patient, but also responsible and accountable first. Do not forget that the state owes all its citizens in a equal mood, therefore it is including the obligation to provide protection not only to the patients but also medical staff against abuse of care and / or their legal representatives.

All the measures to prevent and combat illicit medical facts, but also the practical realization of the protection of the patient has his rights before the law, in this way we propose:

- Developing and implementing an electronic archiving of medical observation sheets, which guarantees individual patient and their representatives access to their medical data anytime and at the same time, it protects against counterfeits in medical instruments;

- The need to delimit a particular category of crime, medical crime that the object of which is represented by social relations on the Protection of life and physical and mental patient person, and public health. It is understood that such offenses is subject to quality medical professional, the medical profession, or in connection with it.

From this perspective could be included in medical offenses following facts: medical involuntary manslaughter (Article 192 hp), killing the victim's request - euthanasia (Article 190 hp) determining or facilitating suicide medical profession (art. 191 hp), personal injury medical negligence (Article 196 hp), attacks the fetus caused by health care (art. 201 to 202 hp), providing medical first aid (Art. 203 to 204 hp), deprivation of freedom illegally (Article 205 hp), the disclosure of medical professional secrecy (Article 227 hp), unlawful taking of tissues or organs (art. 384 HP) [7, page 43].

For the future, taking into account the realities of contemporary society, we pro-

pose to include in the category of things that social threat that can seriously undermine social relations represented by human care in all its attributes (medical crimes):

- Trafficking in drugs, and variant if it is compounded with special drugs (precursors of drugs, etc.).
- Trading in influence in health care, access to certain medical services (eg scheduling the transplant).
- Thwarting medical assistance, the development of the medical.
- False medical documents.

In terms of administrative and disciplinary, administrative and labor relations in the medical field units, it is imperative that the ministry update the criteria of competence for employment and retaining medical stations, based on complexity of work and in direct line with the realities domestic and European legislation.

The fundamental rights of education and work must not obstruct the public interest, public and private patient person, to enjoy a healthy life and maintain physical and mental integrity. Every human being is characterized by a personality which, in certain areas - such as medical – can't be ignored. The level of coverage intellectual, will, decision-making and professional medical staff, developed actions and / or inactions of medical, life often depends on health and / or patient integrity.

Medical progress is based on taking risks, both from those who offer and those that support the new discoveries in the field. Normally, they must behave as little risk to the person-patient is accepted, but in interest. Application involves complex therapies, thus taking higher risks, both from the patient and the medical staff, the latter being required to correctly assessing the benefits against the risks involved.

In clinical practice, the risks are many, they are different depending on the field (therapy, functional, exploration / laboratory, surgery, etc.) and depending on the disease, patient and, last but not least, the medical staff involved in the case. As a permanent evaluator balance benefits - risks, medical staff must be aware and responsible, to be based on a thorough professional training, to be knowledgeable, to respect their own limits of competence and human, so that, whenever to justify behavior and medical decisions and be able to make all the efforts for the defense and protection of the patient, life, health and integrity.

References

1. Constitution of Republic of Moldova.
2. Constitution of Romania.
3. Criminal. Code of Moldova.
4. Criminal. Code of Romania.
5. Law 95/2006 of Romania on healthcare reform.
6. V.Florea. "Liability for medical crimes", Chisinau, 2007.
7. Gheorghe Diaconu. "medical crimes", Bucharest, 2008.

EXCURSUL COMPETENȚELOR PARLAMENTULUI EUROPEAN: ABORDARE FUNCȚIONALISTĂ A CONSTITUȚIONALISMULUI COMUNITAR

Vasile CUCERESCU, IRIM

Lucrarea analizează evoluția competențelor Parlamentului European pe parcursul dezvoltării instituției în lumina constituționalismului Uniunii Europene. Este realizat un excurs cronologic în atribuirea competențelor către Parlamentul European cu focusarea pe fiecare tratat de instituire a Uniunii Europene de la începuturile Comunității Europene. Referință se face la spiritul constituționalismului atunci când anumite competențe sunt atribuite Parlamentului European.

The paper analyses the evolution of the European Parliament competences throughout the institution's development in the light of the European Union constitutionalism. It is made a chronological excursus to attributing competences to the European Parliament focusing on each constitutional treaty of the European Union since the beginnings of the European Community. The spirit of constitutionalism is referred to when certain competences are attributed to the European Parliament.

Parlamentul European reprezintă vocea cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene care s-a transformat treptat și gradual dintr-o Adunare în una dintre cele mai importante instituții europene. Istoria acestei instituții europene începe o dată cu *Tratatul CECO* de la Paris (1951), prevăzută la articolele 20-25, fiind alcătuită din 78 de membri desemnați de parlamentele naționale dintre membrii lor în conformitate cu procedura fiecărui stat (Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg, Țările de Jos). Reprezentanții Adunării erau considerați delegați în cadrul acestui for. Inițial Adunarea Comună sau Adunarea era relativ lipsită de putere, adică nu avea decât un rol consultativ. Cu toate acestea Adunarea dispunea de dreptul de constrângere asupra Înaltei Autorități a CECO în vederea demisionării prin procedura neacordării votului de încredere [1].

Tratatele CEE și CEA de la Roma (1957) la fel prevedeau exercitarea unor atribuții reduse de consultare și supraveghere și nicidecum posibilitatea unui „rol legislativ substanțial” [2] în aceeași ordine de idei ca și *Tratatul de la Paris* (1951). Principiile din partea întâi ale *Tratatului de instituire a Comunității Economice Europene* stipulează că în domeniul de aplicare a prezentului tratat și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale pe care le prevede, se interzice orice discriminare exercitată pe motiv de cetățenie sau naționalitate. Consiliul, la propunerea Comisiei și după consultarea Adunării, poate adopta, cu majoritate calificată, orice reglementare în vederea interzicerii acestor discriminări (articolul 7) [3].

Partea a cincea a instituțiilor comunitare, titlul I prin dispozițiile instituționale, capitolul 1 pentru instituții, secțiunea cu privire la Adunare din *Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene* prevede că aceasta, alcătuită din reprezentanți ai popoarelor statelor reunite în Comunitate, își exercită atribuțiile de deliberare și control care îi sunt acordate de prezentul tratat (articolul 137). Adunarea este formată din

delegați desemnați de parlamente dintre proprii lor membri, conform procedurii stabilite de fiecare stat membru. Numărul delegaților se stabilește după cum urmează: Belgia-14, Germania-36, Franța-36, Italia-36, Luxemburg-6, Țările de Jos-14. Adunarea elaborează proiecte în vederea organizării de alegeri prin vot universal direct conform unei proceduri uniforme în toate statele membre. Consiliul, hotărând în unanimitate, adoptă dispoziții pe care le recomandă spre adoptare statelor membre în conformitate cu normele lor constituționale (articolul 138). Adunarea se întrunește în sesiune anuală. Adunarea se întrunește de drept în a treia zi de marți a lunii octombrie. Adunarea se poate întruni în sesiune extraordinară, la cererea majorității membrilor săi, a Consiliului sau a Comisiei (articolul 139). Adunarea își desemnează dintre membrii săi președintele și biroul. Membrii Comisiei pot asista la toate ședințele Adunării și, la cerere, sunt audiați în numele Comisiei. Comisia răspunde oral sau în scris la întrebările pe care i le adresează Adunarea sau membrii acesteia. Consiliul este audiat de Adunare în condițiile adoptate prin regulamentul său de procedură (articolul 140). Cu excepția cazului în care prezentul tratat dispune altfel, Adunarea hotărăște cu majoritatea absolută a voturilor exprimate. Cvorumul se stabilește prin regulamentul de procedură (articolul 141). Adunarea își adoptă regulamentul de procedură cu majoritatea voturilor membrilor săi. Actele Adunării se publică în condițiile prevăzute de acest regulament (articolul 142). Adunarea dezbate, în ședință publică, raportul general anual care îi este prezentat de Comisie (articolul 143). Adunarea, sesizată printr-o moțiune de cenzură privind activitatea Comisiei, se poate pronunța asupra acestei moțiuni numai după cel puțin trei zile de la depunerea ei și numai prin vot deschis. În cazul în care moțiunea de cenzură se adoptă cu o majoritate de două treimi din voturile exprimate și de către majoritatea membrilor Adunării, membrii Comisiei trebuie să renunțe colectiv la funcțiile lor. Aceștia continuă să rezolve problemele curente până la înlocuirea lor în conformitate cu articolul 158 (articolul 144) [4].

Conținutul capitolului III din *Protocolul privind privilegiile și imunitățile Comunității Economice Europene* se referă la membrii Adunării. Nu se impun nici un fel de restricții administrative sau de altă natură în privința liberei circulații a membrilor Adunării spre locul de desfășurare a reuniunii Adunării sau la întoarcere. Membrii Adunării beneficiază în privința formalităților vamale și a controlului valutar: a) din partea propriului guvern, de aceleași facilități precum cele recunoscute înalților funcționari aflați în străinătate în misiune oficială temporară; b) din partea guvernelor celorlalte state membre, de aceleași facilități precum cele recunoscute reprezentanților guvernelor străine în misiune oficială temporară (articolul 7). Membrii Adunării nu pot fi cercetați, reținuți sau urmăriți în justiție datorită opiniilor sau voturilor exprimate în contextul exercitării funcțiilor lor (articolul 8). Pe durata sesiunilor Adunării, membrii acesteia beneficiază: a) pe teritoriul național, de imunitățile recunoscute membrilor parlamentului propriei țări; b) pe teritoriul oricărui alt stat membru, de exceptare de la orice măsură de reținere sau de urmărire penală. Imunitatea este valabilă inclusiv pe perioada deplasării spre locul de desfășurare a reuniunii Adunării, cât și la întoarcere. Imunitatea nu poate fi invocată în caz de flagrant delict și nici nu poate constitui o piedică în calea dreptului Adunării de a ridica imunitatea unuia dintre membri (articolul 9) [5].

Prevederile tratatului se referă într-o măsură mai mare la instituția Consiliului și a Comisiei și într-o măsură mai mică la instituția parlamentară. Există și o explicație de ordin evolutiv în această privință, întrucât considerentele interguvernamentaliste în calitate de mecanism al cooperării comune prevalau la începuturi asupra principiului reprezentativității într-un for legislativ care să servească intereselor cetățenilor statelor membre. Guvernele naționale ale statelor membre erau investite cu puterea de a reprezenta statele și cetățenii acestora în cadrul comunităților create prin consensul șefilor de stat și de guvern.

Cu toate că tratatele constitutive au prezăcut posibilitatea alegerii reprezentanților Adunării Comune prin vot universal direct, totuși practica desemnării a existat până în anul 1979 când deputații au fost aleși în mod direct de fiecare stat membru în concordanță cu sistemul de vot național, întrucât în acel moment statele nu dispuneau de un sistem de vot uniform la nivel comunitar.

Prin cele două tratate bugetare din 1970 și 1975 influența Parlamentului European crește. Ulterior o dată cu trecerea la alegerile directe, *Actul Unic European* din 1986 sporește puterea Parlamentului European prin procedura:

- cooperării (articolul 6) care se aplică actelor întemeiate pe articolele 7 și 49, articolul 54 alineatul (2), articolul 56 alineatul (2) teza a doua, articolul 57, cu excepția alineatului (2) teza a doua, articolele 100a, 100b, 118a, 130e și 130q alineatul (2) din *Tratatul CEE*; la articolul 7 paragraful al doilea din *Tratatul CEE*, textul „după consultarea Adunării” se înlocuiește cu textul „în cooperare cu Parlamentul European”; la articolul 49 din *Tratatul CEE*, textul „Consiliul adoptă, la propunerea Comisiei și după consultarea Comitetului Economic și Social” se înlocuiește cu textul „Consiliul, hotărând cu majoritate calificată la propunerea Comisiei, în cooperare cu Parlamentul European și după consultarea Comitetului Economic și Social, adoptă”; la articolul 54 alineatul (2) din *Tratatul CEE*, textul „Consiliul, la propunerea Comisiei și după consultarea Comitetului Economic și Social și a Adunării, hotărăște” se înlocuiește cu textul „Consiliul, la propunerea Comisiei, în cooperare cu Parlamentul European și după consultarea Comitetului Economic și Social, hotărăște”; la articolul 56 alineatul (2) din *Tratatul CEE*, teza a doua se înlocuiește cu următorul text: „Cu toate acestea, după sfârșitul celei de-a doua etape, Consiliul, hotărând cu majoritate calificată la propunerea Comisiei și în cooperare cu Parlamentul European, adoptă directive pentru coordonarea dispozițiilor care, în fiecare stat membru, fac obiectul unor reglementări sau acțiuni administrative”; la articolul 57 alineatul (1) din *Tratatul CEE*, textul „și după consultarea Adunării” se înlocuiește cu textul „și în cooperare cu Parlamentul European”; la articolul 57 alineatul (2) din *Tratatul CEE*, teza a treia se înlocuiește cu următorul text: „În celelalte cazuri, Consiliul hotărăște cu majoritate calificată, în cooperare cu Parlamentul European” [6]; astfel, instituția Parlamentul European nu mai reprezintă o „anexă” a celorlalte două instituții europene Consiliul și Comisia, dar devine egală cu acestea în procesul luării deciziilor la nivel comunitar;

- avizului conform (articolul 7) în cazul în care Consiliul adoptă un act în cooperare cu Parlamentul European, se aplică următoarea procedură: (a) Consiliul, hotărând cu majoritate calificată conform condițiilor alineatului (1), la propunerea Comisiei și

după obținerea avizului Parlamentului European, adoptă o poziție comună; (b) Poziția comună a Consiliului este comunicată Parlamentului European. Consiliul și Comisia oferă Parlamentului European informații complete asupra motivelor care au dus la adoptarea poziției sale comune de către Consiliu, precum și asupra poziției Comisiei. În cazul în care, în termen de trei luni de la această comunicare, Parlamentul European aprobă această poziție comună sau nu a luat o decizie în acest termen, Consiliul adoptă în mod definitiv actul respectiv, în conformitate cu poziția comună; (c) În termenul de trei luni prevăzut la litera (b), Parlamentul European, cu votul majorității absolute a membrilor săi, poate propune amendamente la poziția comună a Consiliului. Parlamentul European, cu votul aceleiași majorități, poate de asemenea să respingă poziția comună a Consiliului. Rezultatul dezbaterilor este transmis Consiliului și Comisiei. Dacă Parlamentul European a respins poziția comună a Consiliului, este necesar votul unanim pentru decizia Consiliului la o a doua lectură; (d) În termen de o lună, Comisia reexaminează propunerea pe baza căreia a fost adoptată poziția comună de către Consiliu, pornind de la amendamentele propuse de către Parlamentul European. Comisia înaintează Consiliului, în același timp cu propunerea reexaminată, amendamentele Parlamentului European pe care nu le-a acceptat și își exprimă opinia referitor la acestea. Consiliul poate adopta aceste amendamente în unanimitate; (e) Consiliul, hotărând cu majoritate calificată, adoptă propunerea reexaminată de către Comisie. Consiliul nu poate modifica propunerea reexaminată de Comisie decât cu votul unanimității; (f) În cazurile prevăzute la literele (c), (d) și (e), Consiliul trebuie să ia o decizie în termen de trei luni. În cazul în care nu se ia o decizie în acest termen, se consideră că propunerea Comisiei nu a fost adoptată; (g) Termenele prevăzute la literele (b) și (f) pot fi prelungite cu cel mult o lună, de comun acord între Consiliu și Parlamentul European [7]; Parlamentul European se pronunță prin intermediul avizului conform într-un șir de chestiuni asupra cărora nu era abilitat să o facă anterior: este un act necesar de obținut pentru derularea altor acțiuni, comunică prin acesta, exprimă o poziție, respinge ori acceptă anumite propuneri, amendează ori aprobă prin vot o poziție a celorlalte instituții europene.

Norme exprese privitoare la atribuțiile Parlamentului European sunt prevăzute și la alte articole ale tratatului: orice stat european poate solicita să devină membru al Comunității. Acesta adresează cererea sa Consiliului, care adoptă o decizie în unanimitate după consultarea Comisiei și după primirea avizului conform al Parlamentului European, care hotărăște cu majoritatea absolută a membrilor săi (articolul 8); acordurile sunt încheiate în unanimitate de către Consiliu și după primirea avizului conform al Parlamentului European, care hotărăște cu majoritatea absolută a membrilor săi (articolul 9); în privința competențelor de executare a normelor pe care le adoptă Comisia, prin actele pe care le adoptă aceasta, Consiliul poate impune anumite condiții pentru exercitarea acestor competențe. Consiliul își poate de asemenea rezerva dreptul, în anumite cazuri, de a exercita în mod direct competențele de executare. Condițiile prevăzute mai sus trebuie să fie conforme cu principiile și normele ce urmează a fi stabilite în prealabil de către Consiliu, hotărând în unanimitate la propunerea Comisiei și după obținerea avizului Parlamentului European (articolul

10); la solicitarea Curții de Justiție și în urma consultării Comisiei și Parlamentului European, Consiliul, hotărând în unanimitate, poate alătura Curții de Justiție o instanță cu competențe de soluționare în primă instanță, sub rezerva unui recurs în fața Curții de Justiție, limitat exclusiv la chestiuni de drept și conform condițiilor stabilite prin Statut, a anumitor categorii de acțiuni formulate de persoane fizice sau juridice. Această instanță nu are competența să soluționeze mici acțiuni inițiate de către statele membre sau de către instituții comunitare, nici întrebări preliminare înaintate în temeiul articolului 177 (articolul 11); Consiliul, hotărând în unanimitate la solicitarea Curții de Justiție și după consultarea Comisiei și a Parlamentului European, poate modifica dispozițiile titlului III din statut (articolul 12); Consiliul, hotărând în unanimitate la propunerea Comisiei și după consultarea Parlamentului European, adoptă dispoziții referitoare la armonizarea legislațiilor privind impozitele pe cifra de afaceri, accizele și alte impozite indirecte în măsura în care această armonizare este necesară pentru a garanta stabilirea și funcționarea pieței interne în termenul stabilit la articolul 8a (articolul 17); Consiliul, hotărând cu majoritate calificată, în cooperare cu Parlamentul European și după consultarea Comitetului Economic și Social, adoptă măsurile de apropiere a dispozițiilor stabilite prin legile, regulamentele și normele administrative ale statelor membre care au ca obiectiv stabilirea și funcționarea pieței interne (articolul 18); statele membre acordă o atenție specială încurajării îmbunătățirii, în special a mediului de lucru, în ceea ce privește sănătatea și securitatea lucrătorilor, și își stabilesc ca obiectiv armonizarea condițiilor din acest domeniu, menținând îmbunătățirile realizate. Pentru a contribui la atingerea obiectivului prevăzut, Consiliul, hotărând cu majoritate calificată, la propunerea Comisiei, în cooperare cu Parlamentul European și după consultarea Comitetului Economic și Social, adoptă, prin intermediul directivelor, cerințele minime de punere în aplicare treptată, având în vedere condițiile și normele tehnice existente în fiecare stat membru. Aceste directive evită impunerea unor constrângeri administrative, financiare și juridice într-un mod care ar putea să împiedice crearea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii. Dispozițiile adoptate în temeiul prezentului articol nu împiedică nici un stat membru să mențină sau să introducă măsuri mai stricte pentru protecția condițiilor de muncă compatibile cu prezentul Tratat (articolul 21); după adoptarea deciziei menționate la articolul 130d, Consiliul adoptă deciziile de punere în aplicare privind Fondul European de Dezvoltare Regională, hotărând cu majoritate calificată, la propunerea Comisiei și în cooperare cu Parlamentul European (articolul 23); Consiliul adoptă în unanimitate, la propunerea Comisiei și după consultarea Parlamentului European și a Comitetului Economic și Social, dispozițiile menționate la articolele 130i și 130o. Consiliul adoptă, cu majoritate calificată, la propunerea Comisiei, după consultarea Comitetului Economic și Social, și în cooperare cu Parlamentul European, dispozițiile menționate la articolele 130k, 130l, 130m, 130n și 130p alineatul (1). Adoptarea programelor suplimentare necesită și acordul statelor membre interesate (articolul 24); Consiliul, hotărând în unanimitate la propunerea Comisiei și după consultarea Parlamentului European și a Comitetului Economic și Social, stabilește măsurile care trebuie luate de către Comunitate (articolul 25); la solicitarea Curții de Justiție și în urma consultării Comisiei și Parlamentului

European, Consiliul, hotărând în unanimitate, poate alătura Curții de Justiție o instanță cu competențe de soluționare în primă instanță, sub rezerva unui recurs înaintea Curții de Justiție, limitat exclusiv la chestiuni de drept și conform condițiilor stabilite prin Statut, a anumitor categorii de acțiuni sau proceduri inițiate de persoane fizice sau juridice. Această instanță nu are competența să soluționeze nici acțiuni inițiate de către statele membre sau de către instituții comunitare, nici întrebări preliminare înaintate în temeiul articolului 150 (articolul 26); Consiliul, hotărând în unanimitate la solicitarea Curții de Justiție și în urma consultării Comisiei și Parlamentului European, poate modifica dispozițiile titlului III din Statut (articolul 27); Înaltele Părți Contractante garantează că Parlamentul European este strâns asociat cu cooperarea politică europeană. În acest scop, președinția informează cu regularitate Parlamentul European asupra chestiunilor de politică externă analizate în cadrul cooperării politice și garantează că opiniile Parlamentului European sunt luate în considerare în mod corespunzător (articolul 30) [8].

Inovația *Actului Unic European* rezidă în transgresia competenței inițiale a Adunării de a avea un rol pur consultativ. La această etapă rolul Parlamentului European devine unul activ, inseparabil de procesele decizionale europene și de implicațiile sectoriale în astfel de domenii precum piața comună internă, politica socială, coeziunea economică și socială, cercetarea și dezvoltarea tehnologică, mediul, utilizarea în scopuri pașnice a energiei atomice și cooperarea europeană în materie de politică externă. Acordul Parlamentului European în sferile sus-menționate devine obligatoriu pentru viitor prin *Actul Unic European*.

Tratatul de la Maastricht din 1992 introduce procedura codeciziei care a fost extinsă și consolidată prin Tratatul de la Amsterdam din 1997 și Tratatul de la Nisa din 2001.

Prin *Tratatul privind Uniunea Europeană*, Parlamentul obține o nouă atribuție asupra altor instituții europene privind progresele realizate de Uniune (articolul D). Sunt prevăzute atribuții în materie de cetățenie (articolul 8a și 8b), de a primi petiții din partea cetățenilor, i.e. orice persoană fizică sau juridică (articolele 8d, 138d,). Conform tratatului, la fiecare trei ani, Comisia prezintă Parlamentului European, Consiliului și Comitetului Economic și Social un raport privind aplicarea dispozițiilor prezentei părți. Acest raport ține seama de dezvoltarea Uniunii. Pe această bază și fără a aduce atingere celorlalte dispoziții ale prezentului tratat, Consiliul, hotărând în unanimitate la propunerea Comisiei și după consultarea Parlamentului European, poate adopta dispoziții care urmăresc să completeze drepturile prevăzute de prezenta parte, dispoziții a căror adoptare o recomandă statelor membre, în conformitate cu normele lor constituționale (articolul 8e).

După consultarea Parlamentului European, anumiți subiecți ai dreptului comunitar adoptă reglementări utile funcționării eficiente a Uniunii Europene (cf. articolele 56, 57, 94, 99, 100, 100c, 104c, 106, 109, 109a, 109 f, 109j, 109k, 130, 130b, 130i, 130o, 130s, 158, 168a, 188b, 209 și altele).

Anumite instituții comunitare informează Parlamentul European cu privire la deciziile luate de acesta (cf. articolele 73g, 75, 103, 104c, 109, 109c, 189b, 189c și altele).

Instituțiile și organismele Uniunii Europene raportează Parlamentului European rezultatele activității (cf. articolele 103, 109b, 130b, 130p, 138e și altele).

Parlamentului European i se consacră dreptul de a solicita informații, audierea anumitor instituții și organismele comunitare (cf. articolele 109b, 206 și altele).

Parlamentul European poate constitui comisii de anchetă la cecerea deputaților (cf. articolul 138c și altele).

Parlamentul European dispune de competență de numire și /sau demitere a funcționarilor europeni (cf. articolul 138e și altele).

Parlamentul European stabilește statutul anumitor funcționari europeni (cf. articolul 138e și altele).

Aprobarea Parlamentului European este necesară și pentru anumite situații concrete (cf. articolele 158, 189c și altele).

Parlamentul European dispune de dreptul de a înainta acțiuni în fața Curții de Justiție (cf. articolul 173 și altele).

Competența bugetară este prevăzută expres de tratat (cf. articolele 201, 206 și altele).

Parlamentul European poate emite amendamente la actele care îi sunt prezentate (cf. articolele 189b, 189c și altele).

Parlamentul European este în drept să respingă anumite poziții ale altor instituții europene (cf. articolul 189c și altele).

Pot fi încredințate anumite competențe specifice doar cu avizul conform al Parlamentului European (cf. articolele 105, 106, 109j, 130d, 138, 189b, 189c și altele).

Procedura codeciziei se face resimțită în mai multe situații de reglementare a conduitei instituțiilor europene (cf. articolele 138c, 168a, 172, 173, 175, 189, 189b, 189c, 190, 201, 206, 209 și altele).

Parlamentul European, constituit din reprezentanți ai popoarelor statelor reunite în Comunitate, exercită prerogativele care îi sunt conferite prin prezentul tratat (articolul 137). Parlamentul European va elabora proiecte în vederea organizării de alegeri prin vot universal direct după o procedură uniformă în toate statele membre (articolul 138). În măsura în care prezentul tratat prevede acest lucru, Parlamentul European participă la procesul care conduce la adoptarea actelor comunitare, exercitându-și atribuțiile în cadrul procedurilor menționate la articolele 189b și 189c, precum și emițând avize conforme sau avize consultative (articolul 138b) [9].

Trimiterile făcute mai sus la articolele tratatului evidențiază lărgirea spectrului de atribuții ale Parlamentului European și consolidarea influenței acestuia atât în rândul instituțiilor comunitare, cât și de implicare activă întru îmbunătățirea vieții cetățenilor Uniunii Europene. Trebuie subliniat faptul că aceste atribuții au fost conferite nu printr-un simplu exercițiu eclectic, ci din necesitatea unei funcționări mai bune a uniunii statelor europene. Este, în fond, un rezultat generat de funcționalismul în sine prin care se caracterizează instituțiile europene, în speță, și comunitatea, în ansamblu.

Tratatul de la Amsterdam face precizarea la capitolul modificărilor de fond că Parlamentul European, Consiliul, Comisia, Curtea de Justiție și Curtea de Conturi își exercită atribuțiile în condițiile și în scopurile prevăzute, pe de o parte, de dispozițiile tratatelor de instituire a Comunităților Europene și ale tratatelor și actelor subsecvente care le-au modificat sau completat și, pe de altă parte, de celelalte dispoziții ale prezentului tratat (articolul E). Cu titlu de exemplificare, președinția consultă

Parlamentul European în legătură cu principalele aspecte și cu opțiunile fundamentale referitoare la politica externă și de securitate comună, și ia măsuri pentru a se ține seama întocmai de punctele de vedere ale Parlamentului European. Parlamentul European este informat cu regularitate de președinție și de Comisie în legătură cu evoluția politicii externe și de securitate a Uniunii. Parlamentul European poate adresa întrebări sau formula recomandări Consiliului. Parlamentul European organizează anual o dezbatere privind progresele înregistrate în punerea în aplicare a politicii externe și de securitate comune (articolul J.11) [10].

Poziția Parlamentului European este consolidată. Atribuțiile acestuia se extind și se apropie de acelea ale unui parlament național clasic. Acesta este în drept să intervină în mai multe situații și să participe la statuarea regulilor de conduită la nivel comunitar și în relațiile externe ale Uniunii Europene.

Tratatul de la Nisa vine să modifice *Tratatul privind Uniunea Europeană*, a tratatelor de instituire a comunităților europene și a anumitor acte conexe acestora [11], întrucât acțiunea în timp a primului tratat încetează în 2002. Cooperarea consolidată avută în vedere de politicile comunitare, codecizia și avizul conform se transformă în instrumente *sui generis* de competență instituțională a Parlamentului European, ținând cont de rolul crescând al acestuia și importanța pe care o are în conformitate cu funcția pe care o îndeplinește în raport cu cetățenii Uniunii Europene, cu celelalte instituții comunitare și cu poziția din ce în ce mai puternică a Uniunii Europene în procesele mondiale.

Actualmente, Parlamentul European exercită atribuții complexe în sfera legislativă, bugetară, de numire și destituire, de supraveghere democratică.

Prin *Tratatul de la Lisabona*, influența Parlamentului European sporește în comparație cu acordurile anterioare, extinzându-și atribuțiile funcționale și mai mult. Este introdus un nou articol 9A care prevede că Parlamentul European exercită, împreună cu Consiliul, funcțiile legislativă și bugetară. Acesta exercită funcții de control politic și consultative, în conformitate cu condițiile prevăzute în tratate. Parlamentul European alege președintele Comisiei. Parlamentul European este compus din reprezentanții cetățenilor Uniunii. Numărul acestora nu poate depăși șapte sute cincizeci, plus președintele. Reprezentarea cetățenilor este asigurată în mod proporțional descrescător, cu un prag minim de șase membri pentru fiecare stat membru. Nici unui stat membru nu i se atribuie mai mult de nouăzeci și șase de locuri. Consiliul European adoptă în unanimitate, la inițiativa Parlamentului European și cu aprobarea acestuia, o decizie de stabilire a componenței Parlamentului European, cu respectarea principiilor menționate la primul paragraf. Membrii Parlamentului European sunt aleși prin vot universal direct, liber și secret, pentru un mandat de cinci ani. Parlamentul European își alege președintele și biroul dintre membrii săi [12].

Pornind de la dezideratul că Uniunea Europeană va fi o uniune a secolului XXI, Parlamentului European se va bucura de puteri sporite în mai multe domenii: legislativ, bugetar și acorduri internaționale. Pe lângă procedurile în vigoare, se va aplica tuturor domeniilor procedura legislativă ordinară și Parlamentul European va beneficia de aceleași puteri ca și Consiliul, adică vor exista relații de egalitate între aceste instituții.

Procedura legislativă specială va fi aplicabilă celorlate domenii în conformitate cu care Parlamentul European va consimți asupra unei măsuri a Consiliului sau invers.

Se întărește relația de cooperare interparlamentară dintre parlamentul comunitar cu parlamentele naționale. Parlamentele naționale se vor implica mai mult în activitatea Uniunii Europene, asigurându-le acestora conform principiului subsidiarității intervenția acestora atunci când se vor putea obține rezultate mai bune la nivel comunitar prin participarea directă a acestora. Împreună cu atribuțiile extinse ale Parlamentului European, implicarea mai mare a parlamentelor naționale în viața comunității europene va conduce la consolidarea caracterului democratic și a legitimității acțiunilor Uniunii Europene. Conform teoriei funcționaliste europene, așa cum ne demonstrează realitățile existente, legitimizarea este posibilă și realizabilă și prin intermediul altor instituții comunitare. Dar, întrucât Parlamentului European reprezintă vocea cetățenilor statelor membre, legitimitatea acțiunilor Uniunii Europene va emana de la puterea suverană pentru a avea toate garanțiile că democrația va uni și mai mult popoarele Europei în jurul proiectului Statelor Unite ale Europei unde drepturile fundamentale ale omului vor fi protejate în cel mai corespunzător mod, garantând libertățile cetățenilor Uniunii Europene statuate prin tratatele institutive.

Tratatele institutive prescriu limitativ competențele Parlamentului European de-a lungul anilor în ordine progresivă, excluzând în totalitate prezența factorilor de natură nestatornică ori arbitrară, așa cum se întâmplă uneori în statele ce au constituții scrise. E posibil ca un stat să aibă constituție, dar aceasta să nu fie scrisă în spiritul constituționalismului. E posibil ca un stat să nu aibă constituție, dar normele care apără valorile fundamentale (constituționale) ale societății să fie scrise în spiritul constituționalismului. Constituționalismul reprezintă izvorul statului de drept. Construcția europeană se bazează pe principiile statului de drept.

Astfel, principiul democratismului primează în atribuirea competențelor Parlamentului European de către tratatele comunitare. Acesta, la rândul său, și limitează în același timp prerogativele atribuțiilor instituționale. Competențele conferite Parlamentului European consonează cu imperativele de funcționare efectivă și eficientă a instituției în procesul de constituire a Uniunii Europene.

Referințe

1. *Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58/en;jsessionid=9232F08CDA64C3364BF018ACE598E9DD>
2. Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, *Dreptul Uniunii Europene: comentarii, jurisprudență și doctrină*, ediția a IV-a, trad. G. Marcovschi, serie coordonată de B. Andreșan-Grigoriu și T. Ștefan, București: Editura Hamangiu, 2009, p. 72.
3. *Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene* (text consolidat), *Jurnalul Oficial* 97/C340/03 + 2001/C80/01.
4. Ibidem.
5. *Protocolul privind privilegiile și imunitățile Comunității Economice Europene* (text consolidat), *Jurnalul Oficial* 97/C340/03 + 2001/C80/01.

6. *Actul Unic European, Jurnalul Oficial 1987/L169.*
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. *Tratatul privind Uniunea Europeană, Jurnalul Oficial 1992/C191.*
10. *Tratatul de la Amsterdam, Jurnalul Oficial 1997/C340.*
11. *Tratatul de la Nisa, Jurnalul Oficial 2001/C80.*
12. *Tratatul de la Lisabona, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2007/C306.*

4

**ASPECTE COMPARATIV-
CONTRASTIVE ÎN FILOGIA
CONTEMPORANĂ**

LE DISCOURS ARGUMENTATIF

Valentina ANDRONIC, IRIM

Conceptul de discurs constituie factorii integranți, semantici și estetici ai discursului, mecanismele generative ale discursului, exigențele de ordin logic și semantic, cât și operațiile structurate.

În articolul dat, se pune accentul pe componenta argumentativă, demonstrația, structura demonstrației, tipologia argumentelor; operații fundamentale în contextul ideatico-logic, principii de organizare a argumentelor, persuasiunea și mesajul persuasiv, discursul retoric, efectele persuasive, reguli de tehnică argumentativă, retorică, tehnici ale persuasiunii.

Suportul teoretic îl constituie o multitudine de lucrări ale profesorilor și filosofilor eminenți în domeniul analizei discursului și argumentării Ruth Amossy și Olivier Reboul, care au încercat să pună în evidență atât organizarea discursului, cât și principalele tipuri de argumentare cu o multitudine de exemple, care ar putea fi utilizate în limbajul comunicării.

The concept of discourse implies the integrated semantic and aesthetic factors of speech as well as the discourse generative mechanisms, logical and semantic demands and structured operations.

In the present article, the argumentative component, the demonstration, the demonstration structure, the typology of arguments, the fundamental operations in logical context, the principles of organization of arguments, the persuasion and the persuasive message, the rhetoric discourse, the persuasive effects, the technical rules of argumentation, and the techniques of persuasion are emphasised.

The theoretical background of this work is provided by outstanding teachers and philosophers in the field of discourse analysis and argumentation (Olivier Ruth Amossy Rebo), who tried to highlight both discourse organization and the main types of argumentation with numerous examples that could be used in the language of communication.

«On en vient toujours à l'argumentation avec un savoir substantiel de «ce qu'est» l'argumentation. Ce savoir commun doit être mis en question et problématisé. Ce n'est qu'à cette condition qu'il sera possible de construire des éléments de connaissance sur certaines formes d'argumentation».

(Platon, 1996)

Selon le dictionnaire Larousse, l'argumentation « **c'est l'ensemble des procédés et techniques réglant l'art de s'exprimer** ». Cet art existe depuis environ 2500 ans et est méconnu parce qu'il a disparu dans sa forme originelle de l'enseignement secondaire et supérieur il y a quelques siècles. Cependant, cet art n'en demeure pas moins un formidable outil pour quiconque désire mieux s'exprimer, écouter et lire, analyser et comprendre, construire et déconstruire des discours. [5]

On appelle argumentation toute "preuve" qui sert à affirmer ou nier une idée ou un fait. C'est un élément de raisonnement, un fait, une marque, une réflexion, une analyse, sur lequel l'auteur s'appuie pour justifier une thèse.

Le discours argumentatif est utilisé pour convaincre ses destinataires du bien-

fondé d'un jugement ou vanter les mérites d'un produit. Il peut donc éventuellement les conduire à changer de point de vue.

L'argumentation est un type de discours qui peut se rencontrer dans tous les genres de textes. Par ailleurs, il peut se combiner à d'autres types de discours afin de mieux convaincre : ainsi, une narration de même qu'une description ou une explication peuvent être argumentatives. [3]

L'argumentation est un objet de recherche dont le statut ne va pas de soi dans les sciences sociales et les sciences du langage. Oswald Ducrot et Jean-Paul Anscombe lui ont donné les lettres de noblesse en la plaçant au centre de la théorie de l'argumentation dans la langue, mais la place de «l'analyse argumentative» dans le discours était encore à occuper. *L'argumentation dans le discours* contribue à pallier ce manque. La conception et la définition de l'argumentation qui sous-tendent l'ensemble de l'ouvrage sont liées à la rhétorique d'Aristote et la nouvelle rhétorique de Chaïm Perelman par des liens essentiels, mais non exclusifs : l'auteur réfère également à Christian Plantin, Jean-Blaise Crize, O. Ducrot, etc.

Après Aristote, la rhétorique s'installe dans la culture grecque comme discipline essentielle, les romains poursuivent le chemin accompli avec des œuvres vertébrales comme l'orateur de Cicéron, déjà mentionné et place les fondements de l'éducation humaniste. Le déclin dont les premiers signes se sont manifestés dès l'antiquité et se sont accentués avec René Descartes qui a détruit l'importance de la dialectique dans son *Discours de la Méthode*. Ainsi la rhétorique cesse d'être un art avec la perte de son outil dialectique. Elle disparaît de l'enseignement français en 1885, remplacée par l'art des littératures.[2]

L'analyse argumentative a pour principe de base une « *approche langagière* », « *communicationnelle* », « *dialogique* », « *interactionnelle* », « *génétique* », « *stylistique* » et « *textuelle* ». Les réponses à la question « *Quels objets pour l'analyse argumentative ?* » sont étroitement liées aux décisions théoriques suivantes: « *A l'opposition problématique de l'argumentatif et du non-argumentatif, on substituera la conception des degrés d'argumentativité/.../ telle que la développe Christian Plantin* ». Il s'agit, dans le premier cas, des discours qui « *visent explicitement à agir sur le public* »; « *exercer une influence sans se donner pour autant comme une entreprise de persuasion* » est le but poursuivi par les textes à « *dimension argumentative* ». Parmi les discours qui comportent une dimension, mais non une visée argumentative figurent « *l'article scientifique, le reportage, les informations télévisées, certaines formes de témoignages ou d'autobiographique, le récit de fiction, la lettre amicale, la conversation quotidienne* ». Le recours à un vaste éventail de textes doit permettre d'abolir les cloisons étanches qui isolent trop souvent le littéraire du non-littéraire, le fictionnel du factuel, les genres nobles des genres déclassées. Il ne s'agit nullement de gommer la spécificité des divers genres, mais d'augmenter la visibilité des *facteurs* et des *mécanismes communs qu'il importe de gégager* ». L'analyse s'attache donc, par exemple, « *au discours prononcé à l'Assemblée nationale* » comme au « *manifeste pacifiste* », mais veille aussi à examiner « *le débat d'idées, la polémique journalistique et le récit fictionnel à la première et à la troisième personne* ». [3]

Il y a enfin argumentation, comme affirme, R. Amossy, « *quand une prise de*

position, un point de vue, une façon de percevoir le monde s'exprime sur le fond de positions et de visions antagonistes ou tout simplement divergentes, en tentant de prévaloir ou de se faire admettre. Ainsi, il ne peut y avoir de dimension argumentative des discours en dehors d'une situation où deux options au moins sont envisageables». [1]

La situation rhétorique où s'affrontent deux positions adverses n'est cependant pas une condition nécessaire dans l'analyse argumentative; le débat peut rester tacite, ni la question rhétorique ni ou les réponses antagonistes n'ont besoin d'être expressément formulées. Le discours argumentatif, comme affirme R. Amossy, peut proposer des questions qu'il travaille à dégager et à formuler, mais qu'il se refuse à trancher. [1]

Cette déclaration vaut aussi pour l'argumentaire de l'auteur qui ne souhaite pas dépasser les limites du parti-pris épistémologique ni juger les discours analysés en termes éthiques : *«La critique idéologique met à jour des préjugés dont elle souligne les effets nocifs. L'analyse de l'argumentation dégage les couches doxiques sur lesquelles se construit l'énoncé sans pour autant avoir à prendre parti sur leur valeur ou leur degré de nocivité»*. [1]

Le but du texte argumentatif est, pour l'énonciateur, de convaincre son destinataire. Il s'agit d'imposer une opinion. Il est donc important d'identifier clairement qui est l'énonciateur (l'auteur, un personnage) et quel est son destinataire (le lecteur, un autre personnage ?). L'énonciateur doit toujours envisager la contre-argumentation de son destinataire pour être efficace ou chercher à le toucher, à l'émouvoir, à le provoquer pour mieux le convaincre.

Il n'y a pas d'argumentation sans contre-argumentation ... On peut donc considérer que *«la conception des degrés d'argumentativité»* évite de dissocier des modes de persuasion qui diffèrent non pas par leur nature, mais par l'ampleur de leur champ d'action de ses dires en ses propres termes et en fonction du genre discursif de son choix, mais on peut aussi se demander s'il y a encore argumentation lorsqu'un texte se contente de faire peser une interrogation sans réponse. La nouvelle rhétorique perelmanienne considère en effet le passage à l'action et l'acte de trancher comme des traits définitoires inhérents à l'argumentation. Problématiser, est-ce déjà ou n'est-ce pas encore argumenter? N'y a-t-il vraiment aucun appel à l'action dans les textes à *«dimension argumentative ?»*. L'argumentation dans le discours possède les qualités de l'ouvrage de référence: il suscite la réflexion, met ses décisions théoriques en pratique dans le cadre de commentaires de textes toujours enrichissants et propose des instruments de travail extrêmement précieux. [4]

L'organisation du discours

Si on parle de l'organisation du discours, alors on peut mentionner:

- **Le thème:** c'est le sujet dont parle le texte en général.
- **La thèse:** c'est l'opinion, le point de vue de l'énonciateur sur le thème. S'il y a dialogue et que deux thèses s'opposent, on parle de thèse et antithèse.
- **Les arguments:** ce sont les idées (souvent abstraites) qui prouvent la validité de la thèse soutenue et qui doivent convaincre le destinataire.
- **Les exemples:** se sont des faits concrets qui illustrent les arguments et permettent de mieux les comprendre. Ils permettent ainsi de mieux convaincre le destinataire.

Les principaux types d'arguments:

1. Les arguments logiques (pôle démonstratif): la déduction et l'induction.

L'induction est un argument qui consiste à partir d'un fait particulier (ou de plusieurs faits particuliers) afin d'en tirer une règle générale. **Exemple:** *La criminalité est toujours bien présente dans les pays qui maintiennent la peine de mort. La peine de mort ne peut donc être considérée comme un facteur dissuasif pour les criminels.*

La déduction est un argument qui tire un fait particulier à partir d'une idée générale (on progresse du général vers le particulier). Le syllogisme est le type même du raisonnement déductif: de deux propositions générales appelées prémisses (la majeure et la mineure) est tirée une conclusion particulière. **Exemple:** *Le gouvernement a décidé de sanctionner le milieu médical. Ainsi plusieurs médecins, qui auraient pratiqué l'euthanasie dans quelques hôpitaux la semaine passée, seront bientôt convoqués.*

Les raisonnements: causal et dialectique.

Le raisonnement causal est un argument qui mentionne la cause d'un fait précis pouvant être notamment repéré à travers les indicateurs de la relation causale comme «*parce que*», «*c'est pourquoi*», «*car*», etc. **Exemple:** *Il boit parce qu'il échoue dans la vie conjugale.*

Le raisonnement dialectique est un argument qui consiste à partir de deux propositions contraires. A partir de cette contradiction on produit une troisième proposition qui apporte quelque chose de neuf.

Exemple: *Tu affirmes que le temps est destructeur dans la mesure où il rend notre vie éphémère, où il nous fera pas revivre notre passé ...*

Néanmoins tu t'empresses d'ajouter que le temps peut être considéré comme notre allié, car il nous permet de nous souvenir, de progresser ...

Je me permets de te signaler qu'il est possible de voir les choses autrement ! Il est en effet indispensable de pouvoir oublier certains aspects de l'existence afin de mieux supporter la vie et/ou d'agir. En outre il est heureux que, grâce au temps, l'homme ne vive pas les mêmes événements et puisse ne pas toujours recommencer les mêmes choses.

2. Les arguments s'appuyant sur l'expérience et la culture.

L'argument d'autorité: il consiste à justifier une opinion en se fondant sur la réputation de celui qui l'a énoncée. La portée de cet argument dépend du prestige dont jouit la personne invoquée comme référence. On peut faire aussi référence à une autorité politique, morale, scientifique reconnue et experte.

Exemple: *Fumer est dangereux pour la santé, c'est ce que nous démontre le rapport sur la santé des Français rédigé par les professeurs ...*

L'analogie qui consiste à comparer deux faits, deux situations pour en déduire une valeur explicative, pour donner en exemple. «*L'usage du tabac est voisin de celui des drogues ou de l'alcool : il crée une dépendance physique et psychologique dont le patient aura bien du mal à se débarrasser*».

L'alternative: blanc ou noir, la bourse ou la vie, la valise ou le cercueil. : «*Les femmes doivent choisir : soit l'arrêt du tabac, soit des risques accrus de cancer, un vieillissement des tissus accéléré, une peau terne, un affaiblissement marqué de leur pouvoir de séduction*» ...

Appel aux valeurs supérieures. Importance du point de vue choisi. «*L'usage du tabac n'est pas dangereux seulement pour le consommateur, mais pour tous ceux qui sont intoxiqués passivement dans son entourage. C'est donc non seulement une question de bonnes manières, mais plus encore de civisme et de santé publique que de s'abstenir de fumer dans un lieu public.*».

Argument ad hominem: L'argument *ad hominem* ou *argumentum ad hominem* est une stratégie qui consiste à opposer à un adversaire ses propres paroles ou ses propres actes. Il s'agit de discréditer la personne plutôt que la position qu'elle défend. L'idéal est bien de montrer la contradiction entre les propos et les agissements. C'est la mise en évidence du «*Fais ce que je dis et non pas ce que je fais*». Typiquement un argument *ad hominem* est construit selon le schéma suivant :

Untel défend telle position.

Or Untel n'est pas crédible (pour des raisons liées à ses paroles, à ses actes) quand il affirme cette position.

Donc cette position est fautive. [4]

Les hommes politiques abusent de ce type d'argument, et contribuent ainsi à rabaisser le débat en confondant les idées et les personnes. Il est en effet vicieux de créer l'amalgame entre la véracité d'une position et l'intégrité d'une personne. Dans un procès, en revanche, la révélation de contradictions derrière lesquelles un accusé se réfugie pour refuser sa responsabilité ou affirmer son droit, peut se révéler utile au discernement de la vérité. L'argument *ad hominem* porte alors sur un éclaircissement des mobiles et non sur la validité du fond de la chose alléguée. De même tout argument *ad hominem* n'est pas toujours une attaque personnelle, quand il se borne à se référer à la situation particulière d'une personne (droits juridiques, autorité morale ...).

L'antiphrase: c'est le procédé essentiel. Il s'agit ici de juger un phénomène à l'inverse de ce qu'on attendrait. Devant les gribouillis d'un apprenti écrivain, le critique va encenser le «*caractère admirable*» de la production. Comme le compliment est public, forcé par l'exagération et le ton, il ne laisse aucun doute sur les intentions de celui qui le prononce au point que le récipiendaire en est souvent marqué à vie.

Genres et registres sollicités

On a l'habitude de distinguer entre *argumentation directe (explicite)* ou (*indirecte (implicite)*) et de rattacher les genres à l'un ou l'autre type d'argumentation. Outre qu'il convient de se montrer nuancé dans le classement et le rattachement c'est le choix de l'énonciation qui permettra surtout de distinguer les deux types. Dans le premier type, le discours est en principe pris en charge par l'auteur, nous parlerons alors d'*essai* au sens large; dans le second type, le discours est plutôt délégué à un narrateur et à des personnages, nous aurons alors affaire au récit et à la fiction, au genre général de l'*apologue*.

Quant au **dialogue**, il appartiendrait aux deux types puisqu'il est une argumentation directe, un débat entre plusieurs thèses; mais il relève aussi de l'argumentation indirecte, de la fiction sous sa forme théâtrale ou romanesque. Le dialogue philosophique met en présence au moins deux personnages dont l'un est censé représenter l'auteur, faudrait-il alors le rattacher à l'argumentation directe ? Mais

comme le débat retranscrit est une situation fictive, il appartient aussi à l'argumentation indirecte, à la théâtralisation du discours. C'est pourquoi le dialogue philosophique peut être considéré comme un genre littéraire à part entière.

L'exemplum (exempla au pluriel) désigne d'abord un exemple, mais aussi une ressource de la rhétorique pour persuader.

Dans la rhétorique latine, l'exemple est un agissement ou un propos d'un personnage célèbre du passé qu'il est conseillé d'imiter. Les prédicateurs chrétiens n'ont pas ignoré cette ressource de la rhétorique : Tertullien fait souvent référence au Christ, exemple des exemples pour le chrétien. À partir du XIIe siècle, les manuels de prédication, soucieux de rendre le prédicateur compréhensible de son public et de lutter contre les erreurs de doctrine, proposent trois types d'arguments pour bâtir un sermon : les autorités (Bible, Pères de l'Église), les raisonnements, et les **exempla**. Ces exempla sont tirés de la Bible (Ancien Testament), des auteurs de l'Antiquité classique, et des cultures orales : folklore, récits hindous et arabes. L'exemple est moins une illustration d'une vérité doctrinale qu'une incitation à bien agir. L'exemplum résulte donc de la rencontre entre la science rhétorique et les schémas narratifs des récits populaires, des fables. L'exemplum fait toujours partie du bagage des prédicateurs modernes. En Italie, réduit à l'état laïque, il s'amplifie pour devenir la «nouvelle» italienne du **Décameron** de Boccace ou de **l'Heptameron** de Marguerite de Navarre. Il est utilisé en partie par La Fontaine, dans ses «contes». [2]

La parabole. Dans les Évangiles, le Christ délivre son enseignement spirituel en passant par des paraboles, récits qui utilisent des scènes quotidiennes bien connues de l'auditoire (renvois aux scènes pastorales ou agricoles, à la vie de famille, à l'exercice du pouvoir) mais dont le sens est allégorique. La Fontaine, dans la préface de ses **Fables**, rappelle que la parabole est liée au sacré mais, qu'à cette différence près, elle est très proche de l'apologue : «*La parabole est-elle autre chose que l'Apologue, c'est-à-dire un exemple fabuleux, et qui s'insinue avec d'autant plus de facilité et d'effet, qu'il est plus commun et plus familier ?*». En fait, la parabole est une tentative pédagogique de rendre accessible une réalité par définition inaccessible. Elle serait une traduction du divin en langage humain. Elle répond aussi à l'intuition fondamentale hébraïque que l'humain est créé à «l'image de Dieu». [2]

L'essai est un ouvrage regroupant des réflexions diverses ou traitant un sujet qu'il ne prétend pas épuiser; c'est un genre littéraire assez commode aux formes multiples. C'est un ouvrage qui propose une réflexion, qui confronte des opinions, et surtout qui expose un point de vue personnel sur un thème dans quelque domaine que ce soit.

L'essai appartient essentiellement au **registre didactique** puisqu'il propose un enseignement ou un partage de connaissances en un discours structuré sur un sujet divers (art, culture, société). Il a d'abord consisté dans la **compilation** d'oeuvres philosophiques antérieures pour évoluer vers une réflexion personnelle et libre qui sait son projet incomplet ou inachevé.

Un essai se définit:

· Par son **domaine** (histoire, économie, politique, science, pédagogie, art, littérature)

- Par son **contexte** (événements historiques, culturels, histoire des idées, intertextualité ...)
- Par son **sujet** (thèmes principaux et secondaires), sa **thèse** (ses prises de position), ses citations des thèses d'autrui pour confirmer ou préciser la sienne ou pour dénoncer les erreurs des adversaires ...

De ce fait, tout essai est peu ou prou une forme particulière de la **discussion** avec d'autres esprits absents, mais rendus présents par la citation et le commentaire.

La forme de l'essai est très libre, c'est pourquoi les auteurs y recourent si souvent. Aujourd'hui hommes politiques et journalistes y coulent leurs projets, leurs expériences ou leurs jugements. L'essai prend la forme d'un article étoffé, d'un traité, d'un livre d'histoire, de mémoires, d'une étude, d'une discussion philosophique, d'une lettre ouverte, d'un pamphlet ... Certains sont rédigés au moyen d'un **plan** rigoureux, thématique, analytique, logique sur un sujet précis. D'autres présentent des digressions, un parcours imprévisible comme les *Essais de Montaigne*.

Exemple : «C'est un sujet merveilleusement vain, divers et ondoyant que l'homme». (*Essais, I, chapitre 1*).

«Je m'égarerai mais plutôt par licence que par mégarde». (*Essais, III, chapitre 9*).

Conclusion

On a vu que l'argumentation est plus complexe que le simple schéma traditionnel «émetteur-message-récepteur». De nombreux aspects rentrent en compte. L'expérience n'est pas simple; argumenter suppose que celui qui s'y engage reconnaît rentrer dans une situation de communication.

En réalité, l'acte d'argumentation suppose une dominante de raisonnement et en même temps un appel aux sentiments, au pouvoir ou à la démonstration. Ces derniers éléments ne sont pas absents de l'acte argumentatif et peuvent même être au service, sans pour autant le paralyser, du message de la dominante: convaincre par un raisonnement.

Donc, le discours argumentatif est rarement «pur».

Références

1. Ruth Amossy, *L'argumentation dans le discours*, Nathan, 2000.
2. Olivier Reboul, *Introduction à la rhétorique*, Paris, 1991.
3. Christian Plantin, *L'argumentation. Que sais-je ?*, Paris, 2005.
4. Jean Jacques Robrieux, *Éléments de rhétorique et argumentation*, Paris, 1993.
5. www.etudes-litteraires.com/rhetorique

NEUE MEDIEN IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT: DIE VERWENDUNG VON COMPUTER UND INTERNET ZUR ENTWICKLUNG DER SPRACHLICHEN FÄHIGKEITEN

Svetlana ANTOHIN, IRIM

Folosirea internetului și calculatorului în secolul XXI în procesul educațional a devenit un subiect important al discuțiilor, publicațiilor și conferințelor științifice. De asemenea, tema rămîne a fi interesantă pentru seminarele metodice și didactice. Avantajele internetului, printre care putem menționa interactivitatea, creșterea eficienței activităților și procesului didactic, dezvoltarea competențelor de comunicare, studiului individual și multe altele, contribuie la însușirea mult mai productivă și la perfecționarea cunoștințelor în domeniul unei limbi străine.

The technological progress and innovations have a colossal impact on the academic studies, research and education in general and especially on teaching and learning foreign languages. Therefore it is important to understand the influence and not to underestimate the positive effect of CBT- computer based teaching and new media: computers, internet, foreign language teaching and learning software, online exercises, online dictionaries, etc. This article shows the opportunities and possibilities, effective methods of teaching which correspond to the expectations and desires of the 21st century students. The criteria of choice of the appropriate media are essential, taking into consideration psychological prerequisites, learning environment and the individual capacities of learners. The advantages of computer and internet usage in foreign language teaching process and consequently the multiple benefits for successful language acquisition are evident in developing of all four important skills: Reading, Writing, Listening Comprehension and Speaking.

Vergleicht man frühere mediale Innovationen im Unterrichtssektor mit dem Einstieg in Internet und Computer Lernwelten, wird angesichts der breiten und lebhaften öffentlichen Debatte zum Internet klar, dass hier der technologische Progress ein ganz anderes Potential *eröffnet* hat als zum Beispiel das Erscheinen von Sprachlabor. Die Vorteile des Internets, nämlich Multimedialität, Interaktivität und Hypertextualität und viele andere bieten ideale Voraussetzungen, den in der Pädagogik wurzelnden Paradigmenwechsel des Fachs umzusetzen und zwar : vom instruktionalen Paradigma zu einem vielversprechenden Ansatz, der die Lernenden selbst und ihre individuellen Bedürfnisse in den Mittelpunkt des Lernprozesses stellt. Lernerzentrierung, autonomes, explorierendes, selbstentdeckendes Lernen und Binnendifferenzierung sind eventuell mit dem Medium Internet besser zu verwirklichen als mit den gedruckten Lehrwerken und traditionellen Unterrichtsmedien.

Seitdem das Internet in den 90-er Jahren seinen breiten und langfristigen Eingang in den Sprachunterricht gefunden hat, wird es vor allem für das Recherchieren, das Publizieren , für die Arbeit an aktuellem und authentischem Sprachmaterial in der Zielsprache, für Hörübungen durch authentische Video - und Tondokumente, Grammatikarbeit, Wörterbucharbeit mit online-Wörterbüchern, für die Arbeit an interaktiven Übungen und an Drillübungen gebraucht. Als Informationsquelle für

Lehrende und Lernende kann das Internet zudem bei einigen bestimmten geographischen und ökonomischen Ausgangsbedingungen den zielsprachlichen Input anreichern. In solchen Fällen wird gerade eine der vielversprechendsten Dimensionen des Internets für den Fremdsprachenunterricht - nämlich die Ermöglichung der authentischen Kommunikation - zunehmend genutzt. Der Einsatz von Korrespondenz via E-Mails, wie zum Beispiel "Projekt Brieffreundschaft per E-Mail" zur Entwicklung der produktiven Fertigkeit Schreiben, die Arbeit in "Newsgruppen" und in Chaträumen, Videokonferenzen und Online-Kurse haben es ermöglicht, der zielsprachlichen Kultur auch außerhalb des sich nicht im Zielsprachenlandes befindlichen Klassenzimmers zu begegnen.

Im Deutsch als Fremdsprache-Unterricht spielt der Einsatz des Internets mit seinen kommunikativen Komponenten zunehmend eine wichtige Rolle. Den heutigen Lernenden ist der Computer schon ein Instrument, das sie gut beherrschen. Es wird jedoch innerhalb der genaueren Betrachtung auch deutlich, dass der Computer nicht überschätzt werden darf. Er soll zwar genutzt werden, doch dürfen auch traditionelle Informationsquellen und Lehrmethoden nicht vernachlässigt werden. Wie so oft, ist es die Mischung, welche den Erfolg ausmacht. Das heisst: Der Computer ersetzt nicht das Buch, die Tafel, das Heft, den Stift - er ist ein Medium neben den anderen.

Warum ist das Internet vorteilhaft und nützlich im Fremdsprachenunterricht? Viele Verlage (wie Hueber Verlag zum Beispiel) haben digitale Lehrmittel auf die Homepages gestellt, die den entsprechenden Lehrbüchern gehören. In diesen Homepages gibt es interaktive Online-Übungen, Vertiefungen und Links zu den weiteren nützlichen Materialien, die mit ihren Lehrbüchern, wie beispielsweise **Themen neu aktuell, Delfin, Stufen**, zu tun haben. Digitale Lehrmittel schliessen sowohl die Stoffe, die im Unterricht gebraucht werden, als auch die methodischen Vorschläge, diese zu gebrauchen, ein. Solche digitale Aktivitäten machen den Unterricht interessanter und lebendiger. Es gibt viele verschiedene gute Übungen für die Lernenden der Fremdsprachen im Internet. Die Studenten können neue lexikalische Einheiten, Phrasen, spezifische grammatische Strukturen üben oder unterschiedliche Lese- und Hörübungen machen. Die breite Palette der Übungsformen stützen auch verschiedene Lernstile und Lerntypen. Daraus folgt, dass der Einsatz vom Internet den Studierenden viele Möglichkeiten beim Fremdsprachenlernen öffnet.

Internetverwendung und Motivation sind fest verbunden. Viele Faktoren spielen eine wichtige Rolle, wenn die Studenten eine Fremdsprache lernen (Lehrbücher, Methoden, Atmosphäre, Spass, Feedback, Ziele, Bedingungen usw.) aber einer der Wichtigsten ist zweifellos die Motivation. Die heutigen Lernenden erleben den Computer und das Internet als spannendes Hilfsmittel im Unterricht. Sie orientieren sich gut und fühlen sich damit bequem, dabei erhöht sich mehr Lust zum Lernen. Viele Studierenden und Kursteilnehmer erlernen die Fremdsprache bewusst, zielstrebig und sind schon vom Anfang an an das Resultat und an die erfolgreiche korrekte Verwendung der Sprache in den kommunikativen Situationen orientiert. Und eben das Internet hilft oft heutzutage, zum ersten Mal mit anderen Leuten zu sprechen, die aus dem Land kommen, wo man die Zielsprache spricht. Die Kommunikation via

Internet mit den Muttersprachlern kann oft die erste Erfahrung der Verwendung der Zielsprachen im Dialog sein, was für die Lernenden motivierend ist.

Das Internet kann aber die Lehrperson nicht ersetzen, denn der Nachteil des Lernens der Fremdsprache nur mit Hilfe vom Internet und ohne erfahrene Betreuung besteht darin, dass die offenen Fragen der Lernenden ungeantwortet bleiben. Deshalb ist die Rolle der LehrerInnen in dieser Situation sehr wichtig: die Lehrperson kontrolliert, überprüft, erklärt und bestimmt, was brauchbar, aktuell und angemessen sein könnte. Zusammenfassend gilt es zu betonen, dass der Computer das Lehrbuch nicht ersetzt, sondern komplettiert. Unbestritten enthält dieses wesentliche Vervollständigende sehr viel was für den Fremdsprachenunterricht nützlich ist: Texte der schöngeistigen Literatur, Lieder, Wörterbücher, Zeitungen und Zeitschriften. Das führt auch zur Verwendung der neuen Methoden, Aufgaben und Unterrichtsformen. Zusammen mit anderen Lernmitteln kann das Internet die Sprachkenntnisse bei den Lernenden bereichern und vertiefen.

Und noch ein wichtiger Vorteil. Die Verwendung von Computer und Internet ist vorteilhaft, weil die Lernenden auch die Gelegenheit bekommen, persönlicher und individueller zu arbeiten. Durch solche Individualisierung können sie das Lernen in den traditionellen Unterrichtsformen nach ihren eigenen Fähigkeiten intensivieren.

Literatur

1. Borrman, A. & Gerdzen, R. (1998). *Vernetztes Lernen - Hypertexte, Homepages & was man im Sprachunterricht damit anfangen kann*. Stuttgart: Klett.
2. Donath, R. (Hrsg.). (1999). *Internet und Multimedia in der Erwachsenenbildung*. Stuttgart: Klett.
3. Erdmenger, M. (1997). *Medien im Fremdsprachenunterricht. Hardware, Software und Methodik*. Braunschweig: Schmidt.
4. Heidemann, A. (1996). *The visualization of foreign language vocabulary in CALL*. Frankfurt: Lang.
5. Klimsa, P. (1995). *Multimedia. Anwendungen, Tools und Techniken*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.

L'ÉTUDE SÉMANTICO-FONCTIONNELLE DE LA QUESTION RHÉTORIQUE

Diana CAINAC, IRIM

O atenție particulară este acordată întrebărilor retorice din partea lingviștilor preocupați de sintaxă, în ultimul timp acest interes este dovedit și din partea logicienilor și pragmaticienilor. Prin aceasta se deschide o nouă etapă în studiul întrebărilor retorice prin dimensiunea analizei funcționale (funcțiile comunicative), semantice (semnificațiile gramaticale), logico-gramaticale (natura logică a întrebărilor retorice), pragmatice (contextul, emițătorul, interlocutorul etc.).

În ultimul timp se impune tot mai des ca obiect de studiu cel pragmatic. Analiza unităților sintactice de pe poziții comunicativ-pragmatice permite dezvăluirea mai adâncă a sensurilor ilocuționare și perlocuționare realizate de un enunț sau altul în procesul comunicării. Întrebarea retorică nu s-a învrednicit pînă acum de un studiu pragmatic special, deoarece majoritatea cercetărilor în domeniul actelor de vorbire le consideră drept construcții marginale, neesențiale în cadrul paradigmei propozițiilor interogative. Ele sunt ca un rezultat al „derivării ilocuționare” și sînt situate în rîndul actelor de vorbire „indirecte”. Anume analiza pragmatică poate, după părerea noastră, explica motivele apariției acestor pseudoîntrebări în vorbire, în texte literare și specificul funcționării lor.

A particular attention is given by the linguists concerned with syntax to the rhetorical questions. Lately, the interest concerning this issue is shown also by the logicians and pragmatists. This opens a new stage in the study of rhetorical questions through the dimension of functional analysis (communicative function), semantic analysis (grammatical meanings), logico-grammatical analysis (logical nature of the rhetorical questions), pragmatic analysis (context, message sender, interlocutor, etc.).

In recent years, the pragmatic analysis is imposed as an important object of study. The analysis of syntactic units of the communicative-pragmatic positions allows the disclosure of the deeper elocutionary and perlocutionary meanings realized by one or another statement in the communication process. Rhetorical question was not studied from the pragmatic point of view, because the researchs in the speech acts field are considered as marginal construction, nonessential in the paradigm of the interrogative sentences. They are similar to an „elocutionary derivation” and are located among “indirect” speech acts. Namely the pragmatic analysis can, in our view, explain the reasons of the appearance of these pseudo-questions in speech, in literary texts and their specific functioning.

Les définitions concernant les questions rhétoriques attirent principalement l'attention sur deux choses : sur ce que les questions rhétoriques expriment une communication (affirmative ou négative) et encore sur ce qu'elles ont un caractère affectif, ce qui permet de les envisager comme phénomènes stylistiques.

L'essentiel est que les questions rhétoriques ne renferment pas une interrogation, or du point de vue de leur contenu logique et grammatical les questions rhétoriques ne sont pas de questions. Mais elles sont marquées par les indices formels d'une proposition interrogative. Donc, nous pouvons dire que le principal dans une question rhétorique est une communication quelconque qui porte un caractère émotionnel, plutôt

une communication renforcée par un sentiment et non pas un sentiment renforcé par une communication.

Une attention particulière aux questions rhétoriques est accordée les derniers temps par les linguistes qui s'occupent de la syntaxe, mais aussi par les logiciens. Cela a ouvert une nouvelle étape dans l'étude des questions rhétoriques. Elles font l'objet d'une analyse fonctionnelle (les fonctions communicatives qu'elles embrassent), sémantique (les significations grammaticales qu'elles sont susceptibles de transmettre), logico-grammaticale (la nature logique des questions rhétoriques) etc.

L'intérêt des grammairiens pour les questions rhétoriques s'explique par la non-correspondance qui existe entre la forme interrogative et leur contenu narratif. Les linguistes ont accordé depuis toujours une grande importance à l'étude des „zones limitrophes” des phénomènes linguistiques. Justement, nous sommes inclinés à croire que les questions rhétoriques présentent une zone de frontière entre les propositions interrogatives et narratives, d'une part, interrogatives et exclamatives, d'autre part.

Parmi les paramètres linguistiques de la proposition (de l'énoncé) – syntaxique, sémantique et pragmatique – c'est celui pragmatique qui s'impose le plus souvent comme objet d'étude. L'analyse des unités syntaxiques du point de vue communicatif et pragmatique permet le dévoilement profond des sens illocutionnaires et perlocutionnaires réalisés par un énoncé ou l'autre durant le processus de la communication. Les questions rhétoriques sont acceptées comme résultat d'une „dérivation illocutionnaire” et sont situées dans le cadre des actes de langage „indirects”. D'après nous, c'est notamment l'analyse pragmatique qui peut expliquer les motifs de l'apparition de ces „pseudoquestions” dans le langage et la signification de leur fonctionnement.

Actuellement, les questions rhétoriques intéressent aussi les linguistes préoccupés par un nouveau compartiment de la science linguistique - „la linguistique du texte”, où ces structures sont considérées comme moyens spécifiques de liaison intratextuelle. Le problème consiste en ce qu'elles sont étudiées un peu unilatéralement à côté d'autres moyens de liaison intratextuelle. Malgré le fait que leur fonctionnement dans le texte n'est pas encore profondément étudié, ce type de questions occupe déjà sa place méritoire dans la classification des moyens de liaison intratextuelle. Pour répondre aux questions posées devant nous par le thème de notre travail une importance primordiale revient à la classification des propositions interrogatives dans le français. Le fait est que les propositions interrogatives dans le français sont susceptibles d'accomplir des fonctions assez variées, ce qui rend très difficile leur classification. Les fonctions qu'elles accomplissent sortent du cadre du sens interrogatif qui, parait-il, doit être leur unique sens.

Selon Tériochkina, nous pouvons mentionner encore une fois que la majorité écrasante des définitions de la proposition interrogative contient deux moments :

- (1) l'interrogation sur quelque chose, adressée à l'allocutaire
- (2) l'injonction à l'allocutaire de répondre à cette interrogation. [1, p.5]

Une définition formulée de la sorte pourrait refléter seulement une pensée-interrogation et non pas une proposition interrogative.

C'est une conception «idéale» de la proposition interrogative comme proposition dans le cadre de laquelle il y a correspondance logique entre la forme et le contenu.

Mais dans la réalité objective assez souvent une proposition formellement interrogative sert à exprimer une constatation : Ca peut durer longtemps, tu sais ? – dans le contexte respectif peut signifier la simple constatation « Ca peut durer longtemps ».

Une proposition interrogative peut exprimer également une injonction; par exemple : «Veux-tu te rendre ?» peut exprimer également un sans avoir peut-être l'impérativité nette de celui-là. Par contre, il y a des cas où une proposition formellement-narrative sert à exprimer une interrogation comme dans le cas : Je voudrais savoir votre histoire». Et ce ne sont pas des cas rares, particuliers. Ce phénomène porte un caractère assez régulier.

G.V. Berkache, savant de Kharkhov, qui s'est occupé spécialement de l'étude de la nature logique de la question, estime que nous sommes ici en présence d'une non-correspondance logique entre la forme et le contenu de la proposition interrogative. Il nomme ces cas «correspondances de deuxième ordre» [2, p.21]

Ces correspondances ont un caractère tellement fixe, régulier, que Berkache en dresse l'inventaire. Selon lui nous avons trois groupes de non-correspondances logiques, de «correspondances de deuxième ordre» :

1. au résultat de la coïncidence du contenu logique des formes de la pensée dans une situation, un contexte donné (l'emploi de la proposition interrogative pour exprimer une injonction: Voulez-vous sortir tout de suite?);

2. à la suite de la possibilité de concevoir d'une autre manière le jugement par le changement de l'intonation (l'emploi des propositions interrogatives à la structure discrète et à la l'intonation descendante pour l'expression d'un jugement-constatation; l'emploi des propositions narratives à l'intention interrogatives pour exprimer une question: «Ca peut durer longtemps, tu sais ?»);

3. quand on a besoin d'exprimer les désirs d'une autre personne (l'emploi des propositions narratives à l'expression lexicale d'un désir interrogatif ou impulsif pour exprimer un jugement-question ou un jugement-impulsion: «Je voudrais savoir votre histoire» [2, p.95-104].

Il est intéressant de mentionner que G.V.Berkache montre que le type formel de la proposition interrogative sert à exprimer:

1. une pensée-interrogation;
2. un jugement-injonction;
3. un jugement-constatation:
 - à la suite des correspondances du deuxième ordre;
 - ou résultat de l'utilisation des propositions interrogatives dans des buts affectifs, rhétoriques (les questions rhétoriques).

Etant donnée cette multitude de manifestations de la proposition interrogative, alors qu'est-ce que c'est qu'une question, une proposition interrogative? Quels sont les traits invariants qui séparent la proposition interrogative des autres types communicatifs de propositions?

Tériochkina arrive à la conclusion que le seul trait distinctif pour tout le type communicatif de la proposition interrogative est le critère transformationnel-la proposition interrogative peut être interprétée en qualité de transformation de la proposition narrative. [2, p. 4]

La proposition interrogative dans le français et pourtant, dans une définition ou doit s'en abstraire, ce qui rend très difficile la définition de ce phénomène. Il est difficile de présenter des objections à ce point de vue. En effet il est difficile de trouver un critère linguistique ou formel pour définir la proposition interrogative. Il reste encore les critères extralinguistiques, le contexte par exemple. Peut-être qu'il pourra servir de fondement pour une définition mais pour le moment contentons-nous d'accepter la définition de la proposition interrogative qui la présente comme un transforme de la proposition narrative et qui en diffère par un système complexe de facteurs linguistiques et extralinguistiques.

Les facteurs linguistiques qui distinguent la proposition interrogative des autres types communicatifs de propositions dans le français sont :

- l'ordre des mots;
- les mots grammaticaux:

les pronoms: qui, que, quoi, est-ce qui, qui est-ce que, qu'est-ce qui, qu'est-ce que, lequel;

l'adjectif: quel;

l'adverbe: combien, comment, quand, pourquoi, où;

les tours interrogatifs: est-ce que, n'est-ce pas;

les particules: si, donc;

les interjections: diable ! etc.

Les facteurs extralinguistiques sont : l'intonation et le contexte. Le rôle de l'intonation et du contexte est énorme pour les propositions interrogatives.

Il est impossible de comprendre le sens d'une proposition interrogative, sans en savoir l'intonation et donc le contexte. L'accent logique et le contour intonational sont les instruments à l'aide desquels la proposition interrogative peut exprimer une constatation et une injonction.

Voilà tout en principe sur la définition des propositions interrogatives. Passons maintenant à leur classification.

Nous allons analyser quelques classifications des propositions interrogatives dans le français, classifications qui reposent sur différents critères.

Le problème du critère dans une classification est toujours le problème principal, le problème qui soulève le plus de difficultés devant le chercheur. La proposition interrogative en fait autant. Tout d'abord nous allons analyser les classifications traditionnelles de la proposition interrogative : celle qui divise les questions en *générales/particulières* et celle qui distingue les questions justes et fausses ou *pseudoquestions*.

La première classification : questions *générales/particulières* ne peut pas évidemment satisfaire les linguistes, car elle classe seulement les questions interrogatives pures, qui contiennent une interrogation et non pas toutes les propositions interrogatives.

La seconde classification : questions *interrogatives/pseudointerrogatives* paraît juste du point de vue logico-intellectuel, mais elle est très incomplète, car elle ne donne pas les subdivisions de ses classes, qui pourraient refléter les autres fonctions communicatives des propositions interrogatives.

G.V.Berkache dans son travail nous donne aussi une classification des proposi-

tions interrogatives et même plus d'une. Selon lui, la classification peut se faire à la base de trois critères. Selon ces trois critères, il nous donne trois classifications différentes:

1. d'après le critère formel on peut diviser les propositions interrogatives en *pronominales et non-pronominales*, dans les dernières y compris les questions discrètes et alternatives;

2. d'après le critère logique, c'est-à-dire d'après le type logique du jugement-question on peut diviser les jugements-questions en copulations et prédicatifs, les derniers se divisent en trois sous-classes :

- prédicatifs indéfinis;
- prédicatifs contradictoires;
- prédicatifs alternatifs.

3. d'après le critère communicatif, l'auteur divise les propositions interrogatives en essentiellement interrogatives, injonctives-interrogatives et formellement interrogatives (narratives-interrogatives).

Allons analyser un peu ces classifications. La première, la plus simple est basée sur le plus simple critère-celui formel. Ce n'est pas une classification originale, elle était connue depuis longtemps dans la linguistique. Ce que Berkache introduit, ce sont les questions alternatives et discrètes qu'il distingue dans le cadre des non-pronominales comme des sous-classes à part.

La deuxième classification, très en détails par Berkache dans son travail, a un défaut qui est d'une importance primordiale pour nous : c'est une classification des jugements-questions et non pas des propositions interrogatives. Et alors que faire avec cette foule de cas que Berkache- même appelle «correspondances de deuxième ordre ?» il tache de répondre à cette question dans la dernière classification. Elle est fait d'après le critère communicatif. La division des propositions interrogatives en essentiellement interrogatives, injonctives-interrogatives et formellement interrogatives verse un peu de lumière sur les diverses fonctions que la proposition interrogatives est susceptible d'accomplir. Mais cette classification qui nous arrange au fond a le défaut d'être incomplète. Une classification qui se base sur le critère communicatif doit reposer sur toutes les quatre fonctions communicatives de la proposition interrogative : logico-intellectuelle volitive, émotive et sociative.

La classification basée sur le critère communicatif de Z.Z. Tériochkina est celle qui pourrait nous satisfaire. Nous exposerons plus en détails les principes de cette classification et la classification même, car c'est la classification la plus complexe des propositions interrogatives dans le français.

Selon Z.Z. Tériochkina toute proposition et donc toute proposition interrogative contient premièrement un groupe de significations modales objectives : la catégorie de l'objectif de l'énoncé, la catégorie de l'orientation communicative de l'énoncé, la catégorie de la qualité modale (authenticité/hypothéticité) et deuxièmement un groupe de signification subjectives modales qui ne sont pas nécessairement exprimées dans toute proposition.

D'après la catégorie de l'objectif de l'énoncé la proposition peut avoir une des significations suivantes:

- la signification de communication,
- la signification d'injonction,
- la signification d'interrogation.

Sous la catégorie de l'orientation communicative de l'énoncé on comprend le développement orienté de l'énoncé qui se manifeste dans les rapports entre les parties composantes de sa division actuelle-le «donné» et le «nouveau».

La catégorie de la qualité modale comprend les significations reconnues généralement dans la logique et la grammaire authenticité/hypothéticité.

Les significations modales subjectives- ce sont les nuances à couleur affective- l'étonnement, la joie, le mécontentement, l'indifférence, le refus, etc. Parmi les propositions interrogatives on peut trouver un grand groupe de constructions, dont le but est de transmettre la réaction modale à ce que l'on dit ou une appréciation subjective d'une personne, d'un objet, d'un phénomène.

Etant donné le plurifonctionnalisme des propositions interrogatives il est impossible de concrétiser une signification grammaticale commune pour tout le type communicatif interrogatif.

Tériochkina met à la base de sa classification fonctionnelle sémantique les significations modales objectives: la catégorie de l'objectif de l'énoncé et de l'orientation communicative qui sont propres à toute proposition influant sur sa structure grammaticale. [1, p.9]

Donc, d'après ces critères on peut diviser toutes les propositions interrogatives en grandes groupes:

1. Les propositions interrogatives informatives;
2. Les propositions interrogatives non-informatives;
3. Les propositions interrogatives-injonctives.

Les propositions interrogatives informatives contiennent le sème de l'interrogation; les non-informatives – le sème d'une communication; les injonctives-informatives- le sème d'une injonction.

Dans le plan de l'orientation communicative les constructions informatives ne contiennent pas de «nouveau», elles expriment seulement ou une interrogation sur le «nouveau» ou une interrogation destinée à identifier le «nouveau» probable. Les non-informatives et les injonctives-interrogatives contiennent elles-mêmes le «nouveau». Z.Z. Tériochkina concrétise ce paradigme trimembre à la base déjà des catégories de la qualité modale objective et les qualités modales subjectives. Le paradigme définitif est donc le suivant:

I. Les propositions interrogatives-informatives:

1. les purement-informatives;
2. les présumptives-informatives;

Exemple:

- *Qui est de service aujourd'hui?*
- *S'il ne vient pas demain?*

II. Les propositions interrogatives non-informatives:

1. les propositions rhétoriques;

2. les propositions non-rhétoriques.

Les deux sous classes ont des paradigmes particuliers :

1. a) les rhétoriques proprement-dites;

Exemple :

· *N'est-il pas visible qu'il ment ?*

b) les formellement-informatives;

Exemple :

· *Est-ce sa faute ? Je l'ignore.*

2. a) les affectives;

Exemple :

· *Ma fille entend des voix ?*

b) les présentatives;

Exemple :

· *Ca peut durer longtemps, tu sais ?*

III. Le type interrogatif-injonctif n'a pas de paradigme particulier. Dans les propositions interrogatives du type informatif ont la correspondance de l'objectif fonctionnel communicatif de la proposition interrogative et de sa structure grammaticale; dans le plan de la signification les constructions de ce type ont l'objectif communicatif - la quête de l'information. Dans le plan de l'expression le type informatif se caractérise par au minimum un des facteurs linguistiques et extralinguistiques qui sont propres à la proposition interrogative.

La condition contextuelle de la réalisation des propositions interrogatives-informatives est la présence d'une réponse implicite ou explicite; la condition situative - la présence de celui auquel on adresse la question (aussi peut être explicite ou implicite).

Les constructions purement-informatives expriment l'interrogation «par excellence» (Le terme appartient à P.A.Bestan) la signification grammaticale des constructions informatives est le sème de l'interrogation; les purement-informatives sont marquées de la qualité modale de l'authenticité, réalité : *Qui est le premier cosmonaute du monde ?*

Si les constructions purement-informatives sont marquées par la qualité modale de la catégoricité, de l'authenticité; alors les constructions présumptives-informatives sont marquées par la qualité modale de l'hypothéticité. Si dans les purement-informatives la réponse est complètement ignorée, alors dans les propositions présumptives-informatives la réponse, affirmative ou négative est présumée dans la question; la personne qui pose la question se doute de la réponse ou veut associer l'allocutaire à son avis. Le sens grammatical des constructions présumptives-informatives représente le sème d'une question avec la qualité modale de l'hypothéticité; la question est posée dans le but de l'accentuation des éléments que le questionnant conçoit probables : *Tu aimes ce livre, m'est-ce pas ?*

De cette façon les purement-informatives et les présumptives-informatives représentent des questions comme telles.

Tous les deux types de propositions informatives accomplissent à la fois toutes les fonctions communicatives que la proposition interrogative peut accomplir. Le rôle dominant, pourtant, revient à la fonction logico-intellectuelle.

Maintenant nous laisserons de côté les propositions non-informatives, auxquelles un chapitre à part sera réservé et passerons à l'analyse du type injonctif-interrogatif de la proposition interrogative française. Ce type de propositions interrogatives a un objectif communicatif- l'injonction de l'allocutaire à l'action ou à une réaction de réponse quelleconque. La forme de question n'est qu'un moyen d'adoucir l'impérativité, ou par contre, fait l'injonction plus catégorique. Tout dépend du contexte : *Veux-tu me lâcher cette serviette en paix ?*

La fonction volitive est la fonction communicative principale, essentielle des propositions injonctives-interrogatives. Ce type de propositions remplit et d'autres fonctions, mais celle-ci est sur le premier plan. Cette fonction est propre encore aux propositions informatives; les non-informatives sont privées presque de cette fonction.

Voyons comment peut-on distinguer les propositions injonctives-interrogatives des autres propositions interrogatives. On peut considérer en qualité de critère commun qui peut distinguer les propositions injonctives-interrogatives le critère transformationnel : toute construction injonctive-interrogative peut être transformée en une proposition impérative avec le trait distinctif- le verbe à l'impératif ayant le sous-texte *je vous en prie, j'exige*, etc. Par exemple *Veux-tu te taire ?* est égal à *Tais-toi, j'exige ça*.

Le rhéteur français A. Breton essaie de montrer le mécanisme du fonctionnement de la question rhétorique par la phrase «demander quelque chose qu'on sait très bien» [3, p.25]. Un autre savant homologue P. Fontannier mentionne que l'essence de la question rhétorique consiste dans le fait que l'interrogation ne sert pas à exprimer le doute ou à montrer la sûreté profonde du locuteur dans la réponse ou pour couper à l'interlocuteur la possibilité d'une éventuelle négation de la réponse – communication ou d'une recherche à une autre réponse [4, p. 503].

Les recherches effectuées nous ont permis d'identifier deux types de questions rhétoriques : celles qui contiennent la réponse dans l'énoncé de l'interrogation et celles qui interrogent pour communiquer.

Le chercheur Z.Tériochkina suppose deux sous-types principaux de propositions interrogatives:

1. propositions rhétoriques proprement-dites;
2. propositions interrogatives rhétoriques formellement-informatives [1, p.28].

Les questions rhétoriques proprement dites sont celles qui s'expriment par «une contraction inverse» de la communication-réponse.

Les contractions positives contiennent une négation implicite, celles négative - une affirmation. Exemple: *Qu'est-ce que cela te coûte d'attendre ? (Cela ne te coûte rien d'attendre)* [7, p.85].

Les constructions formelles-informatives représentent des unités du type question-réponse. C'est-à-dire la réponse est nécessairement présente et est donnée par l'émetteur même après la question. On formule la question avec le but de faire une communication en répondant à elle : Exemple : *Qui est à côté de moi aujourd'hui ? ...Un vieil aveugle à moitié louf...Mon père revenu d'entre les morts pour être à côté de moi...* [6, p.122]

Les linguistes russes comme Z. Tériochkina, L. Buceatskaia et G. Berkach proposent une autre classification des questions rhétoriques :

1. questions rhétoriques proprement dites qui expriment «la contraction inverse»;
2. questions rhétoriques formelles-informatives qui sont formulées par l'émetteur pour donner plus tard la réponse d'une manière explicite par lui-même;
et les questions rhétoriques ignoratives qui impliquent dans tous les cas la même communication *Je (on) l'ignore*, proposées par V. Grigoriev. [5, p.81].

Les caractéristiques proprement-dites de la question rhétorique consistent en ce que:

- elles contiennent d'une manière implicite la réponse propre;
- elles constituent, au niveau formel, une structure unitaire indiscrete monologue.

Les questions rhétoriques *formellement-informatives* représentent des unités complexes de type question-réponse dans lesquelles la question n'est formulée par l'émetteur que pour donner en même temps la réponse aussi : Exemple : *J'aimais regarder ses yeux clairs dont l'un clignait un peu, comme à la formation d'une pensée. Que me disait-il ? Toujours la même chose : d'avoir confiance, de ne pas croire cette pauvreté autour de moi.* [8, p.72].

On considère *ignoratives* les questions rhétoriques qui d'une part ne contiennent aucune réponse informative implicite, mais d'autre part ne sont suivies d'aucune réponse explicite, c'est-à-dire, elles se différencient totalement des autres questions rhétoriques. Elles sont interprétées comme rhétoriques à cause du fait que l'émetteur en posant une telle question explique une communication *Je l'ignore*. Exemple : *Il ne savait pas absolument pas depuis combien de temps il se trouve dans l'île. Un an, deux ans plus peut-être ?* [9, p.89].

De même que les autres questions rhétoriques, celles ignoratives peuvent avoir tant la forme d'une question totale que celle d'une question partielle : Exemple : *La misère humaine autour de moi n'était rien. Commençais-je déjà éprouver cette espèce d'assoupissement, propre à tant d'intellectuels que de penser à la vie dispense de la vivre ou la lumière me chassait vers l'ombre, l'ombre vers la lumière. Quelle chose surgirait à l'aurore ? Un miracle ne m'eût pas étonné.* [8, p.74-75].

En formulant les questions rhétoriques ignoratives, le parleur ne suppose pas de recevoir une réponse, parce qu'il est sûr qu'il est impossible de répondre dans une telle situation. Voilà pourquoi, le parleur se limite à la constatation de l'incompétence propre sur l'objet de la question. Analysons deux exemples possibles :

· *Mais les mains croisées sur les rênes n'ont pas molli. Où Philippe a-t-il déjà vu cas mains-là ?*

· *Iolande... Hélas, on ne peut pas toujours se taire devant les enfants, mais quelles paroles faut-il dire pour ne pas être responsable, plus tard, de leurs malheurs*

Ces exemples reflètent des situations langagières différentes. Dans le premier cas la question rhétorique ignorative est une partie du monologue intérieur, des réflexions sans destinataire concret, mais dans le deuxième exemple elle constitue une partie d'une réplique utilisée dans un dialogue. Si la première question ne comporte pas une valeur d'appellation à l'interlocuteur du motif situationnel, alors à la deuxième question on a imprimé un caractère rhétorique, parce que le destinataire de l'énoncé est présent dans ce cas.

Les questions rhétoriques ignoratives apparaissent souvent dans des monologues intérieurs, pendant la réflexion, la conception d'un phénomène ou fait de la réalité.

Par l'intermédiaire du discours indirecte libre l'auteur transmet les réflexions du personnage, qui commence à déterminer l'état de son âme, de son esprit.

Les questions rhétoriques de tout type ont des fonctions orientées vers la nécessité d'assurer la cohérence au texte et d'organiser la réception du texte par le lecteur. Ainsi, les questions formelles-informatives contribuent-elles à l'organisation de la progression thématique du texte, ayant le rôle du thème ou même d'«hyperthème» pour l'énoncé suivant, donc elles ont leur structure discrète, assurent l'orientation progressive et les liens intratextuels, fixent l'attention du lecteur sur l'énoncé ultérieur.

Les questions rhétoriques proprement dites participent à la présentation de la progression thématique du texte en qualité de :

1. *thème (hyperthème)* de l'énoncé ultérieur;
2. *rhème*, parfois rhème principal qui fait un résumé de tous les énoncés précédents.

Les questions rhétoriques ignoratives ont un rôle moins prononcé pour assigner la cohérence du texte. Néanmoins, il y a des cas où elles sont capables de réaliser une fonction de thème, tantôt de rhème par rapport aux énoncés environnants, quand elles peuvent assigner une liaison intratextuelle.

Dans les conditions du contact verbal interpersonnel direct, hors du but général de transmettre au récepteur une information nouvelle, l'émetteur utilise les questions rhétoriques de tous les types, afin de renforcer l'influence sur l'interlocuteur. Ces buts sont:

1. Pour les questions rhétoriques proprement-dites :
 - Stimuler l'interlocuteur vers une recherche indépendante de l'information qu'il reçoit une introduction par les questions rhétoriques dans le processus de généralisation du langage;
 - Convaincre l'interlocuteur de la véridicité de l'information transmise ce qui assure par l'information catégorique et s'identifier par la couleur affective de la question.
2. Les questions formellement-informatives en principe ont une influence organisationnelle sur la perception de la communication par l'interlocuteur et parallèlement assurent la stabilité au contact;
3. Pour les questions rhétoriques ignoratives : la communication par l'émetteur de ses émotions à l'interlocuteur, des émotions créées par l'objet de son ignorance, avec le but de fixer l'attention de l'interlocuteur sur le fait que la disjonction interrogative reste insoluble.

Le but des questions rhétoriques est de mettre le public dans le coup.

En examinant les avis de différents savants dans la matière nous pouvons conclure que la question rhétorique est au fond une assertion qu'on revêt de la forme interrogative pour susciter l'attention de l'auditeur ou de lecteur. C'est pour ça que le sujet parlant donne à son énoncé une forme interrogative non pour recevoir une réponse, mais pour transmettre une information nouvelle, aussi que les nuances affectives de l'énoncé, soit implicitement ou explicitement. La forme interrogative rend la communication plus expressive. A un certain moment du récit, l'auteur/émetteur donne à un certain énoncé la forme d'une question rhétorique pour le mettre en évidence, le marquer stylistiquement ou provoquer son interlocuteur.

Bibliographie

1. Terioșkina L.Z.- *Функционально-семантические типы вопросительных предложений во французском языке*. Moskva, 1971.
 2. Berkache G.V. *Логико-грамматическая природа вопроса и её реализация в вопросно-ответных структурах английской диалогической речи*, Москва, 1968, с.21.
 3. Breton A. – *La pensée et la langue*. Paris, 2001.
 4. Fontannier P. - *Les figures du discours*. Paris, 1968.
 5. Vsevolod G. *Natura și funcțiile întrebărilor retorice*, redactor Banaru V., Chișinău, 1992.
- Corpus.
6. Beckett, S. *Cendres*, Paris, 1959.
 7. Jean *Poésies*, M.: Progress, 1976.
 8. Guéhenno, Jean. *Journal d'un homme de 40 ans*, Paris, 1934.
 9. Tournier, Michel. *Vendredi ou la vie sauvage*, Paris, 1985.

ESSAI: LE TERME VERSUS L'INDICATEUR GÉNÉRIQUE DANS LE CONTEXTE DES THÉORIES LITTÉRAIRES EUROPÉENNES

Carolina DODU-SAVCA, docteur ès lettres, IRIM

Miza substanțială în teoria unui gen este identificarea descriptivului genurial. În poetica Eseului o altă problemă cardinală este definirea noțiunii literare „eseu”. De regulă, însușirile formei literare nu sunt reflectate de înțelesurile termenului care o desemnează, iar de cele mai multe ori acestea sunt înstrăinate de sensurile primare ale noțiunii (i. e. „roman”). Una dintre rarele excepții este Eseul. Observăm că în tradiția europeană a teoriei literare în poetica interioară a Eseului se operează o aproximare semantico-funcțională între denumirea de gen și proprietățile genuriale. Această gestică este posibilă dată fiind omonimia substantivului francez „essai” care desemnează termenul „eseu” – „(l')Essai” – și sensul de „încercare” al numelui/substantivului („(un) essai”). Frecvent întâlnitele jonglări metonimice ale semnificațiilor comportate de numele comun „încercare” și denumirea formei literare „eseu” subordonează genul la o funcționare serviabilă față de trilema fenomenologiei conotative: nume = denumire de gen/indicator genurial = gen.

An important issue in the theory of the genres is the identification of the basic properties of each literary form and their distinctive description. In the poetics of the Essay another crucial problem is the definition of the literary notion “essay” and of the genre itself. In the case of the Essay we observe in the tradition of the European literary criticism such a tendency as the assimilation of the meanings of the word “essay” (an essay = a trial; to essay = to try) to the meanings of the literary term “essay” (essay among other genres of prose). Schematically, the formula of the semantic vector of the word “essay”, in the pragmatics of the genre Essay, would be the following: the meanings of the word “essay” = the connotations of the literary notion “essay” = the properties of the genre Essay = the identity of the literary form Essay = the connotations of the concept of Essay as a literary non-fictional discourse.

Dans la théorie des genres une question substantielle est l'identification du descriptif générique, c'est-à-dire du prospectus de la forme littéraire mise en cause. Dans la poétique de l'Essai, un autre problème soulevé, plus ardent même, est celui de la définition de la forme littéraire – «essai»/l'Essai – et du nom «essai»/un essai. La complexité de cette question réside dans le jonglage sémantique de la notion «essai», jonglage qui est opéré en trois hypostases : en tant que nom, en tant que dénomination générique et en tant que nom de l'espèce littéraire. D'ailleurs, le prospectus générique de l'Essai est encore en élaboration, car ayant été rédigé assez tardivement (au XXe siècle), relatif à l'existence de la forme littéraire (qui existe depuis le XVIe siècle), il reste incomplet et il est difficile d'être repéré définitivement.

Il est opportun d'invoquer le fait que la production essayistique a connu quatre siècles d'existence hamlettienne. Son évolution a été dialectiquement segmentée entre des périodes quand l'espèce était estompée et d'autres périodes quand elle se ranimait et ressuscitait. Cette évolution traduit clairement une double préoccupation. D'un côté, elle souligne l'obsession d'auto-affirmation de l'essai comme genre et, de l'autre côté, elle témoigne de l'état d'émulation inhérente de la forme littéraire à la

liberté de pensée et d'expression.

L'histoire du genre essayistique est non exhaustive, ce qui est dû principalement à un long itinéraire de grande flexibilité de la production essayistique mais aussi bien à cause de la permissivité de la part de la théorie des genres. Indubitablement, là, c'est le cercle vicieux de la carrière littéraire de l'Essai. D'un côté, la théorie a longtemps négligé le statut théorique de l'Essai. D'autre côté, dans le conteste de production, toutes les créations qui n'appartenaient nettement à un genre littéraire étaient, et parfois continuent à être, réunies sous le nom de l'essai.

La production libérale de l'essai a incessamment et largement périclité l'existence pertinente de la forme littéraire. Indubitablement, l'Essai est l'espèce littéraire la plus labyrinthique possible et on peut constater que c'est pour cela que les théoriciens repèrent toutes les modalités pour élucider cette espèce.

Parmi les perspectives inédites d'élucidation du prospectus générique de l'Essai, nous pouvons identifier l'approche métonymique de comptabilisation sémantico-fonctionnelle entre le nom commun «essai» et le terme «essai», c'est-à-dire la notion littéraire «essai». La formule de cette compatibilité recherchée entre les significations du nom et du terme serait – selon nous – la suivante :

le nom «essai» = la notion littéraire «essai»

où

le nom «essai» = la notion littéraire «essai» = le genre «Essai».

D'une manière plus explicite, la formule ci-dessus cherche à refléter via les propriétés du genre les significations du nom commun «essai»; où le genre littéraire «essai» reflète le nom commun «essai». Schématisée cette explication devient :

le nom commun «essai» = le genre littéraire «essai»;

c'est-à-dire :

le nom «essai» = la notion littéraire «essai» = le genre «Essai»;

c'est-à-dire :

la dénomination du genre = les propriétés génériques;

d'où

la sémantique du nom «essai» = la pragmatique de la notion «essai».

Les exégètes M. Arland, A. Marino, M. Macé, G. Haas abordent et développent cette perspective de proximité des connotations du nom «essai» de celles de la notion littéraire «essai» et, puis, des connotations de la notion littéraire «essai» de celles de la forme littéraire Essai. Cette tendance exprime une assimilation des significations du nom commun, puis du terme littéraire à l'histoire du genre (Essai). De nouveau, schématisée, cette formule indique :

la notion littéraire «essai» = l'identité générique de l'Essai;

c'est-à-dire :

«essai» = Essai;

c'est-à-dire :

la sémantique du nom «essai» = la pragmatique de la notion «essai»
= la pragmatique du genre Essai;

d'où

essai/Essai = le profil sémantico-pragmatique de la notion-genre.

Signalons, nécessairement, que cette approche métonymique est sans précédent dans la théorie des genres littéraires, surtout dans le contexte européen de la théorie des genres, et malgré toutes les attaques et critiques elle a enregistré des récurrences dans la poétique de l'Essai. Ici encore, la voix de la théorie n'est pas univoque. Le théoricien Bruno Berger a violemment condamné l'interprétation étymologique abusive. En revanche, Gerhard Haas l'a salué, bien qu'il ait fait une remarque importante concernant l'interprétation étymologique qui peut fonder le sens, mais elle ne doit pas former le concept. Une troisième opinion c'est celle de la théoricienne française Marielle Macé. L'exégète a relié l'histoire du nom aux prescriptions génériques : „Le nom du genre offre ici un profit et oblige à un contrôle”, dans ce cas de l'essai, c'est bien dans le nom que gît tout le problème pragmatique, et que peut s'éclairer le statut du genre” [1], dit Macé dans son étude récente *Le nom du genre: quelques usages de l'essai*.

La divergence des opinions et des perspectives persiste encore, mais malgré tous les avis défavorables (surtout des exégètes Bruno Berger et Alina Pamfil) l'élaboration d'une définition du terme «essai» à partir des connotations du nom «essai» est une affaire profitable. C'est notamment cette assimilation de la sémantique du nom «essai» à la pragmatique de la notion «essai» qui met en évidence, strictement dans le cas de l'Essai, les propriétés du genre. Ici nous pouvons désigner la formule suivante :

«essai» = Essai;

c'est-à-dire :

la sémantique du nom «essai» = la pragmatique de la notion littéraire «essai»;

d'où

la pragmatique de la notion littéraire «essai» = les propriétés du genre Essai.

Dans une perspective générique – côté géo-générique, si nous pouvons le dénommer ainsi –, nous devons rappeler que le modèle fondateur relève de la tradition littéraire purement européenne, la paternité du genre étant certainement attribué au célèbre humaniste français Michel de Montaigne. Le grand penseur de la Renaissance européenne a inventé un terme flexible, cosmopolite, un terme qui puisse comporter et enclaver tous les domaines bien enraciné dans les longues traditions littéraires, philosophiques et sociopolitiques européennes. Ce terme inédit et

multifonctionnel a très bien représenté le nouveau genre et a bien reflété l'attitude d'émulation de la production essayistique et des formes littéraires adjacentes. Cette émulation aux éléments sémantico-pragmatiques se produit à l'intérieur de la théorie du genre essayistique : du terme au genre et du genre au terme. A ce propos, l'exégète française Marie-Thérèse Mathet explique : „Un terme destiné à pointer la non-conformité d'une œuvre aux patrons existants, /.../ [qui] crée et consacre à son insu un genre”, „ce terme d'essai indique moins un objet qu'une méthode”, „pas un contenu mais une forme de parole non conclusive, en somme une démarche, un mode parcours” [2].

La base lexicale du nom «essai», comporte une riche étymologie. Les équivalents latins du nom «essai» sont multiples. Andreas Blinkenberg indique – dans son ample étude *Quel sens Montaigne a-t-il voulu donner au mot Essais dans le titre de son œuvre ?* [3], publiée dans *Mélanges de linguistique et de littératures romanes offerts à Mario Roques* – que les deux équivalents latins *periculi factio* et *tentamentum* désignent le sens de «tentatoire», «qui est épreuve de ce qui est à faire», comme explique notre exégète dans la même étude [4].

L'analyse et l'étude étymologique du nom «essai» met en exergue une riche évidence lexicale englobant pleinement le dynamisme des mutations sémantiques et métonymiques. Nous constatons, conséquemment, que l'observation sémantico-diachronique non seulement met-elle en valeur les acceptions latines mais aussi bien sensibilise-t-elle la valeur de l'étiquette générique telle quelle, c'est-à-dire à *la Montaigne*.

Pour poursuivre à une élucidation pertinente nous devons nécessairement indiquer la valeur connotative initiale : le titre de l'œuvre de Montaigne, les *Essais*. La théoricienne française Marielle Macé constate que le titre, les *Essais*, «c'est d'abord un quasi-nom propre, issu du titre d'une œuvre» [5]. Observons, donc, le titre et le mot (le titre *Essai* et le mot «essai») et confrontons la marque du pluriel du quasi-nom propre *Essais* et la pondérabilité connotative des significations initiales du nom commun «essai», au singulier (sans „s”) :

«essai» = *Essais*;

le mot versus le titre et le titre versus le mot;

c'est-à-dire :

le titre *Essais* versus le mot «essai»;

où

la notion littéraire «essai» = *Essais*.

Locke est le premier à renoncer à la marque du pluriel du nom («essais», version française et «essays», version anglaise) déjà converti en terme littéraire. Après avoir publié son fameux essai avec le titre *Essays on the Law of Nature* (1663) et d'autres ouvrages, l'écrivain anglais choisit, plus de deux décennies plus tard, de repérer dans le titre de son essai philosophique le terme – «essais» – au singulier *Essay on Human Understanding* (1689). De telle manière, nous identifions :

Essais = Essai;
 où
Essais = titre de Montaigne;
Essays = titre des «essays» anglais au XVIIIe siècle;
Essay = titre de Locke;
Essai = titre de tout essai depuis le XVIIIe siècle;

c'est-à-dire :
 le titre de Montaigne = le titre de Locke;

où
 la notion littéraire «essai» = *Essais/Essays/Essay/Essai*.

Ultérieurement le terme devient susceptible de l'équivoque sémantique : le nom et le terme ayant la même forme «essai» :

essai = *Essai* (sans «s»);

c'est-à-dire :
 essai-le nom = Essai-le titre.

Notons quand même que les sens premiers et seconds du nom «essai», tels qu'ils ont été vus et désignés par le fondateur du genre Montaigne, avaient une extension de nature structurale et/ou méthodologique, mais ne comportaient pas de prétentions de concept générique.

Quelles étaient les connotations montaigniennes?

Il est important, en ce sens, d'invoquer tous les équivalents latins

«essai» ←← *conatus = gustus = lusus = specimina = tentamina*.

Comme on a déjà vu, Andreas Blinkenberg réunit toute une série : *conatus gustus, lusus, specimina, tentamina* etc. Ces significations sont analysées et traitées par les lexicographes et les exégètes sous plusieurs aspects. Les acceptions les plus fréquemment nuancées dans les connotations du terme générique «essai» sont : *conatus* chez Jean de Thou (1592) et Scévole de Saint-Marthe et *gustus* chez Juste Lipse et G. Guizot. Le dernier théoricien hésite, en fait, entre les deux acceptions : *lusus* et *gustus*. Toutes ces versions ont été niées dès le début par Antoine de Laval. Celui-ci, bon ami de Montaigne, abrogeait toutes les interprétations excepté celle d'*essai*-tentative, car elle seule comportait l'attitude de «modestie».

Nous constatons qu'implicitement la signification d'*essai* témoigne une double attitude du fondateur du genre. D'un côté, c'est l'attitude de modestie de l'auteur et c'est justement le sens que le philosophe français avait investi dans cette notion, le sens qui traduisait l'essai de créer/de faire une œuvre. De l'autre côté, il implique une

attitude d'ironie à l'adresse des auteurs qui se prenaient pour «grands faiseurs de livres», comme le remarque très bien A. Blinkenberg [6].

La signification d'«essai» (= «essayer») fait preuve du geste/de l'intention de l'auteur des *Essais* de faire des essais-tentatives. Il est impératif de noter ici que le même geste induit à l'idée de modestie et à l'idée de courtoise voilée. Selon l'esthéticien Lukács «la modestie simple de ce mot est en fait une courtoisie pleine d'orgueil» [7]. Cette courtoisie renferme en soi le désir de l'auteur de l'essai de rester «en dehors» des schémas génériques et, en général, de toute écriture conventionnelle. Premièrement, c'est le côté formel. Montaigne a vraiment choisi un titre original, une notion qui devait être différente de toutes celles qui étaient véhiculées à l'époque : *mélanges, entretiens, mots dorés, disputations, sentences, diversités, bocage, variétés, bigarrures* etc. Deuxièmement, c'est le côté idéique, le contenu. L'écrivain humaniste Montaigne a repéré un mot qui exprime la manière singulière de penser et de créer et qui reflète à merveille un contenu articulé d'une manière atypique.

La création montaignienne a poursuivi, donc, une double finalité. Elle a déclenché, d'une part, une réflexion sur la vie, une confrontation verbale *avec* la vie. D'autre part, elle a démontré que son auteur se lançait dans une entreprise scripturale libérale. En refusant les engagements rigoureux, l'écrivain humaniste situait son œuvre en dehors du circuit traditionnel des lettres et des encadrements génériques. Cet antagonisme attitudinal émanait un sentiment dual de l'auteur des *Essais* : d'un côté, le manque des techniques d'écriture ou le manque du talent de bien-écrire, de bien-dire et, de l'autre côté, l'orgueil de la singularité de sa création. Nous considérons que cet antagonisme est très éloquent pour la création montaignienne et pour le genre essayistique *per ensemble* puisque tout écrivain qui ne prétend pas souscrire à une conventionalité de pensée ou d'expression peut repérer l'essai.

Pour continuer l'incursion étymologique et pour consolider l'acception d'essai-tentative, il faut rajouter à la série susnommée les significations de *dégustation, période/terme d'essai* etc. ou encore les significations qui comportent l'idée de tentative et d'effort, comme *tentative-expérience, expérimentation* etc.

Les connotations du nom «essai» se multiplient au moment où Montaigne le désigne en tant que titre de son œuvre. Ce geste enclenche un pacte synonymique où le nom devient titre et le titre instaure un modèle, le modèle, déjà, arrive à instituer une tradition et à repérer une forme littéraire. La formule serait, selon nous, la suivante :

nom – titre – œuvre – modèle – genre;

c'est-à-dire

«essai» – *Essais* – les *Essais* – un *essai* – l'Essai

où

le nom commun «essai» – devient quasi-nom propre/le titre : *Essais* – désigne une collection/une œuvre : *Les Essais* – représente une nouvelle écriture/un modèle: un *essai* – instaure une nouvelle forme littéraire/un genre : l'Essai.

L'équivoque sémantique du terme «essai» est amplifié par l'auteur même, car en

faisant référence à son œuvre Montaigne la qualifie différemment (surtout dans les éditions qui précèdent celle de 1588) :

- *rapsodie*,
- *marqueterie mal jointe*,
- *fagotage*,
- *farcissure*,
- *fricassée*,
- *(mes) brisées*,
- *galimafrée*,
- *fantaisie*,
- *inventions*,
- *verves*,
- *rêveries*,
- *songes*,
- *rêvasseries*,
- *grotesques*,
- *corps monstrueux*,
- etc.

Pour dissoudre cette équivoque sémantique, les théoriciens identifient les connotations éloquentes du nom «essai» et les valeurs illustratives du projet d'écriture de Montaigne les *Essais*, où nous pouvons distinguer les significations dominantes :

- «essai»;
- «expérience»;
- «échantillon»;
- «exercice»;
- «coup d'essai»;
- etc.

Dans plusieurs études étymologiques nous remarquons la série suivante : A. Laval et Carl Klaus focalisent leur attention sur les acceptions d'«essai» („încercare”), «coup d'essai»; P. Villey arrête son choix sur le sens d'«expérience»; Binet s'oriente vers la signification d'«échantillon» et, à leur tour, A. Perron et A. Salles préfèrent les connotations d'«exercice» et «coup d'essais».

Nous pouvons, donc, identifier le schéma suivant :

- Laval et Carl Klaus – les acceptions d'«essai» („încercare”), «coup d'essai»;
- P. Villey – le sens d'«expérience»;
- Binet – la signification d'«échantillon»;
- A. Perron et A. Salles – les connotations d'«exercice» et «coup d'essais».

Il est sûr qu'en débattant l'étiquette générique de l'Essai, il faut observer minutieusement la riche synonymie montaignienne. Comme nous traitons l'œuvre et l'invention d'un grand penseur humaniste, d'un philosophe sceptique et, en définitive, d'un homme dont la recherche de soi-même était tributaire au pyrrhonisme, les sens investis dans le mot «essai» sont riches et flexibles à la fois, contextuels et même divergents.

En traitant les acceptions du terme «essai», nous devons focaliser notre attention sur l'idée du couplage sémantique et nous devons rechercher les sens de valeur dominante.

Dans cette cohérence, l'acception *d'expérience* est subordonnée au sens d'essai-tentative. Il s'agit donc d'une expérience qui a une double perspective : essai accompli ou une tentative en déroulement, où, dans le premier cas, nous traitons le fait accompli, le résultat, l'expérience proprement dite et, dans le deuxième cas, nous constatons le sens d'essai, le coup d'essai discontinu, le procès de cette tentative, l'essai ou l'expérimentation en progression.

Chez Montaigne, la connotation d'expérience traduit métaphoriquement la connotation de recherche/quête et fait allusion à l'ensemble des recherches et des quêtes explorées dans ses *Essais* où l'œuvre implique l'esprit de l'essai-tentative, l'essai-épreuve, essai-expérience, essai-exercice. Dans l'esprit de l'humanisme de la Renaissance, l'œuvre montaignienne met à l'épreuve les expériences de la vie de l'auteur, mais aussi bien elle met à m'épreuve les sens des mots, les pensées de l'auteur et les expériences de l'homme et l'Homme même. A titre d'argument, le XIIIème chapitre de son troisième livre a comme titre *Les Essais de ma vie*, où par «essais» nous saisissons l'acception d'expérience ou les expériences. Cette acception – «essai»-«expérience» – met en évidence plusieurs connotations : d'une part, «éprouver», «exercer», «s'éprouver», «s'exercer», d'autre part, gagner de l'expérience, «enquêter», «apprendre»/«apprentissage».

Les deux séries connotatives reflètent le sens de «mise à l'épreuve» de l'expérience, de l'intelligence, de l'ingéniosité, mais aussi bien une mise à l'épreuve du temps, de l'histoire, de la potentialité de la raison et du raisonnement. Cette conversion de l'écriture en épreuve expérimentale cristallise la propension irrécusable du projet montaignien. Cet «art de conférer», que la collection des *Essais* du philosophe humaniste repère, s'appuie sur la réflexion dialectique, le raisonnement et l'analyse pyrrhonienne. Son jugement est confronté aux jugements de l'Autre/des autres, aux préjugés et aux conventionalités, et ce qui est très important et caractéristique pour cette œuvre, l'auteur ne cesse jamais de se replier sur sa propre manière de pensée, de reprendre et de se lancer à une nouvelle recherche/quête. La palette thématique – annoncée dans chaque chapitre dans un syntagme qui repère les prépositions «de» ou «sur» – est incommensurable, réunissant des sujets inédits, hétérogènes. A titre d'exemple, les *Essais* portent sur Kant ou sur la cravate, sur les cannibales (I, 31) ou sur les vers virgiliens (III, 5) et beaucoup d'autres thèmes et sujets à portée différentes et divergentes, par exemple, à portée philosophique ou sociale, philologique ou politique ou encore historique.

Comme Montaigne le témoignait lui-même tout sujet implique un effort important et un élan probant, ce que veut dire que tout sujet est une autre mise à l'épreuve. Nous pensons que c'est notamment à propos de cette perspective que la théoricienne Annie Perron souligne l'importance de la valeur connotative d'«exercice» dans l'acception d'essai-expérience. Perron la qualifie comme «exercice de réflexion littéraire» [8].

Bref, l'axiologie du nom «essai» préfigure dans la formule suivante:

nom → →*titre*.

Cette manifeste évolution sémantique fait preuve des valeurs transférables où le nom commun «essai» emprunte ses acceptions au titre de l'œuvre montaignienne :

nom commun → titre → quasi nom propre;
où
«essai» = «pesée» → *Essais* = les expériences → essai = forme littéraire de libre
réflexion.

Nous pouvons conclure que l'essai est une modalité d'écriture et de pensée qui transpose une réflexion configuratrice. Dans le cadre de l'étude étymologique et sémantico-fonctionnelle du nom «essai» il est évident que le principe structural et méthodologique du genre s'inspire des valeurs connotatives de l'«indicateur générique» [9].

L'indicateur générique, c'est-à-dire le terme littéraire «essai», opère des permutations synonymiques et des déplacements métonymiques contribuant directement à la consolidation d'un concept générique du discours essayistique. La formule schématisée serait, selon nous, la suivante:

«essai» ← «pesée» = principe structural et méthodologique;
«un essai» = «indicateur générique»;
L'Essai = concept générique

c'est-à-dire:

le principe structural et méthodologique → l'«indicateur générique» → le concept
générique.

En guise de conclusion nous constatons que les acceptions du nom «essai» ont servi d'équivalents connotatifs à la constitution générique du discours essayistique et ont profilé les propriétés et les procédés de sa démarche, car globalement les significations du mot «essai» traduisent la méthode de l'Essai (la forme littéraire) : *essayer* les sens et *s'essayer* soi-même.

Bibliographie

1. Macé, Marielle, «Le Nom du genre: Quelques usage de l'*essai*» // *Poétique*, Nov., 132, Paris: Seuil, 2002, p.401.
2. Mathet, Marie-Thérèse, «Les marques formelles des *Essais*, de l'Essai» // *L'essai: métamorphoses d'un genre*. Pierre Glaudes (dir.). Mirail: PU Mirail, 2002, p.109.
3. Blinkenberg, Andreas, «Quel sens Montaigne a-t-il voulu donner au mot *Essais* dans le titre de son œuvre ?» // *Mélanges de linguistique et de littératures romanes offerts à Mario Roques*, Tome I, MCML, Ed. Art et Science Lydtinstrasse 8 BADE, Librairie Marcel Didier, Paris V-e, 1950, p.3-14.
4. *Ibidem*, p.5.
5. Macé, M., *op. cit.*, p. 403.
6. Blinkenberg, A., *op. cit.*, p.3.
7. Lukács, Georg von, « Nature et forme de l'essai » // *Approches de l'essai*. Fr. Dumont (dir.). Québec : Nota Bene, 2003, p.31.
8. Perron, Annie, « Essai » // *Le Dictionnaire du Littéraire*. Paris: PUF, 2002, p.193b.
9. Goyet, François, «Humilité de l'Essai (Réflexions sur Montaigne)» // *Métamorphoses d'un genre*. Pierre Glaudes (dir.). Mirail: PU Mirail, 2002, p. 203.

LE PROFIL SEMANTIQUE DE LA NOTION «ESSAI» DANS LA TRADITION EUROPEENNE DES THEORIES LITTERAIRES

Carolina DODU-SAVCA, docteur ès lettres, IRIM

Cazul Eseului este cvasi-singular – din mai multe puncte de vedere – în tradiția europeană a teoriei formelor literare. În mai bine de patru secole de la inaugurare (Essais de Montaigne, 1580) Eseul înregistrează o existență hamletiană, dialectic segmentată între estompare și resuscitare genurială, fapt care induce la o stare de emulație teoretică. Lipsa unui prospect genurial judicios și pertinent lasă spațiu pentru abordările inedite, între care se manifestă și tendința de a compatibiliza denumirea de gen cu proprietățile genuriale. Paradigma conotativă a termenului literar „eseu” reflectă totodată preocupările de bază ale eseistului: căutarea, controlul/verificarea, punerea la încercare. Aceste preocupări abordează un subiect dat, de interes major pentru eseist, care relevă o problemă de natură filosofică sau științifică și dezbate sau analizează o experiență umană, oferită drept o adevărată aventură reflexivă de ordin spiritual-moral.

The case of the literary genre Essay and of the literary notion “essay” is unique – from several viewpoints – in the European tradition of literary criticism. What makes this case unique is precisely the act of searching the possible compatibility and potential confluences between the etymological meanings of the word “essay” and the semantics/the polysemy of the literary notion “essay”. The connotative paradigm of the literary term “essay” reflects the basic concerns of the essayist: questing, testing, and reviewing. These concerns are focused on a specific subject, of great interest, tackling a philosophical issue or a scientific matter or debating on a human experience that is offered as a real spiritual or moral adventure of thinking.

Le cas de l'Essai et de la notion littéraire «essai» est inédit de plusieurs points de vue, aussi bien dans le contexte de la théorie littéraire européenne que dans le contexte général, universel. Une perspective quasi-singulière, et sans précédent jusqu'à l'époque de l'apparition de l'Essai en tant que forme littéraire (1580), est celle qui traite en confluence l'étymologie du nom «essai» et la sémantique/le polysémantisme du terme «essai». Ce qui fait le cas de l'Essai inédit, c'est justement le geste de rechercher les compatibilités possibles entre la définition de la notion littéraire «essai» et l'identification des propriétés génériques de l'Essai :

1. «essai» – le mot en tant que nom commun;
2. *Essais* – le titre de l'œuvre de Montaigne en tant que quasi-nom propre;
3. *Essai* – les titres des œuvres qui suivent le modèle de Montaigne en tant que nom/dénomination d'un modèle d'écriture;
4. «essai» – le terme littéraire définissant les œuvres de libre facture en tant que notion littéraire qui fait l'objet de la théorie littéraire;
5. «Essai» – le nom du genre (le nom du genre essayistique ou, pour être plus exacte du point de vue de la théorie littéraire, il désigne la forme littéraire Essai qui relève du genre épique) en tant que dénomination générique et respectivement, en tant qu'indicateur de genre.

Dans cette cohérence, le geste inédit est celui d'*auto-dénotation*, si nous pouvons l'appeler ainsi. Le théoricien français Jean-Marie Schaeffer situe l'Essai parmi les genres qui reflètent leur méthode dans la dénomination générique, comme «récit de voyage» ou encore «auto-bio-graphie». Un autre théoricien Francis Goyet constate qu'il s'agit d'une équation où nous avons les composantes suivantes « [...] une situation d'examen que nous nomme les *Essais*; ... Montaigne lui-même en examiné; puis ... en examinateur » [1].

Nous pouvons remarquer le fait que la connotation d'«examen» a une portée herméneutique dans l'équivalence sémantique suivante:

«essai» = «examen»
où
«essai-examen» = examen-*Essais*.

Cette équivalence relève du triptyque «situation d'examen»–«examiné»–«examineur» qui fait référence à l'œuvre de Montaigne, les *Essais*, et que nous pouvons schématisée conséquemment :

«situation d'examen» – «examiné» – «examineur»
où
«situation d'examen» = les *Essais*;
«examiné» = Montaigne-objet énoncé;
«examineur» = Montaigne-sujet énonciateur.

C'est-à-dire l'œuvre devient une «situation d'examen» («situation d'examen» = les *Essais* de Montaigne) et l'auteur postule dans un double rôle, d'objet et de sujet de son œuvre. Dans un premier temps, il est l'essayiste-homme qui devient l'objet examiné et donc l'objet énoncé/de l'énonciation («examiné» = Montaigne-objet énoncé). Dans un deuxième temps, il est l'homme-essayiste, c'est-à-dire Montaigne-sujet énoncé ou sujet de l'énonciation des *Essais*.

L'étude étymologique du nom «essai» et l'étude sémantique de la notion littéraire «essai» se complètent mutuellement et s'amplifient dans une série synonymique ouverte. Durant les siècles et tout au long du parcours littéraire du genre essayistique, la série synonymique a cumulé des connotations riches sans négliger l'acceptation de base, investie par Montaigne dans la notion littéraire: la méthode socratique d'élucidation de la vérité.

Vu le fait que le parcours de la dénomination du genre et celui du nom sont complémentaires, l'histoire du nom et l'historique du genre s'influence réciproquement. L'impacte des significations du nom se reflète dans un ensemble de propriétés du genre. Cette caractérisation générique implique une série d'acceptations bien nuancées et, comme constate Adrian Marino, elle implique un objet et une méthode spécifiques, qui d'ailleurs sont impossibles à être confondus avec d'autres activités théoriques ou critiques et littéraires [2].

L'étymon latin *exagium* (n. m.) a une riche palette sémantique avec les significations suivantes: I. lat. sens propre, traduit par Robert Estienne dans le *Dictionnaire François-Latin* (1549) comme *proludium, praeludium, tentamentum*.

La base lexicale du nom *exagium* est le verbe latin *exigere* – II. « faire sortir de »; III. « prélever, effectuer un échantillon »; IV. « évaluer », « mesurer », qui sont des dérivés préfixés du verbe latin *agere*, terme de la langue pastorale – selon l'étude de Françoise Berlan [3] – qui signifie « pousser devant soi ». *Exigere* est la source originale de laquelle dérive le verbe français «essayer».

Le verbe «essayer» comporte les équivalents latins *tentare*, *attentare*, *experire*, *facere periculum*, *periclitari*. Voilà la formule schématisée :

«essayer» ← *exigere* = *tentare*,
= *attentare*,
= *experire*,
= *facere periculum*,
= *periclitari*.

La forme ancienne et déjà archaïque du verbe «essayer» est le verbe *essaier* qui a le sens de «mettre à l'épreuve», «éprouver», «subir», «faire l'essai», «faire l'expérience» etc. Une autre variante archaïque est le verbe *assayer* qui avait en latin deux équivalents: le verbe latin *exagiare*, qui en latin vulgaire était *exag(ere)* avec les connotations de «peser», et le verbe latin *exigere*, qui avait deux sens: a) «examiner», «tester», «essayer»; et b) «chasser hors d'un lieu», «pousser dehors». Nous avons donc:

«essayer» ← *essaier* = «mettre à l'épreuve»,
= «éprouver»,
= «subir»,
= «faire l'essai»,
= «faire l'expérience» etc.
← *assayer* = *exagiare* (vb. lat.),
= *exag(ere)* (latin vulgaire) = «peser»,
= *exigere* (vb. lat.) = 1. «examiner»/«tester»/«essayer»
= 2. «chasser hors d'un lieu»/«pousser
dehors».

La première signification du mot «exagium» est «pesée», «pesage». Il accumule une généreuse polysémie au sens figuré: du sens «aiguille»/ «indicateur» au sens d'«examen précis»/«examen exacte». Le sens d'«essai» date du IVe siècle. La clé sémantique des significations «pesée», «pesage» comporte en soi les acceptions du pèsement des arguments *pro* et *con* où la valeur antinomique est gardée au niveau fonctionnel du nom «essai», ensuite de l'œuvre génératrice d'une nouvelle forme littéraire *Essais* et, en définitif, de la notion littéraire («essai») désignant le nom d'un genre (Essai). A ce chapitre, Jean Marcel [4] souligne l'importance des sens antinomiques – «peser» et «chasser hors d'un lieu», «pousser dehors» – du verbe «essayer». Observons ici que les deux sens contribuent directement à la connotation ultérieure du nom de genre. Haas énumère les équivalents anglais du nom «essai» dans une série de connotations quasi-hétérogènes: „endanger”, „weigh”, „deliberate”, „begin” [5].

En anglais le nom «essai» est employé en première par le philosophe Francis Bacon (1561-1626) dans le titre de son œuvre *Essays*, oubliée en 1597. Les deux premiers sens importants de ce titre ont été : tentative et œuvre qui a une composition libre. Depuis le XVIIe siècle le mot «essay» a accumulé les équivalents suivants :

„essay” = *a tentative, an effort, a trial, an attempt*;

Même si d’après Haas le verbe français «essayer» a des équivalents quasi-hétérogènes – *essayer = endanger, weigh, deliberate, begin* –, nous pouvons constater que dans son parcours, le verbe a amassé une riche palette synonymique qui s’harmonise et se complète malgré le caractère hétéroclite de l’ensemble :

to essay (v.t.) = to examine
to essay (v.t.) = to test;
to essay (v.t.) = to drive out.

Dans la même série – du verbe “to essay” (v.t) – nous pouvons invoquer les dérivatifs suivants :

to essay (v.t.) =
 · *to try, to attempt, to put to the test, to make trial of;*
 · *to make an effort to perform something;*
 · *to make an effort to accomplish something;*
 · *to take on: assume, accept;*
 · *to undertake: attempt, engage in;*
 · *to venture: gamble, attempt;*
 · *to make an effort at;*
 · *to take a crack at: try; synonyms: attempt, do one’s best, drive for, give a go, give a whirl, go after, go all out, go for, have a crack, have a go, have a rip, have a shot, have a stab, have a whack, make a pass at, make a stab, make an attempt, make an effort, risk, shoot for, tackle, undertake;*
 · *to take a fling at: informal – a usually brief attempt or effort;*
 · *to make a stab at something aussi to have a stab at something: to try something new or different;*
 · *etc.*

Dans un schéma qui réunit les synonymes dominants nous pouvons repérer:

“to essay” (v.t.) = “to try”;
 “to essay” (v.t.) = to attempt, to put to the test, to make trial of;
 “to essay” (v.t.) = “to make an effort.

Le mot latin *exagium* est donc un nom commun dont le sens propre est «le fléau de la balance», «le poids», «la pesée», comme l’indique Francis Goyet dans son étude publiée dans le recueil *Métamorphoses d’un genre* [6].

Dans une perspective diachronique, les permutations sémantiques du nom latin *exagium* ont lieu entre le sens premier, qui devient sens second, et les sens seconds qui deviennent, à leur tour, sens premiers, figurés. Ces permutations relèvent la triade sémantique essentialisée et, donc, essentielle: *pensée exacte*, *essai*, et par extension: *examen*.

Nous pouvons donc schématiser le parcours du vocable:

Exagium = «le fléau de la balance», «le poids», «la pesée» → «essai»;
Exagium → *pensée exacte* → «essai» → *examen*.

Le polysémantisme de ce terme est surprenant, puisque le mot réunit des séries hétérogènes et toutefois complémentaires, comme nous l'avons déjà remarqué :

- essai, coup d'essai;
- essai-tentative, essai-effort;
- essai-expérimentation;
- essai-expérience;
- essai expérimental/physique/moral;
- essai-exercice;
- tentative;
- examen de conscience;
- essai-compétition;
- examen à portée scientifique;
- épreuve;
- épreuve d'examen;
- essai-vérification;
- essai-test;
- essai-évaluation.

L'étymologie de ce mot jalonne en priorité les sens de «mise à l'épreuve», «épreuve», «examen», «vérification», développés de manière prolifique d'Adrian Marino. L'exégète étudie le mot, le terme générique et la notion littéraire «essai» en mettant à l'œuvre, selon nous, un algorithme dérivatif et une interprétation spirale. Marino énumère les significations suivantes : pesée – essai – tentative – exercice – expérience – examen de conscience – dégustation – expérimentation – pesage („cântărire” – încercare – tentativă – exercițiu – experiență – examen de conștiință – „degustare” – experiment – „cântărire”), où le sens de «pesage» („cântărire”) déclenche et épuise le paradigme synonymique.

Voilà le schéma d'après l'étude d'Adrian Marino:

«essai» =
pesée → essai ← tentative
– exercice – expérience – examen de conscience –
dégustation – expérimentation – pesage.

Un constat manifeste est que la majorité des synonymes relèvent directement du

modèle montaignien. La récurrence du sens d'«essai-tentative»/«coup d'essai» couvre le terrain sémantique *per ensemble*, en dégageant alternativement l'idée de «tentative», d'«échec», ou d'«exercice». Premièrement par l'idée de «tentative» nous saisissons l'essai-effort de faire quelque chose/d'accomplir quelque chose. Deuxièmement, l'idée d'«essai-effort», d'un côté, peut traduire les connotations d'«échec», d'un coup d'essai en vain, d'un essai raté, c'est-à-dire de la faillite, de la non réussite et, d'autre côté, elle transpose l'idée d'«exercice», d'entraînement, d'essai répété. Le mot peut encore transmettre l'idée d'essai-expérience/expérimentation par le sens de coup d'essai, essai difficile.

En définitive, nous découvrons le sens majeur du terme, celui de quête, le sens que Montaigne a choisi minutieusement pour refléter à la fois la recherche continue, la quête pyrrhonienne et la maïeutique socratique.

Bref, le mobile de ce terme est le doute en tant que méthode et concept du genre. Nous pensons que c'est grâce à la valeur dominante d'*essai-recherche* et d'*essai-quête*, *coup d'essai* que la forme littéraire acquiert de la notoriété non seulement au sein des lettres mais aussi bien dans le contexte interdisciplinaire. C'est probablement la raison pour laquelle l'Essai combine aisément les genres, les registres et les disciplines. Le théoricien Jean Starobinski a très bien remarqué que «la meilleure philosophie trouve à se manifester sous la forme de l'essai» [7]. Dans le cadre de l'essai, la philosophie s'essentialise, pourrait-on dire, *via* une concession judicieuse entre la vérité purement philosophique et celle essayistique, qui, dans le premier cas, est constatée et, dans le second, est acquise par intuition.

Notons que, d'ailleurs, les sens qui se sont accumulés graduellement ne peuvent pas tous cohabiter. Starobinski s'exclame à ce propos : «Que de tentations si le sens nucléaire des mots d'aujourd'hui devait résulter de ce qu'ils ont signifié dans un passé lointain !» [8].

Dans cette chaîne sémantique trois équivalents, selon nous, sont primordiaux : «pensée exigeante», «examen attentif», et selon l'expression de Montaigne «essaim verbal dont on libère l'essor». Les acceptions qui se sont accumulées à la suite, et notamment «examen» et surtout « expérimentation», expriment une réalité littéraire de l'essai : celle de la diversification générique. Nous pensons ici aux essais scientifiques qui étaient archi-populaires au XVIIIe siècle et dont les auteurs étaient les philosophes célèbres de l'époque : Locke, Leibniz, Voltaire, Hume etc.

Pour une courte incursion dans l'historique de l'Essai, nous allons passer en revue les noms des grands penseurs de l'essai scientifique et philosophique. John Locke (1632-1704), l'un des principaux précurseurs des Lumières, est un essayiste et un philosophe anglais dont les théories (la théorie – empiriste – de la connaissance et la théorie politique qui a servi de fondement au libéralisme¹ et à la notion d'« État de droit ») ont beaucoup influencé non seulement les courants de pensée philosophique mais encore la réflexion essayistique de nature scientifique. Le scientifique et philosophe allemand Leibniz (1646-1716) – Gottfried Wilhelm Leibniz, parfois von Leibniz, et Leibnitz en version francisé – est un brillant essayiste de facture mathématique. Ses essais portent l'empreinte de sa vocation de logicien, de sa profession de diplomate, juriste, bibliothécaire, philologue et de son génie scientifique qui a créé en allemand latin, français. Voltaire – de son vrai

nom François-Marie Arouet (1694-1778) – est un écrivain qui a profondément marqué l'essai philosophique du XVIIIe siècle. Un des plus illustres philosophes et essayistes des Lumières, Voltaire a configuré une écriture de l'intellectuel engagé au XVIIIe siècle et a créé un essai au service de la vérité, de la justice, du progrès et contre le fanatisme religieux, l'intolérance sous toutes ses formes. Le principal mérite de son essai est sa propension pour la liberté de penser et son ironie mordante pour l'injustice. Le philosophe, l'économiste et l'historien écossais David Hume (1711-1776) est l'un des plus grands philosophes et écrivains de langue anglaise qui contribue *via* ses essais au développement de la pensée contemporaine. Ses essais philosophiques ont eu une influence considérable en philosophie. A titre d'argument, nous pouvons invoquer son impacte sur Kant et *per ensemble* sur la philosophie analytique du début du XXe siècle et sur la phénoménologie.

En général, les essais philosophiques des Lumières viennent plaider implicitement pour un déplacement des accents sémantiques dominants. Dans l'esprit des Lumières, la valeur centrale dans la charge connotative du terme «essai» reste celle d'«examen» à laquelle s'ajoute l'acception d'«expérimentation». Ces deux significations sont fermement imprégnées dans la texture de l'essai philosophique de l'époque. La popularité de l'essai-traité des auteurs comme Locke, Leibniz, Voltaire, Hume et autres oriente vers l'acception dominante d'«expérimentation». Cette valeur témoigne l'impact du scientifique et du philosophique sur la base lexicale originaire. De cette manière, la notion littéraire subit des modifications d'ajustement à la réalité historique. Même si la forme littéraire se diversifie au niveau intragénérique, sa méthode reste fidèle aux sens étymologiques.

Les repères, que le paradigme connotatif du terme «essai» construit, expriment les préoccupations de base de l'essayiste: de *quête*, *contrôle*, *vérification*. Ces préoccupations visent initialement la démarche choisie et ultérieurement elles visent la méditation. Celle-ci porte sur un sujet concret, de vif intérêt, et de manifeste nature philosophique; par exemple sur le vécu qui s'offre comme une vraie aventure spirituelle ou morale.

L'idée emphatique dans ce contexte est celle d'une expérience intellectuelle d'intensité majeure qui a un caractère non exhaustif. L'acception de non exhaustivité – qui est aussi une des propriétés impératives du genre essayistique – est conditionnée par la connotation d'essai-tentative dénonçant la complexité de la démarche et de la méthode repérées.

Le nom «essai» signifie étymologiquement «la pesée» («le fléau de la balance», «le poids», «la pesée») et par de complexes permutations sémantiques envisage l'idée de «pesée». Françoise Berlan constate que «deux acceptions apparaissent pour ce terme, celle d'«instrument de mesure, balance», selon un déplacement métonymique de l'activité à l'outil qui permet de l'accomplir» [9]. Le déplacement métonymique transpose l'activité de faire peser/évaluer/estimer quelque chose. Voilà en bref l'itinéraire du mot «essai» via les procédés de nominalisation et les permutations sémantiques:

première étape:

exigere (vb.) = *exagere* (vb.) → *exagium* (n.);

deuxième étape :

exagium → *exigere*.

D'où les permutations sémantiques :

exigere = «faire peser» → «essayer» = faire peser/évaluer/estimer quelque chose.

Les valeurs du mot *exagium* contenaient déjà le sens primordial, celui de la quête montaignienne, de l'essai-recherche et d'où dérivent les acceptions ultérieures du verbe *exigere* („a încerca” – a cântări / încerca / verifica / experimenta / degusta / testa / evalua / ”lustrui”). La connotation d'«essai»/«essayer», sens vital dans l'espace de l'Essai (le genre), expriment principalement les acceptions de base par les locutions: *mettre à l'épreuve, mettre à l'essai, faire l'essai / l'expérience*; ou encore par les verbes *éprouver, subir*. Dans la version anglaise : pour le verbe “to essay” (v.t.) = “to try, to attempt, to put to the test, to make trial of, to make an effort to perform or accomplish something, to take on, undertake, to venture, to make an effort at, take a crack at, take a fling at, make a stab at” etc.

Exigere = «essayer» – «peser» / «vérifier» / expérimenter / déguster / tester / évaluer / «polir»/ «lustrer» une chose / une idée via une activité linguistique. Pour illustrer l'équivalence connotative «essayer»-« polir», nous invoquons le propos de Pierre Glaudes et Jean-François Louette : «Ecrire pour atteindre ce sentiment de perfection pleine qu'enfant il [Péguy] éprouvait à essuyer les meubles cirés, tel était le vœu de Péguy [...] d'où essayer c'est encore essuyer» [10].

La connotation d'«essai»/«essayer» inculque l'aspect péritextuel de la forme littéraire, induit une trame plus ou moins marginale, car: l'«essai désigne dans certains cas un ouvrage présenté avec modestie comme une ébauche, un travail préparatoire, une première production de l'esprit dans le domaine du savoir, alors qu'on est encore incapable de proposer un exposé plus systématique ou une synthèse plus ambitieuse» [11].

Il est évident que Montaigne ne cherche pas à estomper les nuances péjoratives de la notion «essai». Tout au contraire, le philosophe dialecticien Montaigne met en évidence les difficultés de ce projet et les efforts dont cette démarche est susceptible. L'Essayiste, d'après l'humaniste français, doit être intrépide, curieux, avoir de la dextérité, une réflexion aigüe et, surtout, un esprit analytique et une ingéniosité argumentatrice. Selon sa conception, l'essayiste doit bien juger, faire des raisonnements et ne jamais cesser de penser, même quand les choses sont difficiles, même quand l'objet de son essai – les idées, les phénomènes, les concepts etc. – dépasse sa capacité de raisonnement et sa sagacité. Même dans ces situations-là il doit insister.

Les valences du modèle montaignien réside dans l'essai, dans la concentration des efforts d'accomplir, de réussir, de s'en sortir victorieux. Voilà le sens brut de la notion «essai» et voilà le mobile de la production essayistique: mettre à l'épreuve, «déguster» un sujet, faire l'examen. A ce sujet, Montaigne dit au début du chapitre intitulé *De Démocrite et Héraclite* de sa collection *Essais* : «Le jugement est un outil à tous sujets, et se mêle partout. A cette occasion, aux essais que j'en fais ici, j'y emploie toute sorte d'occasion. Si c'est un sujet que je n'entende point, à cela même je l'essaie, sondant le gué de bien loin; et puis, le trouvant trop profond pour ma taille, je me tiens à la rive; et cette reconnaissance de ne pouvoir passer outre, c'est un trait de son effet, voire de ceux de quoi il se vante le plus», dans Livre I, cpt. L (édition soignée et présentée par Claude Pinganaud.

En guise de conclusion nous pouvons dire que les déplacements métonymiques du mot «essai» ont transgressé au niveau du prospectus générique, c'est-à-dire les acceptions du nom «essai» ont influencé et désigné même les propriétés du genre essayistique. De cette manière, les permutations synonymiques du nom commun «essai» ont jalonné un trajet sans précédent dans la théorie des genres littéraires :

- jusqu'au XVIe siècle, «essai» est nom commun;
- au XVIe siècle, il se transforme en *Essais*, titre de l'œuvre de Montaigne et devient quasi-nom propre;
- dans la période immédiate, le mot connaît des changements formels – *Essays/ Essay/Essai* –;
- depuis le XVIe siècle, «essai» est nom d'un genre/indicateur générique et, déjà au XXième siècle, «essai» tend à devenir un concept dans le champ de réflexion littéraire.

L'Essai, dans cette conjoncture, est une forme littéraire qui cherche à faire peser/évaluer un sujet et à configurer un examen de conscience. Nous constatons, donc, que l'axiologie confluente *nom du genre versus propriétés du genre* nuance un discours non-fictionnel, articulé philosophiquement, et une démarche transdisciplinaire dont l'objectif substantiel est la qualité de la réflexion et de l'argumentation dialectique.

Bibliographie

1. Goyet, François, «Humilité de l'Essai (Réflexions sur Montaigne)» // L'essai : métamorphoses d'un genre, Pierre Glaudes (dir.), Mirail : PU Mirail, 2002, p. 203.
2. Marino, Adrian, Biografia ideii de literatură. Cluj: Dacia, V. 2 1992/ V. 3 1994/ V. 4 1997, p.604.
3. Berlan, Françoise, «Essai(s): fortune d'un mot et d'un titre» // L'essai : métamorphoses d'un genre. Pierre Glaudes (dir.). Mirail : PU Mirail, 2002, p.3.
4. Marcel, Jean, «Forme et fonction de l'essai dans la littérature espagnole» // Approches de l'essai. Fr. Dumont (dir.). Québec: Nota Bene, 2003, p.85-103.
5. McCarthy, John Aloysius, Crossing boundaries: a theory and history of essay writing in German, 1680-1815. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989.
6. Goyet, Francis, op. cit., p.203.
7. Starobinsky, Jean, «Peut-on définir l'essai ?» // Approches de l'essai. Fr. Dumont (dir.). Québec : Nota Bene, 2003, p.166.
8. Ibidem, p.166.
9. Berlan, Françoise, op. cit., p.4.
10. Glaudes, Pierre, Louette, Jean-François, L'essai. Paris : Hachette, 1999, p.21.
11. Ibidem, p.55.

DIFFICULTIES IN TRANSLATING AND INTERPRETING SPECIALIZED TEXTS

Larisa GUZUN, IRIM

Articolul dat cuprinde unele aspecte referitoare la traducerea textelor specializate. În acest articol sînt enumerate cîteva din aspectele traducerii specializate, precum și diferite opinii referitoare la tema dată. Un aspect foarte important al procesului de traducere este -terminologia. Pe parcursul ultimelor cîtorva decenii, traductologia a evoluat ca știință, dar încă nu a reușit să acopere toate aspectele care ar facilita procesul de traducere. De aceea, e prea devreme să vorbim de procesul de traducere ca despre un proces ce poate fi ușor realizat. Metodele de traducere a textelor specializate sînt foarte complexe, în special, cînd e vorba de adaptarea textelor pentru o anumită categorie de persoane. Acestea, precum și alte probleme referitoare la traducerea textelor specializate, au fost enumerate în articolul de față.

This article includes some aspects that refer to the translation of the specialized texts. This article listed some of the specialized translation issues and different opinions on the issues connected to the topic. A very important aspect of the translation process is-terminology. For the last few decades, the translation process has evolved as a science but still failed to cover all aspects that would facilitate the translation process. Therefore it is too early to talk about the translation process as a process that can be easily achieved. Methods of translating specialized texts are very complex. Especially when it comes to adapting texts for a particular group. These and other issues concerning the translation of the specialized texts have been discussed in the following article. “

Translation is a craft consisting of the attempt to replace a written message and/or statement in one language by the same message and/or statement in another language

(Paul Newmark)

Translation has always been a difficult process and, throughout the last two centuries, many scientists have tried to define and “created” a science based on different principles and rules. Nevertheless, the creation of so many rules brought up even more exceptions. Thus, defining the process of translation and interpreting is always characterized by a complex process of rendering the meaning of the source text into another language.

The science of translation, is a relatively “young” science and the specialists have tried to create the “syllabus of a translator” that was supposed to help the translators around the world translate a certain text.

Since the humanity has developed lots of technologies, the modernization of the daily vocabulary has evolved into a more complex system of signs that a translator has to know.

Nowadays, the translator is the person who has to be informed and aware of every change that happens in the everyday life. The “awareness” of this will help him/her become a good specialist in the field. The “craft” of the translator is a very complex one as he/she has to know not only how to translate a text, but also to be able to adjust it to the modern lexical peculiarities.

There are many cases when the translator is the person to bring the message from the original language into the Target Language. This task is very often a difficult one as the translator is the one to know all of the technical details of the translation process/as well as all of the difficulties connected to the translation of terms in a text.

The translator is to take into account the target audience, too. The text he/she translates is, in most of the cases, is difficult to translate due to the terminological aspect that is to be rendered into the Source Language and it is twice as difficult to perform the translation for a non-professional audience. The knowledge level of the target audience has to be taken into account as a successful translation depends on that, very much.

So, to make a translation successful we need to know lots of things.

In the first place, language must be viewed not as a cognitive construct, but as a shared set of habits using the voice to communicate. This set of habits has developed within society, is transmitted by society, and is learned within a social setting. This implies a clear shift away from abstract and reductionist approaches to language and toward the sociolinguistic contexts of performance in both encoding and decoding messages communicated by multiple codes. This also means that in both encoding and decoding there is a dialogic engagement between source and receptors, both in anticipatory feedback (anticipating how receptors will react) and in actual feedback through verbal and nonverbal codes [1] (544 p).

The economical texts, for example, are to be very-well studied and understood by the translator as in an economical text, one and the same term can have different meanings. We can take as an example the term: "franchise". We have a recently "young" term in Romanian "franciza", but we can not use this term in an "unprepared environment", i.e among non/specialists who can not get the correct meaning of the neologism. Thus, the term that we should use in order to be understood by "non-specialists", would be "filiala". But this term can also have some other economical meaning, and this is when the translator is to determine the exact context and render the correct meaning, so that the translation is understood correctly. This is not the easiest task the translator has and it requires a lot of attention and preparation from the good specialist. The specialist-translator is the one that is to decide upon the field she/he works in, and this supposes a lot of hard-work and meticulous studies in the field they chose to work in.

If we take another field of study; for example: Medicine, we can suppose that the knowledge level of the two target groups (audiences) differed, but both target groups have professional knowledge on the field of diabetes, for example. As it is well known, we can often use Greek-Latin terminology in order to translate a medical text.

We can take as an example the following terms: Endocrine, Insulin resistance, Hyperglycemia, Glycogenic amino acids; etc.

Each of these terms have a certain equivalent in another language and the translator is to use them in order to render the correct meaning of the Source text. But, this rule can be applied only if the "Target audience" works in the domain and knows the terms in their native language. This is also another level of responsibility for the translator as he/she is to be accurate and know the exact term, because if the Target Audience is a group of specialists this means that the translation has to be extremely accurate.

Nevertheless, some other terms can be other medical terms can be translated

with the help of the non-terminological words, preceded or followed by the corresponding Greek-Latin term.

The translation of terminology in the source text by semiterminology and non-terminological PFSD clearly indicates the gap of knowledge not only between the sender of the source text (eye specialists) and the intended target group of the source text (doctors, for example), but also between the target group of the source text (doctors) and that of the target text (nurses) [2] (331 p).

On the basis of the theoretical statements and as shown in the examples, the translation of terminological elements in texts is carried out as 'lexeme-in-function'.

Depending on the specific interaction, the situation with the onomastic fields are filled differently, even in one and the same text. Thus a flexible concept of professional use of language to fulfill different communicative purposes, based on the notion of meaning as a social category, seems far more descriptively adequate than referring to terminology as a static system of lexical realization of given semantic fields[3] (159 p).

This does not, however, mean that terminology should be 'abolished' as a category for describing lexical phenomena in LSP discourse.

Thus, as shown in the examples, the situation and its participants decide what level of PFSD is chosen for a particular communicative purpose. In our examples, even the use of hard core terminology depends on the needs of a given interaction. This clearly shows that terminology first of all is a social category: It is not about a lexeme as corresponding to a predefined concept, but about how a lexeme is contextualized in a specific social setting.

As shown in the translation of medical terminology in the American text on eye

Translation thus implies a contrastive analysis of the genre and situation of the source text and the designed situation for the target text. Depending on the use of a "tertium comparationis" in the specific translation situation the problem of lexicalisation of onomastic fields in the translation of professional communication can be solved by using PFSD as a scale for the interpretation of a functional, target group oriented professional communication.

The translation is very difficult to perform, especially since the translator has to be very aware of so many details and facts during the translation process, especially since it's a translation of terms and terminological texts.

The terms are more and more used in everyday language, thus the translation process becomes a little easier for the translator. The process of translation is facilitated by different internet programs but this doesn't mean that the translator will be expelled from the translation process itself. No machinery can adapt the text to a real-life situation.

Bibliographic references

Basic reference: Lawrence Venuti, *The Translation Studies Reader*, Routage – London-New York, 2000.

1. CARY, E., and R.E. Jumpelt, eds. (1963). *Quality in Translation*. NewYork, Macmillan.
2. NIDA, Eugene A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden, EJ. Brill.
3. TOURY, Gideon (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel-Aviv, The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.

**LINGUISTIC CORRELATION BETWEEN LEXICAL AND PHONETIC
EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES OF
TABLOID HEADLINES AND THEIR ARTICLES**

Tatiana SÎNGERANU, IRIM

Articolul "Linguistic Correlation between Lexical and Phonetic Expressive Means and Stylistic Devices of Tabloid Headlines and Their Articles" este dedicat studiului folosirii mijloacelor stilistice în titlurile tabloizilor prin analiza comparativă a particularităților lexicale și sintactice a titlurilor și prin corelația lor cu mijloacele stilistice folosite în articole. Cercetările au fost bazate pe analiza critică a problemelor teoretice și practice în domeniul stilului publicistic. În acest articol, au fost evidențiate particularitățile lexicale, sintactice și fonetice ale titlurilor de articole, precum și corelația dintre procedeele artistice folosite în titluri și acelea din articole propriu-zise. A fost remarcat, că pe lângă faptul corelației absolute semantice dintre titlu și articol, deseori sunt relevate cazuri de corelație pur formală.

The Article "Linguistic Correlation between Lexical and Phonetic Expressive Means and Stylistic Devices of Tabloid Headlines and Their Articles" focuses on the study of the use of stylistic devices in tabloid headlines, as well as on the comparative analysis of those with the devices used in the articles. The research was based on the analysis of theoretical and practical issues of the newspaper style. In this article there have been identified the lexical, syntactical and phonetic peculiarities of tabloid headlines and their correlation with the articles themselves. It was observed that alongside with the absolute semantic correlation between the article and title, there are often revealed cases of purely formal correlation which can be explained by the peculiar features and aims of the newspaper style.

The lexical and phonetic expressive means and stylistic devices have been widely studied by many linguists (Galperin, Arnold, Ivashkin, Kukharencu). Still, there exist not so many works regarding the use of these devices in tabloid headlines and their correlation with the articles. In this research we attempted to outline the lexical and syntactical peculiarities of lexical and phonetic stylistic devices in tabloid headlines and to follow the tendencies of their reflection in the articles. The study material was based on a number of English articles from the following newspapers: *Daily Independent, Daily News, Newsday, New York Post, National Examiner, National Enquirer, The Globe.*

Analyzing the newspaper headlines, Verdonk P. [1] points out that headline writers use a wide range of stylistic devices to create a very specific style, which is sometimes called 'headline'. Besides their typographical make-up, ellipsis is very often a feature of the language of headlines. In addition, though the headlines are meant to be read silently, the way their sounds and word-stresses are patterned often appeals to our ear. Thus, the result is a succinct, pungent style, which has a direct and powerful effect on the reader.

Develotte C. and Rechniewski E. [2] mention the reasons why particular attention should be given to newspaper headlines: the prominence they acquire through diffusion, the role they play in orienting the interpretation of the reader and the shared cultural context which they evoke.

Holmes M. [3] discusses several types of headlines in order to entitle an article among which are alliterative, question and phrase/sentence titles.

Both Yoneoka J. and Kenneth Beare K. [4-5] analyze some syntactical and lexical peculiarities of newspaper headlines in order to improve their comprehension for the readers. Among them are the use of tenses, syntactical structures of sentences, the use of abbreviations and vocabulary, specific for headlines.

Having studied a large number of newspaper headlines and articles, there were obtained the following results.

Firstly, it was observed that the use of lexical expressive means and stylistic devices in tabloid headlines prevail over the phonetic expressive means. In addition to this, there are cases when the lexical and phonetic expressive means and phonetic devices are combined. This correlation could be explained by the fact that the newspaper style refers to the written speech. Thus, it is natural that the lexical stylistic devices are used more frequently. The phonetic expressive means, on the contrary, are more common for the oral speech as they influence the person's ear. Therefore their use in newspaper headlines is not so frequent.

Secondly, after classifying all the stylistic devices by category there were identified some groups of most frequently used stylistic devices which are: metaphor, alliteration, pun, epithet, allusion, metonymy, climax and rhyme. The most frequently used stylistic devices are metaphor and alliteration, their number exceeding the number of the rest of stylistic devices. Probably, this distribution is determined by the fact that the most frequently used stylistic devices are easier decoded and understood by the ordinary reader and they do not demand knowledge in a certain field. And the tabloids are intended to be read by a larger audience.

As for the syntactical structure of the headlines, there were outlined four types of constructions: nominal, verbal, gerundial constructions and clauses. Bearing in mind the fact that the newspaper headlines seek for brevity of expression, it is obvious that the nominal and verbal constructions prevail.

While analyzing the articles according to the principle reflection of the stylistic devices in the contents of the articles, it turned out that in the majority of articles the devices used are reflected in the articles in a varying degree, and only some of them lack the reference to the stylistic devices from the headline. This lack of interconnection between the headline and the article itself in the second group may be explained by the fact that the headlines are often used as pure 'catchers' of the readers' attention and afterward are not reflected in the article itself.

Here are some examples illustrating the above mentioned results.

Hevesi's Hubris Has Him in Hot Water: The repetition of the sound [h] in every following word renders sarcasm and creates from the very beginning an ironic tone. Being used in the headline, the alliteration becomes the main stylistic device in the article. Thus, we can observe the frequent repetition of the sound [p]: "...will the public realize that people don't go into politics to serve the public, but themselves?" The repetition of the plosive sound [p] seems to render the aggression, indignation, dissatisfaction and even the accusation against the politicians.

See Obama. See Obama run. See Obama Lose – & Win. The headline of the article contains the stylistic device called climax. Every following phrase in it is more intensified than the previous one. This emotional charge intrigues the reader and keeps him

under tension till the end of the article. It serves like a frame as the article ends with the same idea: “*He needs to run now. And lose. And win by losing*”. In addition to climax there can be observed such as: allusion to physics in comparison with politics used to reinforce the effect: “*Obama’s political challenge is to turn his current fame and sizzle into something concrete. In physics, it’s the problem of conveying kinetic energy into potential energy.*”; personification: “*The country hungers for a black President.*”

Trump Tee Party. The headline is characterized by several stylistic devices: alliteration (the repetition of the sound [t]), allusion – the reference to the historical event called Boston Tea Party, and the pun – the play on the words *tea and tea*, the first being a golf term and the second – a drink. At the same time the article lacks the use of stylistic devices, being a simple account of an event.

Bibliography

1. Verdonk P., Stylistics. Oxford University Press, 2002.-124 p.
2. Develotte C. and Rechniewski E., Discourse analysis of newspaper headlines: a methodological framework for research into national representations, 2002.
3. Holmes M., Writing a Creative Article, 1978.
4. Yuneoka J., Newspaper English., 2002.
5. Kenneth Beare., Understanding the newspaper headlines. www.esl.about.com/od/intermediatereading/a/news.
6. Galperin I.R., Stylistics. Moscow, 1981.-334 p.

PRACTICAL WAYS OF ENLARGING ENGLISH VOCABULARY, TEACHING GRAMMAR AND LISTENING SKILLS THROUGH SONGS

Irina POMAZANOVSKI, IRIM

Aproape în fiecare zi ascultăm muzică și cea mai mare parte de cântece este în limba engleză. Melodiile sunt un material latent excelent. Procesul de educație poate fi făcut foarte plăcut pentru cei care studiază o limbă străină. Utilizând muzica la lecții, este o modalitate de a crește o atmosferă pozitivă. Folosind memoria emoțională a elevilor, materialul va fi învățat mai repede și mai bine. În acest articol sunt descrise o serie de metode de lucru cu melodiile, fără abatere de la curriculum sau de la programul de curs. Toate activitățile descrise în articol pot fi adaptate la orice temă. Elevii cu diferite aptitudini pot studia engleza cu ajutorul cântecelor; sporindu-și vocabularul, iar profesorul făcând rutina de clasă mai distractivă.

Almost every day we are listening to music, the majority of songs are in English nowadays. Songs represent an excellent authentic material. The educational process can be very pleasant for students if the teacher organizes the lesson in a way appealing to the students. One of the ways of creating a positive, emotionally colored atmosphere at the lesson is by using songs and music. By involving emotional memory, the material understudy is remembered faster and better. This article describes a set of activities with songs that can be used without breaking the curriculum. All the activities can be adapted to any topic. Students of different level can be involved in the class work, can enlarge their vocabulary and improve their listening skills.

Modern English language teachers try using authentic materials in the classroom, making lessons interesting and tasks challenging for students. Times when knowledge was explained by the teacher standing at the blackboard with a piece of chalk is in the past. Nowadays teachers try to be as creative and inventive as possible to raise students' motivation. One way to do it is to make the lesson emotionally colour. As it is known emotional memory is the most powerful kind of memory. The brain always gives priority to emotions. [3, p. 56] A good way to appeal to emotions is to use authentic materials, some additional aids which evoke positive students' response. Music is one of these aids.

Studies have shown that music:

- improves concentration
- improves memory
- brings a sense of community to a group
- motivates learning
- relaxes people who are overwhelmed or stressed
- makes learning fun
- helps people absorb material [1.1]

You can find appropriate song for almost every topic you have to teach your students according to the curriculum. The music, rhythm, rhymes and pictures make the learning easier and more enjoyable. The students become totally involved in the subject by reading, hearing, singing and writing. They learn the material faster and retain it longer. [1, p. 5] With the help of songs you can train the ear, practice listening, writing, reading skills; extend and revise vocabulary and grammar. Here is a list of

possible activities with any song; all you'll need is lyrics in electronic form to create handouts for the lesson, computer and a little time:

Activity 1. Fill in (Articles/ Prepositions/ Nouns, etc.) - delete the words you are interested in, let the students listen attentively and supply the missing parts. If the level of students is not very high, you can provide the words they need to fill in. My suggestion would be to add some extra words to that list to make them listen more carefully.

Activity 2. Compose your own song - omit phrases or sentences from the lyrics, let the students read, find the idea of a passage and complete the song as they think it should be; then listen to the original and compare.

Activity 3. Line sequence - cut the lines of the lyrics (each line on a separate strip of paper), divide the class in 2 groups: first group gets lines of the 1st verse and chorus, the second group - of the 2nd verse and chorus, the students listen attentively and put the lines in the correct order (play the song again as many times as necessary). Then the students line up in 2 lines, get a piece of chalk and have to write on the blackboard their verse running to it and writing as much as they remember in turns. The first group to finish is the winner and gets a prize.

Variation of activity 3: You can extend the task by asking them to memorize the song. As the lyrics is already written on the blackboard, you make the groups read it aloud, then wipe some words and let them remember what was written there, repeat the procedure until almost all the words are wiped from the blackboard but are already in their minds! Now sing in choir!

Activity 4. Picture Sequence — find a set of pictures demonstrating what is happening in the song; students listen and arrange the pictures in the correct order.

Activity 5. Unscramble the order of words in a line — mix the words in each line; let them listen and form a correct sentence.

E.G.: **The Monster Mash - Lyrics and Chords by Bobby “Boris” Picket**

I, was, the lab, working, in, one, late, night _____

When, beheld, an eerie, eyes, sight, my _____

For, from, to rise, monster, his slab, my, began _____

And, my, suddenly, surprise, to _____

Activity 6. Cross out the odd word in the lyrics.

For example, the first line in the above mentioned song in students' handout could look like this:

I was *working* / *smoking* in the lab late one night / day;

Activity 7. Listening for Specific Vocabulary - you may ask your students to write down the words which are related to a specific topic; beforehand choose a song related to the topic. Let the students listen to the song and cross out the words that were mentioned in their lists.

Activity 8. Vocabulary extension:

- Join words/idioms mentioned in the song with their meaning;
- Find synonyms/ antonyms/ homonyms to the words in bold;
- List ... things in the song that ... are related to love; etc.

Activity 9. Grammar revision:

- Find ... grammar errors / non-standard structures or non standard spelling. A lot

of rock songs have non-standard structures, which will be useful to know for students who study English as their specialty. For example: “*She don’t need me no more*” / “*He never had no money*” / “*I ain’t got nobody*”, etc.

- Find ... constructions with ... and explain what it means/ how you understand it;
- Put all the adjectives from the song in degrees of comparison;
- Put all the nouns in plural or group them in categories;
- Write 3 forms of the verbs used in the lyrics; etc.

Activity 10. *Mime the song/ its singer or a line from the song.*

What kind of activities you will choose depends on you as you know the level of your students and the song you intend to use in the class. Plus you can find pre- and after-listening activities online or design them yourself. Below you can see some activities I use and which are always a great success among students as they make them talk and share personal information.

MUSIC DIARY: Complete the following music diary about the best music to listen to at the times listed in the left hand column.

To wake up in the morning	
In the shower	
On the bus to school	
Lunchtime	
When you are already bored at school/work	
After work/school	
To fall asleep to at night	

Talk to each other about your diary. How many people can you find who have similar musical diaries or whose musical schedule you would like to follow?

Music in ESL classroom can be more useful than conventional classroom materials. Learning a language can bring pleasure. This idea is not outdated and it works. Nevertheless, many teachers and students cling to the attitude that if something is fun, you cannot be learning. Like medicine, these people think, if it does not taste nasty, it cannot be doing you any good. [2, p. 16] I am convinced that when the students are relaxed during the lesson, the learning happens faster and is retained in the memory for a longer period of time. Using music as a means of teaching is an excellent tool in ensuring quick and fun learning, interested and motivated students because there are no people who don’t like music or have never heard any songs.

Bibliography

1. Grammar Songs. Educational insights, 2001. – 68 p.
2. Murphey Tim. Music and Songs. Oxford university press, 2001. – 69 p.
3. Sprenger, Marilee. Learning and Memory. The Brain in Action. Association for Supervision and Curriculum Development: Alexandria, Virginia, USA, 1999. – 122 p.

Webliography

1. <http://www.englishclub.com/teaching-tips/music-classroom.htm> - Using Music in the ESL Classroom.
2. <http://www.songsforteaching.com/index.html> - Songs for Teaching: The Definitive Source for Educational Music.

L'APPROCHE SOCIOLINGUISTIQUE ET DIDACTIQUE DES LANGUES VIVANTES

Eugenia ȘEREMET, IRIM

Noțiunea de sociolingvistică determină relația reciprocă care există între factorii sociali și limbă și studiul aspectului lingvistic, accesibilitatea sociologică de studiere a limbii.

În articolul dat se reliefează studiul socio-lingvisticii, metode analitice, registrul normativ și cel familiar, varietăți diferite de franceză, standart sau cea literară.

Studiul sociolingvistic în didactica limbilor moderne, teoretic fundamentat de către lingviști și profesori în lucrările lor au ilucidat atât factorii principali în folosirea limbii franceze ca instrument de comunicare, cât și mijloacele adecvate studiului lingvistic și celui experimental.

The concept of sociolinguistics determines the mutual relation between the social factors and the language, and also the study of the linguistic aspect and its sociological availability.

This article focuses on the research of sociolinguistics, analitic methods, formal and informal vocabulary, different varieties of French, and especially the difference between the standard and literary French.

The sociolinguistic study in modern languages, theoratically based on the works of linguists and professors, emphasize the main factors in using the French language as a tool of communication, as well as proper methods for linguistic and experimental research.

La sociolinguistique est une discipline qui se propose de déterminer la co-variance des faits linguistiques et sociaux, de rendre compte de la relation réciproque du social et du langage. Elle est constituée d'un ensemble de disciplines dont les aires d'extension se recoupent : l'ethnolinguistique (étude de la langue comme expression d'une culture, appliquée surtout aux sociétés à structures simples), la sociologie du langage (étude des faits de langue comme indices des clivages sociaux), la linguistique sociale (étude de la diversification sociale et territoriale des usages linguistiques), etc.

Avec le développement des études de sociolinguistique, des points de vue nouveaux sont apparus, qui complètent les résultats obtenus par les méthodes analytiques. On place, à l'heure actuelle, au premier plan les relations qui existent entre les facteurs sociaux et la langue et en leur donne le pas sur l'étude de l'aspect „purement” linguistique, visant le but que l'on vient de préciser, cette méthodologie ancrée sur les facteurs extralinguistique retiendra des recherches actuelles quelques concepts de base, importants pour l'organisation du processus de l'enseignement, ce sont les concepts suivants : situation, concept social, environnement, fonctions de communications, stratification socio-linguistique, etc.

L'enseignement systematique du français- langue étrangère- a toujours été centré sur un nombre réduit de variétés de langue : il porte essentiellement sur le sociolecte standard, en évitant d'introduire des échantillons des divers registres et niveaux. Ces derniers temps les auxiliaires didactiques s'intéressent au registre familier, voire populaire. Un des auxiliaires didactiques les plus utiles dans ce domaine est le répertoire de mots et d'expressions édité dans la collection Outils Skidiz - Lexique du français familier à l'usage des étrangers qui veulent comprendre „, ce qu'ils disent”.[1] L'auteur,

Paul Roland explique dans la présentation quelles ont été les intentions didactiques qui l'ont incité à élaborer ce petit livre à la fois amusant et utile : „ Il existe de nos jours, en France, une sorte de „français sauvage” qui se superpose couramment à l'expression bienséante . Cela va du français „vulgaire” ou „argot”.[1] Skidiz a pour objet d'inciter les étudiants à comprendre ce que disent les Français dans leur conversation quotidienne. D'autres outils pédagogiques portent également des titres révélateurs pour le souci d'introduire dans l'apprentissage des variétés autres que le fictif français standard ou le français littéraire. Pour mieux comprendre le français.

La remise en cause du registre normatif (prescriptif) sur lequel repose l'enseignement du français paraît être la conséquence d'un changement de perspective dont la source doit être recherchée dans une approche sociologique de l'étude de la langue : On commence à s'inaugurer contre la „perfection” rigide de la langue pratiquée par les locuteurs non natifs, résultat d'un immobilisme didactique précédent de l'idée de norme, réalité artificielle, construite et imposée par les manuels et les dictionnaires.

L'attitude généralement adoptée c'est le purisme „ Purisme, en effet, qualifie une attitude normative permanente reposant sur un modèle unitaire et fortement sélectif de la langue et ne tolérant aucun écart par rapport à ce modèle prédéfini, quelles que soient les conditions objectives de la vie linguistique de la communauté.”[2]

Par le caractère artificiel qu'elle impose à la langue enseignée, cette attitude est souvent une entrave à l'acquisition de cet instrument de communication qu'est la langue étrangère à adopter une attitude exclusiviste et à considérer la norme, telle qu'elle a été définie par les linguistes, comme l'unique variété de la langue seconde susceptible de faire l'objet d'un enseignement dispensé en milieu scolaire. La solution qui permettrait d'éviter ce danger serait de sensibiliser les enseignés à la diversification du français contemporain, tout en maintenant la variante standard comme base du syllabus.[3]

Le processus didactique, dans ses deux articulations essentielles, la programmation didactique et la programmation méthodologique, doit intégrer les principaux facteurs qui interviennent dans l'emploi du français comme outil de communication. La formulation des règles sociolinguistiques qui gouvernent le choix et l'enchaînement des divers éléments impliqués dans l'événement de communication doit devenir explicite et faire l'objet de l'enseignement de la langue étrangère.

E. Roulet a distingué trois types de règles sociolinguistiques du fonctionnement de la langue: [4]

- les règles d'alternance

Ces règles commandent la sélection de la variété de langue en fonction de la situation communicative. Elles se manifestent dans le choix des appellatifs, des pronoms du dialogue, des modalisateurs interpersonnels, etc.

- les règles de séquence

Ces règles déterminent l'ordre des actes qui constituent un type d'événement de communication. Elles agissent à l'intérieur d'un type de discours déterminé et rendent compte des contraintes de la communication; elles se concrétisent dans des enchaînements spécifiques suivant qu'il s'agit d'une conversation téléphonique, d'une communication en face à face ou de performer certains actes de communication: adresser une invitation, une demande, de présenter des excuses, etc.

- Les règles de co-occurrence (horizontale ou verticale)

Ces règles gouvernent les relations, de co-occurrence entre les éléments d'un ou de plusieurs énoncés. La co-occurrence est dite horizontale s'il s'agit d'éléments appartenant au même niveau linguistique (par ex. le niveau syntaxique) et verticale pour des éléments relevant de paliers différents (syntaxiques et morphologique par ex.). Une approche contrastive des trois règles sociolinguistiques qui commandent la mise en discours correcte et adéquate contribuerait à une diversification plus grande des techniques de classe.

Longtemps limitée à l'étude d'une langue "neutre", l'enseignement du français – langue étrangère- s'ouvre actuellement à des variétés marquées. Ce changement d'optique se traduit concrètement:

- par l'insertion dans le syllabus d'une orientation intégrative des registres de langue;

- par des activités didactiques centrées sur l'identification et la manipulation en situation communicative de variétés non standard;

- par l'élaboration d'outils didactiques abordant les différents aspects de la stratification linguistique du français contemporain.

L'introduction dans la pratique didactique de situations de communication diversifiées permettant l'acquisition des règles d'alternance et de séquence, l'analyse des documents authentiques sonores et écrits, l'enseignement des langues de spécialités sont les réflexes de la nouvelle perspective didactique. Une double finalité tend à s'imposer en didactique des langues : d'une part il s'agit de repérer les caractéristiques de la langue cible, d'autre part il faut replacer l'apprentissage dans les contextes socio-culturels engagés dans l'échange langagier. Il faut, en même temps, que l'on dispose de moyens appropriés permettant de réunir les données linguistiques aux données d'expérience.

Notes bibliographiques

1. Roland, P. Skidiz „Hachette” Paris, 1977.
2. Rey, D. „Usages, jugements et prescriptions linguistiques”, 1972.
3. Besse, U. „La norme, les registres et l'apprentissage”. *Le Français dans le monde*, nr. 121, 1976.
4. Roulet, E. „Pour une meilleure connaissance du français à enseigner. *Le Français dans le monde*, nr. 100, 1973.
5. Louis Jean Calvet, „Approche sociolinguistique de l'avenir du français dans le monde”. *Le Français dans le monde*, nr. 3, 2007.

RECENZII, AVIZE

**ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭВОЛЮЦИЯ ВОСТОЧНО-ЕВРОПЕЙСКИХ
СТРАН И ИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ В КОНЦЕ
НОВОГО И В НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ
(СЕРЕДИНА XIX – НАЧАЛО XXI ВЕКОВ)
(КОНЦЕПЦИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ)**

*Валентин БЕНЮК, доктор политических наук
Сергей НАЗАРИА, доктор политических наук, ИРИМ*

Хронологически данное исследование должно охватить период с начала буржуазно-демократических революций 1848-1849 гг. в Европе. Естественно, оно будет начато своеобразной вступительной главой, в которой получат освещение основные политические, социальные и национальные процессы, происходившие в этих странах во второй половине XIX – начале XX веков и подготовившие их вступление в современность.

Вторая, и основная, часть будущего издания должно раскрыть социально-политическую эволюцию данного региона начиная с периода после окончания первой мировой войны. Что касается России и бывших советских республик – с революционного 1917 года, других государств – с 1918 года.

В XX веке Восток Европы находился в постоянном процессе становления и был её самой беспокойной частью. Дело в том, что подавляющее большинство стран данного региона стали независимыми именно в это время: Финляндия, Эстония, Латвия, Литва, Польша, Чехословакия, Венгрия. Получили свои современные контуры некоторые страны Юго-Восточной Европы, как, например, Румыния и Югославия.

Война послужила гигантским толчком для революционных потрясений: в результате буржуазно-демократических революций рухнули четыре самые реакционные монархии – царская, Габсбургская, Гогенцолернов и Оттоманская. Война породила колоссальную социальную энергию пролетариата, в результате чего произошла величайшая в истории человечества революция – Российская. Она стала главным итогом I мировой войны и запрограммировала дальнейшее развитие XX века, расколов мир на две системы. Под её влиянием усилилось революционное движение европейского пролетариата и национально-освободительная борьба колониальных и полуколониальных народов.

Коренным образом изменилась вся международная обстановка – в результате распада четырёх империй – Российской, Австро-Венгерской, Германской и Османской возродились многие национальные государства. Германия, перестав быть центрально-европейским колоссом, была низложена до уровня второразрядной державы, а Франция на некоторое время возвратила себе положение гегемона в Западной Европе. В лагере победителей изменилось соотношение сил в пользу США.

А на обломках бывшей царской России появилось новое государство – база мировой коммунистической революции. Именно социально-экономическое и

геополитическое противостояние двух миров и предрешило всю мировую ситуацию на долгие десятилетия. И именно Восточная Европа и стала «театром» данного противостояния, в видоизменённой форме продолжающегося и в наши дни.

Теснейшим образом с «географией» связана и «хронология». *Географические рамки* исследования должны охватить страны бывшего социалистического лагеря, за исключением Восточной Германии, но с включением в него бывших советских республик, а ныне независимых государств. Это определяется как их культурными и цивилизационными отличиями от стран Западной Европы, так и геополитическим фактором. Дело в том, что в межвоенный период они составляли особый регион Европы, так называемый «санитарный кордон», имеющий целью изолировать социально-политически и геополитически Советский Союз от Западного мира, в стратегическом плане «окружить» Германию, а также не допустить сближения этих двух стран. При том, страны «санитарного кордона» никогда не являлись частью т.н. «Западного мира» и отношение к ним со стороны Антанты и США было совершенно особым – как к третьестепенной периферии, которой всегда можно пожертвовать или, в лучшем случае, как к «разменной монете» в геостратегической игре государств «первого мира».

В годы второй мировой войны гитлеровцами и их приспешниками именно на их территории были совершены самые страшные злодеяния и в этом также состоит серьёзное отличие данных стран от их соседей по Западной Европе. Именно на Востоке Европы, в гигантских сражениях фашистских войск и Красной Армии и определилась судьба человечества. В этом также состоит своеобразная «особенная статья» данного региона.

В послевоенный период он целиком вошёл в советскую сферу интересов и в это время имело место комплексное (социально-политическое, экономическое, геополитическое и военное) классическое противостояние «двух миров» – Востока и Запада.

В концептуальном плане работа должна опираться на т.н. *неконфликтное прочтение истории*. Естественно, что между странами, как и внутри каждой из них, имели место разного рода как отрицательные так и положительные события и явления. Акцент в работе должен быть поставлен на их сотрудничестве и взаимопомощи, на тех общих и параллельных явлениях и событиях, которые происходили на Востоке Европы в последние 100 лет. А всё отрицательное следует рассматривать не через призму «мести» «извечному врагу», а как результат определённых объективных и субъективных факторов. Ответственность за «отрицательное» внутри стран и во взаимоотношениях между ними следует перекладывать на элиты, но никак не на народы. Хотя известное изречение Ж.Ж. Руссо, что «каждый народ заслуживает то правительство, которое он имеет», также не следует игнорировать.

Однако в принципе, даже освещая всё то отрицательное, что происходило в нашей общей истории, необходимо ориентировать читателя на те уроки и выводы, которые должны извлечь все мы в ходе нашего дальнейшего неизбежного совместного проживания. Главное – это будущее, которое принадлежит всем нам.

Мы, историки, обязаны формировать не конфронтационную ментальность населения наших стран и ориентировать его, в особенности молодое поколение, на толерантное отношение к людям любой национальности, религии, не экстремистских политических убеждений. Мы должны ориентировать людей на сотрудничество, а история обязана помочь им в этом.

AVIZ
la teza de doctor în politologie
Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană, elaborată de Vitalie Varzari,
specialitatea 23.00.01 – teoria, metodologia și istoria politologiei;
instituții și procese politice

Tema cercetării științifice reprezintă o incontestabilă valoare științifică și un serios suport practic în procesul de formare și aplicare cognitivă. Lucrarea expusă discuției este una din puținele în Republica Moldova care respinge constatările teoretice demult cunoscute și devenite suport al unor notițe de curs și propune o serioasă analiză a fenomenului de securitate națională (cazul Republica Moldova) și continental-europeană.

Baza bibliografică a lucrării este nu doar una numeric suficientă, dar și de o înaltă calitate teoretică și analitică, iar documentele ce vizează problema abordată constituie o redutabilă bază de abordare empirică, fapt ce-i oferă prezentei teze valoarea bibliografică respectivă.

Înalta calitate a acestei lucrări este confirmată și de cele 23 de articole și teze științifice, cel mai important în acest sens fiind realizările teoretico-practice ale cercetării aplicate în cadrul unor proiecte internaționale, fapt ce reprezintă o raritate în științele socio-umane în general, iar pentru Republica Moldova îndeosebi.

Teza elaborată este structurată în trei capitole, care în ansamblu reflectă conținutul științific al acesteia.

Vom remarca chiar de la începutul expertizei acestei teze că în continuare ne vom axa pe expunerea unor viziuni diferite de cele ale autorului, fiind conștienți de faptul că o asemenea abordare nu va diminua nici într-un caz din valoarea teoretico-științifică a acestei fără îndoială lucrări actuale, importante și calitative.

Primul compartiment “Abordări conceptual-teoretice de investigație ale securității naționale a Republicii Moldova” impune analiza aportului teoretico-metodologic al reprezentanților realismului, neorealismului, liberalismului, neoliberalismului și al constructivismului.

La prima vedere, o asemenea structură de analiză este una simplă, dar în opinia noastră tocmai potrivită pentru o mai bună percepție a problemei investigate. Vom remarca însă că autorul, propunându-și doar aceste linii metodologice și teoretice de investigare, volens, nolens se distanțează nemotivat de alte școli, paradigme, abordări ce vizează esența fenomenului analizat, în acest sens, neomarxismul reprezentând un serios suport metodologic și teoretic pentru prezenta teză.

Viziunile pesimiste ale lui Immanuel Wallerstein cu privire la securitatea națională, incapacitatea dominantă a statelor de a asigura în continuare bunăstarea și securitatea populației ar fi impus abordării o mai dinamică energie analitică. Conform teoriei lui Wallerstein, sistemele internaționale nu sunt veșnice și corelează cu renumitele “unde ale lui Kondratiev” (волны Кондратьева). În punctele de bifurcație și de epuizare a undelor, aceste sisteme riscă nu doar să dispară, dar să provoace și situații de catastrofă socială de anvergură. După el, sistemul mondial contemporan și-a epuizat resursele în acest sens.

Este foarte bine că autorul își propune chiar de la început “să discutăm despre sursele principale de insecuritate” (pagina 19). În opinia noastră doar așa poate fi decodificată esența și formele de manifestare ale fenomenului securității unui stat sau a unui sistem de state. În acest sens, autorul, analizând semantismul noțiunilor de bază “amenințare”, “vulnerabilitate”, “risc”, conchide că “amenințarea” este provocată din exterior, iar “vulnerabilitatea” din interior. Asemenea delimitări semantice în abordările teoretice sunt absolut necesare, însă după noi urma să fie făcută și remarcă de rigoare: “amenințarea vine nu doar din exterior” ci și din “interior”, or la pagina 30 unde sunt expuse viziunile lui S. Sachs, autorul pe bună dreptate consemnează că “amenințările centrale sunt de cele mai multe ori de factură internă”, fiind vorba în context de diversele minorități dintr-o țară. În viziunea noastră, semantismul politologic deseori diferă de cel literar, de aceea apelarea la DEX pentru a explica noțiuni de specialitate este una vulnerabilă.

Analizând întrebarea cu privire la “Metodologia de cercetare a securității naționale a Republicii Moldova”, era cazul construirii, în opinia noastră, a unei rigide conexiuni dintre teorie și abordarea empirică /locală: vezi pagina 29 unde sunt expuse cele șase trăsături ale “statului slab”, sau la pagina 30 unde sunt inserate viziunile lui P. J. Thapa cu privire la neutralitatea țărilor mici. Abordarea nemijlocită a subpunctului doi ușor întârzie, începând doar de la pagina 34. Citind acest compartiment foarte interesant, expus într-o analiză calitativă, nu mă părăsea gândul că denumirea acestuia deviază ușor de la conținut și ar fi fost poate mai bine să fie expus aproximativ în următoarea redacție: “Securitatea națională a Republicii Moldova prin prisma abordărilor conceptual-teoretice de investigație.”

În cel de al doilea capitol “Dimensiuni ale sistemului european de securitate: aspecte ale vecinătății estice”, autorul expune cu lux de amănunte prevederile de bază ale strategiei europene de securitate, precum Politica Economică Comună, Politica Comercială Comună, cea de Mediu și Socială. Sunt expuse oportunitățile europene de consolidare a securității în vecinătatea sa estică, vizînd în mod special Republica Moldova. Compartimentul este unul foarte interesant și instructiv, pentru majoritatea demnitarilor de stat acest material ar constitui o bază cognitivă incontestabilă.

Vom menționa însă că și în acest caz se creează senzația unei ușoare devieri nu doar a denumirii ci și a structurii de analiză de la tema generală de investigație. Dat fiind faptul că această remarcă, evident subiectivă, vine repetat în acest aviz, vom menționa ca analiza temei din cadrul compartimentelor, subcompartimentelor este una mult mai complexă și amplă decît solicită tema de cercetare. Acest factor devine unul compensator și-i oferă prezentei elaborări un evident bagaj de calitate și rezistență conceptuală.

Remarcăm și faptul că în textul analizei sunt folosite unele clișee frazeologice, dar și conceptuale care dezgolesc oarecum predispoziția autorului sau caracterul mecanicist de punere în circuitul științific al unor afirmații. “În cadrul acestui compartiment, afirmă autorul, la pagina 49, vom investiga rolul UE în edificarea unui spațiu comun al securității și prosperității” – ceva asemănător cu ideologia propagandistică care pe vremuri frustra știința socio-umanistă de esență; sau afirmația categorică “uniunea vamală Rusia – Belarus – Kazahstan este una incompatibilă cu Organizația

Mondială a Comerțului” – în acest caz nu ar fi avut nici un sens negocierile care au intrat pe ultimul segment, cu privire la devenirea Federației Ruse parte a OMC-lui. Da, regulile de joc al acestor structuri internaționale diferă, dar acest fapt nu exclude nicidecum posibilitatea schimbului de actori, mobilității acestora. Evident, acest proces are loc în limitele posibilităților oferite de timp și de unele situații concrete.

Referitor la aspectul militar-strategic de asigurare a securității și amplasării scutului antirachetă în țările membre UE din vestul și estul european (vezi pagina 59-60), considerăm că ar fi fost indicată modelarea unei situații și a unor eventuale consecințe pentru securitatea națională a Republicii Moldova; sau ar fi fost potrivită intercalarea acestei analize în subcompartimentul al doilea (pagina 75-98).

În cadrul celui de al treilea capitol “Opțiuni de consolidare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova” autorul face un efort considerabil și totodată eficient în ceea ce privește analiza coerentă a documentelor de bază ce vizează securitatea națională a Republicii Moldova. Un asemenea exercițiu investigativ este unul acceptabil, mai mult necesar chiar. Sunt relevante în acest sens propunerile de ierarhizare a amenințărilor și vulnerabilităților la care este expusă Republica Moldova (pagina 110-112). Nu era de ocolit nici analiza contribuției UE la soluționarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, lucru realizat de către autor cu brio.

Remarcăm însă că o veritabilă, sistemică și realistă abordare a sistemului național de securitate nu-și va face apariția atît timp cît societatea în ansamblu și în special burocrația politică și administrativă nu va conștientiza pînă la capăt necesitatea existenței statutului Republicii Moldova, nu vor avea indubitabila convingere că acest stat este însuși firea noastră, forma noastră de existență, nu vor fi gata să jertfească în dăinuirea acestui stat pentru generațiile care vin să-l consolideze.

Această afirmație, dar și aspirație a recezentului se regăsește parțial în silogismele expuse de către autor la pagina 98.

În încheiere, menționăm că am avut o deosebită plăcere să citesc această valoroasă și necesară societății lucrare. Iar viziunile noastre, care aparent sunt critice, nu diminuează din calitatea analizei teoretice și reușita opțiunilor metodologice. Această lucrare este una dintre cele mai bune teze de doctor, la specialitatea 23.00.01, avizată de către subsemnat în ultimii ani.

În acest sens, considerăm că teza de doctor în politologie “Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană”, realizată de dl Varzari Vitalie, întrunește exigențele unei teze de doctor și motivează propunerea de acordare a titlului de doctor în științe politice la specialitatea 23.00.01 – teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice.

*Rector IRIM,
doctor habilitat în științe politice
Valentin BENIUC*

AVIZ

**la teza de doctor în științe politice *Influența politică a mass-media: presa Republicii Moldova din perspectiva modelului mediatic anglo-saxon,*
elaborată de **Victoria Bulicanu,**
specialitatea 10.01.10 – jurnalism și științe ale comunicării**

Remarcăm din start că cercetarea avizată reprezintă numărul mic de lucrări, dar în continuă creștere ce analizează mass-media din Republica Moldova și rolul acesteia în societate și în procesul politic contemporan. În acest sens, prezenta teză este actuală și fără îndoială va avea o eficientă contribuție în teoria și practica comunicării din Republica Moldova.

Pentru țările de tranziție cu un sistem social-politic în curs de devenire și consolidare, în care parcursul democratic este unul mai mult retoric, valoarea științifică și analitică a unor astfel de lucrări ar trebui să devină un suport profesional pentru toți cei care practică relațiile cu publicul.

În Republica Moldova, coraportul dintre politică și mass-media este unul caracteristic țărilor fără tradiții democratice, dar cu un specific aparte de luptă pozițională pentru dividendele unilaterale: partidele politice vor ca presa să devină un instrument de buzunar pentru acapararea puterii, dar fără reproșuri și pretenții de presă liberă, iar mass-media să-și vîndă serviciile cît mai scump, dar fără consecințe pentru reputația ei de presă “independentă”.

Această luptă pozițională, evident exclude profesionalismul veritabil, etica profesională și stima față de cetățean din ambele părți. Atît politica, cît și mass-media în țara noastră este de o proastă calitate, iar impactul lor deseori este de-a dreptul nociv sănătății sociale.

Tema cercetării este bine inițiată, însumînd trei subiecte de analiză, dintre care unul reprezintă categoria de bază - “influența politică a mass-media”, fiind pus în prim-plan.

Lucrarea este bine structurată și evită clișeele de operaționalizare a temei de cercetare impuse de birourile academice; se axează pe un număr relativ suficient de lucrări științifice, ce-i permit competitorului abordarea temei atît din punct de vedere teoretic, cît empiric și normativ.

Primul capitol “Influența politică a mass-media în conținuturile teoretice din străinătate și din Republica Moldova”, semnaleză despre capacitatea autorului de a analiza obiectul cercetării, de a construi sistemul teoretic al acestuia. Urmează de menționat însă că cercetătorul aplică o serie de expresii care “poluează” textual materialul expus și trenează penetrarea spre esența problemei. Asemenea construcții frazeologice cum ar fi “... efortul lor conjugat” (al politologilor – n. n.), “încearcă să determine gradul de pătrundere”, (se are în vedere a politicii), “în viața de zi cu zi a cetățeanului”; sau “valorile occidentale..., devenite axiomatic”; sau “trebuie să recunoaștem în această ordine de idei...”; sau “politologia și mass-media... au abordat aspecte ale întrepătrunderii celor două domenii în procesul de interacțiune ale acestora”, provoacă necesitatea deconstrucției acestora, fapt ce divulgă distanțarea autorului de la esența problemei.

Ținînd cont că țara noastră se află la intersecția unor puternice torente informaționale- media, considerăm că era cazul să se analizeze din perspectiva teoretică a

fenomenului “soft-power” ca factor de influență și manipulare în Republica Moldova. În acest sens, menționăm existența a mai multor lucrări puse în circuitul științific de către autorii străini și cei moldoveni.

Referitor la capitolul doi al lucrării “Politici în domeniul media în cele mai reprezentative țări anglosaxone” punctăm că autorul pune în discuție (vezi subcompartimentul 2.1) metodologia cercetării, segment științific mai rar întâlnit în tezele de doctor, iar în următoarele trei subpuncte, competitorul expune un foarte interesant material despre funcționalitatea și influența politică a mass-media din Marea Britanie, Germania și SUA.

Trebuie să recunoaștem însă că denumirea compartimentului este una ce ține de “subiectivismul” filosofic, ca să nu spunem de domeniul arbitrar, autorul atribuindu-și libera posibilitate să determine fără criterii de tipologizare “cele mai reprezentative țări anglosaxone”. Aproximativ în aceeași cheie este construită și denumirea punctului 2.1, unde se analizează principiile metodologice din cele “două spații mediatice”, fără ca să fie semnificate în subiectul de cercetare a subcompartimentului.

Însăși tema lucrării, foarte bine ticluită presupune analiza comparată pe tot parcursul cercetării. Această esență metodologică însă este oarecum negată în acest capitol, prin analiza în serie a mass-mediei din cele trei țări, spațiul moldovenesc rămânând practic în afara discuției. Menționăm însă că această abatere de la “matca” metodologică, privind analiza comparată, nu se mai regăsește în capitolele trei și patru.

Plus la aceasta, în metodologia analizată (punctul 2.1), nu sunt enunțate cele mai caracteristice mass-mediei metode de cercetare: “content”- analiza, “ivent”- analiza și “hartarea” sau “topografia” cognitivă.

În cel de al treilea capitol “Influența politică a mass-media în țările occidentale și în Republica Moldova. Analiza comparativă” autorul reușește un calitativ studiu, cu aplicarea metodelor de explicare terminologică a procesului de influență politică; a metodelor statistice, precum celei de “content”- analiză. Este analizată baza normativă din Republica Moldova privitor la mass-media, inclusiv prin prisma evaluărilor și practicilor de peste hotare. Este bine cercetat fenomenul “cenzurii” în presa națională și cea occidentală.

Cercetarea complexă a fenomenului de influență politică direcționează autorul spre concluzia că presa “la moment nicidecum nu garantează cetățeanului posibilitatea unei informații veridice, echidistante și obiective” (pagina 105).

Din perspectiva acestei concluzii, la care subscriu, cred că trebuie să fim mai exigenți față de atribuțiile presei, atunci când se menționează că “cele mai importante și evidente funcții ale mass-media reprezintă cea de educație și culturalizare” (pagina 79).

Funcția cea mai importantă a presei, considerăm noi, este de a livra informație cât mai aproape de adevăr, indiferent sub ce formă - “teatru la microfon” sau “reportaj de pe șantier”. Efectul de educație și culturalizare este doar o consecință a acestei funcții de bază. Atunci când vorbim că presa ne educă și ne culturalizează, ne postăm foarte aproape de concepția educației prin propagandă, iar acest lucru este de-a dreptul înjositor.

Era potrivit, în opinia noastră, dacă noțiunea de bază a lucrării “influența politică” de rînd cu alte categorii teoretice ar fi fost analizate în capitolul întâi al lucrării, aici urmînd să fie expuse bazele teoretice, implicit terminologice ale cercetării.

În perspectiva activității științifice, autorul trebuie să fie mai atent cu aplicarea contextuală a noțiunilor politologice. Motiv pentru această doleanță este analiza relației

“stat-popor” (vezi pagina 81).

Ultimul capitol al acestei lucrări “Realitatea politico-mediatică a Republicii Moldova în raport cu modelul mediatic anglosaxon” este cel mai reușit în opinia noastră, remarcând totodată că toate capitolele și subpunctele structurale comportă o serioasă consistență științifică și o bună calitate a cercetării. Este de observat doar că uneori stilul afirmativ-categoric în enunțarea unor silogisme, nu prea ține de procesul cercetării. De exemplu: afirmația că politizarea mass-media este “consecință semnificativă a mediatizării intense a politiciii” (pagina 108), nu ar însemna altceva decât de a scoate presa de sub incidența criticii și responsabilității. Cauza politizării este lipsa imunității acestui organism numit mass-media, care trebuie să-și cultive anticorpi împotriva politizării excesive.

În concluzie, învederăm că prezenta lucrare este actuală și de mare necesitate practică. Fiind pusă în circuitul științific, ea va reprezenta o plus valoare semnificativă în domeniul științelor politice și ale comunicării.

Viziunile recenzentului, care vin în discuție cu cele ale autorului, reprezintă doar un punct de vedere și nu contestă esența științifică a tezei de doctor, care întrunește toate criteriile și rigorile impuse, motivându-ne să propunem acordarea dnei Bulicanu Victoria titlul de doctor în politologie la specialitatea 10.01.10 – jurnalism și științe ale comunicării.

*Rector IRIM,
doctor habilitat în științe politice
Valentin BENIUC*

AVIZ
la teza de doctor habilitat în filologie
Structuri dialogice în romanul românesc
din secolul al XX-lea,
elaborată de Aliona Grati

Teza de doctor habilitat în filologie a dnei Aliona Grati vine să susțină popularitatea și anvergura pe care poetica lui Mihail Bahtin a căpătat-o în a doua jumătate a secolului trecut pe toate meridianele lumii. Dialogismul ca grilă interpretativă capătă tot mai mult teren nu numai la analiza romanului, așa cum a preconizat teoreticianul rus; aceasta a devenit de mult timp o poartă de intrare în universul semantic al unor creații poetice. Perspectiva dialogică constituie preocuparea mai multor cercetători de la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, care fac parte atât din sectorul de *Teorie și metodologie literară* (dr.hab. Anatol Gavrilov, dr.hab. Ion Plămădeală), cât și din sectorul *Literatură română contemporană* (dr. hab. Alexandru Burlacu). Mai mult decât atât, un grup de tineri cercetători coordonați de Alexandru Burlacu și-a propus să studieze manifestările dialogicului în procesul literar contemporan în cadrul unui proiect intitulat *Proza basarabeană din secolul al XX-lea. Text. Context. Intertext.*

Teza de doctor habilitat a dnei Aliona Grati se înscrie cât se poate de reușit pe fundalul acestor demersuri literar-științifice. Cercetătoarea decide să abordeze realitatea romanului, urmând modelul poeziei dialogice, mai concret, poetica romanului lui Bahtin, care pune accent pe realitatea *umană și socială*, pe „tensiunea emoțională, volitivă a formei”, apărută în rezultatul dialogului dintre diferite persoane. Romanul este considerat o *arenă în miniatură* pe care evoluează dialogul vocilor ce „se aud reciproc, se încrucișează, răspund și se încarcă cu o pluralitate înnoitoare, asigurând creația și schimbul de sens fără de sfârșit”. Judecând după textele vizate și alese pentru analiză, titlul ar însemna că pe la sfârșitul secolului al XX-lea, romanul începe să reprezinte o „lume postbelică”, plurilingvă, în care se dialoghează lejer în stiluri și maniere diferite.

Pentru a înțelege cum s-a constituit această viziune romanescă asupra lumii, Aliona Grati face o incursiune în istoria gândirii moderne (Capitolul unu. *Paradigma dialogică în știința literaturii*), pornind de la filosoful Martin Buber și trecând prin sistemele de gândire ale lui Franz Rosenzweig, Eugen Rosentock, Herman Cohen, Semion Frank, David Bohm, Francis Jacques, Claude Hagège, și românii Mihai Șora și Vasile Tonoiu. Autoarea pune la îndoială accepția tradițională a dialogului („o convorbire între două persoane care urmăresc să ajungă la un consens sau pur și simplu să realizeze un schimb de informații”) și ajunge să constate că dialogul nu doar indică numărul de persoane participante, ci mai ales „descrie evenimentul, întrepătrunderea cuvintelor rostite” de către aceștia.

Cum era de așteptat, de cea mai multă atenție s-a bucurat filosofia lui Mihail Bahtin despre dialog, care a instituit o epistemologie modernă a cogniției și a comunicării umane, intrată în circulație sub numele de *dialogism*. Pentru Bahtin dialogul reprezintă un fenomen cu semnificație universală: însăși existența este dialogică, o existență împărtășită, trăită ca o co-existență armonioasă. Dar filosoful rus nu și-a limitat teoria doar la existențialismul dialogic, ci și-a extrapolat-o în câmpul

esteticii și a științei literare. Rezultatele acestui demers au fost benefice atât pentru definirea unei noi realități românești – *romanul polifonic* –, cât și pentru constituirea unei noi metodologii de interpretare a textului literar și, mai ales, a romanului – *poetica dialogică*. Ajungând la această constatare, Aliona Grati își va desfășura în continuare judecățile în linii generale pe două căi: pe de o parte, va urmări ipostazele romanului polifonic în secolul al XX-lea (*Poetica romanului contemporan. Strategiile înzestrării celuilalt cu voce sau „darul vorbirii indirecte”*), finalizând cu aplicații pe „romanul postsovietic” din Republica Moldova, nu înainte însă de a descrie câțiva *cronotopi* înscriși în „memoria genului”. Pe de altă parte, cercetătoarea clarifică și definește, într-o manieră polifonică, aparatul conceptual și instrumentele de interpretare dialogică, pornind, desigur, de la Bahtin, dar cutreierând mai multe discipline contemporane în căutarea „suporterilor”: sociolingvistica lui William Labov, lingvistica integrală a lui Eugen Coșeriu, sociopoetica lui Dell Hymens, psiholingvistica lui Leo Spitzer, fizica lui David Bohm, filosofia lui Mihai Șora, pragmatica literaturii Lilianeii Ionescu-Ruxăndoiu, lingvistica socio-operativă a lui Claude Hagège și desigur semiologia Juliei Kristeva, căreia îi rezervă un paragraf impunător și convingător în miez și argumentație.

Capitolul doi, *Dialogismul în roman*, începe prin a clarifică noțiunea de *structură dialogică*, pe care Bahtin o atribuia romanului, polemizând cu accepția acesteia impusă de metodologia formalistă. Noțiunea de *polifonie*, folosită de Bahtin la analiza romanelor dostoevskiene, este chemată să lărgescă semnificația termenului anterior de *arhitectonică*. Și aici Aliona Grati a avut un bun prilej pentru disocierile de rigoare dintre noțiunile de *polifonie* – *polifonism*, *pluriglosie* – *plurilingvism*, *heteroglosie* – *heterolingvism*, *hibridul artistic*, dictate de noile cercetări din domeniile teoriei textului și naratologiei moderne.

Obiectivul anunțat la capitolul trei (*Structuri dialogice în romanul românesc din secolul al XX-lea*) constă în analiza multiaspectuală a relațiilor estetice *autor-narator-erou-cititor*, exprimând relația individului cu lumea, aceasta din urmă condiționând arhitectonica romanului românesc din secolul al XX-lea. Rezultatul este, nici mai mult, nici mai puțin, o *lume postbelică* – modelul lumii contemporane.

Scrisă inteligent, cu vervă, teza de doctor habilitat a dnei Aliona Grati se impune a fi de cea mai bună calitate și merită salutată pe potrivă, cu atât mai mult că demersul cercetătoarei de la Institutul de Filologie e unul ambițios, propunând o viziune inedită și bine argumentată asupra literaturii române din secolul al XX-lea.

Pentru aceasta merită cu prisosință să i se acorde titlul de doctor habilitat în filologie la specialitatea 10.01.08 – Teoria literaturii.

Lilia PORUBIN,
doctor în filologie, IRIM

10.10.2010

AVIZ
la teza de doctor în filologie
Mit și ficțiune în opera literară. Ambivalența
ficțiunii artistice,
elaborată de Olesia Gârlea

Teza de doctor în filologie a cercetătoarei Olesia Gârlea își propune să clarifice noțiunile de mit originar și mit literaturizat, cu alte cuvinte să delimiteze imaginarul religios de cel artistic. Cercetătoarea de la Institutul de Filologie al A.Ș.M. își axează demersul științific pe un aspect destul de dificil al teoriei literare: raportul dintre mit și ficțiune. Autoarea și-a pus obiectivul de a identifica similitudinile și deosebirile dintre mitul originar, mitul literaturizat și cel literar, dintre imaginea religioasă și cea artistică. Această problemă a fost abordată anterior într-o serie de cercetări fundamentale realizate de N. Hartmann, M. Bahtin, A. Losev, J. Burgos, Tz. Todorov, C. Braga ș.a.

Teza de doctor a cercetătoarei Olesia Gârlea se înscrie cât se poate de reușit pe fundalul demersurilor științifice realizate în acest domeniu. Necesitatea acestui studiu este motivată de lipsa unei lucrări teoretice care, conform opiniei autoarei, „ar aborda relația dintre mit și ficțiune în toată complexitatea ei fenomenologică”. Autoarea decide să identifice diferențele și similitudinile dintre mitul originar și formele lui literare, să parcurgă miturile greco-romane, hinduse, egiptene, folclorul românesc și german, precum și să studieze religiile monoteiste, să prezinte în ce măsură scriitorii (din literatura universală și din Basarabia) au explorat mitul.

Lucrarea capătă un caracter original prin valorificarea sistematizatoare a ideilor lui M. Bahtin în definirea structurii duale a imaginii artistice, a raportului dintre eu și altul. Această concepție estetică nu a fost încă valorificată în teoria contemporană a imaginii artistice, teorie ce rămâne în mare măsură tributară concepției creației artistice ca autoexprimare a ipseității autorului. Teza discutată și-a propus să probeze această perspectivă estetică nouă în teoria imaginii artistice.

În capitolul I, *Mitul și ficțiunea. Evoluția conceptelor*, cercetătoarea prezintă accepțiunile și evoluția conceptului de *mit* în diverse domenii de cercetare: antropologie, religie, lingvistică, istorie, politică, psihologie, literatură, presă, știința literară. Se junge la concluzia că mitul a avut în evoluția sa o traiectorie sinuoasă, evoluând pe o curbă ascendentă. Perspectiva interdisciplinară este indispensabilă studierii mitului. Prin *aspectul semantic al ficțiunii* competiția reia în discuție problema adevărului în literatură, care este unul „posibil”. Opera, fiind produsul imaginației scriitorului, este realitate posibilă. Principiul ambivalenței raportului *real* versus *ficțional* este analizat pe baza diferențierii conceptelor *apariție* și *aparență* făcute de N. Hartmann. Prevalarea realului sau a ficționalului în opera literară a favorizat apariția celor două teorii despre obiectul estetic, teoria *mimesisului* și *teoria creației autonome*. Un alt aspect al investigației vizează ideea lui Dostoievski de *realism fantastic* în interpretarea lui M. Bahtin și cea a lui M. Johnes, interpretări care sugerează o interacțiune a contrariilor și scot în pregnantă problema graniței între ele. Ambivalența raportului *real / ficțional* în opera literară este analizată prin câteva concepte: *teoria eului ficțional*

a lui K. Walton, transfigurarea imaginară în textele ficționale a unor persoane care au existat și în viața reală (B. Mc'Halle), a concepției lui Lucian Boia despre caracterul ficțional al literaturii. Sunt analizate aspectele pragmatic, stilistic, textual al ficțiunii.

În capitolul II, *Considerații teoretice despre mit și literaturizarea mitului*, se prezintă legitățile și convențiile cărora li se subordonează ficțiunea religioasă și cea literară. Demersul se constituie ca unul de interpretare a mitului gândit în dimensiunea sa dublă: artistică și religioasă. Se face delimitare între noțiunile de mit originar, literaturizat și cel literar. Ultimul este o formă simbolică a culturii, el nu mai e format în cadrul unei conștiințe mitice. Cercetătoarea stabilește regulile și convențiile cărora li se subordonează ficțiunea religioasă și cea literară în baza delimitării făcute de M. Bahtin între *epopee* și *roman*. Cititorul (ascultătorul) epopeii antice identifică lumea reală cu cea imaginară. În mitul literar condiția cronotopică a personajului nu este străină condiției autorului și cititorului; în procesul receptării cunoașterea altuia devine cunoaștere de sine. Aici trecutul are legătură cu prezentul și viitorul, iar prezentul (contemporaneitatea nonfinită) devine centru de orientare axiologică a omului în timp și lume. Este analizată dimensiunea *ideală* și dimensiunea *materială* a imaginii artistice. Acestea coexistă, se condiționează reciproc și formează un tot indisolubil. Se descriu fluctuațiile imaginarului de la modelele *tradițional-clasice* la diversitatea lui structurală actuală. Autoarea atenționează că fluctuațiile imaginarului în raport cu mitul pornesc de la un model narativ constant și deviază în funcție de concepția scriitorului față de evoluțiile sociale, politice și culturale.

În capitolul III, *Resurgențe ale mitului în literatură*, cercetătoarea își propune să investigheze sincron și diacronic mitocritica și mitanaliza germană. Sunt abordate reflecțiile teoretice ale lui Goethe privind *fenomenul originar*, *teoria culorilor*, *conceptul polarității* și *conceptul temporalității*. Autoarea a ilustrat rezumativ resurgențele hinduse în literatura română. În acest sens, o atenție specială li se acordă variantelor romanului lui V. Vasilache *Povestea cu cocoșul roșu*. Originalitatea acestui subcapitol rezidă și în comentarea substratului mitologic hindus al scrierilor lui Vasile Vasilache, în baza unui demers mitocritic. Se știe că opera lui Vasilache valorifică inspirat tezaurul vechi al mitologiei hinduse. Este analizată mitizarea lacrimii în creația lui Gr. Vieru. În termenii limbajului tranzitiv, ea este rouă a ochilor, este similară cu perla și lira, e simbol al purității, durerii și suferinței.

Teza de doctor a cercetătoarei Olesia Gîrlea se impune a fi originală și de o foarte bună calitate anume prin valorificarea sistematizatoare a ideilor lui M. Bahtin în definirea structurii duale a imaginii artistice, prin pregătire teoretică, documentare minuțioasă, consistența observațiilor, clarificări exhaustive, folosirea unei terminologii adecvate, caracterul pluridisciplinar al demersului științific, analiză pe text, și trebuie salutăată pe potrivă.

Pentru aceasta merită cu prisosință să i se acorde titlul de doctor în filologie la specialitatea 10.01.08 – Teoria literaturii.

Lilia PORUBIN,
doctor în filologie, IRIM

05.12.2011

SUMAR

PROCESE INTEGRĂȚIONISTE EUROPENE

Nicolai AFANAS Impactul vecinătății și procesul extinderii Uniunii Europene asupra securității naționale a Republicii Moldova	4
Daniela JEŽOVICOVÁ Reflection on the Conservative Politics in Europe	13
Елизавета КВИЛИНKOBA, Василий САКОВИЧ Процесс адаптации белорусов в Молдове (на основе полевого материала опроса белорусов Молдовы)	21
Juraj KALICKY, Svetlana PINZARI Diplomat's Dilemma	30
Евгений МОЙСЕЕВКО Деятельность институтов ЕС по реализации целей и приоритетов, отражению угроз	35
Svetlana PINZARI Multilateral Diplomacy of State as a Foreign Policy Instrument in Contemporary World	43
Ludmila ROȘCA Raționalitatea procesului social-istoric	56
Василий САКОВИЧ Процессы интеграции и дезинтеграции в СНГ	66
Victor STEPANIUC Fenomenul Republicii Democratice Moldovenești	77
Rudolf ŠULÍK Serbia and EU - Present Challenges on the Way to Candidate Status	84

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Tatiana ANDREEVA Problems of the Attraction of Investments in the Innovation as the Factor of the Economic Growth of State	98
Abdul ABDERAHMANE, Radu CUHAL La stabilite macroeconomique et la liberalisation du commerce des services bancaires et financiers	104
Людмила ГОЛОВАТАЯ Влияние трудовой миграции на социальную отчужденность в Республике Молдова	113

Alexandru GRIBINCEA, Daniel PENCEA, Marina PRODAN, Traian COLȚEA De la concurență la parteneriat: Etats-Unis - Union Européenne	122
Victor GARCIA-VAQUERO, Radu CUHAL, Ludmila STARIȚÎNA Investment in Marketable Securities: Case of Securities Markets in Spain	130
Иван МИХАСЬ-ФЕНКОВСКИЙ, Раду КУХАЛ, Людмила СТАРИЦЫНА Приоритеты денежно-кредитной политики центральных банков в новых условиях	137
Tatiana LÎȘÎ Emigration: Costs and Benefits For the Republic of Moldova	143
Rina ȚURCAN, Iuliu ȚURCAN „Capcanele” creditelor utilizate în vederea finanțării afacerii	146

AJUSTAREA DREPTULUI NAȚIONAL LA LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ

Михаил БЫРГЭУ, Светлана ГЕОРГИЕВА Взаимоотношение права и морали в правах человека	152
Ion BURUIANĂ Fapta ilicită și prejudiciul în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului	158
Vasile CUCERESCU Potențiale atribuții bugetare și fiscale ale Comisiei Europene cu efecte directe la nivel național: aspecte de guvernanță și constituționalism	164
Vasile LUNGU, Larisa IAȚCO, Cristina LUNGU Apelul – garanție procesuală penală a apărării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în contextul cadrului normativ național și european	169
Ion BURUIANĂ Raportul între protecția juridică internă și cea europeană a drepturilor omului	174
Vasile CUCERESCU Natura juridică pragmatică a politicii și legislației Uniunii Europene în domeniul educației	180
Violeta MELNIC Pedepsele minorilor în statele europene	185
Corina NICOLAE International Drug Traffic Controversial Solutions	195
Vasile CUCERESCU Regimul juridic al cooperării Uniunii Europene cu țările terțe în domeniul educației	200
Vasile LUNGU, Larisa IAȚCO Locul și rolul reținerii bănuțitului în sistemul măsurilor procesuale de constrângere: aspecte naționale și internaționale	208

Oxana ROTARI	
Professional liability versus to medical staff liability. Comparative study	216
Vasile CUCERESCU	
Excursul competențelor parlamentului european: abordare funcționalistă a constituționalismului comunitar	221

ASPECTE COMPARATIV-CONTRASTIVE ÎN FILOLOGIA CONTEMPORANĂ

Valentina ANDRONIC	
Le discours argumentatif	232
Svetlana ANTOHIN	
Neue Medien im Fremdsprachenunterricht: die Verwendung von Computer und Internet zur Entwicklung der sprachlichen Fähigkeiten	23
Diana CAINAC	
L'étude sémantico-fonctionnelle de la question rhétorique	242
Carolina DODU-SAVCA	
Essai: le terme versus l'indicateur générique dans le contexte des théories littéraires européennes	253
Carolina DODU-SAVCA	
Le profil sémantique de la notion «essai» dans la tradition européenne des théories littéraires	262
Larisa GUZUN	
Difficulties in translating and interpreting specialized texts	271
Tatiana SÎNGEREANU	
Linguistic Correlation between Lexical and Phonetic Expressive Means and Stylistic Devices of Tabloid Headlines and Their Articles	274
Irina POMAZANOVSKI	
Practical Ways of Enlarging English Vocabulary, Teaching Grammar and Listening Skills Through Songs	277
Eugenia ȘEREMET	
L'approche Sociolinguistique et Didactique des Langues Vivantes	280

RECENZII, AVIZE

Валентин БЕНЮК, Сергей НАЗАРИА	
Политическая эволюция восточно-европейских стран и их взаимоотношения в конце нового и в новейшее время (середина XIX – начало XXI веков) (концепция исследования)	284

Valentin BENIUC

Aviz la teza de doctor în politologie *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană*, elaborată de Vitalie Varzari, specialitatea 23.00.01 – teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice 287

Valentin BENIUC

Aviz la teza de doctor în științe politice *Influența politică a mass-media: presa Republicii Moldova din perspectiva modelului mediatic anglo-saxon*, elaborată de Victoria Bulicanu, specialitatea 10.01.10 – jurnalism și științe ale comunicării 290

Lilia PORUBIN

Aviz la teza de doctor habilitat în filologie *Structuri dialogice în romanul românesc din secolul al XX-lea*, elaborată de Aliona Grati 293

Lilia PORUBIN

Aviz la teza de doctor în filologie *Mit și ficțiune în opera literară. Ambivalența ficțiunii artistice*, elaborată de Olesia Gîrlea 295

CONTENTS
EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Nicolai AFANAS	
The impact of EU enlargement and neighbourhood process on the national security of the Republic of Moldova	4
Daniela JEŽOVICOVA	
Reflection on the Conservative Politics in Europe	13
Elyzaveta CVILINCOVA, Vasily SAKOVICH	
The adaptation process of the Byelorussians in Moldova (on the basis of field surveys performed with Byelorussians living in Moldova)	21
Juraj KALICKY, Svetlana PINZARI	
Diplomat's Dilemma	30
Yevgheny MOISSENKO	
The activities of EU institutions to meet goals, priorities and threats	35
Svetlana PINZARI	
Multilateral Diplomacy of State as a Foreign Policy Instrument in Contemporary World	43
Ludmila ROȘCA	
The Rationality of the Social - Historical Process	56
Vasily SAKOVICH	
Integration and disintegration processes in CIS	66
Victor STEPANIUC	
The Phenomenon of the Moldovan Democratic Republic	77
Rudolf ŠULÍK	
Serbia and EU - Present Challenges on the Way to Candidate Status	84

ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Tatiana ANDREEVA	
Problems of the Attraction of Investments in the Innovation as the Factor of the Economic Growth of State	98
Abdul ABDERAHMANE, Radu CUHAL	
The Macroeconomic Stability and the Liberalisation of Financial and Banking Trade	104
Ludmila GOLOVATAIA	
The Labour Migration Effects on Social Exclusion in Republic of Moldova	113
Alexandru GRIBINCEA, Daniel PENCEA, Marina PRODAN, Traian COLȚEA	
Competition in Partnership: United States - European Union	122

Victor GARCIA-VAQUERO, Radu CUHAL, Ludmila STARIȚÎNA Investment in Marketable Securities: Case of Securities Markets in Spain	130
Ivan MIHASY-FENKOVSKY, Radu KUHAL, Lyudmila STARITSYNA The Priorities of Central Banks' Monetary Policy in New Environments	137
Tatiana LÎȘÎ Emigration: Costs and Benefits for the Republic of Moldova	143
Rina ȚURCAN, Iuliu ȚURCAN „Traps” of credits used for financing of enterprise	146

ADJUSTMENT OF NATIONAL TO INTERNATIONAL LAW

Mihail BIRGAU, Svetlana GEORGIYEVA The Relationship of Law and Morality in Human Rights	152
Ion BURUIANA Unlawful Action and Damage in Jurisprudence of European Court of Human Rights	158
Vasile CUCERESCU Potential European Commission's Budgetary and Tax Competences Generating Direct Effects on National Level: Governance and Constitutionalism Aspects	164
Vasile LUNGU, Larisa IAȚCO, Cristina LUNGU The Appeal – Criminal Procedural Guarantee of Defense of the Fundamental Rights and Freedoms of the Person in the Context of National and European Legislation Framework	169
Ion BURUIANA The Relationship between Domestic and European Protection of Human Rights	174
Vasile CUCERESCU Pragmatic Legal Nature of European Union's Policy and Legislation in Education	180
Violeta MELNIC Penalties for Minors in European Countries	185
Corina NICOLAE International Drug Traffic Controversial Solutions	195
Vasile CUCERESCU Legal Regime of European Union's Cooperation with Third Countries in the Field of Education	200
Vasile LUNGU, Larisa IAȚCO Place and Role of the Suspect Detention in the System of the Measure of Constraint: National and International Aspects	208
Oxana ROTARI Professional liability versus to medical staff liability. Comparative study	216

Vasile CUCERESCU

- Excursus of European Parliament Competences: Functionalist Approach to
Community Constitutionalism 221

**COMPARATIVE-CONTRASTIVE ASPECTS
IN CONTEMPORARY PHILOLOGY**

Valentina ANDRONIC

- Argumentative Discourse 232

Svetlana ANTOHIN

- New Media in Foreign Language Teaching: The Internet and
Computer Assisted Language Learning 239

Diana CAINAC

- A Semantic-Functional Study of the Rhetorical Question 242

Carolina DODU-SAVCA

- Essay: the Term versus the Name of the Genre in the Context of
European Literary Criticism 253

Carolina DODU-SAVCA

- The Semantic Profile of the Literary Notion "Essay" in the European
Tradition of Literary Genres 262

Larisa GUZUN

- Difficulties in Translating and Interpreting of Specialized Texts 271

Tatiana ȘÎNGEREANU

- Linguistic Correlation between Lexical and Phonetic Expressive Means and
Stylistic Devices of Tabloid Headlines and Their Articles 274

Irina POMAZANOVSKI

- Practical Ways of Enlarging English Vocabulary, Teaching Grammar and
Listening Skills Through Songs 277

Eugenia ȘEREMET

- Sociolinguistic Approach and Foreign Languages Teaching 280

REVIEWS

Valentin BENIUC, Sergiu NAZARIA

- The Political Evolution of Eastern European Countries and Their Relationships
from the Middle of 19th century to the early 21st century
(the study concept) 284

Valentin BENIUC

- Review to the Doctor of Political Studies thesis *National Security of the
Republic of Moldova in the context of European Integration Option*
accomplished by Vitalie Varzari, 23.00.01 specialty – theory, methodology
and history of political studies; political institutions and processes 287

Valentin BENIUC

Review to the Doctor of Political Studies thesis *Political Influence of Mass Media: the Press of the Republic of Moldova from the Perspective of Anglo-Saxon Media Model* accomplished by Victoria Bulicanu, 10.01.10 specialty – journalism and communication studies 290

Lilia PORUBIN

Review to the Habilitate Doctor of Philology thesis *Dialogical Structures in the Romanian Novel of the 20th century*, accomplished by Aliona Grati 293

Lilia PORUBIN

Review to the PhD thesis *Myth and Fiction in Literary Work. Ambivalence of Artistic Fiction* accomplished by Olesea Gîrlea 295

ANUAR ȘTIINȚIFIC

Volumul IX

**Procese integraționiste europene
Dezvoltarea economică în contextul globalizării
Ajustarea dreptului național la legislația internațională
Aspecte comparativ-contrastive în filologia contemporană**

**Formatul B5
Coli de autor 19,30
Comnda 108. Tirajul 100 ex.
SRL "PRINT-CARO"
str. Astr. N. Donici, 14, tel. 0-22-93-16-53**

